

ISSN: 1304 – 8880

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çukurova University Institute of Social Sciences

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences

Cilt/ Vol: 28

Sayı/No: 1

Yıl/Year: 2019

Çukurova Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences

Sahibi / Owner
Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü adına
Enstitü Müdürü Prof. Dr. Serap ÇABUK

Derleyen / Managing Editor
Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

Yayın Kurulu / Board of Editors
Prof.Dr. İ. Çetin DERDİYOK (Başkan)
Prof.Dr. Meral KILIÇ ATICI
Prof.Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ
Prof. C. Hakan ÇUHADAR
Doç.Dr. Rukiye AKDOĞAN
Doç.Dr. Havva HALLAÇELİ METLİOĞLU
Doç.Dr. Kenan LOPCU
Doç.Dr. Deniz ZEREN
Dr. Öğr. Ü. Tülay CANBOLAT

Danışma Kurulu / Advisory Board
Prof. Dr. Abdullatif ACARLIOĞLU, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Gül DURMUĞOĞLU KÖSE, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Marcel ERDAL, Johann Wolfgang Goethe-University
Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Barbara KELLNER-HEGINKEL, Freie University Berlin
Prof. Dr. Yunus KİSHALI, Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer KOÇEL, İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ÜNAL, University München-Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Birol YEŞİLADA, Portland State University
Prof. Dr. Ali YILDIRIM, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Todd Alan PRICE, National Louis University
Prof. Dr. Andreas SCHACHNER, Deutsches Archäologisches Institut
Prof. Dr. Dilek ZAMANTILI NAYIR, Marmara Üniversitesi

Derleme Sekreteri / Editorial Secretary
Doç.Dr. Deniz ZEREN

Dizgi-Mizanpaj / Typesetter
Doç.Dr. Deniz ZEREN ve Arş. Gör. Abdil ARIK

Copyright©Ekim 2011
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Tüm hakları mahfuzdur.

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yılda en az 2 kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir. Makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Elektronik veya mekanik yöntemlerle (fotokopi dâhil) herhangi biçimde basılamaz ve / veya çoğaltılamaz. Dergimiz 2003-2013 yılları arasında ve 2018 yılı ilk sayısından itibaren Tübitak Ulakbim TR Dizinde taramaktadır.

Adres / Address:

ÇÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

01330 Balcalı / ADANA

Tel: 0 (322) 338 65 74

Faks: 0 (322) 338 69 47

E- Posta: sosbil@cu.edu.tr

İnternet adresi: <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr>

Kapak Tasarımı: Metin AYGÜN

Baskı: Çukurova Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1	Dr. Öğr. Ü. Sefa ERBAŞ	Facebook Yalnızlık Rehabilitasyon Merkezi mi? <i>Araştırma Makalesi</i>	1-16
2	Doç. Dr. Gökhan SÖNMEZLER Doç. DR. İsmail Orçun GÜNDÜZ Dr.Öğr.Ü. Mustafa TORUN	Türkiye’de Kredi Kartı Harcamaları ile Tüketici Güven Endeksi ve Enflasyon Arasındaki İlişki Üzerine Ampirik Bir Çalışma <i>Araştırma Makalesi</i>	17-29
3	Dr. Öğr. Ü. Selami ÇAKMAKÇI Melike ÇİFTÇİ	Güven Turan’ın “Zemberek” Adlı Öykü Kitabındaki İzlekler ve Fantastik Unsurlar <i>Kavramsal Makale</i>	30-43
4	Dr.Bilge KARGA GÖLLÜ	Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim)’Nin Şevket-İ Buhâri Divânı Şerhi* <i>Kavramsal Makale</i>	44-58
5	Prof. Dr. Perihan DİNÇ ARTUT Hakan ULUM	Sınıf Öğretmenlerinin Matematiğin Öğretimi ve Öğrenimi Hakkındaki İnanışları <i>Araştırma Makalesi</i>	59-69
6	Doç. Dr. Melek AKDOĞAN GEDİK	Fiscal Freedom: An Assessment for The European Region <i>Kavramsal Makale</i>	70-91
7	Arş. Gör. Gözde ALTIPARMAKOĞLU SAKARYA Dr. Öğr. Ü. Fehime Yeşim GÜRANİ	Hindistan’da Vernaküler Konutları Biçimlendiren Etkenlerin İrdelenmesi <i>Kavramsal Makale</i>	92-103
8	Doç. Dr.Bülent Cercis TANRITANIR Fatma Karaman	Sisterhood as a Bridge between Two Lives in Cold Mountain by Charles Frazier <i>Kavramsal Makale</i>	104-110
9	Dr. Öğr. Ü. Tamer KILIÇ İhsan Saygılı	Örgütsel İletişimin Örgütsel Sessizliğe Etkileri: Havacılık Bakım Merkezlerinde Bir Uygulamaya <i>Araştırma Makalesi</i>	111-125
10	Doç. Dr. Ebru ÖZGÜR GÜLER Dilek VEYİSKARANİ	Ekonomi Okuryazarlığı Üzerine Ampirik Bir Araştırma <i>Araştırma Makalesi</i>	126-141
11	Doç. Dr. Eda YAŞA Doç.Dr. Emel YARIMOĞLU	How And Why Consumers Use Social Media: A Qualitative Study Based On User-Generated Media And Uses & Gratifications Theory <i>Araştırma Makalesi</i>	142-161

12	Dr.Öğr.Ü. Oğuz EMRE	Literacy-Förderung Von Kindern Türkischstämmiger Mütter In Deutschland <i>Araştırma Makalesi</i>	162-177
13	Dr.Öğr.Ü. Çağrı SAÇLI Balhun ERSÖZ Ceyhan Özdemir KAHRAMAN	Etkinlik Katılımcılarının Destinasyon İmajı Algılarının Tekrar Ziyaret Etme Eğilimleri Üzerine Etkisi: Portakal Çiçeği Karnavalı Örneği <i>Araştırma Makalesi</i>	178-190
14	Doç. Dr. Sefa ÇETİN Dr. Öğr. Ü. Oğuz HAMŞİOĞLU Reha Atakan ÇETİN Doç. Dr. Erol TURAN	Pluralism And Democratic Theory: Foundations And Challenges <i>Kavramsal Makale</i>	191-205
15	Prof. Dr. Serap ÇABUK Doç. Dr. Hatice DOĞAN SÜDAŞ Levent KAYA	Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi Faaliyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi <i>Araştırma Makalesi</i>	206-221
16	Doç. Dr. Erkan AKTAŞ Ahmet ŞAHİN	Harris-Todaro Göç Modeli: Türkiye Örneği <i>Araştırma Makalesi</i>	222-234

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us evaluate the articles sent to the current issue of our journal

HAKEMLER/REFEREES

PROF. DR. ALİ YILDIRIM	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. AZMİ YALÇIN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. BURÇİN CEM ARABACIOĞLU	MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. ERDEM SOFRACI	MERSİN ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. H. DİLEK BATISLAM	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. HASAN BOYNUKARA	NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. HAYRETTİN AKYILDIZ	PAMUKKALE NİVERSİTESİ
PROF. DR. HİLAL İNAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. İLTER ÜNLÜKAPLAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. İSRAFİL BABACAN	YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. KAMURAN TARIM	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MEHMET TAKKAÇ	ATATÜRKÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MUSTAFA APAYDIN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. M. YILDIZ BIÇAKÇI	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. NÜKET ERGEÇ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. SEDA ŞENGÜL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR SERKAN YILMAZ KANDIR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. SÜHEYLAR SARITAŞ	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. CANAN ERYİĞİT	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. DENİZ ZEREN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. EDA YAŞA ÖZELTÜRKAY	ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. FURKAN EMİRMAHMUTOĞLU	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. HATİCE DOĞAN SÜDAŞ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. H. YASEMİN MUMCU	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. MÜGE GÖKER PEKTAŞ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. NURİYE GÜREŞ	İSKENDERUN TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. SONER YAKAR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. ESENGÜL İPLİK	ADANA ALPARSLAN TÜRKES BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. FINDIK ÖZLEM ALPER	NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. HAYRİYE BİLGİNER	KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. KONURALP SEZGİLİ	ADANA ALPARSLAN TÜRKES BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. TÜLAY CANBOLAT	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖĞR. Ü. UTKU GÜĞERCİN	ADANA ALPARSLAN TÜRKES BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

MAKALE YAZIM KURALLARI

Dergiye gönderilecek makalelerin yazımında uyulması gerekli kurallar aşağıda özetlenmiştir:

1. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, yılda **en az iki kez** yayınlanan **hakemli** bir dergidir.
2. Gönderilecek makalenin daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olması zorunludur.
3. Makaleler, **Türkçe, İngilizce, Fransızca** ya da **Almanca** olarak yayımlanabilir.
4. Makaleler, **MS Word** formatında Dergipark üzerinden isimsiz olarak gönderilmelidir.
5. Makalelerde; **Kağıt Boyutu:** A-4, sayfa yapısı olarak **Alt:** 6 cm, **Üst:** 5 cm, **Sol:** 4,5 cm, **Sağ:** 4 cm, **Üst Bilgi:** 4 cm ve **Alt Bilgi:** 5 cm, **Yazı Tipi:** Times New Roman, **Punto:**10, **Satır Aralığı:** Tek olarak ayarlanacaktır. Makalenin tümü **15 sayfayı** geçmemelidir.
6. Orijinal makalelerde bölümler aşağıdaki şekilde düzenlenmelidir:
 - **Öz (en çok 200 kelime),**
 - **Abstract (en çok 200 kelime),**
 - **Giriş (en çok 3 sayfa),**
 - **Araştırma bulguları, tartışma ve sonuçları,**
 - **Kaynaklar.**
7. Makalelerin başlığı metne uygun; kısa ve açık ifadeli; büyük harflerle yazılmış olmalıdır.
8. Yazar adı, başlığın sol alt kenarına konulmalı; yazar birden fazla ise, adları alt alta yazılmalıdır. Yazar adı veya adları dipnotta sırasıyla unvan, bağlı oldukları üniversite, fakülte, bölüm veya kurum adı, e-posta adresi ve ORCID ile yazılmalıdır.
9. Ana bölüm başlıkları, her iki bölümün sol üst kenarına gelecek şekilde ve küçük harflerle yazılmalıdır. Öz ve Abstract büyük harflerle metnin sol kenarına konulmalıdır.
10. Makalede resim, şekil ve grafikler "**Şekil**" adı altında gösterilmeli; şekil ve grafikler bilgisayarda çizilmeli; fotoğraf veya resimler, parlak fotoğraf kağıdına net olarak siyahbeyaz basılmış ve numaralandırılmış olmalıdır. **Şekil adları**, her kelimenin ilk harfi büyük olacak şekilde tablonun alt tarafına bilgisayarda yazılmalıdır.
11. Makalede **tablo adları**, her sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde tablonun üst tarafına yazılmalıdır.
12. Kaynaklara yapılan göndermeler, dipnot yerine metnin içinde parantez arasında yapılmalıdır. Parantez içinde sırasıyla, **yazarın soyadı, kaynağın yılı ve sayfa numarası** yer almalıdır (**Horngren, 2002: 124**). Birden çok kaynak noktalı virgül ile ayrılmalı, 3 veya daha çok yazar isimli bildirimlerde "**vd.**" kısaltması kullanılmalıdır.
13. Kaynak listesi, yazarların soyadlarına göre alfabetik olarak düzenlenmelidir. Kaynak bildiriminde sıra; "**yazar soyadı, adının baş harfi, eserin yayın tarihi, eserin adı, basımevi ve basım yeri**" olarak düzenlenmelidir. Dergi alıntılarında, cilt, parantez içinde sayı ve iki noktayı takip eden sayfa numaraları verilmelidir. Metin içinde verilmemiş kaynaklar bu listede gösterilmemeli, kaynağın yazarı belli değilse yerine "**Anonymus**" deyimini yazılmalıdır.
14. Yukarıdaki kurallara uygun olmayan makale dikkate alınmaz.

REQUIRED FORMAT FOR ARTICLES

Submission guidelines:

1. Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences is published at least twice a year and is a peer-reviewed journal.
2. It is an obligation that the article which will be sent mustn't be published in anywhere before.
3. Articles can be published in the following languages: **Turkish, English, French and German.**
4. Articles must be written on **MS word 97** or above and they must be copied, then they must be sent **with a diskette and four print copies. (One of the hard copies should be named, the rest three will be sent unnamed.)**
5. In articles, **page layout** has to be arranged as to leave 5 cm **from above**, 6 cm **from below**, 4.5 cm **from left**, 4 cm in **from right**. And also they have to be written on **A4 pages**. Articles have to be written in Times New Roman with **10 points**. Articles mustn't exceed **15 pages**. It must be set as **single spaced**.
6. In original articles, section must be arranged in the way shown below:
 - **Summary (maximum 200 words)**
 - **Abstract (maximum 200 words)**
 - **Introduction (maximum 3 pages)**
 - **Findings, discussion and the results**
 - **Bibliography**
7. The title of the articles should be fit with the content; they should be short and understandable, written with capital letters.
8. The name of the writer should be written below the article and left side. If there is more than one writer, the names should be written side by side. Under the name of the writers, their universities, faculties, sections name and an **e-mail address** have to be written.
9. Titles of main sections should be written with small letters and they have to be written in a way that they have to be left side and above on each of two sections.
10. In an article, pictures, graphics have to be shown under the name of **the figure**. Figures and graphics have to be drawn on the computer. Photographs and pictures have to be published in white-black colours clearly, they have to be numbered and the name of **the figures** have to be written below the table on the computer with the way first letter will be capital in every word.
11. In an article, **name of the table** should be written with the way first letter will be capital every word.
12. Citations or references to the sources have to be written in the parentheses in the article. The surname of the writer, the year of the source and the number of the page have to be written left side by side. If there are more than two writers, it should be shortened like "et. al." and left by semicolon.
13. Source lists have to be arranged as the surname of the writers alphabetically. These lists have to be followed the name of the **writer, the first letter of the name, the date of the article, the name of the article and publishing place** of it. The volume of the sources must be written in the parentheses with the numbers and page numbers followed by colon. If the writer of the article is uncertain, **Anonymous** must be written.
14. Those articles, not written according to the above mentioned rules, cannot be published.

FACEBOOK YALNIZLIK REHABİLİTE MERKEZİ Mİ?

Sefa ERBAŞ¹

ÖZ

İnternetin hayatımıza girmesi ile yaşanan toplumsal dönüşüm, sosyal ağların bilhassa 2004’de Facebook’un dahil olmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Facebook kullanımının kişiler üzerinde yol açtığı olumlu ve olumsuz durumlar ve davranış örüntüleri araştırılmaya başlanmış, Facebook’un kişileri yalnızlaştırdığı görüşü ile bu görüşü destekleyen araştırma verileri dikkat çekmiştir. Çalışmada görüşme tekniğinden faydalanılarak, katılımcıların yalnızlık algısı ve Facebook kullanımının yalnızlığı gidermede üstlendiği rol araştırılmıştır. Araştırmada katılımcıların, öncelikle yalnızlık kavramına, aile içi, arkadaş grubu ve romantik ilişkilerinde yaşanan yalnızlık duygusuna ilişkin görüşleri ortaya konulmuş, sonrasında görüşme verileri, kodlara dönüştürülmüştür. Yalnızlık kavramına ilişkin katılımcıların olumlu, olumsuz ve hem olumlu hem olumsuz bir yaklaşım sergilediği bulunmuştur. Ayrıca aile içi, arkadaş çevresi ve romantik ilişkilerde hissedilen ortak yalnızlık duygusuna sebep olan temel etken iletişimsizlik olup, başka unsurlar da etkili olmaktadır. Bazı katılımcılar, Facebook kullanımının yalnızlık duygusunu bastırmada faydası olduğunu düşünürken, bazıları sahte dünya yaratan bir mecranın yalnızlık duygusunu bastırmada etkili olamayacağını ifade etmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin sosyal medya kullanan bireylerin psikolojik tahlilini yapmaya çalışan araştırmacılara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yalnızlık, Duygusal Yalnızlık, Sosyal İlişkilerde Yalnızlık, Facebook, Görüşme

IS FACEBOOK A REHABILITATION CENTER?

ABSTRACT

The social transformation of the Internet with our lives has gained a different dimension with the inclusion of social networks especially Facebook in 2004. Positive and negative situations and behavioral patterns caused by Facebook using on people have been investigated, It is noteworthy that the research data supporting the opinion that Facebook has isolated individuals. By using interview technique, the loneliness perception of the participants and the role of Facebook use in loneliness were investigated. In the research, firstly, the opinions of the participants about the concept of loneliness, the feeling of loneliness in the family, the group of friends and the romantic relations, and then the interview data were converted into codes. It was found that the participants about the concept of loneliness were positive, negative and both positive and negative. In addition, the main factor that causes the feeling of common loneliness in the family, friends and romantic relationships is communication and other factors are effective. Some participants think that Facebook use can help to suppress the feeling of loneliness, while some say that a media that creates a fake world cannot be effective in suppressing the feeling of loneliness. It is thought that the data obtained from the study will contribute to the researchers who are trying to make a psychological analysis of the individuals using social media.

Keywords: Loneliness, Emotional Loneliness, Loneliness in Social Relations, Facebook, Interview.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, sefaerbas@gmail.com ORCID: 0000-0003-3905-9248

Received/Geliş: 11/12/2018 Accepted/Kabul: 11/02/2019, Research Article/Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Erbaş, S. (2019), “Facebook Yalnızlık Rehabilite Merkezi mi?”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.1-16.

**“Yalnızlık bir durum olarak düzeltilebilir ancak
bir ruh hali olarak, tedavi edilemez bir hastalıktır”
(Vladimir Nabokov)**

“Bir daha asla yalnız kalmak gerekmiyor. Her an günde yirmi dört saat, haftada yedi gün yalnızlar kulübünden bir arkadaşına ulaşmak için sadece tek bir düğmeye basmak yeterli. Bu çevrimiçi dünyada hiç kimse asla uzak değil, herkes sürekli diğerinin emrine ve çağrısına hazır” Bauman’ın (2011), *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup* adlı eserinde bahsettiği bu ‘çevrimiçi’ olma durumu, insanların artık yalnız kalma dehşetine kapılmayacağı, istediği zaman parmak uçları ile iletişime geçebileceği, yine parmak uçları ile iletişimi sonlandıracağı, sağı solu belli olmayan bir dünyanın insanlarını tasvir etmektedir.

İnternetin gelişimi ile yaşanan toplumsal dönüşüm, düalist bir anlayışla (olumlu-olumsuz) değerlendirilmektedir: İnsanların bilgiye erişimi, çevresinden haberdar olması, sohbet edebilmesi, tanıdık ve tanıdık olmayan kişilerle iletişime geçebilmesi, eğlenmesi, boş vaktini değerlendirmesi, alışveriş ve banka hizmetlerini yapabilmesi gibi hayatı kolaylaştırıcı rolünün yanı sıra yabancılaşma, yalnızlaştırma, atomize bireyler haline gelme, sanal bir gerçeklik ortamı yaratma, bağımlılık yaratma, ilişkilerin samimiyetsizleşmesi, başkalarının hayatına müdahale, dezenformasyon gibi olumsuz özelliklerle de eleştirilere hedef olmaktadır. Bahsedilen bu olumlu ve olumsuz görüşler, benzer şekilde Facebook için de yapılmaktadır.

Facebook’un dünya genelinde en fazla kullanılan sosyal ağ olması,² farklı alanlarla ilişkili (pazarlama, sosyoloji, psikoloji, iletişim) çalışmalara konu olmasını sağlamıştır. Özellikle Facebook, yüz yüze iletişim ve ikili arkadaşlıklar kurmakta problem yaşayan, ilgi alanlarına göre gruplar kuran, gruplara katılan ve sohbet etme imkânı bulan, fotoğraf ve video paylaşımında bulunan, oyun oynayan gençler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. (Özdemir ve ark. 2017). Sosyal ağların ücretsiz ve kolay kullanımı sayesinde gençler, boş zaman geçirme etkinliği olmasının yanı sıra kişilerarası iletişimden ve bazı durumlardan kaynaklı korku, kaygı, öfke ve yalnızlık gibi olumsuz duygulardan arınmak ve özellikle toplumsal statü ve rol beklentilerinden uzaklaşmak için sosyal medyayı bir kaçış olarak düşünebilmektedir. Sosyal medya aracılığıyla yalnızlık duygusundan uzaklaşabildiği ve fiziki birlikteliğe ihtiyaç duymadan iletişim kurabilmeye olanak tanınması göz önünde bulundurulduğunda yalnızlık duygusunu ‘rehabilitate’ edebildiği gibi olumsuz da etkileyebilir.

Çalışmada, yalnızlık kavramına ilişkin alan yazındaki tanımlamalara ve araştırmalara değinilmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda sosyal medya ağlarından Facebook’un yalnızlığı yaratıcı mı yoksa önleyici mi bir rol üstlendiği, görüşme verilerinden elde edilen kodların analiz edilmesiyle incelenmiştir.

² Facebook by the Numbers: Stats, demographics & fun facts, <https://www.omnicoreagency.com/facebook-statistics/> (Erişim Tarihi: 12.07.2018).

Yalnızlık

Yalnızlığa ilişkin; hakikate ulaştırıcı (Kierkegaard), kişinin kendi başına kalmasıyla bağımsız ve hür olacağı (Schopenhaur, 1999; Buber, 1923), başkaları tarafından dışlanma sonucu yaratıcılığın gelişebileceği (Sartre, Tillich, 1952), anlamın keşfine ve zor şartların üstesinden gelmeye katkıda bulunabileceği (Frankl), yabancılaşma, soyutlanma gibi duygulara yol açabileceği, yalnızlığın acı verici etkisinin yanı sıra (Sartre) coşku dolu bir tecrübeye de sebebiyet vereceği (Moustakas) gibi önemli düşünürlerin bilhassa olumlu ve olumsuz yaklaşımlarına rastlanmaktadır (Paula, 2011).

Yalnızlık, evrensel bir duygu olmakla birlikte, literatürde kişisel görüşlere ve kuramlara dayalı tanımlamalar yer almaktadır: Öznel ve psikolojik bir durumu ifade eden yalnızlık, bireylerin sosyal ilişkilerinden edindikleri tatminsizlik sonucu ortaya çıkmakta, bireyin karakteri, sosyal çevresi ve yaşam tecrübelerine dayalı ortaya çıkan öznel bir duygu durumunu belirtmektedir (Özdemir ve ark. 2017). Geçtan'a (2014) göre yalnızlık; bir insanın tek başına yaşaması, toplumsal gruplara yabancılaşması, çevresi tarafından dışlanması, çevresiyle ilişkilerini en azına indirerek kendi seçimi ile izole yaşaması, anlaşılamadığını ve kimsesiz olduğunu düşünmesidir.

Yalnızlık; bilişsel³, davranışsal ve psikolojik sonuçlar ile açıklanabilmekte ve basit bir şekilde tek başınalık olarak düşünülmemektedir (Hawkey ve Cacioppo, 2010). Nüans farkı ile yalnızlıktan ayrılan 'tek başınalığı' Larson şöyle (Kızılgeçit, 2011) açıklamaktadır:

“Günlük hayatta, hemen hemen herkesin tek başına geçirdiği anlar vardır. Tek başına olma, diğerlerinden iletişimsel ayrılık ile tanımlanan tek başınalıktır. Yalnızlık ise, tek başına olma veya olmama durumunda ortaya çıkan daha öznel koşullardır. Tek başına olmanın objektif durumu, diğerlerinden rahatlıkla ayrılabilme, subjektif durumu ise yalnızlıktır. Tek başına olma, kişinin kendini anlaması ve kendine dönmesi adına fonksiyonel olarak görülür ve bireyin varlığına bir anlam kattığı düşünülür”.

Yalnızlık kavramı bilişsel süreçlerle açıklanırken kişisel hayattaki değer, norm ve standartların toplumla ilişkisi de göz ardı edilmemelidir (Gierveld, 1998). Yalnızlık, alan yazında özellikle tek boyutlu (Russell, 1982) ya da sosyal ve duygusal olmak üzere iki bileşenle (Weiss, 1973; 1987; DeJong-Gierveld ve Tilburg, 2010; DiTommaso, Brannen ve Best, 2004; DiTommaso ve Spinner, 1997; Russell ve arkadaşları, 1984) ele alınmaktadır. *Tek boyutlu yalnızlık*, “Çeşitli ilişkilerin yoğunluk ve nitelik olarak eksikliklerinden kaynaklanan tek boyutlu bir yapı olarak” değerlendirilmektedir (Çeçen, 2007). *Sosyal yalnızlık*, dış çevre ilişkilerinden kaynaklı arkadaş, komşu, meslektaş ilişkilerinde yaşanan iletişimin istenen düzeyde kurulamaması, *duygusal yalnızlık* ise iç çevre aile, eş, sevgili ile güven eksikliğine ve samimiyetsizliğe dayalı bir iletişime geçilememesi olarak açıklanmaktadır (Eraslan ve Çapan, 2016; Çeçen, 2007).

³ Bilişsel süreçler, yalnızlık tecrübesinin fark edilmesi ve ayırımına varılması sonucu sosyal ilişkilerde arzulanan standartlar ve beklentiler arasındaki farklılık olarak tanımlanmaktadır (Kızılgeçit, 2011).

Yalnızlığı Gierveld (1998) üç boyutta incelemektedir: Öncelikle yakın bağıllık, boşluk ve tek edilmişlik hissi ile ilişkilendirilen 'yoksunluk'. İkinci boyutu, zaman perspektifi (insanların yalnızlığı ümitsizlik ya da değiştirilebilir ve tedavi edilebilir olarak yorumlanması, yalnızlıkları ile ilgili başkalarını veya kendilerini suçlamaları) olarak açıklanmakta. Üçüncü bileşen ise üzüntü, hüznün, utanç, suçluluk, hayal kırıklığı ve çaresizlik gibi farklı duyguları içermektedir (1998: 74).

Yalnızlık, toplumun %80'i gibi büyük bir kesiminde görülmektedir. 18 yaş altı, yetişkinlerin %40'ında ve 65 yaş üstü yaş grubunda daha fazla yalnızlıkla karşılaşmaktadır. Yalnızlık orta yaşlarda azalırken, yaşlılıkta tekrar yükselişe geçmektedir (Hawkey ve Cacioppo, 2010). Gençlerde yalnızlık duygusunun araştırılması, internet kullanımı ve daha spesifik bir ifade ile sosyal medyayı kullanım alışkanlıkları ile açıklanmaya başlamıştır.

İnternetin yaygınlaşması ve sosyal ağlar yoluyla kişilerarası iletişimin farklılaşması, yalnızlıkla ilgili alan yazına yeni kavramların eklenmesine sebebiyet vermiştir. Günümüzde en sık kullanılan, dünya genelinde %53 kadın, % 47 erkek⁴ oranına sahip sosyal ağlardan biri olan Facebook'un insanları yalnızlaştırdığına ya da yalnız bireylerin Facebook'u daha fazla kullandıklarına dair araştırmalar yapılmış(makta)tır. Aşağıda Facebook ve yalnızlık başlığı altında bu araştırmalara değinilmiştir.

İnternet Kullanımı ve Yalnızlık

Bir ayda 3000 mesaj gönderen ve gündelik hayattaki faaliyetleri on dakikadan fazla sürdüremeyip mesaj yazmakla zamanını geçiren bir kız örneğini veren Bauman, bu kızın duygularında (gülme, ağlamak, başkalarından ayrı nasıl yaşandığı gibi) bir körleşme yaşayacağını belirtir. 7/24 yalnızlar kulübünden bir arkadaşla çevrimiçi sohbet etmek, video ve resim paylaşmak, karşıdaki yanıt veremese bile başkası ile mesajlaşmayı sürdürülebilme birkaç tuşa basmakla mümkün olmaktadır. Herkes tarafından kolaylıkla kullanılan basit teknolojik aletler ve internet sayesinde 'Bir daha asla yalnız kalmayacaksınız' sloganı, yalnız kalmanın getirdiği kaygıyı ve depresifliği bertaraf edeceği vaadinde bulunmaktadır. (Bauman, 2011). Birkaç el ve parmak hareket ile dünyanın bir ucunda yaşayan kişilerle irtibata geçebildiğimiz gibi aynı evin içinde yaşayanlar da haberleşmelerini mobil telefonlar aracılığıyla, Kim'in Adası Filmi'nde olduğu gibi, sağlar hale gelmiştir.

İnternet kullanımı ile ilgili yapılan araştırmalarda, internetin hem faydalı hem de zararlı etkileri olduğu, çalışmalarla desteklenmiştir. Shaw ve Grant'in (2002) çalışmasında, anonim kişilerden oluşan katılımcılarla beş kez görüşülmüş ve bu kişilerin depresyon, yalnızlık, benlik ve sosyal destek alma düzeyleri araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre internet kullanımının önemli ölçüde depresyon ve yalnızlık düzeyini azalttığı (Baker ve Oswald, 2010; Lou, 2009; Lou 2012; Sheldon ve Gevorgyan, 2008; Sheldon ve Honeycutt, 2009), benlik ve sosyal desteği artırdığı bulunmuştur. Bazı araştırmalarda ise internetle depresyon, yalnızlık ve stres arasında karşılıklı bir ilişki olduğu (Kraut ve arkadaşları, 1998), sosyal endişe yaratması ile depresyon gibi bir

⁴ Facebook by the Numbers: Stats, demographics & fun facts, <https://www.omnicoreagency.com/facebook-statistics/> (Erişim Tarihi: 12.07.2018).

sonuca yol açabileceği (Moody, 2001; Morgan ve Cotten, 2004; Spraggins, 2009) sonucuna ulaşılmıştır (Song ve arkadaşları, 2014: 448). Kraut ve arkadaşları (1998) yaptıkları araştırmada, katılımcıların ev içinde aile üyeleri ile etkileşiminin azalmasına, sosyal çevresinin daralmasına ve depresyon ile yalnızlık düzeyinin artmasına yol açtığı gerekçesi ile internet kullanımına yönelik negatif bir bakış olduğunu bulmuştur. Nie ve Erbring (2000) ve Nie ve arkadaşları (2002), Kraut ve arkadaşlarının çalışmalarından elde ettikleri bulguları destekleyen sonuçlara ulaşmıştır: İnternet kullanıcısı olan Amerikalı aileler, aileleri ve arkadaşlarıyla internet kullanmayanlara göre daha az vakit geçirmektedir (Hamburger ve Hayat, 2010).

Yalnız ve yalnız olmayan bireylerin internet kullanımı ve bunun sosyal etkileşime etkisini araştıran Morahan Martin ve Schumacher (2003), yalnız bireylerin kendilerini yalnız, endişeli ve depresif hissettiklerinde çevrimiçi (online) olduklarını, duygusal desteği online arkadaş gruplarından aldıklarını bulmuştur. Benzer şekilde Amichai-Hamburger ve Ben Artzi de (2003) yalnız insanların yalnız olmayan insanlara göre daha büyük oranda internet kullanma eğiliminde olduklarını ortaya koymuşlardır. Bu araştırma sonucu, internet kullanma motivleri (güdü) üzerine yapılan araştırmalarda, online mecraları kullanan yalnız insanların daha sosyal oldukları görüşü ile tutarlıdır (Hamburger ve Hayat, 2010). Online mecrada, bilgi elde etmenin ve eğlenmenin yalnızlıkla ilişkili olduğunu gösteren Whitty ve McLaughlin araştırmalarında, önceki araştırmalar ile benzer şekilde, online ortamın (sosyal ağların) yalnız bireyler için dünyadan bir kaçış olarak düşünülebileceğini belirtmiştir (Whitty ve McLaughlin, 2007). Sosyal ağların sunduğu olanakları Akyazı ve Ünal (2013) şöyle özetlemektedir:

“Farklı teknolojik özelliklere sahip, çok çeşitli ilgi alanları ile uygulamalara ortam sağlayan onlarca sosyal ağ sitesi (Facebook, Youtube, Flickr, Myspace, vs.) bulunmakla birlikte bu siteler kullanıcılarına; sosyal bir ortamda kendilerini tanıtmaya, sosyal ağ ortamı kurma, diğer kullanıcılarla iletişim kurma ve devam ettirme (Ellison, Steinfield ve Lampe, 2007), oluşturdukları içeriği (fotoğraf, video, blog vb.) paylaşma (Kim, Jeong ve Lee, 2010), kişisel bilgilerini, fotoğraf ve videolarını içeren profil sayfası oluşturma ve tanımadığı insanlarla ilişkiler kurma, yeni arkadaşlıklar keşfetme (Wang, Moon ve arkadaşları, 2010) olanakları sunmaktadır”.

Ülkemizde sanal ağlar ve yalnızlık arasındaki ilişkiyi araştıran; Korkmaz ve arkadaşları (2014) üç faktörlü 20 maddeden oluşan bir sanal ortam yalnızlık ölçeği geliştirmiştir. Bu ölçekte, sanal yalnızlık faktörü altında beş madde (sanal ortamda kimse beni ilgilendirmiyor, sanal ortamda kimse beni gerçekten iyi tanımıyor, sanal ortamlardaki arkadaşlıklar bana sahte geliyor, sanal ortamlarda kendimi ifade etmekte zorlanırım, sanal ortamlarda gerçek ortamlara göre sık sık yanlış anlaşılırım) toplanmıştır. Doğan ve Karakuş (2016), “Romantik ilişkilerde yalnızlık ve aile ilişkilerinde yalnızlığın sosyal ağları kullanımını yordadığı fakat sosyal ilişkilerde yalnızlığın sosyal ağların kullanımını yordamadığı, aynı şekilde romantik ilişkilerde yalnızlık ve aile ilişkilerinde yalnızlık ile sosyal ağların kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu” sonucuna ulaşmışlardır. Bayraktar ve arkadaşlarının (2013) yaptığı çalışmada ise öğrencilerin yalnızlık algısı ile sosyal ağları benimsemeleri arasında

anlamalı bir ilişki olduğu, öğrencilerin sosyal ağları kullanma sıklıklarına göre yalnızlık puanlarında da artış yaşandığı bulunmuştur.

Facebook ve Yalnızlık

Günümüzde sosyal olarak başkalarıyla İnternet tabanlı bağlantıya geçmenin en popüler yolu Facebook'dur.⁵ Facebook özellikle kişisel hikayeler yoluyla yeni ilişkilerin geliştirilmesi ve var olan ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Facebook'un dünya genelinde kullanımının yaygınlaşmasıyla bu sosyal medya aracına yönelik psiko sosyal araştırmalarda da artış yaşanmıştır. Yapılan bazı araştırmalarda, Facebook'un sosyal ilişki kurma becerisi düşük kişiler için olumlu sonuçlara yol açacağı örneğin, yeni insanlarla daha rahat ve kolay tanışma imkânı sağladığı bulunmuştur. Baker ve Oswald (2010), Facebook arkadaşlığının bireysel anlamda; sosyal desteği arttıran, tatmin, önem ve yakınlıkla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Facebook kullanımı ile ilgili yapılan bir diğer araştırmada, depresyon ve yalnızlık gibi psikososyal değişkenler arasında negatif güçlü bir ilişki olduğu (Lou ve ark. 2012) sonucuna ulaşılmıştır (Song ve arkadaşları, 2014).

Yalnız bireylerin, yalnız olmayan bireylere göre daha fazla sanal arkadaşlıklar kurdukları ve duygusal destek almaya daha eğilimli olduğu (Morahan-Martin ve Schumacher, 2013), bir diğer çalışmada, öğrencilerin yalnızlıktan kurtulma çabasını Facebook kullanarak azaltmaya çalıştıkları görülmektedir (Lou, 2010; Lou ve ark. 2012'den akt Eraslan ve Çapan, 2016). 19-32 yaş aralığına sahip 7 bin kişi ile yapılan bir araştırmada, "Sosyal medyada fazla zaman geçirenlerin sosyal izolasyon yaşama ihtimalinin iki kat fazla olduğu", yüz yüze iletişimin yerini alabildiği ve arkadaşlarının mutlu yaşamlarına imrenerek bireylerin kendisini izole edilmiş hissetmesine neden olduğu (Brown, 2018)⁶ ortaya konulmuştur.

Facebook kullanımı ve yalnızlık arasındaki ilişkiyi araştıran Song ve arkadaşları (2014), Facebook kullanımının yalnızlığa neden olduğu ve bir diğeri de yalnızlığın Facebook kullanımına yol açtığı şeklinde kurulan iki hipotezli bir meta analiz çalışması yapmışlardır. Araştırmalarında sosyal destek ihtiyacı ve utangaçlıktan duyulan yalnızlığın Facebook kullanımını artırdığını ayrıca her iki değişkenin (sosyal destek ve utangaçlık) yalnız bireyleri yüz yüze iletişimdense Facebook kullanımına yönelttiğini bulmuşlardır. Araştırmacılar, İnternet kullanımının insanları yalnızlaştırmasındansa yalnız insanların İnternet kullandıkları şeklinde yalnızlık ve Facebook kullanımı arasında bir ilişki yorumunun daha doğru olduğunu belirtmişlerdir (Song ve ark. 2014).

Çalışmada; Song ve arkadaşlarının (2014) yaptığı çalışmadan hareketle yalnız bireylerin Facebook kullanım eğilimleri ile Facebook kullanan kişilerin sosyal çevreden izole olduğu görüşü irdelenmiştir. Yöntem başlığı altında araştırmanın dizaynına değinilmiştir.

⁵ Digital in 2018: World's İnternet users pass the 4 billion mark <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018> (Erişim Tarihi: 20.10.2018).

⁶ Brown, J. (2018). DERGİ - Sosyal medya insanı nasıl etkiliyor? <https://www.bbc.com/turkce/vert-fut-42625744> Erişim Tarihi: (23.06.2018).

Yöntem

Çalışmada, bireylerin yalnızlık duygusuna ilişkin görüşleri ve yalnızlık duygusundan uzaklaşmada sosyal medya ağlarından Facebook'un üstlendiği rolü belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Facebook kullanımı, bireyleri yalnızlaştırmakta mıdır?
2. Bireyler, yalnızlık duygusundan mı Facebook kullanmaktadır?

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurulmuştur. Yapılandırılmış görüşmede; araştırmacı, katılımcılara yüz yüze araştırmacının amacına göre hazırlanmış soruları belirli bir sıra ile sorar (Karadağ, 2011). Katılımcılara ilişkin bilgilere ve araştırmanın amacına ilişkin alt sorulara aşağıda değinilmiştir.

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarını belirlemek amacıyla nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkan amaçlı örneklemeden faydalanılmıştır. Bu örneklem tekniği, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkân tanır. Amaçlı örnekleme, benzeşik bir örneklem oluşturma yolu ve belirgin bir alt grup tanımlamayı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 109). Yalnızlık duygusu, hemen her yaş grubunda görülebilen bir duygu olmakla birlikte özellikle gençler arasında daha sık görülmektedir (Erözkan, 2009). Araştırma, 17-35 yaş aralığına sahip 58 Facebook kullanıcısı ile yüz yüze, ses kaydı alınarak yürütülmüştür. Bu yaş aralığının belirlenmesinde 18-29 yaş arası Facebook kullanıcılarının % 87'lik bir rakama sahip olması etkili olmuş⁷ ancak araştırmacının çevresinde yaptığı gözlem ile bu yaş aralığı genişletilmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda hazırlanan sorular; öncelikle katılımcıların, cinsiyet, yaş ve günlük Facebook kullanım sıklığını belirlemeye yönelik tanımlayıcı sorulardan oluşturulmuş, sonrasında yöneltilen sorular, alan yazında yalnızlığı açıklamada kullanılan sosyal ve duygusal yalnızlık bileşenlerine göre geliştirilmiştir:

1. Yalnızlığı nasıl tanımlarsınız?
2. Aile içinde hangi durumlarda yalnız kaldığınızı düşünürsünüz?
3. Arkadaş ortamında hangi durumlarda yalnız kaldığınızı düşünürsünüz?
4. Romantik bir ilişkide hangi durumlarda yalnızlık hissedersiniz?
5. Facebook'un yalnızlığınızı gidermede faydalı olduğunu/olacağını düşünür müsünüz? Nasıl bir faydası var?/Neden faydası olmadığını düşünürsünüz?

Yapılan çapraz tablo analizine göre, araştırmanın katılımcılarına ilişkin yaş, cinsiyet ve Facebook kullanım sıklığı verileri EK'de tablo olarak gösterilmiştir. Facebook kullanıcıları ile yürütülen araştırmaya toplamda 58 kişinin katılmış olup, katılımcıların 38'ini kadınlar, 20'sini erkekler oluşturmaktadır. Kadın katılımcılarından

⁷ Facebook by the Numbers: Stats, demographics & fun facts, <https://www.omnicoreagency.com/facebook-statistics/> (Erişim Tarihi: 13.07.2018).

14'ü 'günlük olarak' 2 saatlerini Facebook'da geçirdiklerini belirtmişlerdir. Kadınlar arasında Facebook kullanım sıklığı, fazladan aza göre sıralandığında: 2 kişi 5 saat (18 yaş-20 yaş), 2 kişi 4 saat (21 yaş-23 yaş), 6 kişi 3 saat, 8 kişi 1 saat, 1 kişi 20 dakika, 4 kişi 30 dakika ve 1 kişi de ara sıra Facebook kullandıklarını belirtmiştir. Bu değerlerde 'sürekli' ifadesinin 0 değer alması ile ve 5 saat dışında kullanım oranının olmaması dikkate değer verilerdir. Erkeklerden günlük en fazla Facebook kullanan 19 kişi, 2 saat zaman geçirdiğini belirtmiştir. Erkek katılımcılara ilişkin diğer değerler ise 1 kişi 5 saat (19 yaş), 2 kişi 4 saat (21 yaş-22 yaş), 6 kişi 3 saat, 3 kişi 1 saat, 1 kişi 3 dakika ve 1 kişi ara sıra Facebook kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu veriler arasında dikkate değer noktalar; 1 kişinin sürekli (21 yaş) , 1 kişinin ise 12 saat (33 yaş) Facebook'da zaman geçirdiklerini bildirmeleridir. Kadınların Facebook kullanım oranı, erkeklerden yüksek olmasına rağmen erkeklerin Facebook'da daha fazla vakit geçirdikleri (sürekli, 12 saat gibi) bulunmuştur.

Verilerin Çözülmesi ve Yorumlanması

Araştırmada, katılımcılarla yapılan görüşme verilerine ilişkin ses kayıtları, araştırmacı tarafından metin haline getirilmiş ve verilen yanıtlardan kodlar çıkarılmıştır. Kodlamalar, araştırmacı tarafından yedi ay sonra tekrarlanmıştır. Çalışmada görüşme tekniği kullanılsa da Bilgin'in ifadesiyle kodlayıcı aynı metni, farklı zamanlarda aynı şekilde kodlama yaparak içerik analizinin güvenilirliğini test edilebileceğini belirtmiştir (Bilgin, 2014). Araştırmanın güvenilirliğini test etmek için Cohen's Kappa formülünden (Keskin ve Çilingir, 2010) yararlanılmıştır.

$$K = (Fo - Fc) / (N - Fc)$$

Fo: Kodlayıcıların fikir birliğine vardıkları yargıların sayısını

Fc: Şansa bağlı olarak fikir birliğine varılan yargıların sayısını

N: Toplam kodlama kriterlerinin sayısını ifade etmektedir.

Bu endekse göre güvenilirlik düzeyleri: <0: Anlaşılamama, 0-0,2: Anlamsız, 0,4-0,6: Düşük, 0,6-0,8: İyi ve 0,8-1 arası çok iyi olarak ifade edilmektedir. Cohen's Kappa formülasyonuna göre araştırmanın güvenilirlik düzeyi: 0,96 olup bu değer 0,8-1 arasında olduğundan yüksek düzeydedir. Tablo 1'de katılımcılarının yalnızlık duygu durumları ve Facebook kullanımına ilişkin görüşlerinden elde edilen kodlar yer almaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcıların genel yalnızlık algısı, aile içinde, arkadaş çevresinde ve romantik ilişkilerinde yalnızlığa ilişkin düşünceleri ile sosyal medya ağlarından Facebook'un bu süreçte rolü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın temalarına ilişkin genel çıkarımlar şöyledir:

Yalnızlık Algısına İlişkin Görüşler

Yalnızlık algısına ilişkin katılımcıların görüşlerinden hareketle araştırmacı, kişilerin yalnızlığa ilişkin düşüncelerini alan yazında belirtilen *tek boyutlu yalnızlık*, *sosyal yalnızlık* ve *duygusal yalnızlık* olarak değil, genel anlamda olumlu, olumsuz

(sosyal ve duygusal paylaşımlarda yaşanan negatif durumlar) ve hem olumlu hem olumsuz yaklaşımlar olarak ele almıştır. Böyle bir ayırmda bulunulmasında; ‘kendini bulma sanatı’, ‘kendini dinleme’, ‘parasızlık’, ‘Allah’a mahsus’ gibi yalnızlığa ilişkin ifadelerin bu başlıklardan birinin altına yerleşemediği düşüncesi etkili olmuştur.

Yalnızlığa ilişkin katılımcıların olumlu, olumsuz ve hem olumlu hem olumsuz görüşleri; **Olumlu Yaklaşım:** Kendini bulma sanatı, kendini dinleme, korkunç değil, mutluluk, ruhu dinlendirmek, iç sesini dinlemek, kendine zaman ayırmak. **Olumsuz Yaklaşım:** Her an her yerde, çaresizlik, parasızlık, çekingenlik, aileden uzaklık, boşlukta hissetmek, sevdiklerinden ayrılık, tek kalmak, kalabalıkta yaşanan duygu, bilinmeyen bir mekanda kişi ya da olaya yabancı kalmak, güvenmemek, güvende hissetmemek, hayattan soyutlanmak, iletişim eksikliği, anlaşılammak, kendi başına yaşamak, mutsuzluk, dertleşememe, insanlardan soyutlanmak, asosyallik, problem çözmeye yetersizlik, kendini tek görmek, izole, dertleşmemek, mutsuzluk, inanç zayıflığı, çokluk içinde yalnızlık, uçurum, duygusal karşılık görememek, ortak birlikteliğin olmaması, hayatı paylaşacağı kimse olmaması, kişiden kaynaklı, çöküntü, uyumsuzluk, boşluğa düşmek, kafa dengi bulamamak, kimsesizlik, aitlik hissedememek, yabancılık, kalabalık içinde bir başınlık, kendi kendine soru-cevap, bir başına gülmek, karmaşıklık, mutluymuş gibi gözükme. **Olumlu ve Olumsuz Yaklaşım:** Ruh halı, Allah’a mahsus, duygu, tercih, sessizliğin sesini duymak, kimsenin olmaması, psikolojik, ruh haline göre değişken, başkalarına ihtiyaç duymak, boş boş oturmak, sessizlik, öznel deneyim, hiçbir şey yapmamak, tanımsız.

Araştırmanın katılımcıları, yalnızlığa ilişkin görüşlerini Geçtan’ın (2014) yalnızlık tanımlamasında olduğu gibi genellikle olumsuz sıfatlar ile değerlendirmişlerdir. Ancak olumlu ve hem olumlu hem olumsuz yaklaşımlara ilişkin ifadelerden yalnızlığın; kişilerin düşünce planında olgunlaşmasına, kişilerden izole yaratım sürecine ve kişinin kendini dinlemesine katkıda bulunacağı görüşü de çıkarılabilmektedir.

Aile içi Yalnızlık Algısı

Katılımcılar, televizyon başında geçirilen süreyi aile içi yalnızlık göstergesi olarak belirtmeler de günümüzde ailenin masa başında ya da hep birlikte bulunduğu ortamda telefonları ile ilgilenmeleri, karikatürlere dahi malzeme olmuştur. Katılımcılar aile içinde yalnız kaldıkları durumları daha çok iletişim eksikliği, aileden uzaklık, ebeveyn kaybı ve ekonomik sorunlara bağlamışlardır.

Aile içi yalnızlığa ilişkin katılımcıların görüşleri; televizyon başında geçirilen süre, fedakarlığın görülmemesi, ortak etkinlikte aile fertlerinden birinin eksikliği, anne-baba ile çatışma, anlaşılammama, söz hakkının olmaması, hata yapıldığında kızılması, iletişim yetersizliği, arkadaş grubunun daha etkili olması, ortak düşüncede buluşammamak, fikrinin alınmaması (önemsenmeme), kuşak farklılığı, aileden bağımsız kararlar almak, sınav zamanlarında, fiziksel uzaklık, zorlama, saygı duyulmadığında, ilgisizlik, maddi sorunlar, ekonomik bağımsızlığın olmayışı, meslek tercihinde, amacın desteklenmemesi, şiddet, kısıtlanmak, kıyaslanma, kavgada, aile baskısı, saygı-sevgi eksikliğinde, dargınlık, manevi desteğin yetersizliği, yalnız başına karar almak, haksızlığa uğradığını düşünmek, yok sayılmak, duygusal ilişkide destek görememek,

isteklerin onaylanmaması, kardeşin isteklerinin gözetilmesi, sorunlar paylaşılmadığında, annenin yokluğu, değersiz hissedildiğinde.

Arkadaş Ortamında Yalnızlık Algısı

Arkadaş ortamında yalnızlık algısına ilişkin katılımcılar, arkadaş çevresinde sosyal medya ya da telefonla ilgilenilmesinin kendileri için bir yalnızlık duygusu oluşturduğunu ayrıca iletişim eksikliği, ilgisizlik, ekonomik sorunlar, sevgisizlik, saygı görememe, başarısızlık ve seçim yapma durumunda bırakıldıkları zamanları da yalnızlıkla ilişkilendirmişlerdir.

Arkadaş ortamında yalnızlığa ilişkin katılımcıların görüşleri; gruplaşma olduğunda, sözünün dinlenmemesi, düşüncelere saygı duyulmaması, ortak fikirlerde buluşamamak, dışlanmak (sohbete katılmamak), fikirlerinin önemsenmemesi, tercih, yok sayılmak, başka fikrin kabul edilmesi, yeni ortam, samimiyetsizlik, fikir ayrılığı, iki arkadaş arasındaki ayrımda, ilgisizlik, sosyal medya ile ilgilenilmesi, dert ortağı bulamama, başına buyruk davranıldığında, şakaya dahil olunmadığında, tutulan takımın farklılığında, siyasi tartışmalarda, güvenilmeme, sohbetlere çağrılmama, planlara dahil edilmeme, kendini küçümseme, kafa yapıları uymadığında, ego sahibi ve kibirli kişilerle bir arada olmada, kalabalık ortamlarda, sürekli eleştirildiğinde, küçük düşürülmede, yanlış arkadaş seçimi, parasızlık, başarısızlık, haklı iken haksız yere koyulma, dert ortağı olarak görülmemesi, sevilmemesi, muhabbet sarmadığında, konunun alakasız olması, eğitilmiş bir çevrede sohbete katılmama, etkinliklere katılmama, herhangi bir düşüncenin tarafı olmak, kurallara uyum, değer karşılığını görememe, karşıt bir grup olduğu hissedildiğinde, duygular aktarılamadığında, saygı görememe, iyi günde yanında kötü gününde yanında olmamalarıdır.

Romantik İlişkilerde Yalnızlık Algısı

Romantik ilişkilerde yalnızlık algısına ilişkin katılımcılar, diğer yalnızlık durumları ile benzer şekilde (arkadaş ve aile içi) iletişim eksikliğinin yalnızlığa yol açtığını diğer yandan ayrılık, ilgisizlik, kültürel farklılıklar ve cinsler arası farklılıklardan da kaynaklı yalnızlık duygusu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Romantik ilişkilerde yalnızlığa ilişkin katılımcıların görüşleri; suskunluk, fikrin önemsenmemesi, ailesinden kıskanmak, vakit ayırmamak, arkadaş grubuna ilgisiz kalmak, çatışma, telefonla ilgilenildiğinde, umursanmamak, ayrılık, ümitsizlik, duygulara karşılık bulamama, kapalı kutu, duygusal yoksunluk, ilgisizlik, beklentinin geç karşılanması- karşılanmaması, mesafe, kültürel farklılıklar, yaşam tarzlarında farklılıklar, yanında olmaması, cinsiyetler arası farklılık, dalga geçme, tartışma, romantik olunmadığında, fikir ayrılığı, destek görememe, değersizleştirme, kendi isteklerini kabul ettirme, şiddet, önemli günlerde hatırlanmama, güvensizlik, kaybetme korkusu, iyi tanınmadığı düşünüldüğünde, sevgi ve saygı hissedilmediğinde, bir tarafın kendini haklı görmesi, sürekli taviz verildiğinde, aldatıldığında, jestin karşılığını alamamak, kıskanılma, bencillik, ortak zevklerin eksikliğidir.

Facebook ve Yalnızlık Algısı

Katılımcıların yalnızlık duygusu ile Facebook kullanımı arasındaki bağıntıya ilişkin iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır: Faydası olduğunu düşünen grup; eğlenme, kendini

ifade edebilme, kafa dağıtma, başkaları ile tanışma, fotoğraf- video paylaşımı, başkalarını takip etme (stalker) ve haberdar olma vb. sayesinde yalnızlıklarının üstesinden geldiğini belirtmişlerdir. Faydası olmadığını düşünen diğer grup ise Facebook'a yönelik olumsuz görüşten dolayı yalnızlık duygusunun yok edilemeyeceğini hatta kişiyi daha da yalnızlaştıracağını, sanal ortamın gerçeklikten uzak sahte, -miş gibi duygu ve davranışlara yol açması sonucu samimi-yetsiz ilişkiler kurulduğunu/kurulacağını belirtmişlerdir.

Facebook'un yalnızlık duygusu ile başa çıkmada faydalı olduğuna yönelik katılımcılar, boş vakit değerlendirme, eğlenme, kişilerarası iletişim, daha rahat ifade edebilme, zaman öldürmek, gündemden haberdar olmak, paylaşımların çok fazla kişiye ulaşması, ergenlikte ilaç, sohbet, yeni/farklı kişilerle tanışmak, paylaşımları takip, oyun oynama, hasret gidermek, uzaktakilerle görüntülü görüşme, beğeniye destek olarak algılama, kişileri engellenme imkanı, benzer hobi- meslek-bölge-din-dil- ırk ve cinsle iletişim, çekingenliğe çözüm, kolay iletişim, kafa dağıtma, farklı gruplara dahil olma, aktivitelere katılma, aidiyet, video izlemek, can sıkıntısını gidermek, muhatap bulmak, insanların hayatını merak, ideal hayat kurgusu, kendime bir dünya kurmak, fikir danışabilmek, haberleşme aracı kişi belirtmeden konuşabilme, paylaşımların beğenilmesi, takdir edilmek, ego tatmini, fotoğraf paylaşımı, iletişim güçlüğünü yenme ile ifade etmişlerdir. **Facebook'un yalnızlık duygusu ile başa çıkmada faydası olmadığını düşünen katılımcılar görüşlerini**; amaçtan sapması, sanal ve yapay bir ortam, hastalıklı medeniyet, toplumsal uzaklık (asosyalleşme), kişilere ihtiyaç duyulması, daha da yalnızlaştırması, duygularda samimi-yetsizlik, anlık işe yaraması, oyalanma, zaman israfı, mutsuzken mutluymuş gibi yapmak, gerçek olduğunu düşünmemek, sanal kimlik, kültürel yozlaşma, yabancılaşma, problemlere çözüm sunmamak, yanlış arkadaşlıklar, güven duymamak, gerçek alemin yerini tutmaz, bağımlılık, ebeveyn ilişkilerini zedeleme, dokunamamak, yüz yüze sohbet edememek, gerçekle tutarsızlık, yalnızlık anlatılmaz- hissedilmez şeklinde ifade etmişlerdir.

Sonuç

“Yalnızlık, bireylerin tek başlarına kalmalarından daha farklı bir olgu olan kısa veya uzun süreli olarak hissedilebilen bir duygudur. Bu duygu bireyde açıklanamayan bir korku, sıkıntı, üzüntü veya ümitsizlik olarak kendini gösterebilmektedir” (Özatça, 2009). Bireyler, çevresindekileri ile samimi ilişkiler geliştiremediğinde, onlara güven duymadığında veya sosyal ilişkiler kurma olgunluğu gösteremediklerinde yalnızlık hissedebilmektedir (Erözkan, 2009). Alan yazında yalnızlığı sınıflandırmada çeşitli değişkenlerden, aile içi, romantik ilişkilerde ve arkadaş çevrelerinde gibi, faydalanılmakta ve özellikle günümüzde yalnızlığı tetikleyici unsurlardan biri olarak sanal medya kullanımı gösterilmektedir.

Çalışmada, sanal dünyanın en çok kullanılan ağı Facebook'un insanların yalnızlık duygusunu beslemede aracı rolü araştırılmış ve düalist bir yaklaşımın varlığı ortaya konulmuştur: Araştırmanın katılımcıları, Facebook kullanımının yalnızlık düşüncesini bertaraf ettiğine yönelik olumlu isim ve sıfatlardan faydalanırken, sahte dünya algısı yaratmasını da ya da kişiyi daha da yalnızlaştıracağını olumsuz isim ve sıfatlarla eleştirmişlerdir. Çalışmanın katılımcıları; özellikle boş vakitlerini değerlendirme, sanal aktivitelere katılma, eğlenme amaçlı kullanım, başkalarıyla rahat

iletişim kurma amacıyla Facebook’da zaman geçirmelerinin yalnızlık duygusunun bastırmaya olanak sağladığını belirtirken, madalyonun diğer yüzü çevrildiğinde yüz yüze iletişimin azalmasına, eğlence biçimlerinin değişmesine, boş zaman etkinliklerinin sanal ağlarda geçirilmesine neden olduğu ortaya çıkmaktadır.

“Bireyler artık kendi halinde sınırları olmayan sanal âlemde konumda, zaman, sorumluluk, ilişkiler ve iletişimde olma durumundan kendini soyutlayabilmektedir. Bu halinden zevk alarak ve rahatsızlık duymadan uzun süre kaldığından dolayı toplumdaki uzaklaşabilir, hatta toplumu da geride bırakarak gezindiği sanal ortamdaki ilişkileri de önemsemeyerek yalnız duruma gelebilmektedir” (Korkmaz vd., 2014).

Bireylerin yalnızlık durumunu internetle birlikte daha yoğun bir şekilde yaşadıkları ve internetin sunduğu imkanlar ile bu durumun desteklendiği; (Kraut vd., 1998), bağımlılık yarattığı (Özdemir vd., 2017) bireylerin sorunlarını çözmek, üzüntü ve endişelerini paylaşmak, yalnızlıklarını gidermek gibi durumlarda diğer insanlarla yüz yüze iletişime geçmekten ziyade sanal ortamlar üzerinden iletişime geçmeyi tercih eder hale geldikleri (Amichai-Hamburger ve Ben-Artzi, 2003; Özdemir ve ark., 2014; Morahan-Martin ve Schumacher, 2003) savunulmaktadır. Çalışmadan elde edilen bir diğer önemli veri de bu görüşleri destekler nitelikte; katılımcıların arkadaş ortamı, aile ortamı ve romantik ilişkileri gibi yüz yüze iletişim halinde iken dahi karşısındaki(leri)nin televizyonla, telefonda kısaca medyada zaman geçirdiklerini ve bu durumun kendilerini yalnız hissetmelerine yol açtığını belirtmişlerdir. Günümüzde özellikle telefonsuz yapamayan ya da kontrol edemedi duramayan nomofobik kişilerle karşılaşmalarımız düşünüldüğünde araçlara bağımlı bir nesil içinde olduğumuz söylenebilir.

Kişiler evden çıkmadan dünyanın bir ucunda hiç tanımadığı kişi ve kişilerle fiziksel anlamda aynı ortamı paylaşmadan iletişime geçebilmekte ve sanal arkadaşları ile konuşabilmekte, oyun oynamakta, fotoğraf paylaşabilmekte, bir gruba ait olabilmekte ve ‘can sıkıntısı’ giderebilmektedir. Sahte dünya olarak tabir edilen sanal mecralar; sıkıntı, keder, endişe gibi olumsuz duygulardan uzaklaştırma, vaktin nasıl geçtiğini bilmeme, fiziksel ihtiyaç ve fiziksel bir aradalık dışında insanların diğer bütün ihtiyaçlarını tatmin etme ritüeli haline gelse de yüz yüze iletişimden ve fiziki yakınlıktan kurulan samimi ilişkiler, gerçek olmayan bir dünyanın duygu, düşünce, eğlence ve aidiyet hissine terk edilmektedir

Kaynaklar

- Akyazı, E. ve Ünal, A.T. (2013). İletişim Fakültesi öğrencilerinin amaç, benimseme, yalnızlık düzeyi ilişkisi bağlamında sosyal ağları kullanımı. *Global Media Journal Turkish Edition*, 3 (6), 1-24.
- Amichai-Hamburger, Y ve Ben-Artzi, E. (2003). Loneliness and internet use. *Computers in Human Behavior*, 19, 71-80.
- Baker, R. V. ve Oswald, L. D. (2010). Shyness and online social networking services. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(7), 873–889.

- Bauman, Z. (2011). *Akışkan modern dünyadan 44 mektup*. Habitus Yayıncılık: İstanbul.
- Bayraktar, D.M., Hopcan, E.P. ve Hopcan, S. (2013). Adoption of social networks and loneliness situations of candidate teachers. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 35-45.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknik ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çeçen, A.R. (2007). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve yaşam doyumu düzeylerine göre sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 180-190.
- Gierveld de J. ve Tilburg, T.van. (2010). The De Jong Gierveld short scales for emotional and social loneliness: tested on data from 7 countries in the UN generations and gender surveys. *European Journal of Ageing*, 7(2), 121-130.
- Tommaso E. ve Spinner, B. (1997). Social and emotional loneliness: a reexamination of Weiss' typology of loneliness. *Personality and Individual Differences*, 22, 417-427.
- Tommaso, E., Brannen, C., ve Best, L. A. (2004). Measurement and validity characteristics of the short version of the social and emotional loneliness scale for adults. *Educational and Psychological Measurement*, 64, 99-119.
- Doğan, U. ve Karakuş, Y. (2016). Lise öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanımının yordayıcısı olarak çok boyutlu yalnızlık. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 57-71.
- Ellison, N. B., Steinfield, C. ve Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Eraslan Çapan, B. ve Sarıçalı, M. (2016). Problemlerle facebook kullanımında sosyal ve duygusal yalnızlığın rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 53-66.
- Erözkan A. Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcıları. *İlköğretim Online*, 8(3), 809-819.
- Geçtan, E. (2014). *İnsan Olmak* (14.bs). İstanbul: Remzi kitabevi.
- Gierveld, J de J. (1998). A review of loneliness: concept and definitions, determinants and consequences. *Reviews in Clinical Gerontology*, (8), 73-80.
- Hamburger Amichai, Y. ve Hayat Z. (2010). The impact of the Internet on the social lives of users: A representative sample from 13 countries. *Computers in Human Behavior*, (27), 585-589.
- Hawkey, L.C. ve Cacioppo, J.T. (2010). Loneliness matters: a theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Ann Behav Med*, 40(29), 1-14.

- Karadağ, E. (2011). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan ölçme araçları: nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 311-334.
- Keskin, D. ve Çilingir, Z. (2010). Web sitelerinin globalizasyonu üzerine büyük global Amerikan markalarına yönelik bir içerik analizi uygulaması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, 5(2): 51-66.
- Kızılgöçit, M. (2011). *Yalnızlık umutsuzluk ve dindarlık ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kim, W., Jeong, O. R. ve Lee, S. W. (2010). On social web sites. *Information Systems*, 35(2), 215-236.
- Korkmaz, Ö., Usta, E., ve Kurt, İ. (2014). Sanal ortam yalnızlık ölçeği (soyö) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U) Journal of Education*, 29(2), 144-159.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T., ve Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?. *American psychologist*, 53(9), 1017.
- Lou, L. L. (2009). *Loneliness, friendship, and self-esteem: First-year college students' experience of using Facebook*. Unpublished doctoral dissertation, University at Albany, State University of New York.
- Lou, L. L., Yan, Z., Nickerson, A., ve McMorris, R. (2012). An examination of the reciprocal relationship of loneliness and Facebook use among first-year college students. *Journal of Educational Computing Research*, 46(1), 105–117.
- Moody, E. J. (2001). Internet use and its relationship to loneliness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, (4), 393–401.
- Morahan Martin J. ve Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the Internet. *Computers in Human Behavior*, (19), 659–671.
- Morgan, C., ve Cotten, S. R. (2004). The relationship between internet activities and depressive symptoms in a sample of college freshmen. *CyberPsychology & Behavior*, (6), 133–142. <http://dx.doi.org/10.1089/109493103321640329>.
- Nabokov, V. (1996). *The Stories of Vladimir Nabokov*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Nie, N. H., ve Erbring, L. (2000). *Internet and society: A preliminary report*. Stanford, CA: Stanford Institution for the Quantitative Study of Society.
- Nie, N. H., Hillygus, S. D., ve Erbring, L. (2002). Internet use, interpersonal relations, and sociability: A time diary study. B. Wellman & C. Haythornthwaite (Ed.), *The Internet in everyday life* içinde (215–244). Oxford: Blackwell.
- Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana

- Özdemir, S., Akçakanat, T. ve İzgüden, D. (2017). İnternet çağında sanal ortam yalnızlığı: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(19), 125-136.
- Paula, K. (2011). Yalnızlık hissi: Teorik yaklaşımlar. (Çev: Selçuk Zengin ve Muhammed Kızılgeçit). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11(3), 217 – 229.
- Russell, D. (1982). The measurement of loneliness. Peplau, L.A. ve Perlman D (Ed.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* içinde (81-104). New York: Wiley.
- Russell, D., Cutrona, C.E., Rose, J., ve Yurko. K. (1984). Social and emotional loneliness: An exploration of Weiss's typology of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(6), 1313-1321.
- Shaw, L. H., & Grant, L. M. (2002). In defense of the Internet: The relationship between Internet communication and depression, loneliness, self-esteem, and perceived social support. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 5, 157–171.
- Sheldon, P., ve Gevorgyan, G. (2008). Men are from Mars, women are from Venus: Gender and personality differences reconfirmed in virtual reality. Paper presented at the annual meeting of the *NCA 94th Annual Convention*, San Diego, CA.
- Sheldon, P., ve Honeycutt, J. M. (2009). Unwillingness to communicate impact on motives for Facebook use. Paper presented at the annual meeting of the *International Communication Association*, Chicago, IL.
- Song, H., Kim, J., Omori, K. ve Allen, M. (2014). Does Facebook make you lonely?: A meta analysis. *Computers in Human Behavior*, (36), 446-452.
- Spraggins, A. (2009). Problematic use of online social networking sites for college students: Prevalence, predictors, and association with well-being. Unpublished doctoral dissertation, University of Florida.
- Wang, S. S., Moon, S., Kwon, K. H., Evans, C. A. ve Stefanone, M. A. (2010). Face off: Implications of visual cues on initiating friendship on Facebook. *Computers in Human Behaviour*, 26(2), 226-234.
- Weiss, R.S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Weiss, R.S. (1987). Reflections on the present state of loneliness research. *Journal of Social Behaviour and Personality*, (2), 1-16.
- Whitty, Monica T. and McLaughlin, Deborah. (2007) Online recreation: The relationship between loneliness, internet self-efficacy and the use of the Internet for entertainment purposes. *Computers in Human Behavior*, 23 (3), 1435-1446.

Net Kaynakları

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2019, Sayfa 1-16

- Brown, J. (2018). Sosyal medya insanı nasıl etkiliyor? (23.06.2018 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/vert-fut-42625744> adresinden alınmıştır)
- Facebook by the Numbers: Stats, Demographics & Fun Facts, (Erişim 12.07.2018 tarihinde <https://www.omnicoreagency.com/facebook-statistics/> adresinden alınmıştır)
- Digital in 2018: World's Internet Users Pass The 4 Billion Mark (20.10.2018 tarihinde <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018> adresinden alınmıştır)

TÜRKİYE'DE KREDİ KARTI HARCAMALARI İLE TÜKETİCİ GÜVEN ENDEKSİ VE ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

Gökhan SÖNMEZLER¹
İsmail Orçun GÜNDÜZ²
Mustafa TORUN³

ÖZ

Bu çalışmada Türkiye’de kredi kartı harcamaları ile tüketici güveni ve enflasyon arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de 2012:2-2018:2 döneminde yapılan kredi kartı harcamaları ile aynı döneme ait Tüketici Güven Endeksi verileri ve İstanbul Ticaret Odası 1995 bazlı Ücretliler Geçinme İndeksi verileri arasındaki ilişki gecikmesi dağıtılmış otoregresif modele (ARDL) dayalı sınır testi yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Bu doğrultuda tahmin edilen uzun dönem katsayılarına göre Tüketici Güven Endeksi’nin kredi kartı harcamaları üzerindeki etkisi incelenen dönem kapsamında istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Diğer taraftan Geçinme İndeksi’nin uzun dönemde kredi kartı harcamalarını pozitif yönlü etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kredi Kartı Harcamaları, İTO Geçinme İndeksi, Tüketici Güven Endeksi, ARDL Modeli Yaklaşımı

AN EMPIRICAL STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN CREDIT CARD EXPENDITURES, CONSUMER CONFIDENCE INDEX AND INFLATION IN TURKEY

ABSTRACT

In this study, it is aimed to investigate the relationships between credit card expenditures and both consumer confidence index and inflation. In this regard, the relationships between the credit card expenditures, in the period of 2012:2-2018:2, and both the Consumer Confidence Index, for the same time period, and the Istanbul Chamber of Commerce 1995-based Cost of Living Index for Wage Earners are analysed through the bound test based on the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) model approach. It is determined that there is a cointegration relationship among the variables. According to the long-run coefficients, the effect of the Consumer Confidence Index on the credit card expenditures is found statistically insignificant in the examined period. On the other hand, it is obtained that there is a long term positive effect of the Cost of Living Index for Wage Earners on the credit card expenditures.

Keywords: Turkey, Credit Card Expenditures, ICOC 1995-based Cost of Living Index for Wage Earners, Consumer Confidence Index, ARDL Model Approach

¹ Doç.Dr., Trakya Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık Bölümü, gokhansonmezler@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-4301-6008

² Doç.Dr., Trakya Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık Bölümü, orcungunduz@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8754-2915

³ Dr.Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, İktisat Bölümü, torun1970@gmail.com, orcid.org/0000-0003-1812-6560

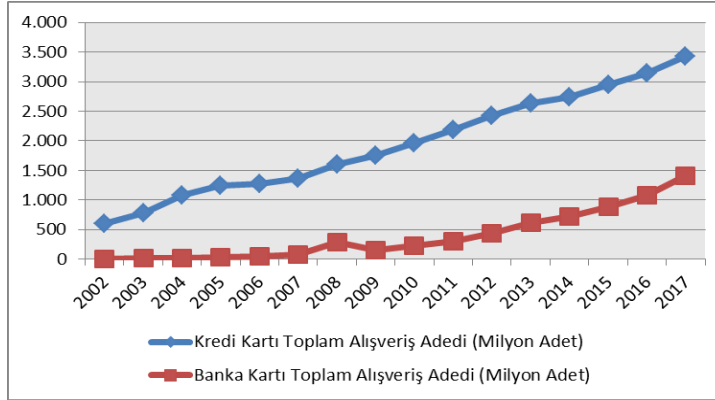
Received/Geliş: 25/01/2019 Accepted/Kabul: 14/03/2019, Research Article/Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Sönmezler, G., Gündüz, İ.O., Torun, M. (2019), “Türkiye’de Kredi Kartı Harcamaları ile Tüketici Güven Endeksi ve Enflasyon Arasındaki İlişki Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.17-29.

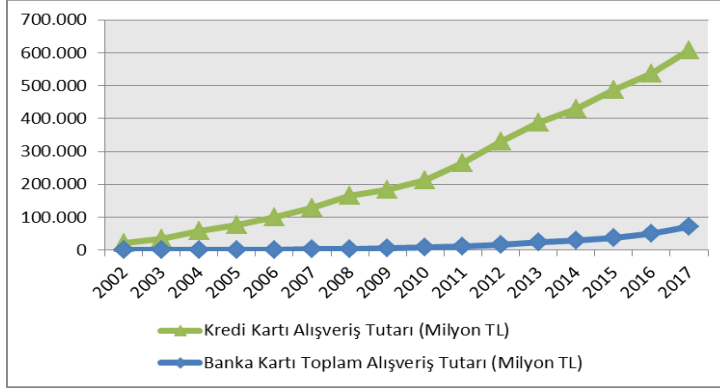
Giriş

Günümüz dünyasında nakit dışı ödeme işlemlerinin payı gittikçe artış göstermektedir. Bu süreci oluşturan temel faktör artan teknolojik olanakların kart kullanımı için gerekli altyapıyı hazırlaması ve kartlı tüketim ile birlikte cep telefonu aracılığıyla yapılan dijital tüketim, internet alışverişi veya sanal cüzdan gibi uygulamaların gelişme olanağı bulmasıdır (Fineberg, 2013, s.116). 2017 Yılı Dünya Ödemeler Raporu'na göre küresel düzeyde nakit dışı işlem hacmi 2015 yılında bir önceki yıla göre yüzde 11,2 oranında artmıştır. Bu işlemler içerisinde en fazla pay yaklaşık yüzde 50 oran ile banka kartına ait olurken kredi kartı kullanımı yaklaşık yüzde 20 oran ile en fazla paya sahip olan ikinci nakit dışı işlemidir. (Capgemini ve BNP Paribas, 2017, s.5, 6).

Türkiye'de nakit dışı işlemler teknolojik inovasyon, demografik özellikler ve bu sürece yönelik çalışmaların hem sektör hem de devlet tarafında yoğunlaşması gibi faktörler sayesinde önemli bir gelişme göstermiştir (Burnmark, 2017, s.7). Günümüzde Türkiye'de toplam tüketici ödemeleri içinde nakit işlemlerinin payı yüzde 53, kartlarla yapılan ödemelerin payı ise yaklaşık yüzde 42'dir (World Bank, 2016, s.42). Bununla birlikte dünyadaki genel eğilimin aksine Türkiye'de kredi kartı işlem hacmi banka kartı işlem hacminden daha yüksek düzeydedir. Harcamalar açısından değerlendirildiğinde ise kredi kartı ile yapılan harcamaların banka kartları ile yapılandan oldukça yüksek düzeyde olduğu dikkat çekmektedir (Bkz Şekil 1 ve Şekil 2).

Şekil 1. Kredi Kartı ve Banka Kartı İşlem Sayısı (2002-2017)
(Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi Verileri)

Şekil 2. Kredi Kartı ve Banka Kartı Harcamaları (2002-2017) (Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi Verileri)

Yukarıda yer alan grafikler Türkiye’de kredi kartı kullanımı ile kredi kartı harcamaları arasındaki ilişkiyi de açık biçimde ortaya koymaktadır. Kredi kartı harcamalarındaki artışı etkileyen birçok faktör sayılabilir. Tüketimi teşvik etmesi, ödeme esnekliği sağlaması, gündelik hayatı tamamlayıcı bir araç olması gibi faktörler hem işlem sayısı hem de hacmi açısından kredi kartı kullanımının daha yüksek düzeyde olmasını açıklayabilir. Ancak, başka faktörler de bu süreçte rol oynayabilir. Bunlardan biri psikolojik faktörlerdir. Kişiler, gelecekte kendi ekonomik durumları ve genel ekonomik şartları ile ilgili güvenleri arttıkça daha fazla harcama yapmaya istekli olurlar ve bunu kredi kartı ile finanse edebilirler. Diğer bir faktör ise gelir ve harcama arasındaki açığı dengelemek amaçlı kredi kartı kullanımınıdır. Özellikle enflasyonist dönemlerde kişiler satınalma gücünün düşmesiyle birlikte aynı miktardaki mala daha fazla harcama yaparlar veya ileride fiyatlar genel düzeyinde daha yüksek bir artış olacağı beklentisiyle mal ve hizmet alımlarını ertelemeye yönünde eğilimleri vardır. Fiyatlar genel düzeyinde yüksek dalgalanma reel ücretlerdeki değişim ile ilgili daha fazla belirsizlik yaratmaktadır. Bu nedenle enflasyondaki artışların tüketici hassasiyeti ve harcamalar ile negatif ilişkili olması beklenir (Chicago Fed Letter, 2009, s.2). Dolayısıyla çalışanlar reel gelirlerindeki değişim nedeniyle ücretlerinde iyileştirme beklerken kredi kartlarını geçici bir telafi aracı olarak kullanabilirler (AIER, 2012, s.1). Bu çalışma Türkiye’de kredi kartı harcamaları ile tüketici güveni ve enflasyon arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de 2012:2-2018:2 döneminde yapılan kredi kartı harcamaları ile aynı döneme ait Tüketici Güven Endeksi verileri ve İTO 1995 bazlı İstanbul Ücretliler Geçinme İndeksi arasındaki ilişki ampirik olarak analiz edilecektir. Çalışmada İstanbul Ücretliler Geçinme İndeksi verilerine yer verilmesinin temel nedeni ücretlilerle ilgili tüketim kalıplarına yönelik daha spesifik fiyat değişimlerini göstermesidir. Ayrıca, ücretlilerin yaklaşık yüzde 25’i İstanbul’da yaşamakta (SGK, 2016) ve Türkiye’de toplam tüketimin yaklaşık yüzde 25’i İstanbul’da yapılmaktadır (TUİK, 2017). Bu çerçevede çalışmada öncelikle

literatür taramasına yer verilecek ardından ARDL modeline dayalı sınır testi ile analiz yapılacaktır. Sonuç bölümünde ise analiz sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilecektir.

1.Literatür

Kredi kartı harcamalarını etkileyen faktörler çerçevesinde yapılan bazı çalışmalarda kart miktarı ve sahipliğinin harcamalar ile doğrusal bir ilişki gösterdiği üzerinde durulmaktadır. Uzgören ve diğ. (2007) tarafından yapılan çalışmaya konu olan bu durum daha fazla bireyin kart kullanmasıyla artan kredi kartı miktarının kart kullanımını dolayısıyla da harcama miktarını artırdığı ortaya koyulmaktadır. Feinberg (1986) ise çalışmasında kredi kartı sahipliğinin genel olarak harcamaları artırdığı sonucuna varmıştır. Altan ve Göktürk (2007) de Türkiye’de 1991–2005 döneminin incelendiği çalışmalarında kredi kartlarının tüketici harcamalarını artırdığı sonucuna varmışlardır.

Kültürel veya demografik özelliklere bağlı olarak kredi kartı harcamalarının farklılık gösterdiği bazı çalışmalara konu edilmiştir. Örneğin Till ve Hand (2003) yaklaşık 87500 örnek ile yaptıkları çalışmada kredi kartı kullanımında birçok farklı grupların olduğu ve bu grupların birbirinden farklı davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Altan ve Göktürk (2008) kredi kartı harcamalarıyla eğitim düzeyi ve yaş gibi faktörlerin ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Gan ve Mosquera (2008) çalışmalarında tüketici kredileri piyasasında yaşlıların gençlere göre daha fazla sorumluluk sahibi olduğundan bahsetmektedir. Ekici ve Dunn (2010) tarafından yapılan çalışmada benzer olarak yaş faktörüne işaret edilmektedir. Hindistan’da 800’den fazla örnek ile gerçekleştirdiği çalışmasında Khare (2013), Hintli tüketicilerin alışveriş davranışlarının batıdakilerden daha farklı olduğunu ve demografik faktörlerin tüketici davranışlarını etkilediğini belirtmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre genç tüketiciler gösteriş harcamasına daha yatkın ve aşırı harcama eğiliminde olmaktadır. Belirli bir ülke içinde farklılık gösteren faktörler ülkeler arası zeminde de farklılık göstermektedir. Chung (1998) ABD ile Kore’deki tüketici davranışlarıyla kültürel farklılıklar arasındaki bağlantıyı araştırdığı çalışmasına göre Kore’de kıyafet ve eğitim harcamalarının ön plana çıktığını, ABD’de ulaşım ve hizmet sektörüne yönelik harcamaların daha yoğun olduğunu ifade etmektedir.

Kredi kartı harcamaları ile ekonomik faktörler arasında bağlantıyı kuran çalışmalar geniş bir yelpazeye dağılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde yer alan Telyukova’nın (2013) 2000–2002 yılları arası ABD tüketici harcamaları anketi verilerini kullanarak yaptığı çalışmada, işlem ve ihtiyat saikiyle oluşan para talebinin kredi kartı harcamalarını açıklamada anahtar rol oynadığı ifade edilmektedir. Lamdin’in (2008) 1978-2007 yılları arası ABD’ye yönelik yaptığı çalışmada ise tüketici güveni ile kredi kartı harcamaları arasındaki ilişki incelenmiş ve tüketici güveninin farklı gecikmelerde kredi kartı kullanımını etkilediği sonucuna varılmıştır. Yine ABD’ye yönelik olarak Gross ve Souleles (2001) tarafından 1995 -1997 dönemini kapsayan çalışmada kredi kartı limitlerindeki artışın kredi borçlarını dolayısıyla kart harcamalarını artırdığı sonucuna varılmıştır. Borç miktarındaki artışın nedenini Laibson vd. (2000) tasarruf düzeyi ile kredi kartı borçlarının frekanslarının farklılığından

kaynaklı olduğunu ifade etmektedir. Kim ve diğ. (2015) ise 1950 sonrası ABD hane halkı verilerini kullandıkları çalışmada dönemin tamamında gelirin tüketim harcamaları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşırken 1980 sonrası içeren dönemde tüketici borçlanmasının tüketim harcamalarında daha önemli hale geldiği sonucuna varmışlardır.

2. Veri, Model ve Ekonometrik Yöntem

2.1. Veri

Çalışmada Türkiye’de 2012:02-2018:02 dönemine ait aylık veriler kullanılarak kredi kartı ile yapılan harcamaların temel belirleyicileri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Analizde kullanılan değişkenleri ve bu değişkenlere ait tanımlamaları Tablo 1 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 1. Analizde Kullanılan Değişkenler ve Tanımları

Değişkenin Sembölü	Değişkenin Adı	Açıklama
LKK	Kredi Kartı Alışveriş Tutarı	Kredi kartı ile yapılan alışveriş tutarını ifade etmektedir. Milyon TL cinsinden olduğundan değişkenin modeldeki diğer değişkenlerle eşdeğer hale getirilmesi için logaritması alınmıştır.
Gİ	Geçinme İndeksi	1995 baz yılına (1995=100) ait geçinme indeksini ifade etmektedir.
TGE	Tüketici Güven Endeksi	Tüketici güven endeksini ifade etmektedir.

Çalışmada kullanılan değişkenlerden kredi kartı alışveriş tutarına ait veriler Bankalararası Kart Merkezi’nden (BKM), İTO Geçinme İndeksi’ne ait veriler İstanbul Ticaret Odası veri tabanından ve Tüketici Güven Endeksine ait veriler ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanından elde edilmiştir.

2.2. Model

Çalışmanın modelinde kredi kartı ile yapılan harcamaların temel belirleyicilerini tespit edebilmek amacıyla bağımlı değişken olarak Kredi Kartı Alışveriş Tutarı (KK), bağımsız değişkenler olarak ise İTO Geçinme İndeksi (Gİ) ve Tüketici Güven Endeksi (TGE) kullanılmıştır. Kullanılan değişkenler ile aşağıdaki model tahmin edilmeye çalışılmıştır.

$$KK_t = \beta_0 + \beta_1 Gİ_t + \beta_2 TGE_t + u_t \quad (1.1)$$

2.3. Ekonometrik Yöntem

Zaman serileri analizinde ilk aşama, öncelikli olarak her değişkene ait serinin durağan olup olmadığını belirlemektir. Zaman serileri analizinde durağanlık analizi

birim kök testi olarak da ifade edilmekte ve bu analizde değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olabilmesi için zaman serilerinin birim kök içermemesi gerekmektedir. Birim kök içermeyen zaman serileri durağan bir seri olarak ifade edilmektedir. Zaman serilerinin birim kök içermesi durağan olmamalarına neden olmakta ve durağan olmayan seriler arasında sahte regresyon problemi ortaya çıkabilmektedir. Zaman serilerinde sahte regresyonun ortaya çıkması durumunda regresyon analizinden elde edilen bulgular gerçek ilişkiyi yansıtmayacaktır. Bu nedenden dolayı regresyon analizinden elde edilen sonuçların gerçeği yansıtmaması için öncelikle çeşitli parametrik ve parametrik olmayan testler aracılığı ile bir serinin birim kök içerip içermediğinin tespit edilmesi gerekmektedir (Kılıç, 2015, s.413). Literatürde çeşitli birim kök testleri kullanılmakla beraber bu çalışmada, zaman serilerinin durağanlık analizi Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF, 1979) ve Phillips-Perron (PP, 1988) birim kök testleri kullanılarak araştırılmaktadır.

Dickey-Fuller (1981) çalışması ile hata terimleri arasında otokolerasyonun varlığı varsayımı ile bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini hata terimlerinin otoregresif süreçte oluşma olasılıkları üzerine geliştirdiği modeline dahil ederek ADF birim kök testini oluşturmuştur. Phillips-Perron (1988), ADF testinin hata terimlerinin tesadüfi yürüyüşte olması varsayımını reddederek modele parametrik olmayan bir eklemede bulunduğu birim kök testini ortaya koymuştur. Seriler için birim kök sınamasına ait hipotezler aşağıdaki gibidir.

$H_0: \gamma = 0$ ($p = 1$) *seri birim kök içermektedir.*

$H_1: \gamma < 0$ ($p < 0$) *seri birim kök içermemektedir.*

Serilerin birim kök durumları tespit edildikten sonra seriler arası eşbütünlüşme ilişkisinin sorgulanması noktasında yöntem seçiminde bu sonuçlar belirleyicidir. Farklı düzey değerlerinde durağan seriler arasındaki eşbütünlüşme ilişkisinin tespitini mümkün kılan ve Pesaran ve diğ. (2001) tarafından geliştirilen ARDL (Autoregressive Distributed Lag - Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model) modeline dayalı sınır testi yaklaşımı bu çalışmada kullanılan eşbütünlüşme yöntemidir.

Bu kapsamda kurulan modelde değişkenler arası eşbütünlüşme ilişkisi ya da değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı aşağıdaki hipotezler ile sınanmaktadır.

$H_0: \epsilon = \epsilon_1 = \epsilon_2 = 0$ *Eşbütünlüşme ilişkisi yoktur.*

$H_1: \epsilon \neq \epsilon_1 \neq \epsilon_2 \neq 0$ *Eşbütünlüşme ilişkisi vardır.*

Burada hesaplanan F istatistik ile tablo kritik değerleri karşılaştırılmaktadır (Esen ve diğ., 2012, s. 256).

$$ALT DEĞER > F (\text{hesaplanan}) \rightarrow (H_0 \text{ kabul}, H_1 \text{ red})$$

$$ÜST DEĞER < F (\text{hesaplanan}) \rightarrow (H_0 \text{ red}, H_1 \text{ kabul})$$

$$ALT DEĞER > F (\text{hesaplanan}) > ÜSTDEĞER \rightarrow \text{kararsız bölge}$$

Hesaplanan F istatistik değeri tablo kritik alt değerinden küçük bulunmuşsa değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin (değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin) olmadığı, Hesaplanan F istatistik değeri tablo kritik üst değerinden büyük bulunmuşsa değişkenler arası eşbütünlük ilişkisinin (değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin) olduğu kararına varılmaktadır. Eğer hesaplanan F istatistik değeri tablo kritik alt ve üst değerler arasında ise değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin (değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin olmadığı) varlığı hususunda karara varılamaz.

ARDL modelinde eğer değişkenler arası eşbütünlük ilişkisinin diğer bir ifadeyle uzun dönem ilişkisinin varlığı yönünde bir karara varılmışsa bir sonraki aşamada kısa ve uzun dönem denklem tahmini yapılmaktadır.

3. Uygulama Sonuçları

3.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Zaman serisi analizlerinin ilk aşaması serilerin birim kök içerme durumlarının diğer bir ifadeyle serilerin durağan olup olmadıklarının test edilmesidir. Bu bağlamda serilere literatürde en çok kullanılan Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri uygulanmıştır. Elde edilen test sonuçları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Birim Kök Test Sonuçları

	ADF		PP	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
Sabitli				
LKK	-1.44	-16.73*	-7.48*	-16.73*
Gİ	2.90	-5.34*	2.33	-6.73*
TGE	-3.23**	-7.14*	-3.04**	-12.82*
Sabitli Trendli				
LKK	-8.85*	-16.93*	-8.85*	-16.93
Gİ	-0.42	-6.41*	-0.87	-7.23*
TGE	-3.74**	-7.11*	-3.58**	-18.35*

*: 0.01, **:0.05, ***:0.10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

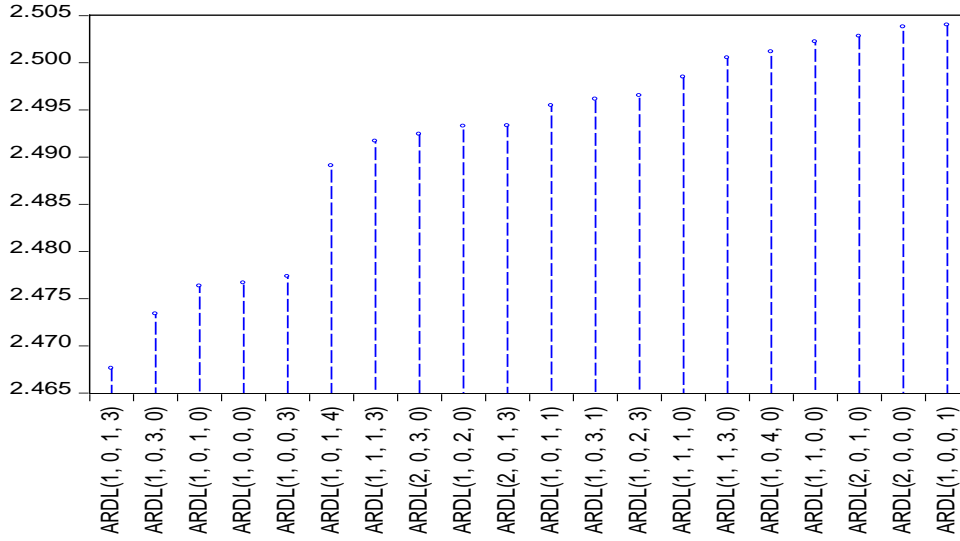
Birim kök testleri her iki yöntemde de sabitli ve sabitli trendli modeller çerçevesinde uygulanmıştır. Elde edilen ADF birim kök testi sonuçlarına göre sabitli modelde Tüketici Güven Endeksi (TGE) değişkeni düzey değerinde diğer değişkenler birinci farklarında durağandır. Sabitli trendli modelde ise Kredi Kartı Kullanımı (LKK) ve Tüketici Güven Endeksi (TGE) değişkeni düzey değerinde durağan iken diğer değişkenler birinci farklarında durağandır. PP birim kök testinde sabitli ve sabitli trendli modelde kredi kartı kullanımı (LKK) ve Tüketici Güven Endeksi (TGE) düzey değerinde modeldeki diğer değişkenler birinci farklarında durağandır.

Birim kök testi sonuçları analizde kullanılan değişkenlerin farklı düzeylerde birim kök içerdiklerini göstermektedir. Bu bağlamda serilerin eşbütünleşik olup olmadığını ortaya koymak için Perron (1997) çalışması ile geliştirilen ARDL (Autoregressive Distributed Lag- Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif Model) modeline dayalı sınır testi yaklaşımı kullanılması uygun görülmektedir.

3.2. ARDL Model Sonuçları

ARDL yönteminde ilk aşama uygun gecikme uzunluğuna sahip modelin belirlenmesidir. Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criteria) dikkate alınarak oluşturulan modeller Şekil 1’de yer almaktadır.

Akaike Information Criteria (top 20 models)

Şekil 3. Model Seçimi

Akaike Bilgi Kriteri dikkate alınarak en küçük gecikmeye sahip olan (1,0,1,3) model uygun model olarak seçilmiştir. Model seçiminin ardından değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin tespiti sınır testi ile yapılmaktadır. Seçilen modele ait sınır testi sonuçları Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Sınır Testi Sonuçları

	Değer	
F İstatistiği	19.23874	
Sınır Testi Kritik Değer		
Significance	(I0)	(I1)
10%	2.37	3.2
5%	2.79	3.67
2.5%	3.15	4.08
1%	3.65	4.66
Breusch-Godfrey LM Test	1.03	
R²	0.32	
F İstatistiği	3.66(0.00)	

Sınır testi sonucunda hesaplanan F istatistik değeri eşbütünlük ilişkisinin varlığında esas teşkil eden değerlerden birisidir. Hesaplanan F istatistik değeri I(1) tablo kritik değerinden büyükse değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisi vardır. Hesaplanan F istatistik değeri I(0) tablo kritik değerinde küçükse eşbütünlük ilişkisi yoktur. Hesaplanan F istatistik değeri tablo kritik değerleri arasında ise eşbütünlüğün varlığı hususunda karara varılamaz. Analiz kapsamında yapılan sınır testi hesaplanan F istatistik değeri 19.23874 olarak bulunmuştur. Bu durumda hesaplanan F istatistiği I(1) tablo kritik değeri 4.66'dan büyük olduğundan modele dahil olan değişkenler arası eşbütünlük ilişkisinin diğer bir ifadeyle uzun dönem ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

Değişkenler arası eşbütünlük ilişkisi tespit edildikten sonra değişkenlere ait uzun dönem katsayıları ve anlamlılık durumları Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 4. Uzun Dönem Katsayı Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	t-istatistiği
TGE	-0.036653	-1.513902
Gİ	0.107222	3.011136*
C	3.537749	1.674024

*: 0.01, **:0.05, ***:0.10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Uzun dönem katsayılar anlamlılıklar bağlamında değerlendirildiğinde Geçinme İndeksi (Gİ) değişkenin katsayısı %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Öte yandan Tüketici Güven Endeksi (TGE) değişkenin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

ARDL modelinde kısa dönemde meydana gelen şokların uzun dönemde giderilip giderilmediği noktasında kısa dönemli ilişkilerini ortaya koyan hata düzeltme modeli sonuçları Tablo 5’de gösterilmektedir.

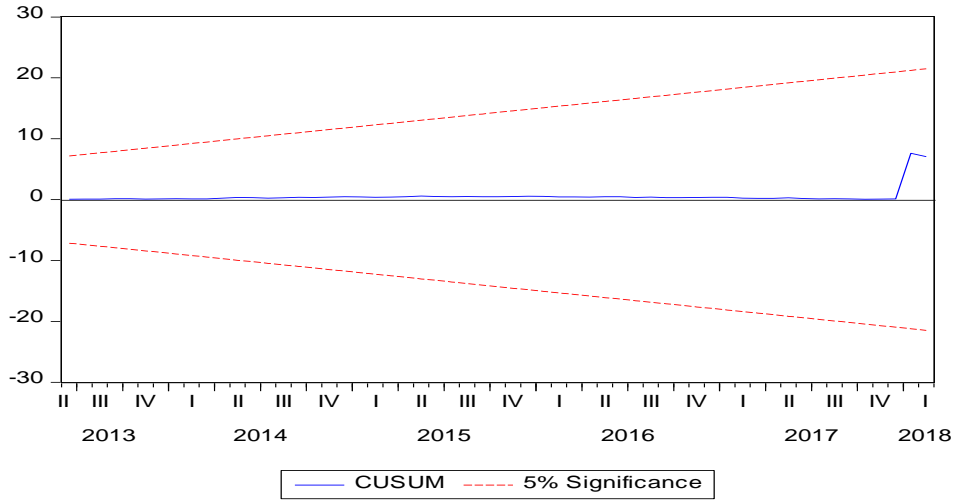
Tablo 5. Hata Düzeltme Model Tahmini Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	t-istatistiği
D(TGE)	-0.028077	-0.983734
D(Gİ)	0.006607	0.107092
CointEq(-1)	-1.176209	-9.790956*

*: 0.01, **:0.05, ***:0.10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Hata düzeltme modeli sonuçlarına göre tahmin edilen hata düzeltme katsayısı istatistiksel olarak anlamlı negatif işaretli bulunmuştur. Bu durumda modelde kısa dönemde meydana gelen dengesizlikler uzun dönemde giderilmektedir.

Modelde hata terimlerinin ilgili dönem içerisinde istikrarlı olup olmadığının tespit edilmesi için yapılan CUSUM testi sonuçları Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 4. CUSUM Test Sonuçları

CUSUM test istatistiklerinin sonuçlarının %5 kritik değer aralığında yer alması katsayıların uzun dönemde istikrarlı olduğunu, uzun dönemde modelde kırılmanın olmadığını ifade etmektedir.

Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi, serilerin durağan halleriyle oluşturulan VAR modeli üzerinden gerçekleştirilen Granger Nedensellik Testi ile araştırılmıştır. Modelde gecikme uzunluğu FPE ve Schwarz bilgi kriteri dikkate alınarak 1 olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: D(LOGKK)			
Bağımsız Değişkenler	Ki-Kare	Gecikme	Olasılık
D(Gİ)	3.149034	1	0.0760*
D(TGE)	0.228880	1	0.6324

*:0.10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre; “D(Gİ), D(LOGKK)’nın Granger nedeni değildir” şeklindeki temel hipotez %10 anlamlılık düzeyinde reddedilmekte, “D(TGE), D(LOGKK)’nın Granger nedeni değildir” şeklindeki temel hipotez ise bütün anlamlılık düzeylerinde reddedilememektedir. Buna göre Geçinme İndeksinden kredi kartı harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Elde edilen bu sonuç, tahmin edilen uzun dönem katsayıları ile de örtüşmektedir.

Sonuç

Günümüz dünyasında nakit dışı işlem aracı olan kartlarla ödemenin payı gittikçe artış göstermektedir. Bir nakit dışı işlem aracı olan kredi kartları her ne kadar bir ödeme aracı olarak kabul edilse de belli kredi limitleri dahilinde şimdi al sonra öde imkanını sağlayarak bir borçlanma aracı olarak kullanılmaktadır. İlk çıktığında ödemelerde sağladığı esneklik nedeniyle yoğun ilgi bulan kredi kartı, internet üzerinde alışverişten sanal cüzdana kadar birçok yeniliğin hayatımıza girmesini sağlayan sürecin başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Türkiye’de kredi kartları hem işlem sayısı hem de harcamalar açısından banka kartlarının oldukça üzerindedir. Türkiye’de kredi kartı harcamalarını etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik olan bu çalışmada kredi kartı harcamaları bağımlı değişken olarak yer alırken açıklayıcı değişken olarak Tüketici Güven Endeksi ve İTO Geçinme İndeksi’ne yer verilmiştir. Çalışmada, enflasyon verileri olarak İTO Geçinme İndeksi verileri kullanılmasının nedeni ücretlilerle ilgili tüketim kalıplarına yönelik daha spesifik fiyat değişimleri göstermesidir. Bu anlamda, ilgili literatür göz önüne alındığında kredi kartı harcamalarının bir belirleyicisi olarak İTO Geçinme İndeksi’ne yer verilmesi, bu çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Yapılan analiz sonucu değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Bu doğrultuda tahmin edilen uzun dönem katsayılarına göre Tüketici Güven Endeksi’nin kredi kartı harcamaları üzerindeki uzun dönem etkisi incelenen dönem kapsamında istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Diğer taraftan Geçinme İndeksi’nin uzun dönemde kredi kartı harcamalarını pozitif yönlü etkilediği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla çalışmada incelenen dönem itibarıyla fiyatlar genel düzeyindeki değişimler Türkiye’de kredi kartı harcamalarının bir belirleyicisi olduğu tespitine varılmıştır. Buna bağlı olarak, genel itibarıyla, kredi kartlarının ilgili dönemde gelir ve harcamalar arasındaki açığı dengelemek amaçlı kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Altan, M. ve Göktürk, İ. (2008). Türkiye’de memurların kredi kartı kullanım alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 39, 110 – 127.
- Altan, M. ve Göktürk, İ. (2007). Türkiye’de kredi kartlarının toplam özel nihai tüketim harcamalarına etkisi: Bir çoklu regresyon analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 25-47.
- American Institute for Economic Research (AIER). (2012). *Credits mixed message*, Vol LXXIX (14), 1-2.
- Bankalararası Kart Merkezi (BKM) Verileri
- Burnmark (2017). *Cashless Turkey by 2023*, <https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2017/05/cashless-2023.pdf> Erişim Tarihi: 17.07.2018.
- Capgemini ve BNP Paribas (2017). *World payments report 2017*, <https://www.worldpaymentsreport.com> Erişim Tarihi: 21.07.2018.
- Chicago Fed Letter (2009). *Trends in consumer sentiment and spending*, May 2009/262, 1-4.
- Chung, Y. S. (1998). Culture and consumption expenditure patterns: Comparison between Korean and United States households. *J Consumer Studies & Home Economics*, 22 (1), 39-50.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of American Statistical Association*, 74 (366), 427-431.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica*, 49 (4), 1057-1072.
- Ekici, T. ve Dunn, L. (2010). Credit card debt and consumption: Evidence from household-level data. *Applied Economics*, 42 (4), 455-462.
- Esen, E., Yıldırım, S. ve Kostakoğlu, S. F. (2012). Feldstein-Horioka hipotezinin Türkiye ekonomisi için sınanması: ARDL modeli uygulaması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 251-267.
- Feinberg, Richard A. (1986). Credit cards as spending facilitating stimuli: A conditioning interpretation. *Journal Of Consumer Research*, 13(3), 348-356.
- Fineberg, G. (2013). Mobile credit: The effect of credit cards on consumer spending in the United States in the second half of the twentieth century. *Penn History Review*, 20 (1), 94-120.
- Gan, L. ve Mosquera, R. (2008). An empirical study of the credit market with unobserved consumer typers. *NBER Working Paper*, 13873, 1-26.
- Gross, D.B. ve Souleles, N. S. (2001). Do liquidity constraints and interest rates matter for consumer behavior? Evidence from credit card data. *NBER Working Paper*, 8314, 1-36.
- İstanbul Ticaret Odası (İTO). *İstatistiki bilgiler*, <http://www.ito.org.tr/wps/portal/bilgi-bankasi/istatistiki-veriler/fiyat-indeksleri/1995/genel?prmPageId=BM2.3.2.1&initView=true> Erişim Tarihi: 01.07.2018.

- Khare, A. (2013). Credit card use and compulsive buying behavior. *Journal of Global Marketing*, 26(1), 28-40.
- Kim, Y. K., Setterfield, M. ve Mei, Y. (2015). Aggregate consumption and debt accumulation: An empirical examination of Us household behaviour. *Cambridge Journal of Economics*, 39, 93-112.
- Kılıç, C. (2015). Tüketici kredileri ve cari açık arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29 (2), 407-420.
- Laibson, D. Repetto, A. ve Tobacman, J. (2000). A debt puzzle. *NBER Working Paper*, 7879, 1-43.
- Lamdin, D.J. (2008). Does consumer sentiment foretell revolving credit use?. *Journal of Family and Economic Issues*, 29, 279-288.
- Perron, P. (1997). Further evidence on breaking trend functions in macroeconomic variables. *Journal of Econometrics*, 80, 355-385.
- Pesaran, M., Shin, Y. ve Smith, R. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16, 289-326.
- Phillips, P. C. B. ve Perron, P. (1988). Testing for unit roots in time series regression. *Biometrika*, 75, 335-346.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2016). *İşyeri ve sigortalı istatistikleri*, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yillik_lari Erişim Tarihi:10 Temmuz 2018.
- Telyukova, I. A. (2013). Household need for liquidity and the credit card debt puzzle. *Review of Economic Studies*, 80, 1148-1177.
- Till, R. ve Hand, D. (2003). Behavioural models of credit card usage. *Journal of Applied Statistics*, 30(10), 1201-1220.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2017). *Hanehalkı tüketim harcaması (Bölgesel)* <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24577> Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2018.
- Uzgören, N., Ceylan, G. ve Uzgören, E. (2007). Türkiye’de kredi kartı kullanımını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik bir model çalışması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (2), 247-256.
- World Bank (2016). *Cash vs. electronic payments in small retailing*. Washington: USA.

GÜVEN TURAN'IN "ZEMBEREK" ADLI ÖYKÜ KİTABINDAKİ İZLEKLER VE FANTASTİK UNSURLAR

Selami ÇAKMAKCI¹
Melike ÇİFTÇİ²

ÖZ

Güven Turan'ın edebiyat yolculuğundaki ilk durağı şiiirdir. "60 kuşağı şairleri" arasında değerlendirilen sanatçı, aynı zamanda öykü, roman, eleştiri ve deneme gibi edebiyatın birçok türünde de eser vermiştir. Sanatçı, ilk öykü kitabı "Düş Günler"den yirmi yıl sonra yayınladığı "Zemberek" adlı öykü kitabıyla okuyucuya kültürel bir atmosferle kurulmuş ve aynı zamanda fantastik ve mitik bağlantılarla örülmüş yeni metinler sunar. On iki öykünün yer aldığı "Zemberek" in bazı metinlerinde gerilim ve korku unsurları yoğun bir şekilde hissedilirken, bazıları daha dingin bir yapı gösterir. Öykülerdeki gerilim unsuru en üst seviyede olan olayların "zemberek" gibi boşalmaya başlamasıyla birlikte öykünün kurgusu yavaş yavaş çözülmeye başlar. Bu "zemberek", bazen öykülerdeki başkişilerin elinden bazen de bir "kadın" karakterin entrik kurguda öne çıkmasıyla birlikte çözülür. Edebiyatın birçok türünde önemli bir konuma sahip "kadın" karakterler "Zemberek" öykü kitabındaki metinlerin de önemli bir unsurudur. Bu kitaptaki öykülerde kadınlar, bazen bir cinayetin faili konumunda yer alırken bazen de sanatla çerçevelenmiş olayların son dokunuşunu yaparlar. Bu çalışmada "Zemberek" adlı öykü kitabındaki izleklerle birlikte, metinlerde öne çıkan fantastik ve mitik unsurlar irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Fantastik, İzlek, Korku, Gizem, Kadın

THEMES AND FANTASTIC ELEMENTS IN GÜVENTURAN'S STORYBOOK "ZEMBEREK"

ABSTRACT

Güven Turan's first stop on his journey to literature is poetry. The artist, considered among the "60 generation poets", has also produced many types of literature such as story, novel, criticism, and essay. The artist, published twenty years after his first book "Düş Günler", published his storybook "Zemberek", presents the reader new texts produced with a cultural atmosphere and at the same time knitted with a fantastic and mythical connection. In some of the texts of the "Zemberek" story book, which includes twelve stories, the elements of tension and fear are felt intensely, while others show a more calm structure. When the tension element in the stories is at the highest level, the fiction of the story begins to be solved slowly as the events begin to unfold like "zemberek". This "zemberek" is sometimes solved with the hands of leading actor in the stories and sometimes with the plot of a "woman" character coming to the forefront. The "woman" characters, having an important position in many forms of literature, are also an important element of the texts in the storybook. In the stories in this book, women sometimes act as the perpetrator of a murder, but sometimes they act as the last touch of art-framed events. In this study, fantastic and mythical elements, which are prominent in the texts, will be examined together with the themes in the storybook "Zemberek".

Keywords: Fantastic, Themes, Horror, Mystery, Woman

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: selamicak23@hotmail.com ORCID: 0000-0002-3350-0373

² Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: melikeciftci@outlook.com ORCID: 0000-0001-8806-9990

Received/Geliş: 15/01/2019 Accepted/Kabul: 27/03/2019, Research Article/Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Çakmakçı, S., Çiftçi, M. (2019), "Güven Turan'ın "Zemberek" Adlı Öykü Kitabındaki İzlekler ve Fantastik Unsurlar", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s. 30-43.

Giriş

Güven Turan, şiir, roman, öykü, deneme ve eleştiri gibi edebiyatın birçok türünde eser verir. Edebiyata şiirle başlayan sanatçı, “60 Kuşağı”nın şairleri arasında yer alır. Güven Turan, bir röportajda şiiriyle ilgili olarak şunları söyler: “İlk şiir yazmaya başladığım günlerden bu yana sürdürdüğüm bazı prensiplerim var elbette. Örneğin alabildiğince az sözcükle, tam karşılığı olan sözcükle meramımı anlatmak” (Tüzün, 2006, s. 65). Yazar, şiirlerinde takındığı bu tavrı kısa öykülerinde de devam ettirmiş gibidir. Öykülerinin geneli birkaç sayfalık bir uzunluğa sahip olmasına rağmen içerik olarak yoğun bir anlatıma sahiptir. Öykülerin kültürel unsurlarla desteklenmesi de bu yoğunluğu artıran bir etkidir. Doğan Hızlan, yazarın öyküleriyle ilgili olarak “öykülerinde anlar-kişiler bir dekorun, bir mahallin içinde var olurlar, oranın tarihi, tarihin içindeki insanlar da yer alır” (Hızlan, 2015, s. 6) der.

Yazar, “Yunus Nadi Yayınlanmış Öykü Kitabı Ödülü”nü aldığı “Düş Günler” adlı öykü kitabından yirmi yıl sonra “Zemberek” adlı öykü kitabıyla okuyucusunun yeniden karşısına çıkar. Zemberek, “saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren yay” (Parlatır, 1998, s. 2504) anlamına gelir. Öykülerde de entrik unsurlarla birlikte kurulmaya başlanan zemberek, merak unsurunun en yüksek noktaya ulaştığı yerde boşalmaya³ başlar.

“Zemberek” adlı öykü kitabı toplamda on iki öyküden meydana gelmektedir. Yer yer durum ve olay öyküsü özelliklerinin birlikte görüldüğü öykü kitabındaki izlekler ortak bir başlık altında toplanmaya çalışılmıştır. Bu öyküleri okuyucuda yarattıkları izlenim bakımından ikiye ayırmak mümkündür. Kitaptaki bazı öykülerde atmosfer korku ve gerilim üzerine kuruluyken, bazı öykülerde ise daha durağan bir yapı görülür. “Dönüşüm”, “Çağ Taşkını”, “Frenhofer’in Gecesi”, “Şövalye ve Şeytan”, “UltimaThule: Yedikule”, “Çember” ve “Kapan” öykülerinde yazar, okurda devam ve merak hissi uyandırarak gizem ve gerilime yaslı bir anlatımı tercih eder. Bu öykülerde daha çok korku, dehşet ve merak duygularına seslenilir. “Son Sonnet”, “Kedi Beşiği”, “Etüt”, “Kısa Gün” ve “Kardelenin Masalı”nda ise yazar, daha durağan öykülere yer verir. Bununla birlikte Güven Turan’ın bazı öykülerinde fantastik ve mitik bağıntıların da ön plana çıkması öyküleri bu açıdan da irdelemeyi gerekli kılar. Bu özellikleriyle ön plana çıkan “Dönüşüm”, “Şövalye ve Şeytan” öyküleri kitaptaki diğer öykülerden farklı olarak fantastik ve mitik unsurlar içermesi yönüyle de irdelenecektir.

1. Fantastik Unsurlar ve Mitik Bağıntılarla Örülü Öyküler

Bu çalışmamızda “Zemberek”te yer alan öyküleri izleksel olarak incelerken yazarın kitaptaki bazı öykülerinde ön plana çıkan fantastik ve mitik bağıntıları da irdelleyeceğiz. Güven Turan, öykülerinde oluşturduğu fantastik kurgularla zengin bir edebî muhteva oluşturur. Berna Moran fantastiği, “gerçekçiliğin mekân, zaman, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatıların tümüne verilen bir ad” (Moran, 1994, s. 60) olarak tanımlar. Öykülerinin bir kısmında fantastik bir kurguyla karşılaştığımız Güven Turan, anlatımda aynı zamanda mitolojik öğelerden de faydalanır. “Mitler, yaşamlarımıza yansıyan ve

³Zembereği boşalmak veya boşanmak” ayrıntılı bilgi için bkz. Parlatır, İ., 1998. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

onlara biçim veren evrensel ve zamanı belirsiz öykülerdir. İsteklerimizi, korkularımızı, özlemlerimizi irdeler bize insan olmanın anlamını anımsatan anlatılar sunarlar”(Armstrong, 2006, s. 6). Güven Turan, mitoloji ile ilgili olarak, “insanlığın geçmişinin tanınmasında mitoloji en sağlam tarih kitabından daha iyidir; derinliğiyle kavrar insanı, düşlerini bile anlatır”(Hızlan, 2015, s. 6)tespitinde bulunur.“Zemberek”te yer alan “Dönüşüm” adlı öykü tam anlamıyla yılan mitosları üzerine kurgulanır. Öyküde Yunan mitolojisinde “Tanrı Apollon’un Parnassos eteğindeki bir subaşında bulup öldürdüğü yılan”(Erhat, 2007, s. 260) olan Pyton ve Anadolu mitolojisinde “yılanların efendisi olan insan başlı dev bir yılanın adı”(Öztürk, 2009, s. 891)olan Şahmeran’a göndermelerde bulunulur:

“İnsanlar! dedi, tıslayan bir sesle, ‘hem Pyton’u yaratırlar, hem Şahmeran’ı, sonra da inanmazlar yarattıklarına! Ben Melusina’yım. Döndüm” (Turan, 2009, s.32).

“Dönüşüm” öyküsünde yılan mitoslarıyla bağlantılı bir metinden yola çıkarak düş mü gerçek mi olduğunu kestiremediği bir olayla karşı karşıya kalan bir kişinin öyküsü anlatılır. Öykünün kurgusu yarı insan yarı yılan olan “Melusine” miti üzerine oturtulur. “Melusine” ile ilgili anlatılan söylene şöylece şöyledir:

“Melusine öyküleri 11. ve 14. yüzyıllar arasında Batı Avrupalı Ortaçağ insanının düş gücünü yansıtır. Bu öykülerde genellikle bir şövalye, Melusine adlı peri kızı ile bir çeşme yanında karşılaşır, ona âşık olur ve kendisiyle evlenmeye ikna eder. Ancak Cumartesi günleri Melusine’nin belden aşağı yılan biçimine girdiği için, onun bir koşulu vardır. Kocası, haftada bir gün – Cumartesi günü- onu görmeye çalışmayacaktır; aksi hâlde kadın, sonsuza dek ortadan kaybolacaktır. Uzun yıllar mutluluk ve görkem içinde yaşarlarken, bir gün merakını yenemeyen kocası, karısını yasaklı günde kapı deliğinden gözetler ve onun, belden yukarısının insan, belden aşağısının yılan, siren, denizkızı ya da ejderha şeklinde bir yaratık olduğunu görür. İhanete uğrayan kadın, çılgınlarla ortadan kaybolur. Artık ya yalnızca geceleri pencerelerden odaya süzülüp çocuklarını göz yaşları içinde görmeye gelir ya da biri ölünce terk edilen bir kalede görülür” (Tez, 2008, s. 100).

Turan’ın öykülerinin büyük bir çoğunluğunda öne çıktığı görülen kadın faktörü bu öyküde de kendini gösterir. Adı Melusina olan bu kadının, Hindistan’da kaybolan bir arkadaşının kâğıtları arasında bulduğu bir metni, öyküdeki gerilimin odağında bulunan adama okutmasıyla gerilimin zembereği de kurulmaya başlar. Melusina’nın adama okuttuğu metinde uykuyla uyanıklık arasında bir yerde iken gördüklerinin gerçek mi yoksa zihninin kendisine oynadığı bir oyun mu olduğunu kestirememiş bir kişinin öyküsü vardır. Duvardaki afiş ve cibinlikli bir yatak dışında bomboş olan bir odada korku ve gerilim hâkimdir. Yatakta bulunan cibinlik zaten gizemle dolu olan bu odanın netleşmesini engelleyerek öykünün atmosferini tamamlayıcı bir unsur olur. Ortamın karanlığını beyaz cibinlik daha da bulanık hâle getirirken bu cibinliğin üzerinde beliren simsiyah bir kitle yavaş yavaş bir dönüşüm geçirmeye başlar ve yılanın kafası bir kadın kafasına dönüşür. Jean-LucSteinmetz’e göre, fantastiğin en önemli izleklerinden birisi dönüşümdür:

“Fantastik ortamda en etkin dinamik izlek, öyle görünüyor ki, gerçeklikten gerçeküstüne geçişi sağlayan ve mucizeye izin veren başkalaşımdır. Bununla

birlikte, gerçek bir nedensel'doğüstü' koleksiyonu olan Ovidius'un antik Başkalaşım'ını anlamsızın kavranamaz bir tarzda ortaya çıktığı ve metnin sonunda bir haşere gibi dışarı süpürüldüğü Kafka'nın aynı adı taşıyan eserinden ayırt edilen nitelikleri çok iyi hesaplamak gerekir” (Steinmetz, 2006, s. 42).

Metni okuyan ve okuduğu metnin etkisinde kalan adam, aynı olayı rüyasında kendisi de yaşar. Melusina'nın kafasının dev bir yılan kafasına dönüştüğünü görür:

“Kadın birden çekti yüzünü adamın boynundan. Ağzı alabildiğine açıldı adamın, gözleri irileşti. Ses çıkmadı boğazından. Karşısında iri, üçgen biçimi bir dev yılan kafası duruyordu. Gözleri sarı sarı ışıltıyordu. Gözbebekleri yukarıdan aşağıya iniyordu, bir çizgi halinde. Gövdesi, boynu hâlâ bir kadının gövdesiydi, boynuydu” (Turan, 2009, s.32).

Todorov'a göre ise metnin fantastik olduğunu tespit etmede en önemli ölçüt yaşanan kararsızlık durumudur: *“Metnin anlattığı dünyada doğüstü (ya da doğüstü gibi duran) bir olay –bir eylem- meydana gelir; sırası geldiğinde bu olay örtük okuyucuda (ve genellikle öykünün kahramanında) bir tepki uyandıracaktır: İşte bu tepkiyi 'kararsızlık' diye adlandırıyoruz ve bu tepkiyi uyandıran metinlere 'fantastik' diyoruz” (Todorov, 2017, s. 104). “Dönüşüm” öyküsünde hem adamın okuduğu metinde hem de kendisinin yaşadığı olayda bu durum gözlenir:*

“Dikkatini yoğunlaştırıyor: Hiçbir hareket yok. Gözü aldatıyor besbelli onu. Yanılmıyor. Yeniden kımıldıyor karanlık içinde bir karaltı. Pencereleden boşalan ay ışığının bir oyunu mu bu? Belli değil. Belki de uykuyla uyanıklığın arasındaki gerginliğin gözlerine bindirdiği yorgunluğun etkisiyle kirislerde bir şeyin, karaltının kımıldadığını görür gibi oluyor” (Turan, 2009, s.28).

“Şövalye ve Şeytan” öyküsünde ise savaşta aldıkları ağır yenilgiden sonra caresizce üzülmeye başlayan bir şövalye, bu sırada kendisini şaşkınlığa uğrattak bir olayla karşı karşıya kalır. Bu kişi, heybesini açtığı anda karşısına çıkan ve kendisine bakan bir çift göz karşısında dehşete düşer. Şövalyenin bu olayı nasıl yorumlayacağı konusunda yaşadığı -Todorov'a göre metnin fantastik olmasını sağlayan unsurlardan birisi olan- kararsızlık durumu bu öyküde de görülür:

“Kitap'ı yerleştirmek için heybenin kapağını ürkerek açtığımda, gözler ortaya çıkmadı. Ya geceyle çekip gitmişti ya da o uzun yolculuğun, o yıkımın bana oynadığı bir oyundu gördüklerim” (Turan, 2009, s.57).

Başkişinin düşle gerçek arasında ikilemde kalmasına neden olan ve onun “şeytan” olarak tanımladığı varlık, öyküyü fantastik kılan bir diğer unsurdur. Bu kişi, kendisinin dehşete düşmesine neden olan ve hiçbir hayvanın boynuzuna benzemeyen bir boynuzla sahip olan bu yaratığı şöyle tasvir eder:

“Öyle ufak bir kafa da değildi; iri bir kafaydı. Korkunç kelimesi bile sıradan kalıyordu, gördüğüm kafayı betimlemek için. Tam tepesinden o daha önce gördüğüm hilal şeklindeki boynuz çıkıyordu. Alnının üstünde çatallı bir başka boynuz vardı. Yuvarlak, sapsarı gözler, heybenin karanlığında parladığı gibi dışarda da parlıyordu. Burnuyla ağzı birdi: Uzun bir domuz burnu geniş bir ağızla bitiyordu. Ağzında sık sıra, küçük ama keskin dişler görülmüyordu. Sırıyordu. Kulakları inek kulağını andırıyordu. Onların hemen ardından da

kavım kavım koçboynuzları çıkıyordu. Çenesinin tam altından irin rengi bir deri parçası sarmaktaydı. Yüzünün her iki yanından uzun, tilki kızılı tüyler iniyordu”(Turan, 2009, s. 64).

Korku, insan ruhunu hep bir baskı ve tehdit altına alan olumsuz bir unsur olarak görülmüştür. Ancak *“korkmak, bize bağlı, bizim elimizde olan bir şey değildir”* (Alain, 2016, s. 88). Öyküdeki kişinin çevresindeki olağandışılık onun tehlikeli bir durumla karşı karşıya kaldığını hissettirir. Heybesindeki varlığın daha önce görmediği bir şekle sahip olması ve neden orada olduğunu anlamlandıramaması onun korkuya kapılmasına neden olur. Öykünün başkişisinin yaşadığı bu olağanüstü durumlar onda büyük bir korku ve tedirginlik yaratır.

2. Sonlu Bir Sonsuzluk: Ölüm

Ölüm, insanoğlunun kaçınılmaz bir yazgısıdır. *“Her şeyin yok olduğu, yok olmaktan korktuğumuz, ama yine de yok olmanın ve korkunun varlığında yaşamamız gerektiği gerçeği hayatın en apaçık gerçeklerindedir. Stoik felsefeye inananlar, ölümün hayattaki en önemli olay olduğunu söylerler”*(Yalom, 2001, s. 52). *“Ölümün anlamı, daha baştan itibaren dünyada varlığın sonu olarak, yok oluş olarak yorumlanmıştır”*(Levinas, 2011, s. 39). Ancak ölüm, bir son olmakla birlikte aynı zamanda bir sonda bir başlangıç saklıdır. Yani her ölüm, aynı zamanda yeni bir hayatın başlangıcıdır. Kişi ancak bu gerçeğe inandığında hayattan haz alarak yaşayabilir. Romalı yazar Cicero, gerçek yaşamın aslında bir ölüm olduğunu düşünerek asıl hayatın öldükten sonra başlayacağını söyler: *“Bu yaşam aslında ölümdür, seçme şansım olsaydı bu yaşamın yasını tutardım”* (Cicero, 2016, s. 68). “Logoterapi”nin kurucusu psikolog Frankl için ölüm, *“biyolojik varlık sonlanmakla birlikte ölüm anında tamamlanan yaşamın bütünlüğü geçmişte kalır ve kaybolmaz. Böylece logoterapide ölüm bir yok oluş değil aslında bireyin varoluşunu gerçekleştirmesi”*(Sezer ve Saya, 2009, s. 153)’dir.

Sanatçının incelediğimiz bu öykü kitabında aslında bir sonun da başlangıcı olan ölüm izleği ön plana çıkar. Bu izlek, hayatın doğal akışının sonucu olarak gerçekleşirken bazen kişinin kendi yaşamına son vermesi şeklinde ortaya çıkar bazen de kişilerin yaşamının öyküde geçen kadın karakterler tarafından sonlandırıldığı görülür.

Şövalye ve Şeytan öyküsünde, aldıkları yenilgiyle topraklarını terk etmek zorunda kalmış insanlar, kendilerine yeni yaşam alanı ararken gemilerinde yaşanan salgın neticesinde birer birer yaşamını kaybeder. *“Ölümsüzlüğü, ruhun hastalığı dolayısıyla umutsuzluğu olarak açıklayan Kierkegaard, benliğe yabancılaşma anlamına gelen umutsuzluktan kaçınmak için, bireyin yaratıcısıyla karşı karşıya gelme cesaretini göstermesi gerekliliği üzerinde durmuştur”*(Sezer ve Saya, 2009, s. 152). Bu öykünün başkişisi de aldıkları yenilginin ve ölümlerin nedenini kendi kutsal kitaplarında bulmaya ve böylelikle içinde buldukları umutsuzluk duygusundan kurtulmaya çalışır. “Gün-gece tanımayan ölümler” herkes gibi şövalyenin silahtarını da tedirgin etmeye başlar. Şehirlere yayılan ve cüzzamdan bile ürkütücü görülen veba salgını nedeniyle kendini iyiden iyiye göstermekte olan ölüm, onları da sonsuzluğa ulaştırır. Silahtar, ölümün kendisine yaklaştığını hissetmesiyle birlikte içinde bulunduğu ruhsal çöküntünün etkisiyle ölümü kişileştirir:

“‘Efendim,’ dedi, ‘Biliyorum, Ölüm bu gemide... Bizimle... Hatta bu kamarada!’ Güldüm, ‘Yaa,’ dedim, ‘Ben göremiyorum, neye benziyor? Elinde kum saati, omzunda tırpanda var mı?’ Umutsuz bir baş sallamayla sustu silahtarım. ‘Sen,’ dedim, ‘Ölümü kaç kez gördün şu aramızda bıraktığımız Krallık’ta... Esmer, sakallı, parlak eğri kılıçlı, küçük parlak kalkanlı, yürür gibi at süren yüzlerce ölüm gördün sen... Burada değil işte hiçbiri...’ hıçkırır gibi bir ses çıktı boğazından, ‘Onlar ölüm değildi. Ölmek yarı belirgin bir şeydi. Sis gibi bir şey ama görüyorum şimdi onu, seyrek uzun saçlı, etleri dökülmüş, hurpani bir beze sarınmış, yaşlı, çok yaşlı bir adam. Gözleri yok. Ağzı yok. Sadece dişleri var. Yer yer dökük... Kapkara bir boşlukta duruyorlar... Sapsarı...’ Ürperdim”(Turan, 2009, s.63-64).

“Zemberek”te yer alan iki öykü ise kadınların işlediği cinayet olayları üzerine kurgulanır. İlk cinayet olayının yaşandığı öykü“Çağ Taşkın”dır.“Çağ Taşkın”, müzede rehber olarak çalışan bir adamla Mariçiko adında Japon bir kız arasında geçen ve adeta bir kültür şöleninin yaşandığı gizemlerle dolu bir öyküdür. Bu öyküde resim ve edebiyat iç içe geçer. Mariçiko, Artemisia’nın Judith ve Holofernes’i resmettiği tablodaki olayı gerçek yaşama yansıtarak bütün erkeklerden intikam almayı amaçlamaktadır. Ünlü İtalyan ressam Caravaggio, “*eski Ahit’e bağlı olup İbranice yazıları olmaması sebebiyle bazıları tarafından Tevrat ve İncil’e kabul edilmeyen fakat yine de bazı kiliseler tarafından kutsal sayılan Judith ve Holofernes’in apokrif hikâyesini*” (Uçar, 2014, s. 87) Artemisia’dan daha önce resmeder. Artemisia⁴ ise burada kendisine tecavüz eden Tassi’yi model alır ve sanatını silaha çevirerek ondan intikamını alır. Öyküde yer alan Mariçiko ise Artemisia’nın yaşadığı olayı sadece resmetmekle yetinmesine karşı çıkarak müzede tanıştığı rehberi, erkeklerin hepsini Holofernes olarak gördüğü için öldürüp bütün kadınların intikamını almak istemektedir:

“‘Ah, ah,’ dedi Mariçiko, ‘Bütün erkekler Holofernes’tir. Artemisia’nın sadece resim yapmakla yetinmemesi gerektiğini söylemişim. Sizi tam üç gün izledim. Artemisia’nın bu resmindeki alegoriden hep ironik bir biçimde söz ediyordunuz. Küçümsüyordunuz, çektiklerini resimle yenmeye çalışmasını. Erkek zorbalığı! Ben Artemisia değilim. Yetinemem alegoriyle. Ben onun eliyim şimdi”(Turan, 2009, s.44).

Öykü, başlangıçta rehber adam ile Mariçiko arasında yaşanacak bir aşk öyküsü gibi görünürken şaşırtıcı bir sonla biter. Mariçiko, Judith’in Holofernes’i öldürdüğü tablodaki gibi giyinip olayları resimdeki gibi kurgulayarak rehber adamı öldürür ve böylelikle bütün kadınların intikamını almış olduğunu düşünür.

“UltimaThule: Yedikule” ise çevresine kendisini Doktor Monk Maturin olarak tanıtan aslında tarihin en ünlü seri katillerinden birisi olan Karındaşen Jack’in hayatından yola çıkılarak kurgulanan polisiye bir öyküdür. Gerçekte Karındaşen Jack lakabıyla bilinen şahıs, Londra’da işlediği cinayetlerin sonucunda iş çıkırından çıkmaya başlayınca yeni kurbanlar için yeni mekânlar arar. Kendisine kurban olarak hayat kadınlarını seçen bu katil, aradığını İzmir’de bulamayınca İstanbul’a gider. Ancak aradığını burada da bulamaz. İstanbul’da pek çok Avrupalı elçinin, vezirin, hatta

⁴Artemisia Gentileschi, Barok dönem İtalyan ressamlardan biri. Bir meslektaşısı kendisine tecavüz ettiği için açtığı davada maruz kaldığı travmatik sorgulama süreci ile de biliniyor. Ayrıca, Judith’in Holofernes’in boynunu keserek öldürmesini betimleyen en ünlü resimlerden birinin sanatçısıdır (Keser ve Keser, 2015: 142).

sultanın can verdiği Yedikule Surları katilin dikkatini çeker. “Yıkıntılarında insanlarla karşılaşmaktan kaçan yaban hayvanları misali dilencilerin ve serserilerin barındığı bu hisar bir zamanlar Avrupa’nın en ünlü kalelerinden biriymiş”(Ibanez, 2007, s. 150). “Eskiden haritalara, ötesine geçemedikleri, kendisini de pek bilemedikleri topraklara UltimaThule yazarlarmış. Buradan sonra her şey olabilir. Ejderhalar bile anlamında”(28.11.2018, www.turizmaktuel.com). Yedikule Surları da tam anlamıyla içerisinde ne olacağı belirsiz, karanlık ve ürkütücü bir ortamdır. Katil, İzmir’den beri yolculuğu sırasında masasını paylaştığı Attila isimli kişiden İstanbul’daki cinayet olayları hakkında bilgi almaya çalışır:

“Kahvaltılarını ederken İstanbul üstüne, Baedeker’inde yanıtları olmayan sorular sormaya başlamıştı: İstanbul’da suç oranı neydi? En fazla suç işlenen bölgeleri nerelerydi? Ne tür cinayetler yaygındı? Polis suçluların bulunmasında ne kadar başarılıydı? İstanbul’da aynı kişinin işlediği cinayet dizisi var mıydı; suçlu yakalanmış mıydı?”(Turan, 2009, s.74).

Katil aradığını bulamayacağını düşünerek İstanbul’dan gitmek isterken daha önce Yedikule’de gördüğü balıkçı kadını kendisine kurban olarak seçmeye karar verir. Ancak her şey planladığı gibi gitmez ve katil ava giderken avlanır. Kadın, ıssız bir yer olan bu bölgede öykü başkışısının hayatına son verir.

3. Doğadaki Yaşam Mücadelesi

Güven Turan’ın “Kardelenin Masalı” ve “Kısa Gün” öyküleri diğer öykülerindeki gerilimli atmosferden uzaktır. Bu iki öykü, doğaya karşı verilmiş bir yaşam mücadelesinin öyküsüdür. “Kardelenin Masalı”, kendisinden küçükler için de bir öykü yazmasını isteyen bir kız çocuğunun isteği üzerine kurgulanır. Bu öyküde, karanlığın içindeki küçük bir tohumun kar altından çıkıp güneşe uzanmaya çalıştığı sıradaki verdiği yaşam mücadelesi anlatılır. Kardelen, doğa henüz uçsuz bucaksız bembeyaz bir örtü ile kaplıyken yılın ilk açan çiçeklerinden olması sebebiyle baharı müjdeleyen bir çiçektir. Bu çiçek tepesinde bastırın soğuğa meydan okuyarak tüm gücüyle karanlığı delmeye çalışır:

“Tam bakışlarını yukarı dikmişti ki, tepesinin üstüne ıslak, ağır, yumuşak bir kitle iniverdi. Örtü üstünü. Silkindi korkuyla küçük fide. Birbiri arkasına iniyor, üstüne yığılıyordu bir soğuk, ıslak şeyler. Silkine silkine çıktı bu kabartının içinden. Bir yandan üstüne yığılan bu ağırlığa, bir yandan kendisini hiç aralıksız sarsalayıp duran uğultulu güce dayanmaya çalıştı bir süre. Sonra yorgun düştü. Üstüne yığılan şeylere direnemedi. Zamanla, yeniden kendini ilk uyandırdığı ıslak, soğuk karanlığın içinde buldu” (Turan, 2009, s.90).

İlkyazın müjdecisi olan bu çiçek, yukarıda olduğu gibi zaman zaman başarısızlıkla sonuçlanan denemelerde bulunsa da sonunda verdiği zorlu mücadeleden başarıyla çıkarak Güneş’e kavuşur:

“Genişleyen görünüm alanında, çevresini sonsuz bir beyazlığın kuşatmakta olduğunu gördü. Yukarıda gördüğü tüm renkler dalga dalga oynuyordu bu delip çıkmış olduğu beyazlığın ortasında...Şimdi küçük fideyle güneş göz göze bakıyorlardı”(Turan, 2009, s. 92).

Kardelen, hayatında hiç görmediği ama her zaman düşünü kurduğu Güneş'ine kavuşarak uzun, soğuk ve karanlık kış günlerinden sonra gelen ümidin sembolü olur.

“Kısa Gün” öyküsünde ise bir böceğin korunacağı, besleneceği ve kendini güvende hissedeceği bir yere uçmak için verdiği mücadele konu edilir. Bu kısa öyküde böcek, hayatta kalmak için verdiği mücadelede ölümle yaşam arasındaki kısa çizgide gidip gelmektedir:

“Yel yeniden vurunca, sarsıldı tekrar: ‘Ah, düşeceğim! Bitti!’ Birden mavi göğü karnının altında görüverecekmiş gibi korktu. O mavi kubbenin uyandırdığı coşkuyla korku, düşlerinde bile titretiyordu onu. Ölüm demekti çünkü o maviyi öyle, o açıdan görmek. Bu korkunun tazelenmesiyle, usul usul geri çekilmeye başladı” (Turan, 2009, s.45).

Böcek, yeni bir yer aramakla başaramayacağını düşünerek geri çekilmek arasında ikilemde kalır. Böcek, yaşamını devam ettirebilmek için daha az tehlikeli bir yere gitmek zorundadır ancak bu zorlu mücadelede atacağı tek bir yanlış adımın kendisi için bir son olduğunu bilir. Bu güvenli yer ise duyurgaları ile tespit ettiği kendisine çok yakın bir yerde olan güldür. Rüzgâr ile yağmur ise onun yapacağı bu kısacık uçuşa engel olur. Geri gitmenin en az ilerlemek kadar tehlikeli olduğunu farkında olan bu böcek, evi, sığınağı ve beslenebileceği tek güvenli bölge olan güle ulaşmak zorundadır. Böcek, birkaç başarısız denemeden sonra hedefine ulaşır ve verdiği yaşam mücadelesini kazanır.

4. Anlam Arayışı

“Zemberek” öykü kitabının ilk öyküsü olan “Çember”in başkişisi, Granda adlı edebiyat dergisinde gördüğü ve kendisini şaşkınlığa uğratan bir fotoğrafın izini sürmek ister. Bu kişi, dergide gördüğü ve üzerinde “Cenova’da bir sokak” yazan fotoğraftaki şapelin daha önce hiç görmediği bir yer olmasına rağmen tanıdık gelmesine bir türlü anlam veremez. Bu durumun kendisini rahatsız etmesi üzerine fotoğraftaki şapeli bulmak için Torino’dan Cenova’ya doğru yola çıkmaya karar verir. Bir kafede otururken kendisine bu yeri bulabilmesi için yardım eden garsonun verdiği bilgiden yola çıkarak aradığı fotoğraftaki şapeli bulur. Şapelin kapısında bulunan “*Bu kapı İstanbul’da açılacak*” (Turan, 2009, s.12) yazısı üzerine ise büyük bir korku yaşar. Turan’ın burada merak unsurunu sağlayarak gizeme yaslı bir anlatım tercih ettiği görülür. Bu garipliğin çözülmesi için ise başkişi Cenova’dan ayrılıp İstanbul’a gider. Ancak neyi nerede arayacağını, hangi kapının nerede ve nasıl açılacağını bilemez. Galatasaray yönünde ilerlerken gördüğü kilisenin dergideki fotoğrafa inanılmaz bir şekilde benzediğini fark etmesi üzerine kapıdaki kâğıda doğru yönelir ve “*Bu kapı Cenova’da açılacak*” (Turan, 2009, s.14) yazısını görünce arayışı son bulur. Böylece çember tamamlanmış olur.

Gizemli öykülerden bir diğeri olan “Kapan”da ise otomobilinin kaputundan çıkan bembeyaz dumanlar ile yaşadığı dalgınlıktan uyanan bir kişinin su aramak için çıktığı yolda kendini bir kapanın içinde bulması konu edilir. Bu kişi, çevresindeki hiçbir şeyi o ana kadar fark etmemiş olmasına şaşırıp içinde bulunduğu garip duruma anlam aramaya çalışarak çevreden gelen sesin izini sürmeye başlar. Hiçbir hayat belirtisi olmayan bu yerde yolun bir türlü bitmemesi üzerine ise umutsuzluğa kapılır. Ancak bir anda aklına bir metinde okuduğu keşişin gelmesi üzerine yılmadan yoluna devam etmeye karar verir:

“Yıllar önce okuduğu bir metinde, bir kentte, inancına karşı başlayan bir kıyımdan bir keşişin bir adaya kaçışının, orada bu adayla ilgili duyduklarına dayanarak, adanın ortasındaki tepenin üstündeki pınarı aramak için o tepeye turmanışını anımsıyor. O keşiş bezmemişti. Bunu düşündüğünde bir canlılık geliyor üstüne. Keşiş gibi o da pes etmeyecek. Benzerlik o zaman dank ediyor kafasına. O da suyu aramıyor mu?” (Turan, 2009, s.84).

Bu zorlu yolculuğun sonunda karşısına derin bir çukurun dibinde yer alan bir köyün içerisinde, ele ele tutuşup duyduğu müziğin ritmiyle dönen kadınlı erkekli ve aynı renklerde giyinmiş hemen hemen aynı yaşlarda olan bir insan topluluğu çıkar. Bir anda kendisini ıssız mekânlarda hiç kimse ile irtibat kurmadan, konuşmadan meditasyon yapmaya çalışan keşişlerin içerisinde bulur. O, bu garip yerdeki insanlarla ilişki kurmaya çalışırken onların bir anda kendisini halkanın içerisine aldıklarını görür. Bir süre sonra ise içine düştüğü bu kapanın oluşturduğu atmosfer, onun ruhundaki manevi boşluğu doldurarak yol boyunca yaşadığı susuzluğu ve yorgunluğu unutturmuş olur.

5. Belleğin Gücü

Bellek, insanların yaşadıklarını, gördüklerini ve duyduklarını akılda tutabilme becerisidir. Bu beceri ise belleğin gücü ile aynı oranda gerçekleşmektedir. *“Öğrenilenlerin kalıcılığı büyük ölçüde bellekle ilgilidir ve bellek ile öğrenme süreçleri birbirini tamamlayan süreçlerdir”*(Korkmaz ve Mahiroğlu, 2007, s.98). “Kedi Beşiği” öyküsünde “Arjantinli Bellek Tanrısı” adı verilen yaşlı bir adamın sahip olduğu güçlü bellek konu edilir. Gözleri görmeyen yaşlı adam, İstanbul’da gezerken genç bir adamdan çevreyi gözlemleyerek neler olup bittiğini anlatmasını ister. Bu sırada iki çocuğun kedi beşiği adı verilen ip oyununu oynaması dikkatini çeker. Dünyanın birçok yerinde parmaklara geçirilip iki ucu bağlı olan ipe çeşitli şekiller verilerek oynanan ve çok eski olan bu oyun hakkında yaşlı adamın verdiği bilgiler şaşırtıcı düzeydedir:

“Edward Gibbon, The Decline and Fall of the Roman Empire’in VI. Bölümünde, ordunun zaaflarından söz ederken, Tacitus’a atfen, Annales’de Germanicus’un ordusunun Elbe kıyılarında, savaşa girmeyi beklerken, bir ip oyunu oynadıklarından söz eder...Tacitus bu ip oyununun Herodotos’un Tarih’inde değindiği, Mısır’da çocuklar arasında yaygın olmakla birlikte, büyükler arasında da oynanan oyun olması gerektiğine işaret eder... Bu bilgiyi sadece, 1675’te Venedik’te basılmış bir Annales’te bulmak mümkün. Örneğin Loeb edisyonunda bu yer almıyor” (Turan, 2009, s.22).

Genç adam da Platon’un “Timaeus”unu okumuştur. Ancak kitabı okumasının üzerinden henüz çok bir zaman geçmemesine rağmen kitaba dair pek fazla bir şey hatırlamaz. Bununla birlikte yaşlı adamın basit bir oyun hakkında bu kadar çok şeyi hatırlayan müthiş belleği, genç adamı şaşkınlığa uğratar. *“İnsanın hatırlaması, duygusal bir ilişkidir, kültürel biçimlendirme ve kopmayı aşarak geçmişle kurulan bilinçli bir ilişkidir”*(Assmann, 2015, s. 43). Belleğin sınırsız gücünün farkında olan bu adam, belli ki kendisini yalnız hissetmemek için belleğini sığınılacak bir liman olarak görür. *“Bir olayın bir grubun belleğinde kalabilmesi için anlamlı bir gerçekle zenginleşmesi gerekir”* (Assmann, 2015, s. 46). Hüzünlü bir yüze sahip bu yaşlı adam, *“bir yerlerden de bir parça sicim bulalım... Kedi Beşiği oynamak istiyorum!”*(Turan, 2009, s.22) diyerek çocukluğunda yaşadığı güzel anılara bu oyunla dönmek ister. “Kedi Beşiği” onu

şimdiki yaşamından uzaklaştırıp çocukluk yıllarına götürecektir. Yaşlı adam genç adama, “*belleğinin seni yalancı çıkartmasına izin vermemelisin, hiçbir zaman*” (Turan, 2009, s.22) der. Çünkü “*unutmak bir hiçlik ve yok edıştır. Yok etmek, kötü bir şeyse, belleksiz olmak da kötüdür*” (Kılıçkaya, 2015, s. 267). Yaşlı adam, güçlü belleğiyle unutmamanın insanı hiçliğe götürüşüne engel olmak ister. Yaşlı adam, “*bellek kütüphanedir... Kütüphane Bellek*” (Turan, 2009, s.22) sözüyle adeta bir kütüphaneyi anımsatan belleğinin gücünü göstermiş olur.

6. Kadının Sanata Dokunuşu

Kadın, toplumsal konumu, gündelik hayat içerisindeki yeri ve de güzelliğiyle edebiyat içerisinde kendine önemli bir yer edinir. “*Kadınlar arasından çok az sanatçı çıktı ama en güzel yontular, en güzel resimler kadınlar için yapıldı, en güzel romanlar, en güzel öyküler, en güzel şiirler kadınlar için yazıldı*” (Alkan, 1996, s.20). Güven Turan’ın öykülerinin büyük bir çoğunluğunda da kadının ön plana çıktığı görülür. Güzelliğin sembolü olan kadın, yüzyıllardan beri bu eşsiz güzelliğiyle sanat eserlerinde yer bulur. “*Güzeli bir idea, bir ülkü olarak alan metafizik güzellik anlayışlarının yanında, güzeli psikolojik olarak alıp değerlendirenler de vardır. Theodor Lipps, güzeli bir insanın haz duyduğu, kendisini özgür hissettiği biçim olarak algılıyor. Buna göre güzellik bir objenin bende bir etki meydana getirebilmesi için kullanılan bir isimdir*” (İnceoğlu ve Kar, 2010, s. 179). Kadın güzelliğiyle sanat eserlerinin meydana getirilmesi sürecinde yaratıcısını etkileyerek ona ilham kaynağı olur. Böylece kadın, bazen bir şiirin, bazen bir müziğin, bazen de bir resmin baş figürü olur. Yazarın öykülerinde de genellikle bir kadının dokunuşu vardır. İşlenen cinayetlerin faili olan veya mitlerle bağlantılı olarak yılanlaşan kadınlar, öykülerdeki gerilimi sağlayan ana unsurlardır. “*Son Sonnet*” ile “*Etüt*” öyküleri ise diğer gerilim dolu öykülerden farklı olarak kadının bir sanatın yaratımına etkisi üzerine kurgulanır. Kusursuz güzelliğin arandığı *Frenhofer’in Gecesi*’nde ise hayal edilebilecek en güzel kadını resmetmeye çalışan bir kişinin yaşadığı süreç ele alınır.

“*Son Sonnet*”de aynı zamanda yazar da olan bir şair, yetmiş üçüncü yazarlık yıldönümünde yayıncının kendisinden yeni bir şiir beklemesi üzerine yazacağı son bir şiir arayışı içerisinde. Beklenen bu son şiir öyle mükemmel bir formda olmalıdır ki kimse bu şiirin şekliyle uğraşıp şiirin güzelliğini gölgeleyemesin. Bunun üzerine yaşlı adam, Arthur Rimbaud’un “*Sesliler*” sonnetinde sadece ünlülerle şiir yazmasından yola çıkarak ünsüzlerle kurulu ve kendisine sessizliği verecek bir sonnet yazmaya karar verir. Şair, kimsenin didikleyemeyeceği, geleceğe yönelik öngörülerde bulunmasına engel olacağı ve iz bırakacak bir “*Son Sonnet*” yazacaktır. Ancak bu kadar yıllık yazın hayatından sonra yazacak bir şeyinin kalmadığını düşünüp çaresiz kaldığı bir anda büyük torununun karısının sözleriyle yeniden bir arayışın içerisine girer:

“*Beni yazın!*”

Ben kimse üzerine yazmadım şimdiye kadar!

Yok canım, bu kadar öfkelenmesine gerek yok, bu kadar bağırmasına. Yalan olduğunu elbette biliyordur bu kadın.

İyi ya işte! Şimdiye kadar hiç yapmadığınız bir şey yapmış olursunuz... Örneğin bir sonnet yazın bana, bir Ronsard Sonnetsi...” (Turan, 2009, s.18).

Pierre de Ronsard'ın sonesini kendisinden yaşça çok küçük olan Helene adlı bir kız için yazdığı söylenir. Evin bu küçük gelini de Ronsard'ın sevdiği kıza yazdığı şiir gibi onun da kendisine bir şiir yazmasını istemektedir. Bu düşünceyle heyecanlanan yaşlı adam küçük geline ithaf ettiği "Son Sonnet" ile amacına ulaşmış olur.

"Etüt" öyküsünde ise hasta bir piyanistin sevgilisiyle birlikte gittiği bir manastırda yeni notalar oluşturabilmek için verdiği mücadele anlatılır. Piyanistin eli birçok kez piyanoya gitse de çalamamak, önünde boş duran nota kâğıdına bir şeyler yazamamak onu tedirgin etmektedir. Bu terk edilmiş manastırda birçok deneme yapsa da tasarladıklarını ilk gençliğindeki gibi yazamayan piyanist, onu harekete geçirecek sıcak bir dokunuş arayışındadır:

"Açık bir pencereden genç bir kadın sesi geliyor, hafifçe kalın, gençliğine karşın görmüş geçirmiş duygusu uyandıran bir ses. Birden susuyor. Sadece iki dize. Kısacık. Sonsuz. Kısacık bir ezgi. Bütün bir senfoniye, operayı alacak içine. Uzun girişimler için, uzun bir yaşam duygusu gerek" (Turan, 2009, s.24-25).

Bu sıcak dokunuş ona hastalığının verdiği acıları ve ölüm düşüncesini de unutturacaktır. Hayal gücünün yarattığı endişeyi bu seslerle aşmayı başaran piyanist, içinde bulunduğu tedirgin durumdan kurtulur. Piyanist, bir kadının sesinin dokunuşuyla yeni notalarını oluşturmayı başarır.

"Frenhofer'in Gecesi", -metinlerarasılıktan faydalanılarak- Balzac'ın en ünlü yapıtlarından birisi olan "Gizli Başyapıt"ın devamı niteliğinde kurgulanmış bir öyküdür. "Gizli Başyapıt", sanatına tutkuyla bağlı olan bir adamın kusursuzluğu arayışı ve bunun sonucunda oluşturduğu başyapıtında o dönemin ünlü ressamlarının hiçbir şey göremediklerini söylemeleri üzerine yaşadığı hayal kırıklığı ve öfke ile birlikte bunalıma girip resimlerini de yakarak intihar etmesini ele alır. Frenhofer, sanatına tutkuyla bağlı olup başka ressamlardan daha yükseği ve uzağı görebilen birisidir. *"Frenhofer, mükemmelliğin bir insanda bulunabileceğini hayal etmez; fırçasına yol gösteren model, sadece ateşli aklının kıvrımlarında yaşar. Harika ve canlı bir kadın hikâyeye sadece, Usta'ya kendi yaratımının, doğanın kusurlu çalışmasından daha üstün olduğunu kanıtlamasına izin vermek için taşınır"* (Pacteau, 2005, s. 14). O, resimlerini başka ressamların bakışlarından bile kıskanarak kimseye göstermek istemez:

"Ne!.. Yarattığım kadını, eşimi size göstermek mi? Tertemiz mutluluğumun üstüne örttüğüm örtüyü yırtmak mı? Korkunç bir ahlaksızlık olmaz mı bu? On yıldır bu kadınla yaşıyorum ben. Yalnızca benim o; ve beni seviyor. Vurduğum her fırçada bana gülümsemedi mi? Bir ruhu var onun, benim ona verdiğim bir ruh! Benden başka birinin bakışları onu utandırıp kızartabilir. Onu göstermek mi!" (Balzac, 2017, s. 46).

"Frenhofer'in Gecesi"nde ise yazar, Poussin ve Porbus adlı iki ressamın Frenhofer'in resmi hakkındaki düşüncelerini belirttikten sonraki kısmı yeniden kurgular. Poussin'in "Et in Arcadia Ego" eserinde sanatçının imzası gibi duran "IN ARCADIA EGO" yazısı üzerine Frenhofer kahkahalarla gülmeye başlar. Arkadya, adını "Arkadya bölgesinin efsanelik atası" (Erhat, 2017, s. 55) olan mitolojik karakter Arkas'tan alan ve bir cennet olarak adlandırılan bir bölgedir. *"Latince dilbilgisine göre bu ifade, alışlageldiği gibi 've ben de Arkadya'da yaşadım' olarak değil (dönemin kültürlü kişileri bunu biliyorlardı) şöyle çevrilebilir: 've ben de buradayım Arkadya'da bile varım' dolayısıyla konuşan kurukafadır, ölümdür, yaşanacak en güzel yerde bile"*

insanların kaderlerinden kaçamayacaklarını anımsatır”(Strauss, 2016, s. 16). Bu yazı ölümün çağrışımını yapmakla birlikte aynı zamanda sanatçının ancak arkasında bırakacağı resimlerle ölüme karşı zafer kazanacağını düşünmesi olarak da yorumlanabilir. Frenhofer resimde yer alan “IN ARCADIA EGO” yazısını öperek ölümün bir yok oluş olduğu düşüncesine karşı arkasında bıraktığı sanat eserleriyle kendinin ölümsüz olduğunu ve sanat tarihinde kendisine bir yer edindiğini düşünür. Frenhofer, uşağına eve kim gelirse gelsin bütün resimleri yaktığını ve öldüğünü söylemesini ister. O, yolculuğunun gerçek başlangıcına doğru yola çıkarken öykünün sonu da Balzac’ın kitabına ait cümlelerle sonlanır:

“...Ertesi gün Porbus kaygılar içinde, Frenhofer’in evine gitti gene ve onun, o gece, resimlerini yaktıktan sonra, öldüğünü öğrendi” (Turan, 2009, s.54).

Sonuç

Güven Turan, “Zemberek” öykü kitabında merak ve korku duygusunu dinamik tutarak gerilime yastı bir anlatımı tercih eder. Karakterlerin yaşadığı dönüşümler, mitik bağıntılar, gizemli olaylar ve düş-gerçek çatışmaları öykülerdeki merak unsurunu harekete geçirir. Yazar, bazı öykülerinde fantastik unsurlardan yararlanarak gizem ve korku duygusunu beslemeye çalışır. Onun öykülerindeki genel atmosfer gerilim üzerine kurulu olmakla birlikte bazı öyküleri daha dingin bir yapıdadır. “Kardelenin Masalı”, “Son Sonnet”, “Kedi Beşiği”, “Etüt” ve “Kısa Gün” öyküleri durağan yapılarıyla diğerlerinden ayrı bir konumda yer alır. Güven Turan’ın diğer öykülerinde yer alan gerilim unsuru yerine bu metinlerde doğa ve sanat baskın rol oynar.

“Zemberek”teki öykülerde daha çok “ölüm” ve “kadın” izleğinin ön plana çıktığı görülür. Türk edebiyatında kadın karakterlerin entrik kurgudaki rolü Güven Turan’ın söz konusu metinleri için de geçerlidir. Yazarın öykülerinde kadınlar, bazen intikam alan bir cellada dönüşürken bazen de bir sanatın ortaya çıkmasında önemli bir figür olarak yer alırlar. Öykülerdeki kadın karakterler, sanatın müzik, resim ve edebiyat gibi farklı dallarına mensup sanatkarlarının eserlerini oluşturmasında önemli bir güçtür. Kadınların katil konumunda yer aldığı “Çağ Taşkını” ve “UltimaThule: Yedikule” öyküleri şaşırtıcı sonla biterken; “Son Sonnet”, “Etüt” ve “Frenhofer’in Gecesi” öykülerinin ise kadın güzelliğinin sanata etkisi üzerine kurgulandığı görülür.

“Zemberek”teki birçok metnin kültürel unsurlarla birlikte ele alınarak zenginleştirildiği görülmektedir. Ayrıca resim, müzik gibi sanatın birçok dalıyla birlikte örülü bu metinlerde kurgu, ünlü tablolardan, kentlerden, şiirlerden ve kitaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bu kitaptaki öykülerin kültürel anlamda okuru zenginleştiren metinler olduğunu da söylemek mümkündür.

Kaynaklar

Alain (2016). *Minerva ve bilgelik* (A.Yörükân, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Alkan, E. (1996). *Şiirin ölümsüz kadınları. Varlık Dergisi, 1062, Mart, 20-26.*

Armstrong, K. (2006). *Mitlerin kısa tarihi* (D. Şendil, Çev.). İstanbul: Merkez Kitapçılık.

Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek* (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Balzac, H. (2017). *Gizli başyapıt* (S.Rifat, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Cicero, M. T. (2016). *Tusculum tartışmaları I ölümü küçümseme* (Ç. Menzilioğlu, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Erhat, A.(2017). *Mitoloji sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hızlan, D.(2015). Güven Turan'a dair. *Varlık Dergisi*, 1298, Kasım, 4-6.
- Ibanez, V. B. (2007). *Fırtınadan önce şark*(N.G. Işık,Çev.).İstanbul:Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İnceoğlu, Y.ve Kar, A. (2010). *Dişilik, güzellik ve şiddet sarmalında kadın ve bedeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keser, İ. ve Keser, N. (2015). Kadın tarihi için bir anıt: akşam yemeği partisi. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 137-152.
- Kılıçkaya, D.(2015). Belleğin kış uykusu ve ıssızlığın ortası adlı romanlarda bellek. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 264-273.
- Korkmaz, Ö. ve Mahiroğlu, A.(2007). Beyin,bellek ve öğrenme.*Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 93-104.
- Levinas, E. (2011). *Tanrı, ölüm ve zaman* (I. Ergüden, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Moran, B. (1994). *Türk romanına eleştirel bir bakış*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, Ö. (2009). *Folklor ve mitoloji sözlüğü*. İstanbul: Phoenix Yayınevi.
- Pacteau, F. (2005). *Güzellik semptomu*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Parlatır, İ. (1998). *Türkçe sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sezer, S.ve Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 151-165.
- Steinmetz, J. (2006). *Fantastik edebiyat*(H. F. Nemli,Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Strauss, C.L. (2016). *Bakmak dinlemek okumak*(Ö. B. Albayrak, Çev.).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tez, Z. (2008). *Mitolojinin kültürel tarihi*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Todorov, T. (2017). *Fantastik*(N. Öztokat, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Turan, G. (2009). *Zemberek*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tüzün, A. (2006). *Güven Turan şiiri ve cendere*. İstanbul: Digraf Yayıncılık.
- Uçar, M.(2014). *Caravaggio'nun eserlerinde vahşetin görselliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2019, Sayfa 30-43

Yalom, I. D. (2001). *Varoluşçu psikoterapi*(Z. İ. Babayiğit, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İnternet Kaynakları

<http://www.turizmaktuel.com/haber/dunyayi-unutacaginiz-10-yerden-biri-turkiye-de>Erişim Tarihi: 28.11.2018

**SEYYİD MEHMED EFENDİ (HÂKİM)'NİN
ŞEVKET-İ BUHÂRÎ DÎVÂNİ ŞERHİ***

Bilge KARGA GÖLLÜ¹

ÖZ

XVIII. yüzyıl dîvân şairi ve vak'ânüvisi Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim), Sebk-i Hindî şiirinin önemli temsilcilerinden Şevket-i Buhârî'nin *Dîvân*'ını şerh etmiştir. Şârih'in divan şairi olması Sebk-i Hindî gibi anlaşılması zor bir şiire, şair gözünden bakabilmeyi sağlamıştır. Hâkim'in vak'ânüvis yönü de, verdiği bilgilerin güvenilirliğini artırmıştır. Edinilen bilgilere göre, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı Hâkim'in dışında Edîb, Nüzhet, Vâsîf el-Ledûnî ve Mehmed Murâd Nakşibendî de şerh etmiştir. Bu zamana kadar ise yalnızca Mehmed Murâd Nakşibendî'nin şerhi incelenmiştir.

Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin) başlığını taşıyan çalışmamızda, eser ulaşılabilen altı nüsha ile karşılaştırılarak çeviri yazıya aktarılmış ve çeşitli yönlerden eserin incelenmesine gayret edilmiştir. Şerhin karşılaştırmalı metninin oluşturulması, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın da Latin harflerine çevrilmesini sağlamıştır.

Bu yazıda ise, Hâkim'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eseri hakkında bilgi verilmesi ve şerhin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan neticelerin, ilgili araştırmacıların istifadesine sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim), Şevket-i Buhârî, Şerh-i Dîvân-ı Şevket, Sebk-i Hindî, XVII-XVIII. Yüzyıllar

**SEYYİD MEHMED EFENDİ (HAKİM)'S COMMENT ON THE DIVAN
OF SHEVKET-I BUKHARI**

ABSTRACT

The Divan of Shevket-i Bukhari, one of the important representatives of the Sebk-i Hindi poem, was annotated by Seyyid Mehmed Efendi (Hakim) who is an 18th century divan poet and historiographer. The fact that the commentator was poet, led him to look at a poem which is difficult to understand like Sebk-i Hindi. The fact that the commentator was historiographer at the same time increased the credibility of the information he provided. According to our information, except for Hakim, Shevket-i Bukhari's Divan was commented by Edib, Nüzhet, Vasif el-Leduni and Mehmed Murad Nakshibendi. Divan's comments have not been examined yet except for the commentary of Mehmed Murad Nakshibendi. In our work which name is *Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, the text translation was transcribed by comparing the six accessible copies of the work. In addition, the study has been tried to examine the various aspects of the work. The creation of the comparative text, has led to the translation of the Shevket-i Bukhari verse into Latin letters. In this article, it is aimed to give information about the *Şerh-i Divan-ı Şevket*, to present the results of the study to the benefit of the relevant researchers.

Keywords: Seyyid Mehmed Efendi (Hakim), Shevket-i Bukhari, Şerh-i Divan-ı Şevket, Sebk-i Hindi, 17th-18th centuries.

¹ Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bilgekarga2011@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6786-3842

* Bu makale *Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)* başlıklı doktora tezinden yararlanılarak yazılmıştır.

Received/Geliş: 19/03/2019 Accepted/Kabul: 02/04/2019, Conceptual Article/Kavramsal Makale

Cite as/Alıntı: Karga Göllü, B. (2019), "Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim)'nin Şevket-İ Buhârî Dîvânî Şerhi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.44-58.

Giriş

Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim)'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

Çalışmamıza konu olan metnin şârihi Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim), dîvân şairi olması ve çeşitli konularda eserleri bulunmasına rağmen genellikle vak'ânüvisliğiyle öne çıkmaktadır. Birikimine ve eserlerine bakıldığında, tarihçi olmasının yanı sıra diğer yönleriyle de XVIII. yüzyılın önemli şahsiyetleri arasında gösterilmeyi hak etmektedir.

Şârih'in ismi kaynaklarda farklı şekillerde geçmektedir². Benzeri bir durum *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'in nüshalarında da dikkati çekmektedir. Şârih, yaygın olarak Hâkim veya Seyyid Mehmed Efendi adıyla anılmaktadır.

Hâkim, İstanbul'da doğmuştur. Doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Seyyid Halil Efendi (Bıçakçı Emir Çelebi)³'nin oğludur. Yanyavî Esad Efendi, Bursalı İsmâil Hakkı Efendi, İsmâil Efendizâde Abdi Efendi gibi ünlü âlimlerden dersler almış, kitâbet icâzetini ise Devhâtü'l-küttâb'ın müellifi Suyolcuzâde Mehmed Necib'den öğrenmiştir (İlgürel, 1997, s. 189). Ayrıca Hâkim meşhur *Târih*'inde, Yanyavî Es'ad Efendi'den 1130/1717-18 yıllarında ders aldığını ifade etmiştir (Güngör, 2014, s. LIX). Şerhinde ise diğer kaynaklarda üstatları arasında adına rastlamadığımız Dervîş Sâdık Efendi adlı bir kişiden pek çok kez bahsetmiştir. Yapılan araştırmalarda kim olduğu hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamasa da, onun Hâkim ile olan yakınlığı, şerh boyunca dikkatlerden kaçmamıştır.

Şârih'in herhangi bir tarikat ile bağlantılı olup olmadığı konusunda araştırmacılar farklı görüşler belirtmişlerdir. Bazı çalışmalar Nakşibendî (İlgürel, 1997, s. 189), Gülşenî tarikatından (Mehmed Cemâleddin, 2003, s. 60) olabileceğini iddia ederlerken, Halvetîlikten de şiirlerinde övgüyle bahsettiği üzerinde durulmuştur (Çakırcı, 2006, s. 15). Bunun yanında şiirlerinde görülen Bektâşîlik, Halvetîlik ve Mevlevîlik övgülerinin sempatiden öteye geçemediği dile getirilmiştir (Poyraz, 2008, s. 15). *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'te tarikata bağlılığını gösteren herhangi bir işarete ise rastlanmamıştır. Ancak Hâkim'in genellikle alıntılarını Abdülkâdir Geylânî'den yapması Kâdirîliğe ilgisi olabileceğini düşündürmektedir.

Hâkim, çeşitli devlet görevlerinde bulunmuştur. Bir süre Sadâret Mektûbî Kalemî'nde görev yapmıştır. Önce hâcegân sınıfına geçmiş, ardından da silâhdar kâtibi olmuştur. 1 Receb 1166 (4 Mayıs 1753)'da İzzî Süleyman Efendi'nin yerine vak'ânüvisliğe getirilmiş, bu görevi 1 Receb 1180 (3 Aralık 1766) tarihine kadar 13 yıl devam ettirmiştir. 1753'te haslar mukâtaacısı, 1759'da cebeciler kâtibi, Nisan 1763'te maliye tezkirecisi tayin edilmiş, 1766'da ikinci defa cebeciler kâtipliğine getirilmiş, son görevi ise küçük rûznâmecilik olmuştur (İlgürel, 1997, s. 189).

Şârih'in ölüm tarihi ile ilgili farklı görüşler vardır. Ancak *Târih*'i üzerine yapılan çalışmada tereke kaydının sonunda 3 Cumâdelâhîre 1184/24 Eylül 1770

² Seyyid Mehmed Efendi ile ilgili bilgi veren kaynaklarda müellifin ismi Hâkim Mehmed Efendi (Mehmed Süreyya, 1971, s. 101), Hâkim (Şemsettin Sâmî, 1996, s. 1915; Erdem, 1994, s. 67), Seyyid Mehmed Hâkim Efendi (Mehmet Nâil Tuman, 2001, s. 179), Hâkim Seyyid Mehmed Efendi (Bursalı Mehmed Tahir, h. 1333, s. 142), Hâkim (Seyyid Mehmed Efendi) (Oğraş, 2001, s. 154), Seyyid Muhammed Hâkim (Erdoğan, 2003, s. 251), Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim) (Poyraz, 2008, s. ii) olarak anılmıştır.

³ Ailesi ile ilgili geniş bilgi için bk.: Güngör, T. (2014). *Vak'ânüvis Hâkim Efendi Tarihi (Metin-Tahlil)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

tarihinin yazılı olduğu görülerek ölüm tarihi netleştirilmiştir (Güngör, 2014, s. LXV-LXVI).

Daha çok vak'ânüvisliği ile tanınan Hâkim şiir ve inşâda da başarılıdır (Erdem, 1994, s. 68). Arapça ve Farsça'yı iyi derecede bilmekle birlikte tarihler düşürmesiyle öne çıkmıştır. Özellikle Marmara Denizi'nin buz tutması hakkında yazdığı bir tarih beytiyle meşhur olmuştur⁴. Buna rağmen XVIII. yüzyılın önde gelen şairleri arasında yer almayı başaramamıştır. Oysaki Hâkim, *Dîvân*'ında kendini şiir vadisinde dönemin Rüstem'i olarak gördüğünü ve şiirlerini çağdaşı olan güçlü şairlerle kıyasladığında farklı bir tarzı olduğunu ifade etmiştir. Hatta şiirine nazire dahi yazılamayacağını söylemiştir (Poyraz, 2008, s. 26-27). Hâkim, yaşadığı dönemde bazı şairlere mahlas da vermiştir. Mahlasın ya kişinin kendisi ya da bir üstat tarafından verildiği göz önüne alındığında, onun XVIII. yüzyıl şairleri arasında zikredilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Pek çok ilme vakıf olduğu görülen Hâkim'in eserleri çeşitlilik göstermektedir. *Dîvân*'ı, *Târîh*'i ve *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'i dışında *Mi'râciye* (Erdoğan, 2009), *Rûhî-i Bağdâdî*'nin *Terkîb-i Bend*'ine bir *nazîre* (İÜ Ktp., İbnülemin, no: 3352, vr. 100b-105a), *Nazîre-i Hilye-i Hâkânî* (Erdoğan, 2007), *Risâle fî Tahkîki't-Tıbbî't-Tâmm* (Erdoğan, 2003)⁵, *Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ* (Kızılabdullah, 2004), *Acâibü'l-ahbâr fî ahbârî seyyidi'l-ahyâr, el-Müntecib, Kavâidü'l-Fürsî, Siyer-i Kebîr, Şurûh-ı Hamriyye-i Fâriziyye, Tanzîr-i Lemehât, Tanzîr-i Riyâziyyât, Terâcim-i Erbâb-ı Tecelliyât, Resâ'il-i Nefîse-i Nefsiyye, Şurûh-ı Ebyât-ı Gülşen-i Râz, Risâle-i Ka'biyye, Risâletü's-şevk, Redd-i İtirâzât-ı Şeyh-i Ekber, Şerh-i Ebyât-ı Ma'nevî-i Gülşenî, Şerh-i Istilâhât-ı Rûşenî ve Şerh-i Ebyât-ı Mesnevî* (Güngör, 2014) isimli eserleri bulunmaktadır.

1. Şerh-i Dîvân-ı Şevket Adlı Eserin Nüshaları ve Muhtevâsı

Hâkim'in eserlerinden *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*, *Sebk-i Hindî*'nin önemli temsilcilerinden *Şevket-i Buhârî*⁶'nin bilinen tek eserinin şerhidir. Pek çok nüshası olan *Şevket-i Buhârî* *Dîvân*'ına (Milâni, 1961, s. 18-28) Hâkim'in eseri dışında başka şerhler de kaleme alınmıştır⁷.

Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim)'nin *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* isimli eserinin, bilinen dokuz nüshası vardır. Ancak, bunlardan birinin ona ait olmadığı görülmüş, diğer ikisinin ise kayıtlı olduğu yerlerde bulunmadığı fark edilmiştir.

İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu (34 Ae 211, 435 varak, 25 satır, talik), İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi (NEKTY03394, 328 varak, 23 satır, talik), Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi (43 Va 1172, 369 varak, 31

⁴ Buz üstünden bir kimse geldi didi târîhin/Deniz altmış sekizde tondu bendeniz geçdüm (Mehmed Süreyyâ, 1971, s. 101-102).

⁵ Bu eserin, emin olmamakla birlikte *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'in müellifi Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim)'ye ait olduğunu düşünüyoruz.

⁶ Geniş bilgi için bk.: Milâni, A. (1961). *Şevket-i Buhârî Hayatı ve Divân'ından Seçmeler*. İstanbul: Küçükkayın Matbaası; Şafak, T. (1386). *Tashih-i İntikâdî-i Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*, Dânişgâh-ı Tahran, Dânişgede-i Edebiyyât u 'Ulûm-ı İnsânî, Pâyân-nâme-i Doktora, Tahran; Şemisâ, S. (1382). *Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*. Tahran; Şeyh Muhammed 'Alî Hazîn. (1334). *Tezkire-i Hazîn*. İsfahân: Ez-intişârât-ı kitâb-fürûşî; Mirzâ Muhammed Tâhir Nasr Âbâdî-i İsfahânî. (1317). *Tezkire-i Nasr Âbâdî*. Tahran.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk.: Başçetin, M. Y. (2014). *Şerh-i Kasâ'id-i Mevlânâ Şevket ve Sistematiik Şerh Sözlüğü* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara; Karga Göllü, Bilge (2018), *Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Adana.

satır, nesih) nüshalarının Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamına yapılan şerhi içine aldığı dikkati çekmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu (433, 139 varak, 17 satır, ta'lik) nüshasının bazı gazel ve kasideleri içeren eksik bir yapıda olduğu, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu (000715, 115 varak, 19 satır) ve Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları nüshalarının ise (T. Y. 7, 150, 14-19 satır, nesta'lik) yalnızca kasideleri içerdiği anlaşılmıştır.

Nüshaların ön okumasının ardından Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasının diğerlerine göre daha tertipli ve hacimli olduğu gözlenmiştir. Özellikle temmet kaydında yer alan bilgiler, eseri diğer beş nüshadan ayrı değerlendirmek gerektiğini göstermiştir. 'Abdullâh bin Muhammed e's-Şehrî bi-Trabzonî'nin 18 Muharrem 1177'de eseri Hâkim'in müsveddesinden kaleme aldığı⁸ ve öğrencisi olduğunu belirten ifadeler (V-369b)⁹ ana nüsha olarak Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasının esas alınmasını gerektirmiştir.

Beş nüsha ile karşılaştırılarak müellif hattına en yakın metne ulaşılmaya gayret edilen çalışmada, gerek Hâkim gerekse Şevket-i Buhârî ile ilgili farklı bilgiler de elde edilmiştir¹⁰.

XVII. yüzyılın önemli şairlerinden ve Sebk-i Hindî'nin temsilcilerinden Şevket-i Buhârî'ye ait 9 kaside, 575 gazel, 132 nazm, 13 rubâî, 57 müfred, 9 kıta, 67 matla' ve 1 tarih beytinin şerh edildiği eser, Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim)'nin Farsça ve Arapça'ya olan hâkimiyetini, dili kullanmadaki ustalığını, bilgi birikimini ve şâirliğini göstermesi yönüyle değerlidir.

2. Eserin Yazılma Nedeni

Hâkim, eserine geleneğe uygun olarak besmele ile başlamış, Allâh'a hamd ve Hz. Muhammed'e salât u selâmdan sonra sözü şiir ve şaire getirmiştir.

Eserin yazılma nedenine geçmeden önce genç şairlerin bir arada olduğu, çalgıların çalındığı bir gecenin tasvirini yapmıştır. Sözü edilen mecliste bulunanların bir kısmının ona Şevket-i Buhârî'nin şiirlerini şerh etmesi için ısrar ettiklerini; ancak kendisinin, bu durum karşısında çekingen davrandığını, yine de Şevket'in bal gibi tatlı olan şiirlerinin şerhine heveslendiğini belirtmiştir. Yanındakilerin bir kısmının onu desteklediğini, bazılarının da isteğini kırdığını ve bu şerhi yapamayacağına dair şüphelerinin olduğunu anlaması üzerine şerhe başladığını dile getirmiştir.

Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı mükemmel bir eser olarak gören Hâkim, şerhi yaparken mazmunların özüne ve nüktelere işaret edilmekten öteye gidilmediğini söyleyerek eseri yazarken izlediği yolu da burada vurgulamıştır.

Hâkim'in daha sonra verdiği bilgilerden ise Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın I. Mahmûd¹¹'un emriyle kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Arapça olan bu cümlelerin

⁸ Nüsha seçercesinin oluşturulmasında dikkat edilen hususlar için bk.: Köksal, M. F. (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit.

⁹ Yapılan alıntılarının tamamı, çalışmamıza esas olan Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasına aittir.

¹⁰ Geniş bilgi için bk.: Karga Göllü, Bilge (2018), *Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Adana.

¹¹ I. Mahmûd otuz beş yaşında hükümdar olmuştur (1143 h./1730 m.). Tahta çıktığında olgun bir yaştadır. Ayrıca yeniliğe açık ve sanata, edebiyata, musikiye de meraklı olup Sebkaî mahlasıyla manzumeleri bulunmaktadır. 28 Safer 1168 (13 Aralık 1754)'de vefat etmiştir (Uzunçarşılı, 1988, s. 331-336).

çevirisi şu şekildedir: "İşte bu, sultan Mustafa'nın oğlu sultan Gazi Mahmud Hân'ın emriyle merhum Buharalı Şevket'in divanı üzerine yazmış olduğum kelimelerdir. Allâh'ın hoşnutluğu ve rahmeti o ikisinin üzerine olsun" (2b/8-9). Bu bilgi, *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'in sadece Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi ve Nâdir Eserler Kütüphanesi nüshalarında yer almaktadır.

Buradan hareketle Hâkim'in Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh etmeye yönelik bir isteğinin olduğunu, arkadaş çevresinde dahi bunun dile getirildiğini, Sultan I. Mahmûd'un emriyle de şerhe başlandığını düşünebiliriz. I. Mahmûd'un Hâkim'den böyle bir istekte bulunması ise Şevket'in şiirlerinin saray tarafından sevildiğini ve anlaşılacak istendiğini göstermesinin yanında, Hâkim'in bilgi birikimine ve I. Mahmûd'un Farsçaya merakına işaret etmektedir. Sultan I. Mahmûd'un 1730-1754 yılları arasında tahtta kaldığı bilindiğinden, bu bilgiler eserin kaleme alındığı tarih hakkında da ipucu vermektedir.

3. Şerhten Elde Edilen İtikada ve Sosyal Hayata Ait Bilgiler

Sadece anlaşılamayan yerlere odaklanılacağı ve bu doğrultuda mazmunlara, nüktelere işaret edilip teferruata girilmeyeceği eserin girişinde vurgulanmıştır (2a/11). Sözü edilen konuya uygun olarak çoğu yerde de uzun açıklamalara gidilmemiştir. Buna rağmen şerh sırasında döneme ışık tutan pek çok bilgiye yer verildiği gözlenmiştir.

Dinî konuların genellikle okuyucu tarafından bilindiği düşünüldüğünden, dinî bilgilerin daha az açıklandığı dikkati çekmiştir. Hz. İsa'nın üzerinde bulunan iğne nedeniyle dördüncü kattan ileriye gidememesi ve bunun şairlerce "tecrîd" ve "teferrüd" anlamlarında kullanılması (144b/30-31, 145a/1, 230a/25-26-27), bir zamanlar Rafizîlerin, İmâm-ı Hasan-ı Askerî hazretlerine uygunsuz sözler söylemeleri (14b/20-21-22-23), Me'mûn'un İmâm-ı Rızâ'yı bir cuma günü vâliya tayin etmesi (7a/19-24), İmâm-ı Rızâ'nın Horasan'da arslan nakışı olan bir yastığa dokunmasıyla arslanın canlanması ve Me'mûn'un kendinden geçmesi (10a/18-28) gibi eski kültüre ait bazı yaygın inançlara yer verilmiştir.

Eserde bayram sabahları kadın ve çocukların elleriyle ayaklarına kına yakmaları (75b/25-26-27), yas tutanların siyah elbise tercih etmeleri (260a/15), "mûm-ı âyîne" isimli mumun yatak odaları için aydınlatma unsuru olarak kullanılması (57a/28-29-30), gerdek gecelerinde fanuslara kırmızı bir kumaş geçirilmesi (36b/14-15) gibi âdetlerin yanında; divane olan kişilerin akarsuya bakarsa ona iyi geleceği (130b/2), iki kulak aynı anda kapatılırsa Kevser suyunun sesinin işitilebileceği (59a/2-3), ayakkabının diğer yüzüne bir tılsım yazılıp ateşe atıldığında ne istenirse olacağı (345a/2-3-4), yeni doğan çocukların göbekleri birlikte kesilirse huy ve yaradılıştaki birbirlerine benzedikleri (6b/8-9-10-11) hakkında sosyal hayata dair inanç ve âdetlere de yer verilmiştir.

Hâkim, akik taşının ağızdaki kuruluşu gidermesi (163a/23-24), başa sıklıkla vurulduğunda kulak perdesinde delikler oluşması (321b/17-18-19-20), baş dönmesiyle kendini gösteren "devvâr" hastalığı (73b/18-19-20) konularında yeri geldiğinde açıklamalar da yapmıştır. Eserdeki tıbbî bilgiler aynı zamanda halk hekimliği konusunda dönemin farklı uygulamalarını göstermektedir.

Divan şiirinde çoğunlukla karşılaşılan mekânlardan biri de içki meclisleridir. Şârih, meclislerle ilgili farklı bir kavramla veya bağdaştırmayla karşılaştığında, açıklama gereği duymuş ve dönemin meclislerine ışık tutmuştur. Mesela "Câm-ı

Cemşid" adı verilen kadehin üzerinde üç çizgi bulunduğuna, çizgilerden her birinin sarhoşluğun derecesini gösterdiğine (317b/26-27), içki içenlerin meze olarak genellikle fındık ve fıstığı tercih ettiklerine (83b/20-21-22) ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. Ayrıca hesap defterlerinde kişilerin isimlerine küçük halka şeklinde bir işaret konulduğu (230a/31, 230b/1), insanların kabaktan "kedû-yı nergîs" adı verilen bir sürahi yaptıkları (116a/16-17), okçulukta aynaya veya cama ok geçirilerek talim yapıldığı (127b/23-24-25), aynanın pasının giderilmesi için toz ve kül kullanıldığı (303a/28-29), meyvelerin kurutularak saklandığı (52a/5-6) da eserden dönemle ilgili öğrenilen bilgiler arasındadır.

Giyim-kuşam ve süslenmeye dair açıklamalar ise, şerh edilen eserin Farsça kaleme alınmış olması ve İran coğrafyasına hitap etmesi nedenleriyle daha çok İranlı kadınlarla ilgilidir. Buna karşılık, eserin sadece bir yerinde Anadoludaki kadınların keten elbiseler tercih ettiği (283a/11) söylenerek İran'ın dışına çıkmıştır.

Çin (126b/29-30-31), Hindistan (81a/1-2-3-4-5), İsfahan (110b/8-9-10), Kâbil (302a/29-30-31, 302b/1-9), Nişâbûr (214b/2-3), Şirâz (296a/1-2-3-4) Şârih'in en fazla üzerinde durduğu şehir ve ülkelerdendir. Bâbü'r Hükümdarı Ekber Şâh ve oğlu Gevher Şâh (299a/9-10-11-12), Felâtûn (137a/1-7), Ferhâd (340a/30-31, 340b/1), Hızır ve İskender (341a/9-16), Kârûn (269b/25-26), Seyfû'd-devle el-Hamdânî¹² (292a/26-31) hakkında bilgi verilen tarihî şahsiyetler arasında söylenebilir.

Hâkim'in dönemle ilgili bazı eleştirileri de bulunmaktadır. Hâkim'e göre zenginler yedikçe şişmekte ve halkı korkutmaktan başka bir işe yaramamaktadırlar (357b/19-20-21-22). Bazıları ise giyim-kuşamı itibar için bir aracı olarak görmektedirler (82a/18-19). Bu eleştirilerin yanı sıra eserde devrin geçerli görgü ve adap kurallarından da bahsedilmiştir. Gelen misafire ikramda bulunma ve eski misafiri yüksek bir yere oturtmanın tevazu işareti olması (109b/10-11), bugün de olduğu gibi biri geldiğinde ayağa kalkmanın alçak gönüllülüğe işaret ettiği (134b/2-3) belirtilmiştir.

4. Şerh Metodu

Hâkim'in şerhinde izlediği metod, aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilebilir.

a) Açıklama İbareleri

Hâkim "öyle yâ (93b/6), şüphe yok (156b/29), vâkı'â (228b/11), gerçek bu (263b/23)" gibi destekleyici kelimeler kullanarak açıklamalarına mantıksal bir zemin hazırlamıştır. Be-reng-i şîr-mestest ez-safâ-yı 'ârîzet sahrâ

Ki Mecnûn-râ habâb-ı eşk püşt-i çeşm-i Leylâ şud (228b/9-10)

Ferheng-nâme-i Şi'rî'de "şîr-mest" şöyle açıklanmıştır: "Hali yerinde, semiz; kuzu, keçi veya ceylanların, anne sütü emmeleri sonucunda semiz olmalarına şîr-mest denir" (Afifi, 1376, C.II, s. 1694). Bu doğrultuda beyit, "Yanağının aydınlığından/parlaklığından sahra semiz/hoş göründü. Böylece Mecnun için gözyaşı kabarcığı, Leyla'nın gözünün arkası olmuştur" şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilir.

¹² 17 Zilhicce 303 (22 Haziran 916) tarihinde Meyyâfârikîn'de doğmuştur. Hamdânî hanedanının kurucusu Ebü'l-Heycâ Abdullah b. Hamdân'ın oğludur. Cömert, asalet sahibi ve cesur olan Seyfû'd-devle, aynı zamanda şair ve ediptir. Pek çok şair, edip ve düşünürü himayesine almış, Halep'te güçlü bir emirlik kurmuş, Bizans ile uzun yıllar mücadele etmiştir. Cihada giderken üzerinde biriken toz ve toprağın bir kerpiç haline getirilip mezarının başına konmasını vasiyet etmiştir (Özaydın, 2009, s. 35-36).

Yukarıdaki beytin şerhinde göz arkasının “habâb”la ilişkilendirilmesi açıklanırken, gerçekten de gözün arkasının bir kabarcığa benzediği “Vâkı’â püşt-i dîde habâb gibi olur” (228b/11) şeklinde açıklanmıştır.

b) Yorumlama

Şârih’in, anlaşılacağına düşündüğü yerlerde hiçbir yorumda bulunmadığı bilinmektedir. “Anlaşılabilirlik” bilgi birikimiyle ilgili olduğundan, yorumlanan yerler bu dönem okuyucusunun anlamada zorluk yaşadığı konuları ortaya çıkarması yönüyle de merak uyandırıcıdır.

Hâkim, bazen beyti birden fazla anlama gelecek şekilde yorumlamıştır. Böyle durumlarda çoğu zaman uygun olan anlamın okuyucu tarafından seçilmesini istemiştir (6b/28-29-30).

Güzeşt bes ki berây-ı tu Şevket ez-dü cihân

Ne-bûd meyl-i külâheş serî be-tâc ne-dâşt (192b/2-3)

“Şevket, senin için, külâha meyl etmeyip başına taç takmayacak kadar iki cihandan geçti” biçiminde çevirisi yapılabilen beytin ikinci mısraı “Külâha meyli yoktu, onun için taca baş vermedi” ve “Taç koyacak başı yoktu” anlamlarında yorumlanmıştır (192b/4-5-6).

Şârih’in yorumlarının büyük bir bölümünü de beğenileri oluşturmaktadır. Bu cümleler bazen “Beyt rengînest” (265b/23) örneğinde olduğu gibi tamamen Farsça ifade edilmiştir: “Hayli rengîn beytdür” (96a/23), “Bunda meziyyet ziyâdedür” (103a/25), “Rengîn matla’dur” (109b/25), “Püşt-i çeşminde hâl-i siyâhı olan tâzeye bundan a’lâ mazmûn olmaz” (133a/20-21), “Bu beyt beh beh âferîne deger” (245b/3), “Bu beytine söz olmaz” (263b/26), “Mâşâ’allâhu Ta’âlâ ne güzel görüştür” (265b/26).

Beyitlerde gördüğü kimi eksik durumları gidermeye gayret eden Hâkim, anlam ve bağlama uygun düşen kelime önerilerinde de bulunmuştur:

Hevâ-yı ‘âlem-i âbî kon ez-gam pâk kon hod-râ

Gubâr-ı âteşîn şev şu’le-i idrâk kon hod-râ (86b/11-12)

“Su âleminin heveslisi ol gamdan kendini temizle; ateşli toz ol kendini anlayış alevi kıl” şeklinde anlam verilebilecek beyitte “gubâr-ı âteşîn şev” cümlecığının anlamsal olarak beyte uygun düşmediği üzerinde durulmuştur. Bunun karşılığında “kadeh” anlamına geldiği belirtilen “ayâr” kelimesi önerilmiştir (86b/15-16).

c) Göndermede Bulunma

Tekrarların aza indirilmesi, açıklamaların sağlamaştırılması, merak uyandırıcı hâle getirilmesi vb. nedenlerle Şârih, göndermelere başvurabilmektedir. Hâkim’in tekrarlardan kurtulabilmek için metin içi göndermeler yaptığı: “Beyt-i evvele cevâb-güne” (27b/14), “Mahallinde istişhâdıyla beyân olunmuşdur” (69b/2), “Kasidede bir beyt şerhinde mürûr eyledi” (76a/20-21), “Beyt-i sâlıfî te’yîd iderek” (96b/2), “Defâ’atle mürûr itmişidi” (127a/9-10), “Tafsîli mâ-tekaddemde mürûr itmişidi” (127b/5-6), “Nemed kirâren mirârâ mürûr eyledi” (203a/27-28) cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Şiirleri daha iyi açıklayabilmek, verdiği bilgilere dayanak oluşturmak için şerh, tıp ve tarih kitaplarına başvurduğu anlaşılan Hâkim, Ali Şir Nevâyî, Bâkî, Fuzûlî, Arpaemizâde Sâmi, Hâfiz-ı Şîrâzî, Hâkânî, Örfî, Rûdekî, Sa’dî-i Şîrâzî, Sâ’ib-i Tebrîzî, Selmân-ı Sa’vecî, İbnü’l-Fârız ve Ma’arrî gibi ünlü Türk, Fars ve Arap şairlerin şiirlerine şerhinde yer vermiştir.

Şârih'in eserde verdiği bilgilerden Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın birçok nüshasını elinde bulundurduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Şârih, eseri şerh ederken farklı nüshalara da göndermeler yapmış ve açıklamalarının çok anlamlılık kazanmasını sağlamıştır.

Çun pertev-i mehtâb ki der-perde **nihânest**

Âmihte başed şeb-i mâ bâ-seher-i mâ (81b/13-14)

"Mehtâbın ışığı perdede gizli olduğundan bizim gecemizle seherimiz karışmıştır" şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilecek beyitte, farklı bir nüshaya dayanılarak ilk mısraın "Çun pertev-i mehtâb ki der-perde-i şâmešt" biçiminde olması gerektiği ileri sürülmüştür (81b/18-19).

Genellikle âyet ve hadislerle de açıklamalarını desteklemeye çalıştığı görülen Şârih, metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmıştır¹³. Bazı yerlerde ise latîfe ve hikâyeleri şahit gösterdiği dikkati çekmiştir (109b/29-30-31, 110a/1).

d) Örnekleme

Hâkim'in örnekler vererek konuyu açıklamaya çalışması, anlaşılmayan kelimelerin farklı kullanımlarını göstermekle birlikte kavramayı çabuklaştırmaktadır. Hâkim "sebz" kelimesinin kullanımlarına dikkati çekerken "Çehre-sebz hatt-sebz şemşîr-i sebzâ-reng ..." (109a/27-28-29) gibi sözcükle ilgili değişik örnekler vermiştir. Aşağıdaki beyitte ise "aynanın düzgün göstermesi" durumunu açıklamak için farklı bir örneğe başvurulmuştur:

Ne-bûd zi-nakş-ı bâtil endîşe pâk-bîn-râ

Âyine râst h'âned 'aks-i hat-ı nigîn-râ (117b/6-7)

(Batıl nakıştan temiz görene düşünce olmaz; yüzüğün çizgisinin aksini ayna doğru okur)

Aynaya tutulan herhangi bir yazının ters görünmesi durumunu örnekleme için Şârih, 666 sayısının aynada 222 olarak görüldüğünü söyleyerek beyti açıklamıştır (117b/11-12). Bilindiği gibi 666 sayısının Arap harfli yazılışı "٦٦٦", aynaya tutulduğunda 222 "٢٢٢" şeklinde görünmektedir.

e) Soru Sorma

Soru sorma ve cevap bekleme yöntemi, şerhin öğretici nitelikte olduğunu göstermektedir. Ayrıca anlaşılması güç konuların aktarımında bir anlatım özelliği olarak değerlendirilmelidir (Ceylan, 2000, s. 437).

Eserde birçok defa örneklemeye başvurularak okuyucuyla iletişime geçilmiştir. Böylelikle konunun muhatabı zinde tutulmuş, şairlerin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. "Yazılmamış nâmemizün cevâbını bize kim getirür?" (88b/19-20), "Ya'nî eger nazar iki kat olursa dahî bî-basîret için ne fâ'ide?" (89a/10), "Kim i'timâd ider?" (107b/15), "Kânûn-ı erhâmnda puhte olduktan sonra Tobhâne somunu olacak degil â?" (259a/22-23), "Bîhûde yire katîfe çiçeklerinden revgan çekmege ne hâcet?" (336b/24-25) şeklindeki soru cümlelerinin yanı sıra en fazla "görmez misin?" soru ifadesinin kullanıldığı fark edilmiştir. Ayrıca bu sorunun "görmez misiz?" şekliyle de karşılaşılmıştır (268b/7; 281a/22-23)¹⁴.

¹³ *Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)* başlıklı doktora tezinde Ayet, Hadis ve Arapça ibareler dizini oluşturulduğundan burada yer verilmemiştir.

¹⁴ Daha çok XVI. ve XVII. yüzyılda ikili kullanımının görüldüğü bu kişi çekiminin, XVIII-XX. yüzyıl metinlerinde "-siniz" şekline dönüştüğü görülür. XVIII. yüzyıla ait bu metinde Hâkim'in arkaik olarak "siz" şekline de yer verdiği anlaşılmaktadır (Tulum, 2009, s. 373).

Metindeki okuyucuyu yönlendiren sorular, konunun düşündürülmesi amacıyla hizmet etmiştir. “Mülâhaza buyurıla” (30b/9-10), “Ebr hem ta’birinde olan letâfet hafî buyurulmaya” (67b/3), “Bundan hâli kıyâs oluna” (100a/8), “Nüktesi hafî buyurulmaya” (212a/21); “Oluruyla anlamak gerek” (261a/4-5), “Tedkik buyurıla” (320b/1) gibi ifadeler, eserdeki düşünmeye sevk eden cümlelere örnek gösterilebilir.

f) Eleştiri

Şevket-i Buhârî'nin bazı hayalleri hurafe olarak değerlendirilerek eserin birkaç yerinde eleştirilmiştir. Şaire yönelik eleştiriler, Şevket-i Buhârî'nin hayal dünyasının edebî anlamda yorumlanmadığını, sanatsal düşüncenin kenara itildiğini düşündürmüştür.

Dîn zi-men geşt cüdâ ez-destet

Büt-perestem be-Hudâ ez-destet (199b/20-21)

"Din senden dolayı elimden gitti, Allâh hakkı için ben senin yüzünden put-perestim" şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilen bu beytiyle Şevket-i Buhârî, bir mazmun için hezeyana düştüğü yönünde eleştirilmiş ve Allâh'ın affı dilenmiştir (199b/22-25). İslam dinine ait kutsal değerlerle ilgili yapılan sanatlarla ise daha da sert tepki gösterilmiştir:

Ez-âb u reng-i hüsn-i sanem âb u hâk-i mâst

Sad-Ka'beest halka-be-gûş kinişt-i mâ (112b/10-11)

"Bizim su ve toprağımız sevgilinin güzelliğinin su ve rengindedir; yüz Ka'be bizim ateşperest mabedimizin kölesidir" olarak çevrilebilecek beyitte Hâkim, Şevket-i Buhârî'nin yanılığa düştüğünü ve hurafelerini yine dillendirmeye başladığını söylemiştir (112b/12-13-14). Eserin bazı yerlerinde de bunun gibi sözlerden sakınılması gerektiğini belirtmiştir (349a/13-14-15).

g) Tercüme Etme

Mukaddimede verilen bilgilere göre şerh boyunca ayrıntılara girmekten kaçınılmıştır. Şârih'in dikkat ettiği bu durum, "Amaç kastedilenin açıklanması ise ifade edilenin özü yeterlidir; ayrıntılar üzerinde durmaya ne gerek var" şeklinde çevirisi yapılabilecek şu beyitle de ifade edilmiştir:

Garaz ifâ-yı maksûd ise besdür zübde-i takrîr

Tefâsîl-i mahall üzre ne hâcet eylemek tahrîr (2a/9-10-11)

Şârih, önce beytin çevirisini yapmış, genellikle tamamını esas almıştır. Az olmakla birlikte beyti mısra mısra ele aldığı da görülmüştür. Hatta Şârih, bazen herhangi bir açıklamaya da gerek duymamıştır:

Çend kâhil-kademihâ Şevket

Nice bir kâhil-kademlikler ya'nî tekâsül ve tevânî

Hûn hored âbilehâ ez-destet

Senün elünden âbileler kan yudar (200a/2-3-4-5)

Eserin birkaç yerinde manzum tercüme yapılmıştır. Manzum tercümelerde mütercimlerin ana metnin vezinlerini korudukları ve alışkın oldukları vezindeki şiirleri tercüme etmeye meraklı oldukları bilinmektedir (Yazar, 2014, s. 262). Hâkim de beyitleri neredeyse kelimesi kelimesine tercüme etmiş ve aynı vezinde yazmaya özen göstermiştir:

Şevket-i Buhârî'nin Beyti:

Şu'le-i cevvăle-rengem hâksâret geşteem
Çeşme-i sim-âb-ı magzem bî-karâret geşteem

Hâkim'in Tercümesi:

Şu'le-i cevvăle-rengüm hâksârün olmuşum
Çeşme-i sim-âb-ı magzum bî-karârün olmuşum (305a/16-19)

Tercüme her ne kadar çeviri anlamına gelse de klasik edebiyatımızda çeviriyi aşan bir durumdur. Özellikle tercümenin çeşitlerinden olan “Genişletilerek Yapılan Çeviriler” (Levend, 1984, s. 80) şerh ile karışmaktadır. Bu tip tercümelerde yazar, kendini esere bağlı saymayıp önemli gördüğü yerlerde geniş açıklamalara yer vermektedir. Böyle eserler tercüme sınırlarını aşarak çeviri olmaktan uzaklaşmıştır (Levend, 1984, s. 81). Hâkim'in eseri de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Hâkim'in eserin girişinde belirttiği mazmunlara işaret edilmesi ve ayrıntılara girilmemesine dair düşünceleri, çoğu yerde tercümeden öteye gidilememesine neden olmuştur. Bir taraftan tercümenin ötesine geçilememesi, diğer taraftan da anlama yoğunlaşılması, eserin “tercüme ile şerh arasında konumlandırılma” veya “konumlandırılmama” sorununu beraberinde getirmiştir. Tercümenin peşi sıra yorumlar yapılması, anlaşılmasında zorluk bulunan kelimelerin açıklanması, edebî bilgilere, edebî sanatlara işaret edilmesi, hikâyelere, âyet ve hadisler gönderme yapılmış olması da eserin klasik bir şerh özelliği gösterdiğini söylemek için yeterli görünmemektedir.

h) Kelime veya Kelime Gruplarının Anlamına İşaret Etme

Eserde âb (66a/25-26), âb-ı harîr (119b/3-4), 'abîr (234b/11, 320b/11-12), bâdâm (319b/12), cerge (133b/17), çeşm-gîrâ (353b/5-6), dendâne (76a/21), efrûhten (320b/6), fûrû-girift (101b/30), gonçe-i mektûb (150b/28-29-30-31), gül-i mîve (52a/7), hârâ (315a/31), infi'âl (148a/28-29), kedû-yı nergis (116a/17), laht (89b/17), mûm-ı âyîne (90b/8-9, 104a/7-8), nigehbân (73a/17), pâ-yı sebz (288b/10-11-12), sefid-âb (101a/17-18-19), şarâb-ı nîm-res (135a/29-30), teng (109a/16-17), usturlâb (66a/16), vesme (349b/8-9-10-11), zann-ı kabîh (146a/27-28) gibi birçok kelime ve kelime grubunun anlamına işaret edilmiştir.

Bir yandan da Farsça öğretmek amacıyla Farsça kelime ve kelime gruplarının anlamlarının verilmesine dikkat edilmiştir. Bu gerçekleştirilirken ise Hâkim'in genellikle sözcük öbeklerinin anlamını verdiği veya bir kelimenin anlamını Farsça kalıp ifadelerle pekiştirmeye çalıştığı gözlenmiştir. Kalıp ifadelerle başvurulması, aynı zamanda Şârih'in dili yalın halde öğretmekten ziyade söz öbekleriyle kavratmaya çalıştığını göstermesi bakımından önemlidir. Araştırmalar da bir dilin sözcük öbekleri şeklinde öğrenilmesinin, yalın halde öğrenilmesinden daha etkili olduğunu göstermektedir (Canpolat Taşçı, 2014, s. 86).

Hâkim'in açıklamaya gittiği Farsça kelime, kelime grubu, cümle ve kalıp ifadelerden birkaçı şunlardır: âb gerdîdem (255b/13), be-bâzâr şudîm (315a/20-21), câme be-düş kerd (66a/6-7), dest be-ser-pençe-i fülân zedem (17a/31, 17b/1), ez-fülân çiz hûn cüşed (48a/12-13), fülân bâ-û serî dâred (247a/16), gird-i h'îş geşte (78a/4-5), h'âbânde müjgân şude (106a/3-4), in mi'mâr-ı ter-destiâst (97b/14), medâr-ı û ez-pehlû-yı fülânest (6a/18-19), ne-şineved/sühan-kerden/sühan nâ-kerden (110b/1-2-3), pâ be-ser be-güzâr (252b/30), râz-ı û gül şude (84b/25), sâgar keşid (225a/5), şarâb reside şude/henûz mey ne-reside (144a/ 19-20), tevâned şud (97a/5), vâ kerde mâned (329b/2), zi-pes mî-gerded (252b/9).

ı) Okuma Yanlışlığını Önleme

Genellikle şerhe başlarken verilen okumayı kolaylaştıracak bilgiler, metnin yanlış okunması ve anlaşılmasını engellediği gibi vezin konusunda da yarar sağlamıştır. Bazı yerlerde sözcüklerin esreli veya ötreli okunması gerektiği belirtilmiş (16b/22; 268a/16-17), kelimelerin diğer bir sözcükle tamlama oluşturmadığını göstermek için de “rakîb sükûn ile” (96b/2); “za’f sükûn ile” (96b/8); “be-gayr-ı izâfet-i men” (348b/1) gibi cümlelere yer verilmiştir.

“kerden” (yapmak, etmek) ve “gerdiden” (dönmek, dolaşmak) kelimeleri anlamca farklı olmalarına rağmen, bu sözcüklerin yazım benzerliği nedeniyle şimdiki zaman ile şimdiki zamanın hikâyesi çekimleri birbirine karışabilmektedir. Mesela “mî-gerdem”, “mî-kerdem” okunabilmektedir. “Gerden kâf-ı ‘Acemî ile” (338b/9) örneğinde olduğu gibi, böyle kelimelerin hangi harfle okunması gerektiği söylenerek yanlışlık önlenmeye çalışılmıştır.

5. Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri

Genellikle kurallı cümlelerin kullanıldığı eserde bazen devrik cümlelerle de anlatıma ahenk katıldığı ve bu yolla anlaşılabilirliğin kolaylaştırıldığı gözlenmektedir. Yalnız, bu kullanımların çoğunun Farsça beyitlerin tertibine uyularak Türkçeye tercüme edilmeye çalışılmasından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir: “Hûn oldı leb-i tasvîr-i bî-rûhâsâ bende reng-i sühan (71b/19-20), “Senün şehd-i handendendür hazân u bahârımız” (124b/17), “Yandık mânend-i şem’ bî-câ. Sûz-ı hicrden yandık” (148b/11) cümlelerinde bu durum dikkati çekmektedir.

Hâkim, edât-ı intihâ (324b/28), edât-ı nefy (153b/6-7), edât-ı ta’accüb ü teksîr (287a/4-5-6), edât-ı ta’cîl (97b/19-20), edât-ı tafdîlî (194a/30-31), emir (52a/11), fâ’il (73b/30-31), fi’l-i mâzî (98b/15), fi’l-i mâzî-i cem’-i muhâtab (64b/2-3), fi’l-i muzârî (98b/15), harf-i şart (274a/28-29), ism-i fâ’il (126a/31), ism-i mef’ûl (274a/28-29), izâfet-i beyâniyye (101b/20), izâfet-i maktûb (236a/6), ki bağlacı (102a/10), mastar (101b/25), mef’ûl (137b/11-12), muhaffef (344b/22-23), muzâf (132a/30-31), münâdâ (230b/4), nehy-i hâzır (237a/20), sıla (205b/23-24), vasf-ı terkîbî (245a/6), yâ-yı hitâb (118a/15-16), yâ-yı vahdet (339b/19-20), zamîr (130b/18) gibi dilbilgisel açıklamalarda bulunarak dil öğrenimine katkı sağlamıştır. Ayrıca îhâm (86a/30-31), irsâl-i mesel (106b/9-10-11), istiâre-i mekniyye (78a/13-14-15), istihâm (89a/14), istihâm-ı inkârî (145a/14-15) (353b/3), kinâye (239a/9, 249b/15), leff ü neşr-i gayr-i mürettep (320a/30-31), leff ü neşr-i mürettep (316b/6), mübalağa (107a/16-17), telmih (71b/12-13-14-15), (7a/25-26, 10a/17-18), tenasüp (130a/19), teşbîh (218a/17-18), tezat (109b/5-6) gibi edebî sanatlar hakkında da yeri geldiğinde bilgi vermiştir.

Şârih’in, beyit açıklamalarında ikilemeler önemli bir yer tutmaktadır. Bu ikilemeler halka halka (31b/4), heyhât heyhât (80a/27, 284a/6), kıt’a kıt’a (351b/29), metîn metîn (5b/21), mısra’ mısra’ (38a/30), zıfır zıfır (36b/29) Arapça-Arapça kuruluşunda olan ikilemeler; âheste âheste (351b/27), beh beh (245b/3), bend bend (28b/25-26, 121a/20, 154a/24-26-28), beyâbân beyâbân (21b/12), cüdâ cüdâ (222a/2), çâk çâk (113a/24) Farsça-Farsça şeklinde olan ikilemeler; başdan başa (287b/21), bir iki (288a/16), böyle böyle (17a/25, 291a/27), çatık matık (147b/8), çok çok (89a/24, 321b/18), delik delik (272a/14, 284b/2, 298b/12), egri bügri (101a/23), hahhâ hahhâ (248a/2), hâyhây (281a/23), hınçkıra hınçkıra (248a/2), ide ide (335a/12), ikisi üçü (178a/1), nice nice (4a/16, 7a/29, 97a/25), niçe niçe (148b/15, 165a/6, 282b/7, 296a/28),

kendi kendine (35a/19-20, 36b/25, 49b/31, 57b/14, 150b/17, 211b/21, 235b/30, 246b/3, 263a/12-13, 268b/5-9, 292b/16, 304b/7, 341b/29, 345a/12), ola ola (106a/22), sarıca sarıca (275b/9), sır sır (356b/3), tura tura (107b/7), üze üze (77b/12), yana yana (169b/10), yapca yapca (295b/12), yer yer (154b/23) Türkçe kelimelerle oluşturulmuş ikilemeler olmak üzere üç türlü karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar şerh edilen eser Farsça olsa da Hâkim'in anlatımında Türkçe kelimelerin önemli bir yer tuttuğu rahatlıkla söylenebilir. Şerh sırasında biçmek (88b/30-31), devşürmek (78b/6, 196a/5, 308b/2), egin (284b/6), eğlenmek (87b/9), hınçkırmak (248a/2-3), issi (89b/5), komak (77a/169, 86b/8, 93a/18, 125a/14, 175b/26-29, 176b/31, 281b/9, 286b/15, 293b/7, 316a/15, 348b/22), ötürü (278b/16-17), savulmak (183a/25-26), sıçmak (275b/13-14), sıvarmak (71a/14, 348a/29), silkmek (122b/5-6), taşra (45a/7, 163a/1-2-6, 341b/25), tapurdı (313b/26-27), tolaşmak (78b/10), urmak (40a/5, 133b/1, 134b/20, 140b/16, 155b/21, 186b/7, 187b/3, 283b/18, 341b/25), üzülmek (306b/1), yalman (235a/29-30), yonılmak (57a/15-16, 358b/24) gibi Türkçe kelimelere sıklıkla başvurulmuştur. Hatta kanı (104a/11-12, 161a/25), kanda (62a/19, 133a/29, 153a/31, 168a/7, 179a/16, 190a/13, 195b/9, 283b/18, 300a/21), kankı/kangı (74a/31, 87b/21, 187b/15, 191a/6, 196b/27, 219a/12, 333a/5) gibi bazı arkaik kelimeler de kullanılmıştır.

Anlatım sırasında deyimlere yer verilmesi ise anlatıma ayrı bir renk katmıştır. Eserden tespit edilen deyimlerin bazıları şunlardır: Adam etmek (82a/18-19[2]), ağzına dili sığmamak/içi içine sığmamak (244b/5), ağzının suyu akmak (36a/6), alını açık olmak (154b/22), âteşe yakmak (128b/10-11), bastığı yeri bilmek (120a/23), baş göstermek (217a/18-19, 238a/4, 291a/9), başına dolanmak (275a/14-15, 303b/6-7), baş üzere koymak (94a/27), bî-hûş eylemek (84b/14, 116a/15), birbirine düşmek (366a/24), bir yaşına daha girmek (334b/9-10), cân vermek (125a/6, 150a/10-11, 278b/20), darlığa düşmek (161a/21-22), dehâni bağlamak (304a/14), el çekmek (115a/28, 262b/10), elden gitmek (198b/19-20-25), eli uz (124a/16-17), ensesine dönmek (252b/9-10, 40a/24), eteğinden silkmek (156a/26), eteğini kurtarmak (136a/15-16-20-21), gerdişe gelmek (73b/18-19-20), gözden düşmek (315a/22-23), göz ucuyla bakmak (12b/24-25, 331a/22), hâk eylemek (87a/5), işe yaramak (202b/24-25, 106b/3, 118b/31, 119a/27-30, 121b/29, 172b/23-24), kabağı atmak (154b/3-4), kalem yürütmek (63a/4-5), kendi yağıyla kavrulmak (237b/13), keyfi çatmak/neş'esi çatmak (103a/13-14, 144a/20, 109b/20), kıyameti koparmak (78b/5), nazar itmek: (97a/20-23-26), ömür törpüsü (216b/18-19), pâ-mâl olmak (138b/27), rahat yüzü görmemek (114b/28), rengden renge girmek (171a/30-31, 301a/14, 322a/18), su gibi okumak (111b/29, 133a/6-7, 317b/19), taştan çıkarmak (204a/2), yüz göstermek (275a/3).

Şârih, söz öbeklerinin anlamını açıklarken, bazı sözlere “meşhur tabirler” adı altında yer vermiştir. Açık bir yargıda bulunulmasa da, bahsedilen tabirler atasözü ve deyimsele ifadeler olarak değerlendirilebilir. Eserde geçen bu tür ifadeler “Ez-û çîzî dîdem ki yek-kadem bâlâ şüdem” bir yaşına daha girmek (334b/9-10-11), “Fülân der-Kâf kanâ'at-ı 'ankâ şüdeest” alçak gönüllülük (346b/12-13-14), “fülân e[z]-şâdî be-pîrâhen nemî-günced” içi içine sığmama (362b/3-4), “Fülân şey' ana kahve altı bile olmaz” diğerlerinden üstün olma (123b/28-29-30), “Pîrlikde olan körlükde bile olmaz” yaşlılık dönemindeki âcizlik (93b/31-94a/1), “Sabûhu gabûk olmak” zamanı ve varlığı boşa harcamak (314a/24-25) anlamlarında açıklanmıştır.

Sonuç

Hâkim'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinin XVIII. yüzyıla ışık tutan pek çok bilgiyi barındırdığı gözlenmiştir. Ayrıca eser, gerek Şârih gerekse Şevket-i Buhârî hakkında kaynaklardan farklı bazı bilgilere ulaşılmamasını sağlamıştır.

XVIII. yüzyıl şairleri arasında yerini alamayan Hâkim'in şiirdeki başarısını da gözler önüne seren *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eser, İran'ın dil ve kültürüne olan hâkimiyetini de göstermiştir. Eseri kaleme alırken başvurduğu kaynaklar onun bilgi birikimine işaret ederken, çoğu zaman gerek Farsça gerekse Arapça olarak uzun açıklamalarda bulunması bu dilleri iyi derecede bildiğini ortaya koymaktadır.

Farsçaya olan merakı ve Şevket-i Buhârî'nin şiirine olan ilgisi eser boyunca hissedilen Şârih'in şiirlerin şerhine başlaması, eserden anlaşıldığı kadarıyla Sultan I. Mahmûd'un emriyle gerçekleşmiştir. Her ne kadar Hâkim'in şerhinin ne zaman yazıldığı tam olarak bilinmese de Sultan I. Mahmûd'un 1730-1754 yılları arasında tahtta bulunduğu bilindiğinden, eserini bu yıllar arasında kaleme alınmış olduğu tahmin edilebilir.

Şevket-i Buhârî'ye ait 9 kaside, 575 gazel, 132 nazm, 13 rubai, 57 müfred, 9 kıt'a, 67 matla', 1 tarih beytinin şerh edildiği eserin elif-bâ sırasına göre düzenlenmiş olduğu anlaşılmıştır. Ancak buna rağmen gazellerin arasına kıt'a, rubâi gibi nazım şekilleri girmiştir. Şârih, bu durumun Şevket-i Buhârî Dîvânı'ndaki tertibe uyulduğundan kaynaklandığını ileri sürmüştür.

Hâkim'in şerh metodunun ilk ve en önemli basamağını tercüme oluşturmuştur. Bazı yerlerde beyitlerin tercüme edilip bırakılması; kimi yerlerde ise beyitlerin tercümesinin dahi yapılmaması eserin tercüme olmadığını düşündürürken, tamamlanmamış olabileceğini de akla getirmiştir. Yer yer uzun açıklamalar yapılması, tercüme yorumlar katılması gibi durumlar göz önüne alındığında ise eserin klasik bir şerh özelliğinde olduğunu söylemek güçtür. Eser daha çok meraklısına yazılmış gibi görünmektedir. Ayrıca, eserin bu şekilde tercüme-şerh arası bir konumda kalmasının Hâkim'in Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamını şerh etme arzusundan kaynaklanmış olduğunu da düşünmekteyiz.

Eseri kaleme alırken birçok kaynaktan faydalandığı anlaşılan Şârih'in bazı kaynakların bizzat müellifi tarafından yazılmış şekline ulaşmaya gayret ettiği anlaşılmıştır. Araştırmacı kişiliğini ortaya koyan bu özelliklerinin yanı sıra şiire ve şaire karşı sorgulayıcı bir tavır içinde olan Şârih'in, Şevket-i Buhârî'ye yaptığı eleştiriler şerhte eleştirinin varlığını hissettirmiştir.

Eserde edât-ı intihâ, edât-ı nefy, edât-ı ta'accüb ü teksîr, mef'ûl, muhaffef, muzâf, münâdâ, nehy-i hâzır, sıla, vasf-ı terkîbî, yâ-yı hitâb, yâ-yı vahdet, zamîr gibi pek çok dil bilgisi teriminin; îhâm, irsâl-i mesel, istiâre-i mekniyye, istifhâm-ı inkârî, kinâye, leff ü neşr, mübalâğa, telmih, tenasüp, teşbîh ve tezat gibi edebî sanatların açıklaması yapılmıştır.

Türkiye Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini ve bazı arkaik kelimeleri içerdiği görülen *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*, Hâkim'in Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetini göstermekle birlikte, XVIII. yüzyılın önde gelen şairleri arasında yer almayan Hâkim'in, iyi bir şair olduğunu kanıtlaması bakımından belge niteliğindedir.

Kaynaklar

Afîfî, Rahîm (1376/1998), *Ferhengnâme-i Şi'ri*, (III Cilt), Tahran: İntişârât-ı Surûş.

- Arslan, M. (2003). *Mehmed Cemâleddin, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri-Âyîne-i Zurefâ-*. İstanbul: Kitabevi.
- Başçetin, M. Y. (2014). *Şerh-i Kasâ'id-i Mevlânâ Şevket ve Sistematik Şerh Sözlüğü*. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Bursalı Mehmed Tâhir. (h. 1333). *Osmanlı Mü'ellifleri II*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Canpolat Taşçı, H. (2014). Türkçe edebî şerhlerde amaç ve yöntemler. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 73-97, İstanbul: Klasik.
- Ceylan, Ö. (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*. İstanbul:Kitabevi.
- Çakırcı, M. (2006). *Hâkim Mehmet Efendi Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Sivas.
- Erdem, S. (1994). *Râmiz ve Adâb-ı Zurafâ'sı İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Erdoğan, İ. (2003). Seyyid Hâkîm Muhammed'in kâmil tabiat (Et-tibâu't-tâmm) ile ilgili bir risalesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 251-265.
- Erdoğan, M. (2007). *Hâkim Mehmed Efendi'nin manzum hilyesi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XI/1, 317-358.
- Erdoğan, M. (2009). Türünün farklı bir örneği: Hâkîm Mehmed Efendi'nin müstezâd Nazım şekliyle yazdığı mi'râciyesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 40, 75-117.
- Güngör, T. (2014). *Vak'anüvis Hâkim Efendi Tarihi (Metin-Tahlil)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- İlgürel, M. (1997). Hâkîm Mehmed Efendi. *İslâm Ansiklopedisi*, 15, 189-190. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karga Göllü, B. (2018). *Hâkim'in Şerh-i Divân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Adana.
- Kızılabdullah, Ş. (2004). *Hâkim Seyyid Mehmed Efendi Hayatı, Eserleri ve Manzum Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları (Türk İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Köksal, M. F. (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit.
- Levend, A. S. (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mehmet Nâil Tuman. (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro.
- Mehmed Süreyya. (1971). *Sicill-i Osmânî II*, İstanbul: Greg International Publishers.
- Milani, A. (1960-61). *Şevket-i Buhari ve Onun Üslubunun Türk Edebiyatına Tesiri*. İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Milâni, A. (1961). *Şevket-i Buharî Hayatı ve Divan'ından Seçmeler*. İstanbul: Küçükaydın Matbaası.
- Mirzâ Muhammed Tâhir Nasr Âbâdî-i İsfahânî. (1317). *Tezkire-i Nasr Âbâdî*. Tahran.

- Oğraş, R. (Ed.). (2001). *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-endüz'u İnceleme Tenkitli Metin-Dizin*. Burdur: Emirdağ Ofset.
- Özaydın, A. (2009). Seyfû'ddevle el-Hamdânî, *İslam Ansiklopedisi*, C.37, 35-36.
- Poyraz, Y. (2008). *Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim) Yaşamı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.
- Şafak, T. (1386). *Tashîh-i İntikâdî-i Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*, Dânişgâh-ı Tahran, Dânişgede-i Edebiyyât u 'Ulûm-ı İnsânî, Pâyân-nâme-i Doktora, Tahran.
- Şemîsâ, S. (1382). *Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*. Tahran.
- Şemsettin Sâmi. (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm III*, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemsettin Sâmi. (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm IV*. Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şeyh Muhammed 'Alî Hazîn. (1334). *Tezkire-i Hazîn*. İsfahân: Ez-intişârât-ı kitâb-fürûşî.
- Tulum, M. (2009). *Osmanlı Türkçesine Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yazar, S. (2014). Osmanlı dönemi şiir tercümesinde karşılaşılan biçimsel (nazım biçimi, aruz ve kafiye) zorluklar. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 248-293. İstanbul: Klasik.
- <http://www.yazmalar.gov.tr/basit-arama/sayfa/19?q=%C5%9Eevket>. Erişim Tarihi ve Saati: 04.04.2018/12:47.

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MATEMATİĞİN ÖĞRETİMİ VE ÖĞRENİMİ HAKKINDAKİ İNANIŞLARI

Perihan DİNÇ ARTUT¹
Hakan ULUM²

ÖZ

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin matematiğin öğretimi ve öğrenimi hakkındaki inanışlarını belirlemektir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini 2017-2018 öğretim yılında Mersin ili, Tarsus İlçesinde görev yapan, 208 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve Kayan (2011) tarafından geliştirilen “Matematik Hakkındaki İnanışlar Ölçeği” ile toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre: Sınıf öğretmenlerinin matematik öğrenme ve öğretme hakkındaki inanışları oldukça yüksektir. Sınıf öğretmenleri daha çok yapılandırmacı inanışlara sahiptir. Çalışmada cinsiyet değişkeninin yapılandırmacı ve geleneksel inanışlar üzerinde anlamlı etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kıdem değişkeni açısından ölçekten alınan puanların yapılandırmacı inanışlar üzerinde anlamlı etki yaratmadığı, ancak geleneksel inanışlar üzerinde bazı kıdem kategorileri için anlamlı etki oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada ulaşılan bir başka sonuç ise okutulan sınıf düzeyi değişkeninin geleneksel inanışlar üzerinde anlamlı etki yaratmadığı, ancak yapılandırmacı inanışlar üzerinde bazı sınıf düzeyi kategorileri için anlamlı etki oluşturduğudur.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmenliği, Matematiğin öğretimi, Matematiğin öğrenimi, İnanışlar

PRIMARY SCHOOL TEACHERS' BELIEFS ABOUT TEACHING AND LEARNING MATHEMATICS

ABSTRACT

The general purpose of this study is to determine the beliefs about the teaching and learning of the mathematics of the primary school teachers. In the study, a screening model was used because it was intended to collect data to identify specific characteristics of a group. The sample of the study constitutes 208 primary school teachers working in the province of Mersin, Tarsus in 2017-2018 school year. Data were gathered in the research by "Personal Information Form" developed by researchers and "Beliefs about Mathematics Scale" developed by Kayan (2011). As a result of the findings obtained from the research, we can express the results as follows: The results show that primary school teachers believe that their beliefs about learning and teaching mathematics are quite high. The results also show that primary school teachers have more constructivist beliefs. The result of the gender variable in the study is not a meaningful joint influence on constructivist and traditional beliefs. According to the findings, it is seen that both male and female primary school teachers are very close to each other in the dimensions in question and that gender is not a significant variable on the beliefs about mathematics about the dimension of teachers. In the study, it was concluded that the seniority variable had no significant effect on constructivist beliefs but had a significant impact on traditional beliefs for some seniority categories. Another finding in the study is that the class level variable taught does not have a significant impact on traditional beliefs but has a significant impact on constructor beliefs for some class-level categories.

Keywords: Primary school teacher, Teaching mathematics, Learning mathematics, Beliefs

¹ Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi ABD, prhnr@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1585-0222

²Doktora öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, SBE, hakanulum@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1398-6935
Received/Geliş: 28/02/2018 Accepted/Kabul: 26/11/2018, Research Article/Araştırma Makalesi
Cite as/Alıntı: Dinç Artutu, P., Ulum, H. (2019), “Sınıf Öğretmenlerinin Matematiğin Öğretimi ve Öğrenimi Hakkındaki İnanışları”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.59-69.

Giriş

İnanış alan yazında farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ernest (1989) iki tür inanıştan söz eder. İlki, matematiğin tabiatı ile ilgili inanışlardır. Bu inanışlar, matematiğin işlevselliği ve nitelikleri ile ilgilidir. Örneğin, matematiğin bir dil mi, sanat dalı mı, ya da düşünce üretmeye yarayan bir araç mı olduğuna dair inançlardır. İkincisi, matematiğin öğretimine dair inanışlardır. Bu inanışların bir kısmı, matematik öğretiminin nasıl yapılması gerektiği; matematiğin öğretimi ile ilgili hedeflerin, eğitim programının nasıl oluşturulması gerektiği; kullanılacak yöntemlerin, araçların neler olması gerektiği ile ilgilidir. Matematik hakkındaki inanışlar kişilerin matematiğin tabiatı, öğrenimi ve öğretimi ile ilgili sahip oldukları bilgiler ve edindikleri tecrübeler ile şekillenen kararları olarak tanımlanabilir (Raymond, 1997).

Thompson (1984), öğretmenlerin matematiğin doğası ve öğretimi hakkındaki bilinçli ya da bilinçsiz sahip olduğu inanışlarının, perspektifleri ve tercihlerinin, öğretim aşamasındaki tutum ve davranışlarının şekillenmesinde çok önemli olduğunu vurgular. Bu açıdan matematik öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının, matematiğin ne anlam ifade ettiği; matematiği bilmenin, uygulamanın ve öğretmenin ne anlam ifade ettiği konularındaki inanışlarının farkına varılması gerekmektedir (Raymond ve Santos, 1995). Çünkü öğretim etkinlikleri öğretmenlerin matematik inanışlarından etkilenebilir. Bu durumda öğrencilerin matematik bilgisi ve tecrübeleri öğretmen inanışları doğrultusunda şekillenir. Bu da öğrencilerin matematik hakkındaki inanışlarına etki eder. Pajares (1992) inanışlar, öğretmenlerin sınıf içi matematik öğretimi yöntemini, öğrencileri ile iletişim yollarını, matematiğin tabiatına anlam verme şekillerini ve öğrencileri ile yaşadıkları deneyimleri etkiler. Matematik öğretmenlerinin öğretim metotları ve matematiği sınıfta nasıl öne çıkardıkları, öğrencilerin matematik hakkındaki inanışları ile ilişkilidir. Bunun yanında öğrencilerin matematiği öğrenme süreçleri de onların matematik hakkındaki inanışlarından etkilenir.

Matematik ile ilgili olan inanışların önemli bir bölümü erken çocukluk ve okul yıllarında oluşmaktadır (Frank, 1988). Sınıf öğretmenleri çocukların ilkökul hayatlarındaki ilk matematik öğretmenleridir. Bu bağlamda çocukların matematikle ilgili olan inançlarında sınıf öğretmenlerinin etkisi çok önemlidir. Sadece matematik branş öğretmenlerinin matematikle ilgili inançları üzerinde yoğunlaşan araştırmalarla alan yazında eksiklikler oluşur. Bununla beraber öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde, sürekli devam eden okul ve sınıf deneyimleri olmadığı için matematik hakkındaki inanışlarının bir bölümü gerçek sınıf ortamlarından uzakta oluşur (Haser, 2006). Bu sebeple, öğretmen adaylarının inanışları öğretmenlerin inanışlarından farklıdır (Handal, 2003). Bu çalışma hizmet sürecinde bulunan ve branşı sınıf olan öğretmenlerin matematiğin öğrenimi ve öğretimi hakkındaki inanışlarını incelediği için önem arz etmektedir. Eğer öğretmenlerin matematiğin doğası ve öğretimi hakkındaki inanışlarının öğretim sürecindeki önemli rolü görmezden gelinirse matematik eğitiminin kalitesini arttırmak için yapılacak olan araştırmalar yanlış yönlendirilmiş ve eksik kalmış olacaktır (Baydar ve Bulut, 2002).

Araştırmanın genel amacı sınıf öğretmenlerinin matematiğin öğretimi ve öğrenimi hakkındaki inanışlarını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin matematiğin öğretimi ve öğrenimi hakkındaki inanışları ne düzeydedir?

2. Sınıf öğretmenlerinin matematiğin öğretimi ve öğrenimi hakkındaki inanışları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Sınıf öğretmenlerinin matematiğin öğretimi ve öğrenimi hakkındaki inanışları öğretmenlerin kıdem yılına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Sınıf öğretmenlerinin matematiğin öğretimi ve öğrenimi hakkındaki inanışları okutulan sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama (survey) araştırması bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalardır (Büyüköztürk vd., 2016). Bu bağlamda çalışmada sınıf öğretmenlerinin matematiğin öğretimi ve öğrenimi hakkındaki inanışlarını belirlemek amaçlandığından ve veriler bu yönde toplandığından tarama modeli uygun görülmüştür.

Çalışma Grubu

Çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi, araştırmacıya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacıların hızlıca ve kolay ulaşabildiği bu çalışmada örneklem 2017–2018 öğretim yılında Mersin ili, Tarsus İlçesinde görev yapan, 208 sınıf öğretmenidir.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demografik özellikleri tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Bilgiler

		(f)	%	Toplam
Cinsiyet	Erkek	61	29,3	
	Kadın	147	70,7	
Kıdem	0-5 yıl	17	8,2	208
	6-10 yıl	45	21,6	
	11-15 yıl	75	36,1	
	16-20 yıl	22	10,6	
	20 yıl üzeri	49	23,6	
Branş	1.Sınıf	58	27,9	
	2.Sınıf	55	26,4	
	3.Sınıf	30	14,4	
	4.Sınıf	65	31,3	

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları iki bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda sınıf öğretmenlerinden cinsiyet, öğretmenlikte geçirilen hizmet süresi (kıdem) ve 2017-2018 eğitim öğretim yılında okuttuğu sınıfa ilişkin bilgiler istenmiştir.

İkinci bölümde veriler Kayan (2011) tarafından geliştirilen “Matematik Hakkındaki İnanışlar Ölçeği (MHİÖ)” ile toplanmıştır. Ölçeğin yapısına ilişkin bilgiler şu şekildedir: Ölçek üç matematik eğitimi araştırmacısı ve bir Türk dili uzmanı tarafından gözden geçirilmiş, açık olmayan ifadeler belirlenerek değiştirilmiş ve ölçeğe son hali verilmiştir. Oluşan 32 maddelik MHİÖ 5’li Likert tipi olup, ölçeğe verilen cevaplar “Kesinlikle Katılmıyorum (1)” ile “Kesinlikle Katılıyorum (5)” arasında değişmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 160 iken, en düşük puan 32’dir. Bu ölçekten yüksek puan almak [ortalama puandan (80) maksimum puana (160) yaklaşmak], öğretmen adaylarının daha zengin inanışlara sahip olduğuna işaret etmektedir. MHİÖ ilk olarak üç devlet üniversitesinden toplam 242 ilköğretim matematik öğretmeni ve sınıf öğretmeni adayına uygulanmıştır. İlk faktörde toplanan maddelerin (1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31) yapısalcı yaklaşım, ikinci faktörde toplanan maddelerin (6, 7, 8, 10, 21, 23, 32) ise geleneksel yaklaşım ile paralel ifadeler olduğu göz önüne alınarak ilk faktör “Yapılandırmacı İnanışlar”, ikinci faktör ise “Geleneksel İnanışlar” olarak isimlendirilmiştir. Faktörler belirlendikten sonra yapılan güvenilirlik analizinde Yapılandırmacı İnanışlar faktörüne ait Cronbach Alpha değeri .835, Geleneksel İnanışlar faktörüne ait Cronbach Alpha değeri ise .737 olarak bulunmuştur. MHİÖ 10 farklı üniversitenin 3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan ilköğretim matematik öğretmen adaylarının katılımı ile geliştirilmiştir. Ölçeği Eryılmaz Çevirgen (2014) bir üniversitenin sınıf öğretmenliği programına kayıtlı tüm sınıf öğretmeni adaylarına uygulamıştır. Yine Eryılmaz Çevirgen (2016) bir üniversitenin ilköğretim matematik öğretmenliği programına kayıtlı 1, 2, 3 ve 4. sınıflardaki matematik öğretmeni adaylarını katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Kobaoğlu (2015) ise ölçeği devlet okullarında çalışan matematik öğretmenlerine uygulamıştır. Bir ölçeğin geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiğinin tespit edilmesi, o ölçeğin değişik örneklem gruplarından elde edilen verilerin analizi ile mümkündür (Erkuş, 2012). Yapılan bu çalışmada ise MEB’ de sınıf öğretmeni olarak görev yapan öğretmenler örneklem grubuna dahil edilmiştir. Ölçeğin Yapılandırmacı İnanışlar faktörüne ait Cronbach Alpha değeri .944, Geleneksel İnanışlar faktörüne ait Cronbach Alpha değeri ise .734 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi ve yorumlanmasında, yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapmadan yararlanılmıştır. Ayrıca, Matematiğin Öğretimi ve Öğrenimi Hakkındaki İnanışların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız gruplar t testi ve kıdem, okutulan sınıf düzeyine göre değişip değişmediğine ilişkin olarak ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizler SPSS 24.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Yapılan karşılaştırmalı analizlerde, “Levene Test” sonuçlarına göre grup puanlarında varyansların homojen olduğu görülmüş (.05’ten büyük) ve buna göre iki gruplu karşılaştırmalarda bağımsız gruplar t testi, üç ve daha fazla gruplu karşılaştırmalarda ise ANOVA kullanılmıştır. ANOVA sonucunda ortaya çıkan anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Scheffe’ testi ile belirlenmiştir. Gruplar arasındaki anlamlı farklılıklarda hata payı 0,05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Sınıf Öğretmenlerinin Matematiğin Doğası, Matematik Öğretimi Ve Matematik Öğrenme Hakkındaki İnanışlarının Betimsel Analizi

	Min.	Max.	\bar{X}	Ss	N
Yapılandırıcı İnanışlar	25	125	111,25	14,00	208
Geleneksel İnanışlar	7	35	18,34	5,60	
Toplam Faktör	32	160	129,60	15,04	

Yapılan analizler sonucunda MHİÖ toplam faktörüne ilişkin alınan puanların ortalaması $\bar{X}=129,60$, Yapılandırıcı inanışlar alt faktörüne ilişkin alınan puanların ortalaması $\bar{X}=111,25$, Geleneksel inanışlar alt faktörüne ilişkin alınan puanların ortalaması $\bar{X}=18,34$ 'tür. Bu bulgular, yapılandırıcı inanışlar ve genel puanlar açısından sınıf öğretmenlerinin matematik hakkında zengin inanışlara sahip olduğuna işaret etmektedir. Geleneksel inanışlar açısından sınıf öğretmenleri ortalama puan aralığındadır.

Tablo 3. Sınıf Öğretmenlerinin Matematiğin Doğası, Matematik Öğretimi Ve Matematik Öğrenme Hakkındaki İnanışlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

		N	\bar{X}	Ss	t	p
Yapılandırıcı İnanışlar	Erkek	61	109,50	16,50	1,186	.237
	Kadın	147	112	12,75		
Geleneksel İnanışlar	Erkek	61	18,13	7,00	,373	.710
	Kadın	147	18,41	4,90		
Toplam Faktör	Erkek	61	127,68	19,52	1,244	.215
	Kadın	147	130,56	12,80		

[$t=-1,186$, $p>0,05$], [$t=-,373$, $p>0,05$] ve [$t=-1,244$, $p>0,05$]

Tablo 3' e göre, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin MHİÖ toplam faktörü, yapılandırıcı inanışlar alt faktörü ve geleneksel inanışlar alt faktörü açısından puanlarında cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir. Bu bulguya göre, söz konusu boyutlarda hem erkek hem de kadın sınıf öğretmenlerinin birbirine çok yakın olduğu ve cinsiyetin, öğretmenlerin söz konusu boyutlara ilişkin matematik hakkındaki inanışları üzerinde önemli bir değişken olmadığı ileri sürülebilir.

Tablo 4. Sınıf Öğretmenlerinin Matematiğin Doğası, Matematik Öğretimi Ve Matematik Öğrenme Hakkındaki İnanışlarının Kıdem Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Yapılandırmacı İnanışlar	Gruplar arası	,812	4	,203	.628	.643	Yoktur
	Gruplar içi	65,628	203	,323			
	Toplam	66,440	207				
Geleneksel İnanışlar	Gruplar arası	13,487	4	3,372	5.627	.000	B-C, C-E, D-E
	Gruplar içi	121,630	203	,599			
	Toplam	135,117	207				
Toplam Faktör	Gruplar arası	1,305	4	,326	1.456	.217	Yoktur
	Gruplar içi	45,475	203	,224			
	Toplam	46,780	207				

[F (4, 203) = .628, p> .05], [F (4, 203) = 5.627, p<.05] ve [F (4, 203) = 1.456, p> .05]

Geleneksel İnanışlar Faktörü İçin Ortalama

[A (0-5 yıl) için X: 19.53, B (6-10 yıl) için X: 16.52, C (11-15 yıl) için X: 19.74, D (16-20 yıl) için X: 20.86, E (20 yıl üzeri) için X: 16.31]

Tablo 4' e göre, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin MHİÖ toplam faktörü ve yapılandırmacı inanışlar alt faktörü açısından puanlarında kıdeme göre anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir. Geleneksel inanışlar alt faktörü açısından bakıldığında ise "6-10 yıl" kıdeme sahip öğretmenler ile "11-15 yıl" kıdeme sahip öğretmenlerin puanları (C > B); "11-15 yıl" kıdeme sahip öğretmenler ile "20 yıl üzeri" sahip öğretmenlerin puanları (C > E); "16-20 yıl" kıdeme sahip öğretmenler ile "20 yıl üzeri" sahip öğretmenlerin puanları (D > E) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

Tablo 5. Sınıf Öğretmenlerinin Matematiğin Doğası, Matematik Öğretimi Ve Matematik Öğrenme Hakkındaki İnanışlarının Okutulan Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Yapılandırmacı İnanışlar	Gruplar arası	6,329	3	2,110	7,160	,000	
	Gruplar içi	60,111	204	,295			A-C, D-C
	Toplam	66,440	207				
Geleneksel İnanışlar	Gruplar arası	1,807	3	,602	,921	,431	
	Gruplar içi	133,311	204	,653			Yoktur
	Toplam	135,117	207				
Toplam Faktör	Gruplar arası	2,894	3	,965	4,484	,005	
	Gruplar içi	43,886	204	,215			C-D
	Toplam	46,780	207				

[F (3, 204) = 7,160, p<.05], [F (3, 204) = ,921, p> .05] ve [F (3, 204) = 4,484, p<.05]

Yapılandırmacı İnanışlar Faktörü İçin Ortalama

[A (1. Sınıf) için X: 64.50, B (2. Sınıf) için X: 65.25, C (3. Sınıf) için X: 71.00, D (4. Sınıf) için X: 54.00]

MHİÖ Toplam Faktörü İçin Ortalama

[A (1. Sınıf) için X: 131.20, B (2. Sınıf) için X: 127.36, C (3. Sınıf) için X: 122.56, D (4. Sınıf) için X: 133.44]

Tablo 5' e göre, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin geleneksel inanışlar alt faktörü açısından puanlarında okutulan sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir. Yapılandırmacı inanışlar alt faktörü açısından bakıldığında "1. Sınıf" okutan öğretmenler ile "3.Sınıf" okutan öğretmenlerin puanları (C > A); "4. Sınıf" okutan öğretmenler ile "3.Sınıf" okutan öğretmenlerin puanları (C > D) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. MHİÖ toplam faktörü açısından bakıldığında ise "3. Sınıf" okutan öğretmenler ile "4.Sınıf" okutan öğretmenlerin puanları (D > C) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de öğretmenlerin matematik hakkındaki inanışlarını inceleyen çalışmalara sık rastlanmamıştır. Öğretmen adaylarının matematik hakkındaki inanışlarını inceleyen çalışmalarda genellikle özyeterlik algısı (Işıksal, 2005), problem çözmeye yönelik inanışlar (Kayan ve Çakıroğlu, 2008) gibi özel inanışlar incelenmiştir. Örneklem grubu

açısından farklılık getiren bu araştırmanın sonuçları sınıf öğretmenlerinin matematik öğrenme ve öğretme hakkındaki inanışlarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca sonuçlar sınıf öğretmenlerinin daha çok yapılandırmacı inanışlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, Kayan, Haser ve Bostan'ın (2013) ve Duru ve Göl'ün (2016) matematik öğretmen adayları ile yürütülen araştırmalarının bulguları ile desteklenmektedir. Yurtdışında yapılan çalışmalarda öğretmen adaylarının genellikle geleneksel inanışlara sahip oldukları bulunmuştur (Civil, 1990; Nisbert ve Warren, 2000). Ancak, sınıf öğretmenleri ile yapılan bu çalışmanın sonuçları ve Türkiye'de öğretmen adayları üzerinde yapılan araştırmaların sonuçları (Eryılmaz Çevirgen, 2014:2016; Kayan vd., 2013) daha çok yapılandırmacı inanış ifadelerine katıldıklarını, geleneksel inanışlar içeren ifadelere katılmadıklarını göstermiştir. Bu sonuç, Türkiye'de 2005 yılından beri uygulanan, yapılandırmacı yaklaşımla oluşturulan programların etkisi ile oluşmuş olabilir. Selley (1999), yapılandırmacı inanışın öğretmenleri düşüncelerini net ifade etmeye, yenilikçi ve uygulanabilir fikirlere edinmeye, bireysel farklılıkları dikkate almaya, uygun öğrenme ortamını sağlamaya ve öğrencilerle birlikte öğrenmeye teşvik ettiğini belirtir. Bu bağlamda bu yaklaşımın uygulandığı bir eğitim programında öğretmenlerin bundan etkilenmesi olasıdır.

Bu çalışmada cinsiyet değişkeninin yapılandırmacı ve geleneksel inanışlar ve MHİÖ toplamı üzerinde anlamlı ortak bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kayan ve arkadaşlarının (2013) matematik öğretmen adayları ile yürüttüğü araştırmanın sonucunda cinsiyetin yapılandırmacı inanışlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, geleneksel inanışlar üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca Kayan ve arkadaşları (2013) matematik hakkındaki öz yeterlik algısının matematik hakkındaki inanışlardan daha özel inanışlar olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda öz yeterlik ve matematik öğrenme ve öğretme hakkındaki inanışlar arasındaki bu ilişkiye dayandırılarak öğretmen adaylarının matematik öz yeterlik inanışlarının cinsiyete göre değişimini araştıran çalışmaların da tartışılması yerinde olacaktır. Bu çalışmalarda kimi zaman cinsiyetin erkek öğretmen adayları lehine anlamlı bir farka yol açtığını gözlerken (Çakıroğlu ve Işıksal, 2009), kimi zaman da kadın ve erkek öğretmen adayları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Işıksal, 2005). Yenilmez ve Kakmacı (2008) matematik öğretmen adayları ile yürüttüğü çalışmada cinsiyet açısından bakıldığında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, daha yüksek öz yeterlilik inanç düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bazı araştırmalar da öğretmen adaylarının matematik öğretimine ilişkin öz yeterlik inançlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir (Aksu, 2008; Duatepe Paksu, 2008; Baydar, 2000).

Kıdem değişkeninin yapılandırmacı inanışlar üzerinde anlamlı etki yaratmadığını, ancak geleneksel inanışlar üzerinde bazı kıdem kategorileri için anlamlı etki oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde öğretmen adayları ile yapılan çalışmalara rastlandığından bu çalışmaların kıdem değişkenini ele almasının mümkün değildir. Bu bakımdan araştırmanın bu bölümünü destekleyecek bulgulara ulaşılamamıştır. Ancak Kayan ve arkadaşlarının (2013) matematik hakkındaki öz yeterlik algısının matematik hakkındaki inanışlardan daha özel inanışlar olduğu düşüncesinden hareketle, Şahin, Gökkurt ve Soylu (2014) ile Üstüner, Demirtaş, Cömert ve Özer'in (2009) yaptığı çalışmalarda ulaşılan öğretmenlik mesleğinde kazanılan kıdemın öğretmenlerin matematik öğretimine yönelik öz yeterlilik inançlarını çok fazla etkilemediği sonucunu vurgulamakta fayda vardır.

Araştırmanın bir başka bağımsız değişkeni okutulan sınıf düzeyinin geleneksel inanışlar üzerinde anlamlı etki yaratmadığı, ancak yapılandırmacı inanışlar üzerinde bazı sınıf düzeyi kategorileri için anlamlı etki oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde öğretmen adayları ile yapılan çalışmalara rastlandığından bu çalışmaların okutulan sınıf düzeyi değişkenini ele almasının mümkün değildir. Bu bakımdan araştırmanın bu bölümünü destekleyecek bulgulara ulaşılamamıştır.

Araştırma sonuçları doğrultusunda bazı öneriler getirilmiştir:

- Hizmet aşamasındaki öğretmenlerin matematik öğrenme ve öğretme hakkındaki inanışlarına yönelik daha fazla çalışma yapılmalı,
- Yapılacak bu çalışmalarda çeşitli değişkenlerden yararlanarak farklılıklar varsa ortaya konulabilir.

Kaynaklar

- Aksu, H. H. (2008). Öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz-yeterlilik inançları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 161-170.
- Baydar, C. S. (2000). Beliefs of pre-service mathematics teachers at the Middle East Technical University and Gazi University about the nature of mathematics and the teaching of mathematics. Unpublished master's thesis. Middle East Technical University. Ankara.
- Baydar, S. C., & Bulut, S. (2002). Öğretmenlerin matematiğin doğası ve öğretimi ile ilgili inançlarının matematik eğitimindeki önemi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23,62-66.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Civil, M. (1990). You only do math in math: A look at four prospective teachers' views about mathematics. *For the Learning of Mathematics*, 10(1), 7-9.
- Çakiroğlu, E., & Isiksal, M. (2009). Preservice elementary teachers' attitudes and self-efficacy beliefs toward mathematics. *Education and Sciences*, 34(151), 132.
- Çevirgen, A. E. (2014). Sınıf öğretmen adaylarının matematiğe ve matematik eğitimine yönelik inanışları. *13. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitapçığı*. Cilt - 1. (ss. 366-382)29-31 Mayıs 2014 Kütahya.
- Çevirgen, A. E. (2016). İlköğretim matematik öğretmen adaylarının matematik ve matematik eğitimine yönelik inançları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(39), 37-57.
- Duru, A., & Göl, R. (2016). Beliefs of prospective teachers about mathematics, mathematics teaching and mathematics learning. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 2016, 6(2), 255-282.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Ernest, P. (1989). The impact of beliefs on the teaching of mathematics. *Mathematics Teaching: The State of the Art*, 249-254.
- Frank, M. L. (1988). Problem solving and mathematical beliefs. *Arithmetic Teacher*, 35(5), 32-34.
- Handal, B., & Herrington, A. (2003). Mathematics teachers' beliefs and curriculum reform. *Mathematics Education Research Journal*, 15(1), 59-69.
- Haser, C. (2006). Investigation of preservice and inservice teachers' mathematics related beliefs in Turkey and the perceived effect of middle school mathematics education program and the school contexts on these beliefs. Unpublished doctoral dissertation, Michigan State University, East Lansing.
- Isiksal, M. (2005). Pre-service teachers' performance in their university coursework and mathematical self-efficacy beliefs: What is the role of gender and year in program?. *The Mathematics Educator*, 15(2), 8-16.
- Kabaoğlu, K. (2015). Predictors of curriculum implementation level in elementary Mathematics Education: Mathematics-Related Beliefs and Teacher Self-Efficacy Beliefs (Doctoral dissertation, A thesis submitted to Graduate school of social sciences of Middle East Technical University).
- Kayan, F. & Çakıroğlu, E. (2008). İlköğretim matematik öğretmen adaylarının matematiksel problem çözmeye yönelik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 218-226.
- Kayan, R. (2011). Construction of a mathematics related belief scale for elementary preservice mathematics teachers. Master's thesis. Middle East Technical University Graduate School of Sciences, Ankara.
- Kayan, R., Haser, C., & Isiksal Bostan, M. (2013). Preservice mathematics teachers' beliefs about the nature of teaching and learning mathematics. *Education And Science*, 38(167), 179-195.
- Nisbet, S., & Warren, E. (2000). Primary school teachers' beliefs relating to mathematics, teaching and assessing mathematics and factors that influence these beliefs. *Mathematics Teacher Education and Development*, 2, 34-47.
- Pajares, M. F. (1992). Teachers' beliefs and educational research: Cleaning up a messy construct. *Review of educational research*, 62(3), 307-332.
- Paksu, A. D. (2008). Comparing teachers' beliefs about mathematics in terms of their branches and gender. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 87-97.
- Raymond, A. M. (1997). Inconsistency between a beginning elementary school teacher's mathematics beliefs and teaching practice. *Journal for Research in Mathematics Education*, 28, 550-577.

- Raymond, A. M., & Santos, V. (1995). Preservice elementary teachers and self-reflection: How innovation in mathematics teacher preparation challenges mathematics beliefs. *Journal of Teacher Education*, 46(1), 58-70.
- Selley, N. (1999). *The art of constructivist teaching in the primary school*. London: David Fulton Publishers.
- Şahin, Ö., Gökkurt, B. & Soylu, Y. (2014). Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının matematik öğretimi öz yeterlik inançlarının karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2014) 120-133
- Üstüner, M., Demirtaş, H., Cömert, M. & Özer, N. (2009). Ortaöğretim öğretmenlerinin öz yeterlik algıları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(17), 1-16.
- Yenilmez, K., & Kakmacı, Ö. (2008). İlköğretim matematik öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öz yeterlilik inanç düzeyleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-21.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

FISCAL FREEDOM: AN ASSESSMENT FOR THE EUROPEAN REGION*

Melek AKDOĞAN GEDİK¹

ABSTRACT

Fiscal policy instruments have an crucial role in achieving social and economic goals in international competition especially during financial crisis period. Fiscal freedom which can also be stated as the measurement of tax burden imposed by the government is also important in terms of its effects on economic indicators such as growth, foreign direct investments, property rights, corruption, private and public sector efficiency. In this study, European Region fiscal freedom scores were evaluated for European Union Member and Non-Member States. Although Fiscal Freedom level on European Region remains below the world average, significant reduction has been observed. European Union member countries are more free economically but not free fiscally.

Keywords : Fiscal Policy, Europe, Economic Effects of Globalization, International Fiscal Issues, Fiscal Policy and Behaviour of Economic Agents

MALİ ÖZGÜRLÜK: AVRUPA BÖLGESİ İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

ÖZ

Maliye politikası araçları uluslararası rekabet ve finansal kriz ortamında iktisadi ve sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Devletin dayattığı vergi yükünün ölçülmesi olarak da ifade edilebilecek mali özgürlük, büyüme, doğrudan yabancı yatırımlar, mülkiyet hakları, yolsuzluk, özel ve kamu sektörü verimliliği gibi ekonomik göstergeler üzerindeki etkileri açısından da önemlidir. Bu çalışmada, Avrupa Bölgesi mali özgürlük puanları Avrupa Birliği Üyesi ve Üye Olmayan Devletler için değerlendirilmiştir. Avrupa Bölgesi'ndeki Mali Özgürlük seviyesi dünya ortalamasının altında kalmasına rağmen, önemli bir azalma gözlenmiştir. Avrupa Birliği üyesi ülkeler ekonomik olarak daha özgürdür, ancak mali olarak özgür değildir.

Anahtar Kelimeler: Maliye Politikası, Avrupa, Küreselleşmenin İktisadi Etkileri, Uluslararası Mali Konular, Maliye Politikası ve İktisadi Ajanların Davranışları

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, makdogan@cu.edu.tr, ORCID:0000-0001-6470-5796

*This study is an revised version of the article published in Afyon Kocatepe University, Journal of Economics and Administrative Sciences (2012,CXIV.pp.231-250) with the title “Mali Özgürlük : Avrupa Bölgesi İçin Bir Değerlendirme”

Received/Geliş: 07/01/2019 Accepted/Kabul: 03/04/2019, Conceptual Article/Kavramsal Araştırma Makalesi
Cite as/Alıntı: Akdoğan Gedik, M. (2019), “Fiscal Freedom: An Assessment For The European Region”,
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 28, sayı 1, s.70-91.

Introduction

Monetary and fiscal policies that the countries conduct to meet their economic goals are undergoing a change in the transforming world economy. The countries perform a series of implementations for providing the financial liberalisation in order to acquire the macroeconomic targets in the increasing international competition. On the other hand, international markets might cause negative effects in addition to the positive ones by keeping the economies of the countries in interaction with each other. Under the conditions of crisis environment, it was tried to reinvigorate the economies of the countries by providing fiscal freedom intensively. Especially, fiscal policy tools are mainly applied. Consequently, the fact of fiscal freedom has become a highly concerning issue depending on the economic conditions which are experienced in the recent years.

Fiscal freedom assessment in which tax burden imposed by the government is very significant in transnational comparisons. In this way, the countries can be in an endeavour to consider their fiscal freedom scores about their tax policy regulations.

The main aim of this study is to investigate the fiscal freedom scores of the countries in the European Region, under two classifications as the European Union Member countries and European Union non-member countries.

For this purpose, the study consists of five sections. In the first part, fiscal freedom will be explained in a detailed way and give an outline of some information about its relationship with many economic indicators such as public-private sector efficiency, growth, foreign direct investments, property rights, corruption and transparency will be provided. The formulation of fiscal freedom index of the European countries will take place in the second section. In the third section, the evaluation of fiscal freedom of the European countries will be mentioned. Fiscal freedom indicators in Turkey's economy will be interpreted in the fourth section. In the conclusion part, a general evaluation of the study will be given.

The Concept of Fiscal Freedom

In the Fiscal Freedom Index which is published annually by Heritage Foundation and Wall Street Journal regularly, the index was expressed as the concept of Fiscal Freedom until 2017 but it was defined under the title of tax burden in the 2017 index².

Fiscal freedom is a direct measure of the extent to which government permits individuals and businesses to keep and manage their income and wealth for their own benefit and use. Taxation and borrowing causes fiscal burden on economic activity. The higher the government's share of income or wealth, the lower the individual's reward for economic activity and the lower the incentive to undertake work at all. Private sector activity is reduced by higher tax rates which also reduces ability of individuals and

² Tax burden index of IEF,2017 , will be evaluated as fiscal freedom index in our study.

firms to pursue their goals in the market place. Individual and corporate income tax rates are important and direct constraints on an individual's economic freedom and are reflected as such in the Index, but they are not a comprehensive measure of the tax burden. Payroll, sales, and expenditure taxes as well as tariffs and the value added tax (VAT) are the kinds of indirect taxes that are imposed by governments. In the Index of Economic Freedom, the burden of these taxes is captured by measuring the overall tax burden from all forms of taxation as a percentage of total gross domestic product (Index of Economic Freedom, 2017,p.21-22)

Although there are indicators about taxing in the Index of Fiscal Freedom, it cannot be sufficient alone. For more detailed studies, indicators such as public expenditure, budget deficits and public debt stocks can be included in the calculation of the Index of Fiscal Freedom in addition to public revenues. Fiscal freedom is important because of many reasons. Measurement of the fiscal freedom is also in interaction with many economic indicators such as public-private sector efficiency, growth, foreign direct investments, property rights, corruption and transparency through taxing.

When fiscal freedom is mentioned, private sector operates more actively than public sector. The more private sector is included in economic activity, the less public sector that is inactive will take a part in economic activity relatively. When all the other conditions are the same, the countries which have higher fiscal freedom levels are more active and they have higher growth rates depending on this superiority. The countries with higher economic freedom levels operate more actively (McGee, 2008:93). At the same time, there is also a problem about property rights. Taxing means obligatory acquisitions of property. Voluntariness is out of question. In fact, some groups of selected volunteers determine the amount and the extent of tax policy about which groups or individuals are in the scope of it (McGee, 2008:93). Freedom that is brought on property rights through taxing affects foreign direct investments, economic growth and economic freedom level indirectly (Scharf and Perroni, 2007, Scheineder, 2005, Park and Ginarte, 1997).

The marginal tax rate that an individual takes on actually means the profit which the government subtracts from the next unit activity. The residual amount after taxing expresses the real acquisition of the individual in consequence of his/her working. The more the government cuts back, the less the individual's usable income decreases, so the individual's motivation to work will go down. High tax rates make the individuals' and companies working and investing desires decrease by affecting their existence in the market. The government may cause a fiscal burden on economic activities through taxing; however, the taxes can be used on debt financing when it is assumed that public services are operated by loaning. Though the rates of income and corporate taxes are important for economic freedom, they are not an extensive criterion for tax burden. The government imposes many indirect taxes such as salary, sales, consumption, VAT and tariffs. In the Index of Economic Freedom, the burden that is

induced by all these taxes are expressed as the ratio of tax incomes to GDP (Index of Economic Freedom, 2017:22).

In the tax theory, it is believed that progressive taxes are much more effective fiscal policy tools than flat-rate taxes in order to reach fair distribution and wealth. However, the view that considers flat-rate taxes more effective in securing the justice has been started to uphold since 1980s together with quitting the functional fiscal theory. Flat-rate taxes have been subjected to critics as being distant from making the taxpayers subjective although they provide application convenience for taxpayers and tax administration and they struggle with the effects of tax competition. In order to create an appropriate tax system, rearranging the income taxes and starting flat-rate tax applications are recommended (Orkunoğlu,2008:3, Edizdoğan and Çetinkaya, 2010:119-121). Hereby an improvement can be observed at the fiscal freedom scores of the countries which provide minimum subsistence allowance in their tax applications, in which the effects of the inflation on tax brackets are reduced and in which tax length and height differences are arranged.

By globalization, a keen competition has started to be a matter between the countries so as to bring foreign direct investments in their countries' economies. Taxes are the leading policy tools that are used in the competition environment. The interaction between fiscal freedom level and attracting the capital investment becomes more of an issue. The countries which are against foreign and domestic investors will have difficulty in drawing capitals. The countries which have high public expenditures and tax rates have less attractive positions to invest (McGee, 2008:94, Hines, 1996, 1997, Auerbach and Hassett, 1993). The studies of Slemrod (1989), Cummins and Hubbard (1995), Mooij and Ederveen (2003), Swenson (2001), Benassy-Quere, Fontagne and Lahreche-Revil (2001), Altshuler, Grubert and Newlon (2001) are some of the empirical studies which investigated the relationship between foreign direct investment and taxation.

This issue is especially important for transition economies and the economies of developing countries as they need capitals for their economic growth. The developing countries need capitals to reach the targeted growth rate. Taxes, capital, labour supply and investment demand affect the growth rates by influencing productivity growth (McGee, 2008:94, Engen and Skinner, 1996, Johansson et al., 2008, Kneller et al. 1999, Myles, 2000, Arnold, 2008).

There is also an indirect relationship between fiscal freedom level and corruption. As mentioned in the previous paragraph, there is a strong interaction among taxation, foreign direct investment and growth. Corruption might be more distorting effect on most economies than taxing. The economies which have political, fiscal and economic freedom environments have more chances to create a cleaner society (Shang- Jin,2000, Iman and Jakobs ,2007, Fisman and Svensson, 2000, Shleifer and Vishny,1993, Goel and Nelson,2005, Easson and Thuronyi,1998).

The number of components of economic freedom that are separately evaluated and graded in terms of 12 components. These components are; Property Rights, Judicial Effectiveness, Government Integrity, Tax Burden, Government Spending, Fiscal Health, Business Freedom, Labor Freedom, Monetary Freedom, Trade Freedom, Investment Freedom, Financial Freedom. In terms of our study fiscal freedom will be evaluated for European Region Countries.

Calculation of The Index of Fiscal Freedom³

The fiscal freedom component is a composite measure of the burden of taxes that reflects both marginal tax rates and the overall level of taxation, including direct and indirect taxes imposed by all levels of government, as a percentage of gross domestic product (GDP). The component score is derived from three quantitative sub-factors:

- The top marginal tax rate on individual income,
- The top marginal tax rate on corporate income,
- The total tax burden as a percentage of GDP.

Each of these numerical variables is weighted equally as one-third of the component score. This equal weighting allows a country to achieve a score as high as 67 based on two of the factors even if it receives a score of 0 on the third.

Fiscal freedom scores are calculated with a quadratic cost function to reflect the diminishing revenue returns from very high rates of taxation. The data for each sub-factor are converted to a 100- point scale using the following equation:

$$\text{Fiscal Freedom } ij = 100 - 200 (\text{Component } ij)^2$$

where Fiscal Freedom ij represents the fiscal freedom in country i for factor j ; Factor_{ij} represents the value (a percentage expressed on a scale of 0 to 100) in country i for factor j ; and α is a coefficient set equal to 0.03. The minimum score for each sub-factor is zero, which is not represented in the printed equation but was utilized because it means that no single high tax burden will make the other two sub-factors irrelevant⁴.

³ The formulation in the creation of the Index of Fiscal Freedom was explained based on Index of Economic Freedom 201.

⁴ The *Index* relies on the following sources for information on tax rate data, in order of priority: Deloitte, *International Tax and Business Guide Highlights*; International Monetary Fund, *Staff Country Report*, "Selected Issues and Statistical Appendix," and *Staff Country Report*, "Article IV Consultation"; Pricewaterhouse Coopers, *Worldwide Tax Summaries*; countries' investment agencies; other government authorities (embassy confirmations and/or the country's treasury or tax authority); and Economist Intelligence Unit, *Country Commerce* and *Country Finance*.

For information on tax burden as a percentage of GDP, the primary sources are Organisation for Economic Co-operation and Development data; Eurostat, Government Finance Statistics data; African Development Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development, *African Economic Outlook*; International Monetary Fund, *Staff Country Report*, "Selected Issues," and *Staff Country Report*, "Article IV

The data which had been transformed into “100” scale score was grouped in five different ways and fiscal freedom measurement was graded. The countries which have scores between 80-100 are referred as free, the countries which have scores between 70-79,9 are referred as mostly free, the countries which have scores between 60-69,9 are referred as moderately free, the countries which have scores between 50-59,9 are referred as mostly unfree and the countries which have scores between 0-49,9 are referred as repressed countries.

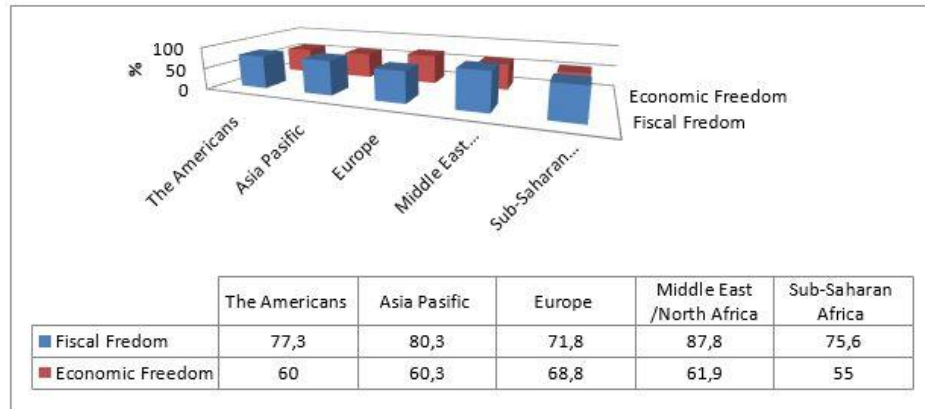
The Assessment of European Countries Fiscal Freedom

No matter what their existing level of development may be, countries can get an immediate boost in their economic growth by implementing steps to increase economic freedom through policies that reduce taxes, rationalize the regulatory environment, open the economy to greater competition, and fight corruption. The European region consists of 44 countries and it is observed that the region is in economic stability and abundance entirely. The existence of intense and fundamental open market institutions in most of the countries resulted in actualization of 10 economic freedom indicators out of 12 above the world average.

In figure 1, European Region’s fiscal freedom in 2017 were compared with the scores of the other continents. The European Region takes place on the top with the economic freedom score of 68,8 by 2017. On the other side, the European region has the lowest world average with its 71.8 fiscal freedom score. Sub-Sahara and African countries are the ones which repressed most by the index of economic freedom. According to average index of fiscal freedom, the most free countries are the Middle East and North African countries.

Consultation”; Asian Development Bank, *Key Indicators for Asia and the Pacific*; United Nations Economic Commission for Latin America, *Economic Survey of Latin America and the Caribbean*; and individual contacts from government agencies and multinational organizations such as the IMF and the World Bank.

Figure 1. Comparative World Averages of Economic and Fiscal Freedom Indicators

Resource. It was prepared by the researchers of this study based on the data of IEF, 2017.

Resource: It was prepared by the researchers of this study based on the data of IEF, 2017.

In Table 1, the indicators about tax incomes of the countries in the European Region are presented. The region will be tried to be analysed under two titles as European Union member countries (28 countries) and European Union non-member countries (16 countries).

Among the European Union member countries, Sweden imposes the highest income tax rate with 57 % and Bulgaria imposes the lowest income tax rate with 10 %. On the other hand, with in European Union non-member countries, Norway imposes the highest income tax rate with 47,5 % and Montenegro imposes the lowest income tax rate with 9 %. Malta imposes the highest corporation income tax rate with 35 % and Bulgaria and Cyprus impose the lowest corporate income tax rate with 9 % among the European Union member countries. Norway imposes the highest corporate tax rate with 25 % and Switzerland imposes the lowest corporate tax rate with 8,5 % among the European Union non-member countries. Among the European Union member countries, Denmark has the highest tax incomes/GDP ratio with 50,9 % and Bulgaria has the lowest tax incomes/GDP ratio with 26,5 %. On the other hand, within the European Union non-member countries, Norway and Montenegro have the highest tax incomes/GDP ratio with 39,1 % and Kosovo has the lowest tax incomes/GDP ratio with 21,1 %.

Estonia, Lithuania, Romania, Bosnia, Kosovo, Macedonia, Montenegro and Serbia are the countries which impose both the same income and corporate tax rate. These countries are called as the countries with transition economies. In transition economies, an effort to generate a modern tax system in addition to price liberalisation and reducing the role for public sector on economic activities is importance. Extensive

and proportionally low tax rates are recommended for transition economies (Gökpınar and Utkuseven, 2007:64- 69, Altay, 2003:6). Share of direct and indirect taxes in tax incomes and the tax structure differ. At the same time, the share of the tax is low in the economies of underdeveloped countries and the increase of tax incomes have positive effect on economic development (Ay and Talaşlı, 2008:135). The average of income tax is 36,56 and of corporate income tax is 21,14 among 28 European Union member countries. While average income tax is 36,56 and corporate income tax is 21,14 among 28 European Union member countries, for European Union member countries average income tax is 19,56 and corporation income tax is 15,34. In transition economies average income and corporate income are behind these rates.

Due to the cost of being a welfare state which is the general economic freedom indicator of the Europe, the scores of fiscal freedom, public expenditures and labour freedom have significantly important. Substantial labour regulations cause unemployment and economic growth to slow down by hindering both productivity growth and the formation of a more dynamic occupation structure. In such cases reducing the expenditures is preferred so as to decrease the fiscal deficits in many European countries.

In Table 2, scores about fiscal and economic freedom of the countries in the European Region are presented above. About 80 % of 44 European countries obtained economic freedom score between 60 and 80 and they reached the status of medium-level free and mostly free countries. Ukraine is the suppressed with its below 50.44 while other countries have 71,26 average score of fiscal freedom and 67,98 average score of economic freedom. Switzerland is ranked as first with its economic freedom. Switzerland is ranked as first with its economic freedom score of 81,5.

Rules-based fiscal policies lie behind the pressure on the fiscal freedom scores of the EU member countries. The definitions of fiscal rules are separated into two main titles as broad and narrow sense in the related literature. Fiscal rules deal with budget applications in the broad meaning and expenditures and income policies in narrow sense. Numerical restrictions about fiscal performance such as budget deficit indebtment, public expenditures and tax incomes are considered as fiscal rules restrictions in the narrow sense. On the other hand, behavioral and legal process spent so as to actualize these restrictions are a part of the fiscal rule definitions (Hallerberg et al.2004:14, Kopits and Symansky,1998:2, Drazen 2002:1). Providing macro-economic stability, fiscal sustainability, increasing the efficiency of fiscal policies, reducing the problems resulting from budgeting process, supporting the other financial policies, preventing the formation of negative exogeneities and political populism are the most essential ones among the reasons to need fiscal rules (Dede, 2010:13, Kennedy and Robins, 2001:3, Kesik and Baydar,2010:47).

Table 1. Tax Indicators for European Countries (2017)¹

EU Member Countries				EU Non Member Countries			
Countries	Income Tax Rate (%)	Corporate Tax Rate (%)	Tax Burden % of GDP	Countries	Income Tax Rate (%)	Corporate Tax Rate (%)	Tax Burden % of GDP
Austria	50	25	43	Albania	23	15	23,6
Belgium	50	34	44,7	Armenia	26	20	23,5
Bulgaria	10	10	26,5	Belarus	13	18	23
Croatia	40	20	36,4	Bosnia	10	10	38,1
Cyprus	35	12,5	36,3	Georgia	20	15	25,3
Czech Republic	15	19	33,5	Iceland	31,8	20	38,7
Denmark	56	23,5	50,9	Kosovo	10	10	21,1
Estonia	20	20	32,9	Macedonia	10	10	24,6
Finland	31,8	20	43,9	Moldova	18	12	30,4
France	45	34,3	45,2	Montenegro	9	9	39,1
Germany	45	15,8	36,1	Norway	47,8	25	39,1
Greece	42	29	35,9	Russia	13	20	35,3
Hungary	15	19	38,5	Serbia	15	15	35,0
Ireland	41	12,5	29,9	Switzerland	11,5	8,5	27,1
Italy	43	27,5	43,6	Turkey	35	20	28,7
Latvia	23	15	27,8	Ukraine	20	18	37,6
Lithuania	15	15	29,3				
Luxemburg	42	19	37,8				
Malta	35	35	35,6				
Netherlands	52	25	36,7				
Poland	32	19	31,9				
Portugal	48	21	34,4				
Romania	16	16	27,4				
Slovakia	25	21	31				
Slovenia	50	17	36,6				
Spain	45	25	33,2				
Sweden	57	22	42,7				
England	45	20	32,6				

Resource: It was constructed by the author, based on the data of Eurostat, 2017² and IEF, 2017.

Following the transition of European Union member countries into monetary union, monetary policies have started to be managed by European Central Bank.

However, there is no a similar application for fiscal policies. The existence of multiple fiscal policies may cause difficulties in providing integrity and achieving common goals. The applications of fiscal policies depending on rules in European Union member countries are based on the protocol of Maastricht Agreement and Excessive Deficit Procedure in European Union. On the other hand, Maastricht Agreement and the protocol about Excessive Deficit Procedure in the appendix of this agreement. Stability

Table 2. Economic and Fiscal Freedom scores of European Region Countries (2011)

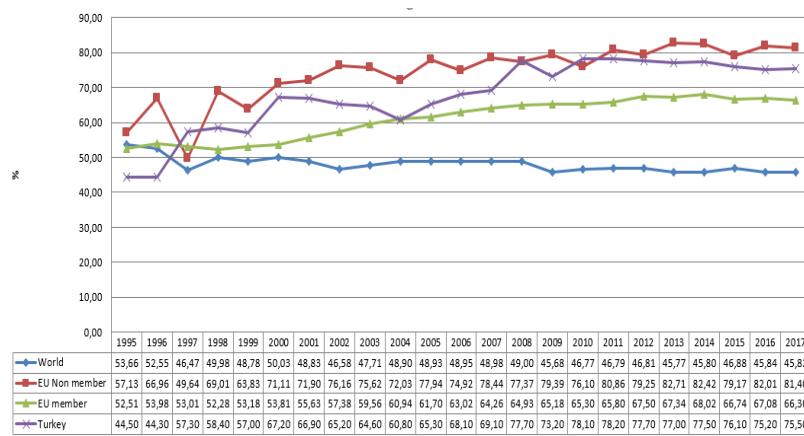
European Union member countries (27)					European Union non-member countries				
Country	Ranking of Economic Freedom	Ranking of Fiscal Freedom	Score of Economic Freedom	Score of Fiscal Freedom	Country	Ranking of Economic Freedom	Ranking of Fiscal Freedom	Score of Economic Freedom	Score of Fiscal Freedom
Austria	17	40	72,3	50,3	Albania	30	8	64,4	86,9
Belgium	25	43	67,8	44,1	Armenia	19	10	70,3	83,7
Bulgaria	23	3	67,9	91	Belarus	40	4	58,6	89,8
Croatia	37	26	59,4	66,8	Bosnia	36	11	60,2	83,5
Cyprus	24	22	67,9	73	Georgia	5	6	76	87,3
Czech Republic	16	14	73,3	82,9	Iceland	12	25	74,4	70,9
Denmark	9	44	75,1	37,2	Kosovo	22	1	67,9	93,5
Estonia	2	16	79,1	81,2	Macedonia	18	2	70,7	91,9
Finland	13	27	74	66,6	Moldova	41	31	58,0	62,8
France	32	41	63,3	47,6	Montenegro	35	13	62,0	83,1
Germany	15	33	73,6	61,9	Norway	14	37	74,0	55,6
Greece	43	34	55	61,1	Russia	42	15	57,1	81,8
Hungary	27	18	65,8	79,3	Serbia	39	12	58,9	83,3
Ireland	3	23	76,7	72,7	Switzerland	1	24	81,5	70,9
Italy	34	38	62,5	54,9	Turkey	29	21	65,2	75,5
Latvia	11	9	74,8	84,7	Ukraine	44	19	48,1	78,6
Lithuania	8	7	75,8	86,9					
Luxemburg	6	29	75,9	64,5					
Malta	26	30	67,7	62,8					
Netherlands	7	39	75,8	53,2					
Poland	21	20	68,3	76					
Portugal	33	35	62,6	59,8					
Romania	20	5	69,7	87,4					
Slovakia	28	17	65,7	79,7					
Slovenia	38	36	59,2	58,7					
Spain	31	32	63,6	62,5					
Sweden	10	42	74,9	44,4					
England	4	28	76,4	65,1					

Resource: It was constructed by the author, based on the data of Eurostat, 2017¹ and IEF,2017

and Growth Pact accepted after Amsterdam Summit. Council Regulations and related guides are referred as the main documents that regulate the common fiscal rules. In line with these agreements, the member countries have to keep their public deficits under control. The other indicators that European Commission uses to follow the debt stocks of the countries are that the share of general budget deficit in GDP must be under 3 % and the ratio of gross debt stock to GDP must not exceed 60 %. The member countries have to present their medium-term budget strategies, stability and convergence program to the commission regularly (Kaya, 2009:27-37).

In Figure 2, the progress of the fiscal freedom scores of all countries, European Union member countries, non-member countries and Turkey between 1995 and 2017 is presented. The non-member countries are located among “mostly free” countries with scores between 70-80 by years, the member countries are located among “mostly unfree” countries with scores between 50-60 from 1995 to 2004 and among “moderately free” countries with scores 60-70 from 2004 to 2017. Turkey managed to enhance its location from “mostly unfree” countries in the 1990s to “mostly free” countries in the last ten years. When the world economy is evaluated in general, it is seen that fiscal freedom index is in “repressed” location with scores between 40 and 50. Herewith, fiscal freedom index of EU member countries, EU non-member countries and Turkey range above the world’s average by years. If member countries and non-member countries are compared with each other, it can be said that non-member countries were more free than the member countries.

Figure 2. Fiscal Freedom Scores 1995-2017

Resource: It was prepared by the researchers based on the data of IEF, 2017.

The progress of fiscal freedom scores of the countries between 1995 and 2017 may provide various evidence (see Table 3). Austria, Belgium, Denmark, France, Germany, Italy, Portugal, Slovenia, Sweden, the Netherlands and Norway were mostly unfree and repressed. Germany has been applying fiscal constraints since 1969. The reasons that lie behind this restriction are high expenditure level, lack of budget rules and the environment of uncertainty depending on the increasing fluctuation of income elasticity. French limits its fiscal freedom score by taking place among the countries that apply expenditure and income rule for centralized administration, expenditure rule for social security zone and budget balance rule for local administrations. English economy has put some decisions partake of reforms into practice since 1997 as a result of public deficits observed in the beginning of 1990s. The Golden Rule⁵ applications of English government between 1997 and 2007 were concluded successfully. Spain tried to provide the fiscal discipline by the Law of Budget Stability which was put into practice in 2003. Portuguese, which could not cope with structural budget deficits and high expenditure level since the late 1990s, brought some fiscal rules for local and regional administrations through some legal regulations which were carried into effect in 2007. The banking crisis emerged in the 1990s made applications of fiscal rules a current issue in Sweden. In Sweden, the most important fiscal rule application is expenditure level. On the other hand, Swedish Financial Politics Council was formed in 2007.

⁵ As it pertains to government spending, stipulates that a government must only borrow to invest, not to finance existing spending.

Table 3. *Progress of Fiscal Freedom Scores by Years*

	2017	2015	2013	2011	2009	2007	2005	2003	2001	1999	1997	1995
Austria	50.3	50.1	51.1	50.3	49.9	50.3	44.4	45.3	44.2	45.5	46.1	46.3
Belgium	44.1	43.6	45.0	41.8	41.5	44.1	42.1	33.7	33.2	33.5	33.7	
Bulgaria	91	91.0	94	86.9	86.2	82.4	80.3	72.4	58.1	68	48.9	46
Cyprus	73	79.5	79.8	74.6	76.6	79.4	79	70.7	71.4	71.2	71.3	
Czechia	82.9	81.5	82.0	81	80.1	71.3	68.8	67	66.8	58.1	54.7	47.5
Denmark	37.2	39.6	39.8	43.2	35.4	34.2	33.9	32.6	31.6	30.5	30.5	
Estonia	81.2	80.6	79.7	80.7	81.5	84.5	82.9	80.4	79.6	72.8	71.4	82
Finland	66.6	66.4	66.9	65.3	64.3	63.1	58	54.9	55.6	38.4	54.9	
France	47.6	47.5	53.0	52.3	50.9	46.3	44.8	41.3	33.9	42.4	38.1	60.8
Germany	61.9	60.8	61.8	58.5	58.5	61.4	58.4	55.7	44.7	38.3	37.8	33.2
Greece	61.1	64.2	66.2	65.9	66.5	62.4	58	57.2	50.9	47.6	54	62.5
Hungary	79.3	78.7	79.7	69.7	70.6	68.8	67.9	65.6	65.7	62.6	54.4	46.8
Ireland	72.7	73.6	73.8	72.1	69.2	71.7	72.6	69.4	63	55.9	49.9	49.1
Italy	54.9	54.2	55.5	55.4	55.8	52.8	49.6	48	47.1	46.9	43.2	43.6
Lithuania	84.7	84.4	84.4	82.5	82.3	83.9	83.6	78.3	75.5	77.1	78	
Latvia	86.9	92.9	92.8	86.1	87.6	86.5	82.8	78.8	71	72.4	75.6	
Luxemburg	64.5	62.3	65.0	66.7	66.3	65.3	64.3	59.8	52.5	46.5	45.2	
Malta	62.8	63.1	61.2	62.5	63.1	61.1	62.2	63.5	65.7	67.5	68.4	68.2
Poland	76	82.1	76.0	74	69	68.6	68.3	65.6	61.3	53.2	49.5	51
Portugal	59.8	61.1	61.6	61.1	61.6	62.3	61.7	61.8	61.6	60.6	61	60.5
Romania	87.4	86.9	87.9	86.8	87	85.9	70.1	69.1	57.6	45	44.3	39.4
Slovakia	79.7	80.8	84.7	84.2	84.1	89.5	81.9	67.5	59.3	53	66.4	57.7
Slovenia	58.7	58.1	65.7	65.1	62.9	54.6	55.6	53.1	52.8	52.4	51.4	
Spain	62.5	53.1	53.9	61	58.6	55.2	55.4	52.6	53.8	46.5	45.8	45.2
Sweden	44.4	43.0	39.6	37.6	35	33.1	33.7	40.8	33.7	35.4	39.5	44
The	53.2	51.8	52.1	50.6	50.9	48.8	45.7	44.1	38.4	37.1	34.1	
England	65.1	62.9	57.0	52	61	62	62.3	60.9	61.7	62.3	61.7	61.3
Albania	86.9	87.2	92.6	92.1	92.8	87.3	83.3	83.8	79.5	82.9	81.5	81.7
Armenia	83.7	84.4	88.0	89.2	90	89.7	89.9	88.9	81.9	80.3	80.7	
Belarus	89.8	86.4	88.8	83.6	79.4	81.8	76.2	65.3	66	44.9	38	42
Bosnia	83.5	82.9	83.2	83.9	71.8	74.9	70.1	66.1	67	78.8		
Croatia	66.8	74.9	75.4	74.6	68.7	69.9	59.3	77.6	66.9	68.4	74.4	
Georgia	87.3	87.2	88.2	87.5	86.8	91.2	89.9	90.6	90.9	91.3	92	
Iceland	70.9	72	72.7	69.8	76.2	73.5	72.5	69	62.9	60.5	61.6	
Macedonia	91.9	91.4	91.4	90	89.4	85	83.6	80.3				
Moldova	86.1	85.1	87.2	85.6	85.3	85.6	84.5	81.3	54.5	58.5	59	37.3
Montenegro	83.1	92.6	92.4	89.4	89.1			79.8				
Russia	81.8	86.1	86.9	82.7	78.9	79.5	91.5	90.6	74.7	74.3	77.7	75.5
Serbia	83.3	82.4	84.2	83.6	83.2				89.8			
Switzerland	70.9	68.0	68.1	68.4	67.5	67.9	73	80.4	80.1	80.4	77.7	
Turkey	75.5	76.1	77.0	78.2	73.2	69.1	65.3	64.6	66.9	57	57.3	44.5
Norway	55.6	52.1	51.0	51.6	50.3	50.6	50.4	50.9	56.7	57.9	58	
Kosova	93.5	N/A	93.5									
Ukraine	78.6	78.7	78.2	77.3	77	83.6	83	67.1	63.8	63	61.1	61.8

Source: IEF 1995-2017

Since 1980s, another country which has been subject to fiscal indiscipline is the Dutch economy. Dutch government took a series of precautions for providing fiscal

discipline by putting an expenditure level for centralized administration, social security labor market and health sector. Belgian and Danish economies apply three main fiscal rule including expenditure, income and budget balance so as to provide fiscal discipline (Dede,2010:72-90, Kaya,2009:44-50).

Romania continues to recover from the recent global economic slowdown and has made fiscal sustainability a priority. The country continues to have the highest poverty rate in European Union. Progress on implementing reforms and improving the business environment has been uneven. The unpredictable and uneven regulatory system encourages foreign investors for doing business in Romania. Efforts to privatize state owned enterprises have stalled in the past two years. Corruption is endemic at all levels of government and undermines the rule of law. By the end of 2008, economies were exposed to strict economical regulations. Increasing budget deficits repress the government financially. Privatization of banking sector, reduction of the employees' wages in the public sector and rehabilitation of tax office were the reforms which were made earlier. In addition to these, some deeper reforms are needed in the management of public finance and labor market.

Bulgaria has implemented satisfactory economic reforms during fifteen years. Some progress was made during the process of increasing the income and reducing the poverty while providing macro-economic stability. Bulgaria's transition to a more open and flexible economic system has been facilitated by substantial restructuring. Competitive flat tax rates and an open trade regime, supported by a relatively efficient regulatory framework, have encouraged development of a growing private sector. The financial sector demonstrated a relatively high level of resilience during the 2014 liquidity crisis. The management of public finance has been relatively sound. The level of public debt continues to be among the lowest in the region, with budget deficits declining. However, deeper and more committed institutional reforms are needed in areas like judicial effectiveness and government integrity to help ensure long-term economic development.

Despite the challenging economic environment within the European Union, Germany continues to be one of the world's most powerful and dynamic economies. Business freedom and investment freedom are strong. Long-term competitiveness and entrepreneurial growth are supported by openness to global commerce, well-protected property rights, and a sound business regulatory environment. The Germany has gradually emerged from the effects of the global financial crisis, which had an acute negative impact both on Germany's public finances and on its economic growth. Actions required to hold the eurozone together have taken a toll, and the more recent migrant crisis has had huge political, economic, and societal impacts within the country.

The economy of the Netherlands benefits from a traditional emphasis on the rule of law and a robust legal framework. The judicial system, independent and free of

corruption, provides strong protection of property rights. Openness to global trade and investment is well established, and the overall regulatory environment remains transparent and efficient. Government spending has been expansive, but the coalition government has made some progress in narrowing the budget deficit. Cutback on health care and social security spending have helped to place public finances on a more secure footing. In an attempt to strengthen work incentives and reduce fiscal pressures, the government has introduced reforms in the labor market and pensions.

Implementation of critical reforms in many areas has gradually expanded the Czech Republic's vibrant private sector. Business start-up procedures have been streamlined, and a relatively efficient tax regime facilitates entrepreneurial growth. With openness to global trade and investment fully institutionalized, the Czech Republic has one of the lowest unemployment rates in the European Union. Continuing fiscal consolidation and better management of public finance will be critical to controlling inflation and ensuring economic resilience. The Eurozone crisis has dampened public support for adopting the euro, and prospects for its adoption remain uncertain. Contributing to overall stability and competitiveness, a relatively sound legal framework sustains judicial effectiveness and government integrity.

Croatia lags behind many of its neighbors in structural economic reform, and institutional shortcomings continue to hold back entrepreneurial growth. Recent fiscal reforms have been limited in scope and depth. Political volatility and pervasive corruption undermine the rule of law, and protection of property rights remains weak. The state's presence in private-sector activity remains intrusive, and the level of government spending is high. Few meaningful efforts have been made to reduce or control government spending, and the bloated public sector severely constrains private-sector dynamism, prolonging the economic downturn. Government ownership in such key sectors as transport, natural resources, and banking remains considerable.

Belarus has achieved minor success in deregulation, but more liberal economic policies have not been a priority. Pervasive state involvement and control hamper the economy. Restructuring of the economic system has been very slow, and the small private sector is marginalized. Undercut by domestic structural weaknesses, the economy has little resilience against external shocks. Corruption remains widespread, and the ineffective judiciary and time-consuming bureaucracy undermine the enforcement of property rights. Government interference with the private sector holds monetary freedom, investment freedom, and financial freedom far below average levels. Public debt has risen, partly due to increasing losses in the state-owned enterprises.

Moldova has gradually recovered from a sharp economic slowdown over the past three years, with growth driven largely by remittance-based consumption and modest credit expansion. Some new momentum has been generated for improving the business environment and further liberalizing the trade regime. However, the transition to a more stable market-oriented economy remains fragile. The government's overall commitment

to enhancing the entrepreneurial climate and advancing economic freedom has been uneven. Despite several privatizations, the public sector still plays a dominant role in the economy. The foundations of economic freedom are not firmly institutionalized, and the judiciary remains vulnerable to political interference and corruption.

Switzerland's openness to foreign trade and investment continues to stimulate a dynamic and resilient economy. With a sound regulatory environment and minimal barriers to entrepreneurial growth, Switzerland is one of the most competitive and innovative in the world. Macroeconomic stability and a highly developed financial sector reinforce the country's position as a global financial hub. Well-secured property rights, including intellectual property rights, promote entrepreneurship and productivity growth. Flexible labor regulations and the absence of corruption also sustain vibrant entrepreneurship. Inflationary pressures are under control. The legal system, independent of political influence, ensures strong enforcement of contracts and judicial effectiveness. Taxation is more burdensome at the cantonal levels than at the federal level.

Georgia's government has maintained strong momentum in liberalizing economic activity while taking steps to restore fiscal discipline. Public debt and budget deficits remain under control. Open-market policies, supported by competitively low tax rates and regulatory efficiency, have facilitated flows of trade and investment. Large-scale privatization has advanced, and anticorruption efforts have yielded some notable results. With monetary stability and the overall soundness of fiscal health relatively well maintained, Georgia has enjoyed macroeconomic resilience. Nonetheless, deeper and more rapid institutional reforms to enhance judicial independence and effectiveness remain critical to ensuring further dynamic and lasting economic development.

Evaluation of Fiscal Freedom of Turkish Economy

Fiscal inadequacies, a fragile financial system and policies for providing the stability are the prominent factors in Turkish economy during the 1990s. Fiscal inadequacies have guided the current government becoming indebted with a high risk premium which could force the public finance. At the same time, exclusion of public expenditures from the budget has caused corruption by preventing the formation of a transparency policy. In this way, both domestic and external indebtedment levels came up rapidly. Following the fiscal indiscipline which was observed during the 1990s, successive crisis in 2000 and 2001 have forced to take urgent precautions in Turkish economy. It was aimed to finance the internal debt stock with external indebtedment by achieving primary surplus and increase the privatization targets. European Union Convergence process, the high level budget deficit of the year 2001 and the pressure made by the society on the political power have revealed the necessity to reform the financial management. In this period, some steps were taken in order to provide the fiscal discipline with the law no.5018 and the current agreement signed with International Monetary Fund. Until

2007, a major recovery in markets, an increase in GDP and a surplus in public sector borrowing requirement were observed. After long years, the inflation fell down to one-digit number for the first time. Together with the economic crisis in 2008, these indicators were influenced negatively and it resulted in an increase in budget deficit and debt stock. The problem of budget deficit and debt stock lying behind the crises which were experienced in many European Union member countries has got a stimuli quality for providing the fiscal discipline for Turkey (Karakurt and Akdemir, 2010:331, Binay, 2003:258).

In the following process, the application of open and free fiscal rules has been started. In the strategy of the Ministry of Finance covering the years between 2008 and 2012, it was emphasized that forming a substantial and orderly fiscal structure was required. Due to the effect of global crisis, a Medium-Term Program including the years between 2010 and 2012 was published in December 2009, it was sent to the Assembly in 2010, it was adopted that it would take place in Turkish Public Fiscal Management in 2011 (Civriz,2010:377).

The targets of making the achievements obtained in the field of public finance management constant, providing the long-term predictability in public finance policies, strengthening the trust and stability, reducing public indebtedment cost by ensuring the descent in the risk premium together with the increasing credibility, keeping the public deficits and burden of debt at sustainable levels, empowering the trust to public finance before the markets and public opinion and undertaking a subsidiary role in modernizing the public finance management take place in Fiscal Rule Law Proposal which was sent to the Turkish Grand National Assembly in 2010 (Aktan,2011:11).

Turkey has started to own a more organized and productive job environment in the recent years. Despite *government over- intervention* in economy, private sector has gained importance day to day. After the bankrupts of banks in 2001, financial turmoil has been relatively reduced by regulation policy of government for banking sector. Precautions for providing macro-economic stability, including the temporary indirect tax discounts were considerably invalidated. It can be said that the regulatory regime which Turkey owns has a serious structure that prevents dynamic enterprising activities despite some recoveries. Turkey has maintained overall macroeconomic stability despite ongoing political turmoil. Fiscal policy has been fairly prudent and has kept budget deficits and public debt under control, but inflationary pressures have increased. The financial sector remains stable and competitive. However, prospects for economic growth in Turkey have been notably affected by political developments since the second half of 2016. Critical challenges include lack of transparency in government and erosion of the rule of law. The judicial system has become more susceptible to political influence.

Turkey has a relatively higher rate of income tax and lower corporation income taxes. The top personal income tax rate is 35 percent, and the top corporate tax rate is 20

percent. Other taxes as value-added tax and environment tax. The overall tax burden equals 28.7 percent of total domestic income. Government spending has amounted to 37.6 percent of total output (GDP) over the past three years, and budget deficits have averaged 1.2 percent of GDP. Public debt is equivalent to 32.6 percent of GDP. The fiscal freedom score which was 44,5 in 1995 could be increased to 75,5 in 2017 progressively (IEF,2017,290-291).

Conclusion

Economic conditions which changed in parallel with the globalization of the production and markets all around the world force the countries to take steps for development. Together with the changing economic conditions, the governments face the cost of increasing taxes which finance their expenditure programs. The relative convenience experienced in international trade, mobilization of capital and communication facilitate the choice of the place for production and the transfer of tax burden. Deciding the production location and taxable capacity become more of an issue in determining interregional tax rates. Therefore, the governments become under pressure to decrease the tax burden on investment, income and commercial activities.

The concept of fiscal freedom, which is defined as the measurement of tax burden by the state and the direct method of measurement of the allowance of individuals and institutions to use their incomes and fortunes for their own benefits, is important in terms of the countries' development indicators. Private sector can have chances to play roles in economic activities more often in the economies in which the level of fiscal freedom is high. The obstacles on the protection of property rights can be reduced by the abatement of tax burdens. High tax rates can also result in the individuals' loss of desire to work and invest. When it is considered in terms of international tax competition, the countries can reach the capital system they need to meet their growth targets by increasing fiscal freedom scores. Upon providing the fiscal freedoms, the existence of underground economy, bribery and corruption is expected to decrease.

When the average fiscal score of European Region in 2017 is compared with the scores of the other continents, it is observed that European Region has the lowest average in the world. A dramatic decrease in the levels of fiscal freedom, public expenditures and labor freedom is observed depending on the cost of being welfare states in the European Region, which is tried to be investigated under two main titles as 28 European Union member countries and 16 European Union non-member countries. It can be said that the European Union member countries are more free economically but not free fiscally. Fiscal policy implementations based on rules lie behind the pressure on the fiscal freedom scores of European Union member countries. The fiscal rule that is applied in European Union member countries imposes some restrictions on the

management of debt stock. Fiscal freedom scores of emerging and developing countries are high due to low tax rate and government spending. This is quite normal for economies that are developing economically and socially, but not a result of liberal policies.

In the European Region countries, fiscal freedom scores showed an increase between the years of 1995 and 2017. It can be said that international economical interactions which ascended with globalization lie behind this increase. The European Union non-member countries were “moderately free” between the years of 1995 and 2000 and “mostly free” between the years of 2000 and 2017. On the other hand, the European Union member countries were “mostly unfree” between the years of 1995 and 2004 and “moderately free” between the years of 2000 and 2017. Upon the steps for providing the fiscal discipline, Turkey managed to increase its location in “mostly unfree” countries in the 1990s to “mostly free” countries in the last decade.

Fiscal policies determine the fiscal flow between citizen and government. Increasing fiscal freedom with the reduction of tax burden and tax evasion also positively affects the behavior of taxpayers. Taxpayers' positive approaches to the effectiveness of the government lead to a reduction in tax evasion with tax compliance. Policies to improve the living standards of citizens will increase taxpayers' tax efforts. In the current economic situation, it is difficult to implement the policies that will change the current course of the economy, but the economic structure and rules for the needs of the contemporary society need to be revised. Thus, a better economic system can be achieved by ensuring balance and harmony between economic agents.

References

- Aktan, Coşkun Can, “Kurumsal Maliye Politikası ve Mali Kurallar (Ekonomi Politikası Yönetiminde Anayasal ve Yasal Mali Kurallar” *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası* Ocak 2011, Sayı 1 Cilt 25 (2011) Sf 4-13
- Altay, Asuman , “Geçiş Ekonomilerinde Devletin Ekonomik Roller, Görevleri ve KOBİ’lerin Durumu” Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Maliye Araştırma Merkezi Yayın No:86,Kırkbirinci Seri-Yıl 2002<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/gecis.pdf>
- Erişim Tarihi Mayıs 2017
- Altshuler, Rosanne, Harry Grubert veT.Scott. Newlon, “Has US Investment Abroad Become More Sensitive to Tax Rates?” In James R. Hines, Jr. (ed.), *International Taxation and Multinational Activity*. Chicago, IL: University of Chicago Press,2001
- Arnold, Jens; “Do Tax Structures Affect Aggregate Economic Growth?: Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries”, *OECD Economics Department*

Working Papers, No. 643, OECD Publishing, (2008).

- Auerbach, Alan. J. and Kevin Hassett, "Taxation and Foreign Direct Investment in the United States: A Reconsideration of the Evidence." In A. Giovannini, R. G. Hubbard and J. Slemrod (eds.), *Studies in International Taxation*. Chicago University Press (1993). <http://www.nber.org/chapters/c7996.pdf>
- Ay, Hakkı M. and E.Talaşlı, "Ülkelerin Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ve Vergi Yapıları Arasındaki Fark" *Maliye Dergisi* Sayı 154 (2008) SF.135-155
- Benassy-Quere, Agnes, Lionel Fontagne and Amina Lahreche-Revil, "Tax Competition and Foreign Direct Investment," Mimeo, CEPII, (2001) Paris
- Binay, Şükrü, "Some Issues in Fiscal Policy and Central Banking: The Case of Turkey", *BIS Papers*, No: 20, (2003) October, 245-259. <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap20y.pdf>, (16/11/2016).
- Cebula, Richard J., "The Impact of Property Rights Freedom on Economic Growth: Evidence From OECD Nations" *International Journal of Economic and Research*, (2)1(2011), pp:1-10
- Civriz, Mücahit, "Türkiye'de Mali Disiplini Sağlamaya Yönelik Mali Hükümler ve Mali Kural Benzeri Uygulamalar" *Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Harcama, Borçlanma vs. Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar*, T.C Maliye Bakanlığı Strateji Gelişme Daire Başkanlığı Strateji Gelişme Daire Başkanlığı Yayın No:408(2010) Sf:347-379
- Cummins, Jason G. ve R.Glenn Hubbard, "The Tax Sensitivity of Foreign Direct Investment Evidence From Firm Level Panel Data" M.Feldstein, J.R Hines, R.G. Hubbard (eds.), *The Effects of Taxation on Multinational Corporations* Chicago University Press. [http://www.nber.org/books/feld95-2\(1995\)](http://www.nber.org/books/feld95-2(1995)) pp:123-152
- Dede, Melek Ercan, "Anayasal İktisat Perspektifinden Maliye Politikası Kuralları ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulamanın İncelenmesi" T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Mesleki Yeterlilik Tezi, (2010) Ankara
- De Mooij Ruud A.ve Sjef Ederveen, "Taxation and Foreign Direct Investment: A Synthesis of Empirical Research" *International Tax and Public Finance*, 10, 6, (2003), pp. 673-693.
- Drazen, Allan, "Fiscal Rules From a Political Economy Perspective" *Rules-Based Fiscal Policy in Emerging Market Economies* Oaxaca, Mexico, February 14 – 16, (2002)
- Easson, Alex ve Victor Thuroyni, "Fiscal Transparency" *Tax Law Design and Design and Drafting Vol.2 International Monetary Fund Chapter 21*, (1998)

- Edizdoğan, Nihat ve A.Çelikkaya *Vergilerin Ekonomik Analizi*, Dora Yayınevi, Bursa,2010
- Engen, Eric.M ve Jonathan, Skinner, “Taxation and Economic Growth” *NBER Working Paper Series* No:5826,1996
- EUROSAT “Taxation Trends in the European Union- Data for the EU Member States, Iceland and Norway” European Commission,2011
- Fisman, Raymond ve Jakob Svenson, “Are Corruption and Taxation Really Harmful to Growth?: Firm Level Evidence” *World Bank Policy Research Working Paper* No:2485,(2010)
- GoelRajev K ve Michael A.Nelson, “ Economic Freedom Versus Political Freedom: Cross- Country Influences on Corruption” *Australian Economic Papers* Vol.44 Issue 2 (2005),pp.121-133
- Gökbunar, A.Rıza and A. Utkuseven, “Geçiş Ekonomilerinde Vergi İdaresinin Yeniden Yapılandırılması Üzerine” *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar* Cilt: 44 Sayı: 508 (2007), Sf.64-70
- Hallerberg Mark, Rolf Strauch, R., Von Jurgen Hagen, “The Design Of Fiscal Rules and Forms Of Governance In European Union Countries”, *European Central Bank Working Paper Series*, No. 419, Frankfurt, December 2004.
- Hines, James. R. “Altered States: Taxes and the Location of Foreign Direct Investment in America,” *American Economic Review* 86, (1996)1076–1094.
- Hines, James. R. “Tax Policy and the Activities of Multinational Corporations.” In A. J. Auerbach (ed.), *Fiscal Policy: Lessons from Economic Research*. Cambridge MA: MIT Press.,1997
- Imam, Patrick.A and Davin F. Jacobs,“Effect of Corruption on Tax Revenues in the Middle East”
IMF Working Paper WP/07/270 (2007)
- Index Of Economic Freedom, The Heritage Foundation and Down Jones Company and Wall Street Journal, Washington, USA,2011
- Johanson, Asa, Chistopher Heady, Jens Arnold, Bert Brys, Laura. Vartia, “Taxation and Economic Growth” *OECD Economic Department Working Paper* No:620,2008
- Karakurt, B. and, Tekin Akdemir, “Kurallı Maliye Politikası: Türkiye’de Kurallı Maliye Politikası Örnekleri”, *Maliye Dergisi*, Sayı 158, Ocak-Haziran, 2010
- Kaya, Fatih, *Mali Kurallar ve Türkiye İncelemesi*, DPT Uzmanlık Tezi,2010
- Kennedy, Suzanne. and Janine Robbins, “The Role of Fiscal Rules in Determining

- Fiscal Performance”, *Department of Finance Working Paper*, 16, Canada.2003
- Kesik, Ahmet, Nergis Bayar,”*Uluslar arası Uygulamalar Işığında Mali Kurallar ve Mali Disiplin*” Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Harcama, Borçlanma vs.Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar, T.C Maliye Bakanlığı Strateji Gelişme Daire Başkanlığı Yayın No:408 (2010),pp:46-63
- Kneller, Richard. and Michael F. Bleaney and Norman Gemmell,” Fiscal Policy and Growth: Evidence From OECD Countries” *Journal of Public Economics* Vol 174 Issue 2 (1999) pp 171-190
- Kopits, George and Steven Symansky , “Fiscal Policy Rules”,*IMF Occasional Paper*,Say_:162,1998
- McGee, W.Robert , “Fiscal Freedom in Transition Economies and the OECD: A Comparative Study” *Taxation and Public Finance in Transition Economies and Developing Economies*Vol.2 (2008) pp.93-118
- Myles, Gareth D., “Taxation and Economic Growth” *Fiscal Studies* Vol.21 No:1(2000) pp:141- 168
- Orkunoğlu, Işıl F., “ Gelir Vergisi Tarifesinin Unsurları Bakımından Değerlendirmesi” E- Yaklaşım Nisan (2008) Sayı 184
- Park, Walter.G, and Juan Carlos. Ginarte, “Intellectual Property Rights and Economic Growth” *Contemporary Economic Policy* Vol.15 Issue 3 (1997) pp:51-61
- Scharf, Kimberly and Carlo. Perroni, “Taxation and Property Rights” University of Warwick Economics Working Paper No: 683,2007.
- Schneider, P.Higino, “International Trade, Economic Growth and Intellectual Property Rights: a Panel Data Study of Developed and Developing Economies” *Journal Of Development Economics* 78,(2004) pp:529-547
- Shang-Jin , Wei,“How Taxing is Corruption on International Investors?” *The Review of Economics and Statistics* Vol. 52 No.1,2000
- Shleifer Andrei and Robert.W.Vishny, “Corruption” *Quarterly Journal of Economics*, 108; (1993) pp.599-617
- Slemrad, Joel, “Tax Effects on Foreign Direct Investment in the U.S: Evidence From A Cross Country Comparision” NBER Working Paper No. 3042, (1989)
- Swenson, Deborah. L., “Transaction Type and the Effect of Taxes on the Distribution of Foreign Direct Investment in the United States.” In J. R. Hines (ed.), *International Taxation and Multinational Activity*. University of Chicago Press.,2000

HİNDİSTAN'DA VERNAKÜLER KONUTLARI BİÇİMLENDİREN ETKENLERİN İRDELENMESİ*

Gözde ALTIPARMAKOĞLU SAKARYA¹
Fehime Yeşim GÜRANİ²

ÖZ

Toplumlar, yaşam biçimlerini şekillendiren tüm özellik ve değerleri içinde buldukları toplumsal yapıdan ve çevreden de etkilenecek, yarattıkları yaşama mekânlarına da yansımışlardır. Bu yansımanın en göze çarpan unsurlarını yerel mimari örneklerinde görmek mümkündür. Literatürde “vernaküler mimarlık” olarak adlandırılan bu mimari, konutları ve insanların yaptıkları diğer tüm yapıları kapsamaktadır. Tamamen bölge halkı tarafından yöreye özgü teknikler ve malzemeler kullanılarak inşa edildiğinden yerel özelliğindedir ve dolayısıyla bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Vernaküler yapı türleri içinde konutlar; yapım tekniği, malzeme gibi sistemsel özelliklerinin yanında yaşam kültürü ve gündelik hayatla ilgili en çok veriye de sahip olması bakımından çalışmada materyal olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, kültürel çeşitlilikten kaynaklanan renkli bir dokuya sahip Hindistan’da yer alan vernaküler konutların biçimlenişini etkileyen unsurların araştırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Hindistan, Hint Kültürü, Vernaküler Mimari, Yerel Mimari.

EXAMINATION OF THE EFFECTS ON FORMING VERNACULAR HOUSES IN INDIA

ABSTRACT

Societies have reflected all the features and values that shape their lifestyles to their living spaces, by being influenced the social structure and environment they are in. It is possible to see the most outstanding elements of this reflection in local architectural examples. This architecture, which is called as “vernacular architecture” in the literature, covers the houses and all other structures that people built. Since it is built entirely by the locals using local techniques and materials, it varies from region to region. In addition to the systematic properties such as construction technique and material, housings have been determined as material in the study because of have the most data about life culture and daily life. In this context, the aim of this study is to examine the factors affecting the formation of vernacular houses in India, which has a rich and colorful culture.

Keywords: India, Indian Culture, Vernacular Architecture, Domestic Architecture.

¹ Arş.Gör., Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, galtiparmakoglu@cu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-8574-0758

² Dr.Öğretim Üyesi, Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, ygurani@cu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-5698-5289

*Bu makale; 26-28 Ekim 2016 tarihlerinde Çukurova Üniversitesi’nde yapılan 1st International Mediterranean Science and Engineering Congress’de Kültür Çerçevesinde Vernaküler Mimarinin Hint Kültürü Üzerinde İncelenmesi başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulan ve özet kısmı yayınlanan çalışmadan üretilmiştir.

Received/Geliş: 29/01/2019 Accepted/Kabul: 08/04/2019, Conceptual Article/Kavramsal Araştırma Makalesi
Cite as/Alıntı: Altıparmaoğlu Sakarya, G., Gürani, F. Y.. (2019), “Hindistan’da Vernaküler Konutları Biçimlendiren Etkenlerin İrdelenmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.92-103.

Giriş

“Vernacular” sözcüğü yerli ya da bir yere / yöreye özgü anlamına gelen Latince “vernaculus” sözcüğünden türetilmiştir (Eyüce, 2005,s.2). İngilizce Oxford sözlükteki karşılığı; “sıradan insanların evlerini inşa ettikleri bir mimari stil, örneğin; saraylar ve kiliseler gibi anıtsal ürünlerin tersine onları kopya etmeyen, yerel malzeme kullanan alçak tavanlı evler” şeklindedir (Durukan, 1996,s.56). “Mimarlık ve mimarlık ürünleri bağlamında ise Vernaküler Mimari; bir yörenin kendine özgü mimari biçimlenme dili anlamına gelmektedir” (Eyüce, 2005,s.2).

Konutları ve insanların yaptıkları diğer tüm yapıları kapsayan vernaküler mimari, çevresel bağlam ve mevcut kaynaklarla ilişkilidir. Kişi veya toplum tarafından, geleneksel teknolojiler kullanılarak oluştururlar. Vernaküler Mimarinin tüm çeşitleri, kendilerini üreten kültürlerin değerlerini, ekonomilerini ve yaşam tarzlarını içeren belirli ihtiyaçları karşılamak için yapılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Vernaküler Mimari Örnekleri (URL-1)

Vernaküler yapılar, insanla doğa arasındaki etkileşimin benzersiz örnekleridir. Halk mimarlığı ya da kırsal mimarlık, bir tasarım metodolojisine bağlı, eğitilmiş mimarlar tarafından değil, gündelik yaşamın içinden gelen yapı ustaları tarafından inşa edilen yapıları ifade eder. Zaman içinde evrilir, yapıdan yapıya değişir ve durağanlıktan uzak bir faaliyettir. Bu evler doğal çevreleriyle olağanüstü bir uyum içindedir ve çevreye olumsuz bir etkileri hemen hemen yoktur (Uluslararası KırsalYaşam, Kırsal Mimari Sempozyumu, 2012)

- Rapoport , vernaküler mimarinin özelliklerini;
- Kurumsal ve estetik iddiaları bulunmayan,
- Çevresi ve bölge iklimine uyum gösteren,
- Başka kişilere ve onların konutlarına ve dolayısıyla tüm çevreye (doğal ya da insan yapısı) saygı gösteren ve
- Belli bir düzen içinde değişikliklere yer veren şekilde sıralamıştır (Rapoport, 1969,s.5).

Vernaküler mimarlıkta bilgi ve becerinin büyük ölçüde deneyimle elde edilmesi, özellikle işlevsel yönü ağır basan yapılarda, farklı coğrafyalarda bile şaşırtıcı benzerlikler doğurabilir. Örneğin Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesindeki ahşap serenderler ile İspanya'nın Galicia bölgesindeki zahire ambarlarındaki benzerlik buna örnektir (Gökçe, 1979, s.22) (Şekil 2).

Şekil 2. Karadeniz Bölgesi'nden serender ile İspanya/Galicia Bölgesin'den ambar örneği (Kişisel arşiv & URL-2).

Vernaküler yapıların en önemli özelliklerinden biri, gerek biçimsel özelliklerinin gerekse yapım tekniğinin öncelikle işlev odaklı kurgulanmasıdır. Bununla birlikte; bölge insanının iş gücü ve bölgeye özgü malzemelerin kullanıldığı, tamamen işlev odaklı, gösterişsiz, kendine özgü bir tasarım dili ve kimliği olan yapılar geleneksel bir doku meydana getirmektedir.

Vernaküler mimarlık içinde yer alan konut yapıları; yöre mimarisi, yapım yöntemi ve sisteminin dışında yaşam kültürünün ve gündelik hayatın en çarpıcı örneklerini sunması bakımından bu çalışmada materyal olarak belirlenmiş ve araştırma konutlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Vernaküler Konutları Biçimlendiren Etkenler

Vernaküler mimaride konutun biçimi; bir yandan kültürün dünya görüşünü, yaşam biçimini, değer ve toplumsal kurallarını yansıtmakta, diğer yandan kültürün mahremiyet anlayışını, bireyin özel yaşam sınırlarını çizmekte ve başka insanlarla etkileşimini denetim altına almaktadır.

Vernaküler mimaride bu ilkeler doğrultusunda konutları biçimlendiren başlıca 4 etkenden söz edilebilir:

1. Çevresel etkenler: İklim, topoğrafya, doğal doku, insan dokusu, çevrede bulunan malzeme, vb.
2. Kültürel etkenler: Dünya görüşü, kültürel değerler ve normlar, din, dil, aile, akraba ve toplum ilişkileri, yaşam biçimi, çevre/mekân-konut kullanımı ile ilgili normlar, konutun temel işlevi ve anlamı

3. Sosyal etkenler: Aile büyüklüğü, ailenin sosyoekonomik statüsü ve toplumsal etki alanı, ailenin dünya görüşü ve toplumsal tutumlar, aile yapısı/ailede roller, ailenin yaşam biçimi, ailenin kendilik algısı, beklentileri ve umutları, ailenin konut deneyimleri

4. Bireysel etkenler: Bireyin konutla kurduğu yarar ilişkisi, bireyin konutla kurduğu duygusal ilişki, bireyin kültürel normlarla ilgili yorumu, eğitimi, bireyin yaşam yoğunluğu, konut deneyimi, benlik algısı (Şengül, 2005,s.165).

Vernaküler mimaride, yapıların tekdüze bir biçimde şekillenmediği görülmektedir. Farklı bölgelerin farklı koşulları yapılar üzerinde ayırt edici özellikler oluşturmaktadır. Ancak bu farklılıklara rağmen aynı coğrafyaya özgü ortak kültürel etkiler sonucunda aile yapısı, dini inançlar ve günlük yaşam biçimleri nedeniyle mimari biçimlenişte bir bütünlük göze çarpmaktadır.

Hindistan'da Vernaküler Mimari

Dünyanın en kalabalık nüfuslu ikinci ülkesi olan Hindistan, Güney Asya'da bulunan ve çok farklı kültürleri bünyesinde barındıran renkli bir ülkedir. Ülkenin resmi dili Hintçe ve İngilizce olmakla birlikte, ülkede on yedi farklı dil ve dokuz yüzden fazla lehçe konuşulmaktadır. Yaklaşık 5000 yıllık tarih boyunca Hindistan'da varlığını sürdüren milletler Hint kültürünün çeşitliliğine ve zenginliğine katkı sağlamıştır. Kültür ve yaşam biçimini etkileyen unsurların başında gelen din olgusu da Hindistan'da bir yaşam biçimi olarak öne çıkmaktadır ve bütün Hint geleneklerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Hindistan; Hinduizm, Budizm, Jainizm ve Sihizm gibi pek çok dinin doğduğu yerdir. Ayrıca Müslüman (150 milyondan fazla), Parsi, Hıristiyan din mensuplarını da burada görmek mümkündür. Birçok Hint için din, günlük işlerden eğitim ve politikaya kadar hayatın her alanında yer almaktadır. Hindistan'da çeşitli müzik ve dans festivalleri gibi tüm topluluklarca kutlanan ortak uygulamalar da bulunmaktadır. Bunların dışında Hindistan'da yaşam biçimini önemli derecede etkileyen bir diğer unsur da ülkede bulunan kast sistemidir. İnsanların doğum kaderine bağlı bir tabakalaşma olan sistemde genel olarak dört ana kasttan bahsetmek mümkündür. Büyükbahçeci'nin makalesinde yer verdiği şekliyle kастları oluşturan bu sınıflar; en üst tabakada yer alan Brahmanlar (din adamları), ikinci tabakada Ksatriya sınıfı (bürokrat ve askerler), daha sonra Vaişya sınıfı (çiftçiler, sanatçılar ve tüccarlar) ve onları izleyen Şudra (işsizler ve evsizler) sınıfıdır. Bu sistemde yer almayanlar ise Parya olarak adlandırılmaktadır (Büyükbahçeci, 2016, s.252).

Hindistan'da vernaküler mimari olarak adlandırılan yapılar:

- Kachcha
- Pukka
- Semi-pukka olarak üç türde sınıflandırılmaktadır (Singh vd, 2009, s.879).

Kachcha: Kerpiç (çamur), ot, bambu, saman, saz gibi kolay bulunabilen doğal malzemelerle yapılan, az maliyet ve iş gücü gerektiren yapılardır.

Pukka: Taş, tuğla, pişmiş toprak, metal gibi daha dayanıklı malzemelerden yapılan yapılardır. Kachcha'ya göre daha maliyetli ve zahmetlidir. Görsel olarak da daha özenli yapılar olduğunu söylemek mümkündür. Kachcha ve Pukka türü konutların farkı Şekil 3'de görülmektedir.

Şekil 3. Soldaki Kachcha, Sağdaki Pukka Konut Örneği (URL-3)

Semi-Pukka: Kachcha ve pukka konutlarında kullanılan teknik ve malzemelerin bir arada kullanıldığı konut türleridir (Şekil 4) (URL-4)

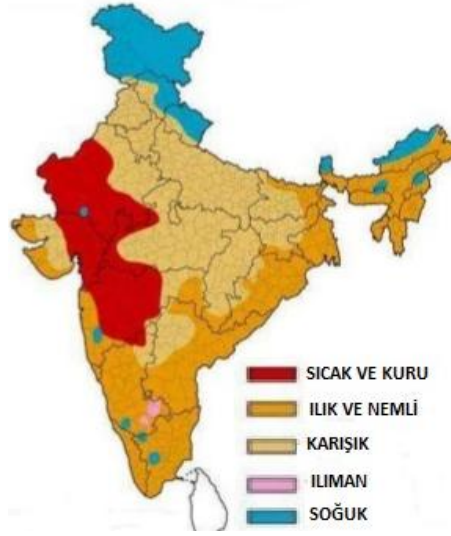
Şekil 4. Semi-pukka Türü Ev Örneği (Linkon, 2017, s.95)

Hindistan'da vernaküler mimarinin bu şekilde üç türde sınıflandırılmasının ülkedeki kast sistemiyle de doğrudan ilişkide olduğu düşünülebilir. Genel olarak yörenin ihtiyacına, iklimine, gelenek-göreneklerine, o bölgede bulunan malzemeye göre biçimlenen konutların; malzeme, iş gücü, maliyet gibi unsurlar göz önüne alındığında

kast sistemini yansıttığı görülmektedir. En ucuza, en az iş gücüyle mal edilebilen kachcha türü konutlar kast sisteminin en alt tabakasındaki kişilere aitken, maliyet ve iş gücünün arttığı konut türleri daha üst tabakalardaki kesimlere ait olmaktadır.

Kast sistemi, malzeme olanakları, ekonomik güç gibi unsurların ayrıştırdığı bu üç farklı yapı türünün dışında Hindistan'da vernaküler mimariyi çeşitlendiren bir diğer önemli etken iklim olmaktadır. Hindistan'da vernaküler mimari örnekleri ülkenin farklı iklimsel bölgelerine göre çeşitlilik göstermektedir. Hindistan iklimsel açıdan;

- Sıcak ve kuru iklim
- Ilık ve nemli iklim
- Ilıman iklim
- Soğuk ve Bulutlu İklim
- Karışık İklim olmak üzere beş farklı bölgeye ayrılmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Hindistan'da İklimsel Bölgeler (Khandekar vd, 2017, s. 2748)

Her bölgenin iklimsel, kültürel farklılıklarına göre kendine özgü vernaküler konut türleri bulunmaktadır. İklimsel farklılıklar sonucunda; yapıların malzemesinden, yapım tekniğine kadar pek çok unsur bölgenin koşullarına göre çeşitlenmektedir. Yüz ölçümü ve coğrafi konumu bakımından Hindistan'da çok farklı iklim tiplerinin görülmesi, çok farklı konut türlerinin biçimlenmesine sebep olurken, özellikle kendine özgü ve çok çeşitli vernaküler mimari ürünlerinin görülmesini sağlamaktadır.

Sıcak ve Kuru İklim Bölgesi'nde Vernaküler Konutlar:

Sıcak ve kuru iklimin hâkim olduğu bölge, Jaisalmer, Jodhpur gibi kentlerin yer aldığı Hindistan'ın batı ve orta kesimlerini kapsamaktadır. Genel olarak düzlük ve kumlu arazilerin bulunduğu bölge; kayalık zemine, kaktüs ve dikenli çalılarından oluşan seyrek

bitki örtüsüne sahiptir (Sarkar, 2015, s.38). Bölgede günlük sıcaklık farkının 10 derecenin üzerinde olduğu, yaz boyunca sıcak rüzgârların ve kum fırtınalarının hâkim olduğu görülmektedir.

Neredeyse tamamının avlulu bir yerleşim planına sahip olduğu konutların, bölgenin iklim şartlarına ve sıklıkla görülen kum fırtınalarına karşı korunma amacıyla giriş için tek bir kapıya sahip olduğu, sağır duvarların çok az sayıda ve küçük pencere açıklıklarıyla örüldüğü görülmektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Sıcak ve Kuru İklim Bölgesinde Vernaküler Konutlar (URL-5)

Bölgede su seviyesinin az olmasından kaynaklanan seyrek bitki örtüsünden dolayı yapı malzemesi olarak genellikle ince dallar, çamur, kil ve taş gibi malzemeler kullanılmaktadır. Isı yalıtımı sağlaması bakımından duvarların tezekle kaplandığı da görülmektedir. Yapıların dış yüzeyleri kadınlar tarafından kireç taşıyla beyaz ve kırmızı renkte kaplanarak süslenebilmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Duvar Kaplama Uygulamaları (URL-5)

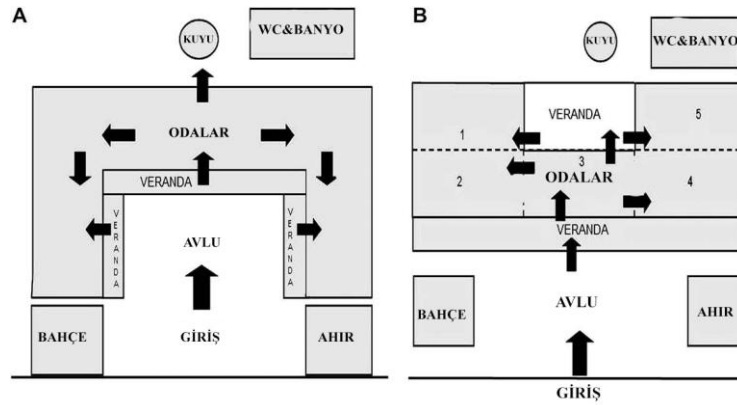
Ilık ve Nemli İklim Bölgesi'nde Vernaküler Konutlar:

Ilık ve nemli iklim; Mumbai, Chennai, Kolkata, Kerala gibi kentlerin yer aldığı Hindistan'ın kıyı kesimlerinde etkilidir (Sarkar,2015,s.38) Bölgede yıl içinde %70-90 arasında görülen yüksek bağıl nem oranı bol ve çeşitli bitki örtüsünün oluşmasını sağlamaktadır. Yüksek nem oranına bağlı olarak buradaki konutların temel tasarım kriteri, gölgelendirmelerle ısıya karşı korunum sağlamaktır (Şekil 8)

Şekil 8. Ağaç ve Veranda Sistemi ile Gölgeleme (Kumar vd., 2015, s.657)

Plan tipleri en yalın haliyle, işleve göre dairesel, kare ve dikdörtgen olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Temel amaç gölge mekân yaratmak olan bölge konutlarında ortak plan tipleri Şekil 9'daki gibidir. Yapı malzemesi olarak taş, ahşap, kil, palmiye yaprağı gibi, bölgede kolay bulunabilen doğal malzemeler kullanılmaktadır. Dış duvarları yağmur ve güneşten korumak amacıyla yapılar verandayla çevrelenmekte ve duvar yükseklikleri de alçak tutulmaktadır.

Şekil 9. Ilık ve Nemli İklim Bölgesi Plan Tipleri (Sing vd., 2009, s.885)

Özellikle Kerala evlerinde, form, malzeme gibi teknik özelliklerin temelde tüm sınıflarda aynı olduğu, tabakalaşmanın yapının büyüklüğü ve ek yapılar aracılığıyla sağlandığı bilinmektedir (Kumar vd., 2015, s.657).

Ilıman İklim Bölgesi'nde Vernaküler Konutlar:

Ilıman iklim, Hindistan'ın güneyinde orta kesimlerde etkilidir. Yazların ılık, kışların ise serin geçtiği, ülke geneline göre en rahat iklim türüdür. Yapıların kışın ısıtma ihtiyacı yazın soğutma ihtiyacına göre daha ağır basmaktadır. Yazın yemek pişirme, uyuma gibi birçok aktivite dışarda yapılırken kışın içeride yapılmaktadır (Sarkar,2015,s.39). Bu bölgede yapı malzemesi olarak genellikle bambu kullanıldığı görülmektedir (Şekil 10).

Şekil 10. Bambu Evler (Subhankar ve Amol, 2013)

Çeşitli birleştirilme detaylarıyla bir araya getirilen bambular, duvar, yer döşemesi, çatı strüktürü gibi yapıların tüm elemanlarında konstrüksiyon malzemesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 11). Kolay bulunabilir, hafif ve taşınabilir olması ve az iş gücü gerektirmesi ve ekonomik olması gibi sebeplerle bölgede bambu konstrüksiyona sıkça rastlanmaktadır.

Şekil 11. Bambu Örgü Döşeme ve Birleşim Detayları (Subhankar ve Amol, 2013)

Bölgenin özellikle ağır muson yağmurlarına maruz kalınan kısımlarında bambu örgüsü şeklindeki döşemeler, sel anında suyu içeri almamaktan ziyade içeri alıp akışını sağlamak amacıyla yapılmaktadır (Şekil 11).

Konutların iç mekânlarına bakıldığında, diğer vernaküler konutlarda olduğu gibi sade plan tipleri kullanılmaktadır. Konstrüksiyon ve strüktürün kendisi depolama birimlerine dönüşmekte, mümkün olduğunca az sayıda, yalnızca ihtiyacı karşılamaya yönelik eşya ve bölücünün olduğu görülmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. İç Mekân Görünüşleri (Subhankar ve Amol, 2013)

Soğuk İklim Bölgesi'nde Vernaküler Konutlar:

Soğuk iklim, daha çok Hindistan'ın kuzey kesimlerinde etkili olmaktadır. Ülkenin diğer bölgelerine göre en soğuk kısmı olduğu için konutlar da buradaki iklime göre şekillenmektedir. Soğuk olmasına karşın bölge çok fazla yağış almamaktadır bu nedenle de yapıların çatılarının genellikle düz olduğu görülmektedir (Sarkar, 2015, s.39).

Konutların en önemli yapım kriteri soğuktan korunmak olduğundan özellikle bununla ilgili çözümlere gidilmektedir. Örneğin; hava cepleri, kalın duvarlar, çift pencere, çatı, duvar, kapı ve pencere yalıtımları, ağaçların rüzgarı kesmek amacıyla kullanılması gibi önlemler yapılar için önemli kriterler olmaktadır. Kimi konutlarda da gün içindeki ısının içeri alınarak gece de yapının ılık kalmasını sağlamak amacıyla şişme duvar ve camların kullanıldığı görülmektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Soğuk İklim Bölgesinde Vernaküler Konut Örneği ve Şişme Duvar ve Cam Uygulaması (URL-5&URL-6)

Yapı malzemesi olarak; su basman ve zeminde çamurlu harç veya çimento harcıyla yığma taş, duvarlarda tezek veya çamurlu harçla kaplanmış yığma fırınlanmamış (güneşte kurutulmuş) tuğla kullanılmaktadır. Çatı örtüsü olarak da çamurla kaplanmış ince dal ve kalaslar kullanılmaktadır (Singh vd., 2009, s.885). Ahşap kolon ve kirişlerle desteklenen yapılarda çok fazla pencere ve kapı açıklığı bulunmamaktadır.

Karışık İklim Bölgesi'nde Vernaküler Konutlar:

Karışık iklim Hindistan'ın Allahabad, New Delhi, Kanbur, Himachal Pradesh gibi kentlerini kapsayan orta kesimlerinde etkilidir (Sarkar, 2015, s.38). Çeşitli iklim türleri bir arada görülebildiğinden, konutlar hem sıcak hem de soğuk havaya karşı korunma amacına göre biçimlenmektedir. Yapı malzemesi olarak, çamur, ahşap, güneşte kurutulmuş tuğla, taş gibi malzemeler kullanılmaktadır. Bölge bol miktarda yağış aldığından çatı sistemleri de ona göre eğimli şekillenmektedir. Soğuktan korunmak için kalın duvarlar, az sayıda kapı ve pencere açıklıkları bırakıldığı görülmektedir (Şekil 14).

Şekil 14. Karışık İklim Bölgesi Vernaküler Konut Örnekleri (URL-8)

Bulgular ve Sonuç

Dünyanın en eski ve en zengin kültürüne sahip ülkelerden biri olan Hindistan, çok çeşitli din mensuplarına ve ırka ev sahipliği yapmaktadır. Bu da ülkede çok renkli ve çeşitli bir kültürün görülmesine olanak sağlamaktadır. Soyut bir kavram olan kültürün en iyi somut örneklerini ise literatürde “vernaküler” olarak adlandırılan yerel mimari örneklerinde görmek mümkündür. Mimarsız mimarlık olarak da adlandırılabilir vernaküler mimari, o yörede yaşayan insanların kendi imkânları ve becerileri doğrultusunda, yaşadıkları bölgelerde kolay bulabilecekleri doğal malzemelerle inşa ettikleri yapıları kapsamaktadır.

Geniş bir yüz ölçümüne sahip olan Hindistan’da; sıcak ve kuru, ılık ve nemli, ılıman, soğuk ve karışık olmak üzere beş farklı iklim bölgesi görülmektedir. Bu iklimsel farklılıklar her bölgenin iklimsel şartları, bitki örtüsü, yağış durumu gibi etkenlere bağlı olarak, vernaküler mimari örneklerine de yansımaktadır. Her bölgenin kendine özgü malzemesi ve yapım tekniği olduğundan Hindistan’da çok çeşitli vernaküler konut örneği bulunmaktadır. Beş farklı bölgeden incelenen vernaküler konutlarda temel yapım ölçütünün iklim şartlarına uygunluk olduğu, yapıların malzeme, renk, doku seçimleri, plan yerleşimi, iklimlendirme, aydınlatma gibi sistemlerinin biçimlenişinin bu ölçüt doğrultusunda yapıldığı saptanmıştır. Genellikle sade plan tipine sahip olan yapılarda, kullanılan eşya ve donatı elemanları da belirli ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak yer almaktadır. Ancak ülkede var olan kast sistemi, vernaküler yapılar arasında da farklılıklara sebep olmaktadır. Konutların; kullanılan malzeme, maliyet, iş gücü gibi etkenler bakımından kachca, pukka, ve semi-pukka olarak sınıflandırılması kast sisteminin bir sonucudur. Bu da iklimsel çeşitliliğin yanında yapılara bir başka çeşitlilik daha kazandırmaktadır.

Vernaküler mimariyi belirleyen etkenleri genel olarak; çevresel etkenler, kültürel etkenler, sosyal etkenler, bireysel etkenler şeklinde sıralamak mümkündür. Araştırma kapsamında incelenen Hint kültürüne ait vernaküler konutlarda ise;

- Ülke genelinde konuşulan her bir dilin toplumlara kazandırdığı kendine özgü kültür çeşitliliği,
- Bir başka kültürel çeşitliliğe sebep olan din, gelenekler, inanışlar gibi olguların yaşam biçimini ve dolayısıyla vernaküler konutları da etkilemesi,
- Kast sistemi adı verilen toplumsal tabakalaşma,
- Bölgeye göre değişen yapım teknikleri ve yöresel malzemeler,
- İklim gibi etkenlerin, konutları biçimlendiren ana unsurlar olarak öne çıktığı görülmüştür.

Vernaküler mimari örneklerinde genel olarak, Hindistan’da da olduğu gibi nesilden nesile aktarılan bir geleneğin süregeldiği görülmektedir. Bu gelenek sonucunda; özellikle aynı bölge içinde yer alan vernaküler yapıların birbirine benzemesi, her yapı için ayrı bir estetik kaygının güdülmemesi, yapım tekniği, malzeme, ölçü gibi unsurlardaki yakınlığın bölge için bir bütünlük ve uyum oluşturması sürekliliğin sağlanması açısından önemli göstergeler olmaktadır. Bu bakımdan, yöreye özgü geleneksel bir doku meydana getiren vernaküler mimarinin korunarak, gelecek

kuşaklara aktarılması, toplumların sosyal ve kültürel değerlerini sürdürebilmelerine katkı sağlaması bakımından ayrıca bir öneme sahiptir.

Kaynaklar

- Büyükbahçeci, E. (2016). Hintte Kast Sisteminin İlk İzleri ve Hint Edebiyatındaki Yeri, *DTCF Dergisi*, 56,2: 238-255
- Durukan, İ. (1996). *Vernaküler Mimari ve Atlılar Köyü Üzerine Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Eyüce, A. (2005). Geleneksel Yapılar ve Mekânlar. Birsan Yayınevi, İstanbul
- Gökçe, G. (1979). Geleneksel Mimaride Strüktür. *Yapı Dergisi*, sayı 33.
- Khandekar Y. vd. (2017). Vernacular Architecture in India. *International Research Journal of Engineering and Technology*, vol.54 issue. 5
- Kumar,P.S., Sivasubramanian, C., Jeganathan, M., Ashok, J. (2016). South Indian Vernacular Architecture-An Executive Summary. *Indo-Asian Journal of Multidisciplinary Research*, vol.2, issue:4.
- Linkon, S.B. (2017). *Autonomous Building Process in Post-disaster Housing Reconstruction: Towards Comprehensive Policy Guidelines*. (Unpublished Master Thesis). Khulna University, Bangladeş.
- Rapoport, A. (1969). *House Form and Culture*. Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, N.J., London.
- Sarkar, K.D. (2015). Indian Vernacular Planning. *Civil Engineering and Urban Planning: An International Journal*. Vol.2, No.1
- Singh, M.K., Mahapatra, S., Atreya S.K.. (2009) Bioclimatism and vernacular architecture of North-east India. *Building and Environment*, 44. 878-888
- Subhankar, N., Amol, G. (2013). Architecture of North East India: Vernacular Typologies. *Journal of the Indian Institute of Architects*, July.
- Şengül, B. (2005). *Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari*. Milli Reasürans T.A.Ş.
- Uluslararası Kırsal Yaşam, Kırsal Mimari Sempozyumu (2012). *Anadolu'da Kırsal Yaşam, Tarihi Kentler Birliği ve Çekül Vakfı*

İnternet Kaynakları

- URL-1:<https://www.flickr.com/photos/oxborrow/>, Erişim tarihi: 20.12.2015
- URL-2:https://es.123rf.com/photo_76151524_horreo-asturiano-granero-asturiano-arquitectura-popular-en-riocaliente-asturias-esp%C3%B1a-.html, Erişim tarihi: 29.01.2019
- URL-3:<https://www.flickr.com/photos/phoenixation/2872907087> Erişim tarihi: 20.12.2015
- URL-4:<https://www.britannica.com/place/India/Government-and-society#ref276147> Erişim tarihi: 12.03.2016
- URL-5:<https://www.thepalaceonwheels.org/blog/12-reasons-why-you-need-to-visit-rajasthan-at-least-once/> Erişim tarihi: 20.12.2015
- URL-6:http://bricolaje.facilisimo.com/que-es-y-que-ventajas-tiene-el-muro-trombe_1727395.html, Erişim tarihi: 29.01.2019
- URL-7: <https://www.picswe.com/pics/zone-ladakh-ce.html> Erişim tarihi: 20.12.2015
- URL-8: <https://www.slideshare.net/amanikr777/vernacular-architecture-of> Erişim tarihi: 20.12.2015

**SISTERHOOD AS A BRIDGE BETWEEN TWO LIVES IN COLD MOUNTAIN
BY CHARLES FRAZIER**

Bülent Cercis TANRITANIR¹
Fatma KARAMAN²

ABSTRACT

Charles Frazier's mostly known work *Cold Mountain* written in 1997 is the portrayal of the Appalachian Mountain in the years of the Civil War. This war affects both man and woman in terms of life, love, despair of future and hope for the future. This paper will reveal wide research about the Civil War and its effects on the lives of two women characters in *Cold Mountain*; Ada and Ruby. The main idea of the paper is to examine how a strong and sincere relationship occurs between Ada and Ruby opposite to the name of the landscape; Cold Mountain. Especially, the sisterhood which comes out between two young women who are from different cultural levels and the journeys of these women in the story of *Cold Mountain* will be dealt with. The results of these journeys on the life of women characters is another concern of the article. Therefore, the effects and incomings of these journeys on the relationship of these two women will be examined within the boundaries of the sisterhood idea.

Keywords: Civil War, Sisterhood, Appalachian Woman, Journey, Struggle of Survival

**CHARLES FRAZIER'İN ESERİ SOĞUK SAVAŞ'TA İKİ HAYAT ARASINDA
BİR KÖPRÜ OLARAK KIZKARDEŞLİK**

ÖZ

Charles Frazier tarafından 1997'de yazılmış ve oldukça da tanınmış olan romanı *Soğuk Dağ*, Sivil Savaş döneminde Apalaş Dağları'nın durumu betimlemektedir. Bu savaş gerek hayat, aşk gerekse geleceğe yönelik ümit ve ümitsizlik bakımından hem kanını hem de erkeği derinden etkilemiştir. Bu makale, Sivil Savaşı ve bu savaşın *Soğuk Dağ* kitabındaki Ada ve Ruby adında iki kadın karakterin hayatları üzerindeki etkisini geniş bir açıdan ele alacaktır. Makalenin ana fikri, kitabın adının aksine Ada ve Ruby arasında nasıl bu kadar samimi ve güçlü bir ilişki vuku bulduğunu açıklamaktır. Özellikle, farklı kültürel seviyeye sahip olan bu iki genç kadının arasında hayat bulan kız kardeşlik ve bu kadınların *Soğuk Dağ* hikâyesindeki yolculukları ele alınacaktır. Bu yolculukların kadın karakterlerimizin hayatlarındaki sonuçları da makalenin önemli başlıklarından biridir. Bu sebeple, bu yolculukların bu kadınların hayatlarına getirileri ve etkileri kız kardeşlik fikri sınırları dâhilinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Savaş, Kız Kardeşlik, Apalaş Kadını, Yolculuklar, Yaşam Savaşı

¹ Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, bctanritanir@gmail.com, ORCID:0000-0002-3276-7922

² MEB İngilizce Öğretmeni, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, karaman.fatma@hotmail.com

Received/Geliş: 27/02/2019 Accepted/Kabul: 08/04/2019, Conceptual Article/Kavramsal Araştırma Makalesi Cite as/Alıntı: Tanritanır, B., Karaman, F. (2019), "Sisterhood as a Bridge between Two Lives in Cold Mountain by Charles Frazier", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.104-110.

Introduction

American Civil War is consecrated by the government and in this process the church has an important role in persuading men to attend the war (Inscoc, 2003, p. 70). In Salisbury's *Carolina Watchman* this consecration is reflected in these words: "The millions of weeping mothers, wives and sisters, and the millions of prayers going up from hearts burdened with grief, will not restrain the voluntary human offerings which are to be made in defense of our rights and honors, but rather increase them, and nerve them for the conflict." (qtd. in Inscoc, 2003, p. 72). This quotation reveals the strong beliefs of a nation but it needs to be accepted that each war takes many things from the same nation also. In this respect, Inscoc explain that the Civil War makes people flee and hide in mountains, many people becomes prisoners of war and many slaves try to find somewhere to settle in mountains. In addition to that he says the Appalachian society is shaped by these kinds of problems in 19th century (2003, p. 9). The problematic situations which result from the Civil War in Appalachia become a very good source for writers. Some of them write their works on the romanticized life on these mountains, some write on racist issues while some write on the relationships between white people and black slaves (Inscoc, 2003, p. 277). One of these writers is Charles Frazier who uses most of these issues as a ground for his novel, *Cold Mountain*. As it is indicated in Chitwood's essay, some critics assert that Charles Frazier's first novel *Cold Mountain* attracts the reader not only as a Civil War novel but also as a love story (2005, p. 232-233). Moreover, Gardner claims that some critics evaluate this work as a historical novel (54). Whatever the type of novel is not the determinant of the value of this literary work, Chitwood puts forward that the novel appeals many readers who have different tastes (2005, p. 234). Actually, the memories of Charles Frazier's family create the background of the novel (Milne, 2007, p. 1). In addition to that autobiographical background, Frazier makes a significant survey about the mountains in the North Carolina to create the landscape of the *Cold Mountain* (Smith, 2016, p. 1). Yet, there are some imaginary elements such as the town which is described locating on the Cold Mountain. However, there is not any town on this area but a forest called as Pisgah National Forest (Douglass, 2004, p. 54). It can be said that the author creates his fiction on this area combining the historical facts and imaginary elements. Applying the power of imaginary and its harmony with these true life experience, Charles Frazier draws a very descriptive and affective narration in *Cold Mountain*. As it is understood from the wide research of Inscoc, till the last days of the war North Carolina is not in the war as much as South Appalachia, where the worst scenes of the Civil War occur. However, he adds, the people who live in North Carolina are affected psychologically more than witnesses of the war who live in South Appalachia (2003, p. 7). Inscoc reveals that one of the most significant results of the Civil War is the effects of the war on the American people. He gives examples from different witnesses of the war that women experience the war different from men, the people living in Southern part experience the war different from the people living in Northern part and even the Union soldiers experience the sorrows of the war different from the Confederate soldiers (2003, p. 21). Likewise, there are men, women and soldiers in Cold Mountain who have these experiences in different ways. Two of these women are the main concern of this paper; one of them is Ada, the daughter of the minister of Charleston, a well-educated woman; the other woman is Ruby who is a homeless and uneducated woman. The

common point in their life is that both of them try to live without a man; a father, a husband or a brother. This paper will reveal a satisfying research about the effects of Civil War on the lives of these two women characters in *Cold Mountain*, the strong and sincere relationship between them opposite to the landscape's name Cold Mountain. Especially, the sisterhood which comes out between two young women who are from different cultural levels and the physical and spiritual journeys of these women throughout the novel will be dealt.

Sisterhood Existing Under the Hard Living Conditions

In wartime, women try to continue their lives after their men, but they could not plow their lands as well as their fathers, husbands and sons (Inscoc, 2003, p. 168). This situation is exemplified in *Cold Mountain* in these words: "Women and children and old men worked the crops, since every man of age to fight was off warring." (Frazier, 2007, p. 90). In fact, Ada's father has been a churchman who has workers to plow the fields and servants to do the households. Her father brings her up as a sophisticated and cultured friend, who has the knowledge of French, Latin and Greek beside a talent to play piano (Frazier, 2007, p. 14). It is obvious that her upbringing does not enable a prosperous life to Ada in nature without her father. Nevertheless, she cannot leave the Cold Mountain as if there is something bounding her to the Blue Mountains (Frazier, 2007, p. 32). Furthermore, the women suffer from depression and hopelessness because of psychologically effects of the war (Inscoc, 2003, p. 191). It can be said that Ada is in despair before Ruby comes to Black Cove. However, at first sight, Ruby is described in the novel as: "She was a dark thing, corded through the neck and arms. Frail-chested. Her hair was black and coarse as a horse's tail. Broad across the bridge of her nose. Big dark eyes, virtually pupil-less, the whites of them startling in their clarity. She went shoeless, but her feet were clean. The nails to her toes were pale and silver as fish scales." (Frazier, 2007, p. 33) This depiction reveals how a hard life experience affects a women's appearance. Behind this appearance there is a young girl but a woman of the world who claims that she can plow, harvest, cut firewood, and do all the other works that needs man power. In comparison with Ada, Ruby is not educated that she even does not know how to write her own name. Although both of these women grow up motherless, Ruby's father has nothing but trouble in her life while Ada's father has been her best companion on this world. Actually, Ada sympathizes Ruby because this young mountain woman does not want to be hired as a worker. In fact, she wants to share the works of the farm with Ada in equal conditions (Frazier, 2007, p. 33). As it is understood, Ruby grows herself and gives a praiseworthy struggle in her poor life. This hard life experience gives her a high self-confidence that she does not want to be seen as an uneducated slave but she wants to have the same rights with an educated lady. Therefore, it can be said that this newcomer is a key and a friend for Ada to open the doors of a new life without any need for male power. At first, Ruby finds out the necessities of a new life and decides the steps they need to follow (Frazier, 2007, p. 46). As a matter of fact, these are the first bricks of the sisterhood bridge between Ada and Ruby. In addition to that in the last year of the war, the mountain people have economic problems (Inscoc, 2003, p. 134). In *Cold Mountain* these economic problems are stated in one passage that:

In the spirit of partnership and confidence, she had shared with Ruby the details of her shattered finances. When she told Ruby of the little money they had to work with, Ruby said, I've never held a money piece bigger than a dollar in my hand. What Ada came to understand was that though she might be greatly concerned at their lack of cash, Ruby's opinion was that they were about as well off without it. Ruby had always functioned at arm's length from the buying of things and viewed money with a great deal of suspicion even in the best of times, especially when she contrasted it in her mind with the solidity of hunting and gathering, planting and harvesting. (Frazier, 2007, p. 47)

It can be inferred that the processes of the sisterhood in the novel; that is to say the necessities, hardships and the common problems make this relationship closer in time. As it is indicated in this passage, Ruby has nothing to do with the money because she has not been grown in a wealthy family. More importantly, Ruby has not seen her father regularly to be able ask for money for her and her family's need. On the contrary, as a daughter of a churchman, Ada has all kinds of facilities because the churches and churchman are accepted as holy institutions where the community donates. Another essential point is that Ada has not buy anything by herself until this day and this confusing situation is depicted in these words:

At present, matters had pretty much borne out Ruby's darkest opinions. Scrip had gotten so cheapened in its value that it was hard to buy anything with it anyway. On their first trip together into town they had been stunned to have to give fifteen dollars for a pound of soda, five dollars for a paper of triple-ought needles, and ten for a quire of writing paper. Had they been able to afford it, a bolt of cloth would have cost fifty dollars. Ruby pointed out that cloth would cost them not a cent if they had sheep and set about shearing, carding, spinning, winding, dyeing, and weaving the wool into cloth for dresses and underdrawers. All Ada could think was that every step in the process that Ruby had so casually sketched out would be many days of hard work to come up with a few yards of material coarse as sacking. Money made things so much easier. (Frazier, 2007, p. 47)

This financial incapability could be interpreted as there is a kind of dependence of this pair to each other that Ada has the properties and Ruby has the intelligence and power to overcome the economic, social and cultural matters. Instead of spending money on products Ruby believes they can produce their own manufacture. All of these efforts show that Ruby is in a struggle to refresh the Black Cove in other words she will refresh Ada. According to Ada all the sentences of Ruby consist of verbs; "plow, plant, hoe, cut, can, feed, kill". Further, this new comer refreshes Ada that they share their memories and specific information on their families (Frazier, 2007, p. 99). They comb each other's hair and watch the sunset leaning against each other (Frazier, 2007, p. 124). This information reveals the sisterhood idea in the book so that they behave like real

sisters despite of all their differences. It can be said that despite of all the negative sides of war, the Civil War creates a bond between Ada and Ruby.

The Spiritual Journeys of Two Woman

It is obvious that the spiritual journey, Ada and Ruby undergo, is shaped by books and literature. Ada reads from Greek literature, Homer which creates an inexpressible taste and effect in Ruby (Frazier, 2007, p. 52). Furthermore, Ada reads from *Midsummer Night's Dream* by Shakespeare (Frazier, 2007, p. 126) which shows that Ada feeds Ruby literally. Reading aloud activities of these two young women creates an interaction between their minds and the most important effect of these activities is that Ruby fulfills a cultural improvement. Instead of criticizing each other, Ada and Ruby make fun of their differences and try to get something from each other's life experience and knowledge (Bauer, 2016, p. 5). According to Bryant, Ada and Ruby are trying to find out the inner side of human being (2011, p. 592). In this respect, it can be said that Ada wants to feel the landscape in her veins with the fresh and pure nature. Thus, Ruby makes Ada close her eyes to feel the thrills and joys of nature in her heart (Frazier, 2007, p. 150). Indeed, Ada realizes that she has a theoretical knowledge while Ruby has a practical knowledge (Frazier, 2007, p. 201). In other words, Ada has a general knowledge of nature but Ruby has a detailed knowledge of the nature from general to specific. In short, cultural and educational background of Ada and the natural and authentic side of Ruby create a harmony of art and nature in *Cold Mountain*. In spite of this cultural and natural dependence of these women there is a fact that Ruby is not a slave but she is a friend who can leave Ada and everything on a foggy morning whenever she wants (Frazier, 2007, p. 51). Nevertheless, Ada knows that Ruby will not leave her alone within all these hardships and at the beginning of this spiritual journey.

The Physical Journeys of Two Woman

Throughout of the book, it is observed that Ada experience a physical journey within the hardships of a mountain life. Although at the beginning Ada thinks that only a male power and hand can help her in the farm, she understands in the course of events that Ruby is the right person for being a companion for herself (Bauer, 2016, p. 5). Correspondingly, Danny Miller states that "Mountain women long for land as the one sure and abiding reality in their lives. ... [T]he land sustains them both physically and spiritually. For them it represents freedom and independence as well as security." (qtd. in Bauer, 2016, p. 8). As a mountain woman, who has a real desire for land, Ruby helps the physical changing process of Ada. At first, Ada feels as if she is dying because of her body aches (Frazier, 2007, p. 89), her mouth trembles because of the fatigue (Frazier, 2007, p. 91) in each work which she is inexperienced at when her father has been alive. Ada describes her physical change in these sentences that:

I cannot begin to recount all such rough work that I have done in the time since Father died. It has changed me. It is amazing the physical alterations that can transpire in but a few months of labor. I am brown as a penny from being outdoors all day, and I am growing somewhat rosy through the wrists and forearms. In the glass I see a somewhat

firmer face than previously, hollower under the cheekbones. (Frazier, 2007, p. 169)

In addition, she realizes that her fingers' skin changed color from the milky and healthy to browner and work-worn. These bodily changes are the results of a gentle woman's struggle in the mountain life like a mountain woman. Besides, Ruby drives Ada to work and to wear the old clothes, even she does not want. Ada begins change; for example, she does not take her books while going to work and she can produce their own butter (Frazier, 2007, p. 52). As a matter of fact, Ada gets accustomed to the real face of the wild life in nature. This familiarization is the result of the struggles of an uneducated mountain woman, as Vandier states in his article: "Ada's friend and mentor Ruby... combines elements of Athena, of Eurycleia, of Penelope's resourceful side..." (2). As Bauer claims, in time Ruby has turn Ada into an Appalachian woman who can come over all the difficulties (2016, p. 4). As a result of this changing process, Ada can go on her survival in a foreign landscape in where she has no relatives.

Further, Charles Frazier surprises the reader at the end of the novel; that is to say, the male protagonist of the novel dies at the end of the novel. Still, he leaves a daughter with Ada (Frazier, 2007, p. 232) which means that Ada has two women with her no longer. Vandiver clarifies that instead of a happy end with Inman, Ada has a future with Ruby (2006, p. 2). This end shows that the novel represents a kind of freedom and success story which can be evaluate in the boundaries of the sisterhood idea. However Cold Mountain is written by a man, the female characters; Ada and Ruby, ends the novel with the victory of woman who can achieve her life without a man (Bauer, 2016, p. 10).

Conclusion

In conclusion, it can be interpreted that the power of feelings and the strength of woman body helps her live in mountains. Ruby who is one of these mountain women, changes a townswoman into an Appalachian woman who is not different from a bird. The freedom idea in nature impresses Ada; therefore, she tries to feel the attractions of nature within the chain of sisterhood idea. Another essential point is that the end of the novel proves that all the things Ada undergoes are the steps of a new life without male power. The course of the events in the book can be summed up as Ada's life experience in Black Cove is like a heroic narration which starts lyrical; then, develops heroic and concludes dramatic. At the beginning of the mountain life, Ada loses her father and she must do everything in Black Cove by herself. After a while the country woman, Ruby, takes the first steps of sisterhood idea showing Ada the real power of woman. At the end of the narration it is witnessed by the reader Ada cannot have a future with her beloved but she has a new woman companion, a daughter, from Inman. Above all there is a satisfying fact that she is prepared and matured by life itself. Additionally, Ada's and Ruby's spiritual and Ada's physical changes are the cut stones of the sisterhood bridge. To sum up, this research proves and illustrates that these two women build their future leaning against each other and they achieve all these under the limitations of the patriarchal society.

References

- Bauer, M. D., (2016) "Gone with the Men: Scarlett and Melanie Redux in Cold Mountain." Contemporary Literary Criticism, ed. by Lawrence J. Trudeau, Gale. Literature Resource Center, 396, n.p.
- Bryant, C. G. (June 01, 2011). "To rise and bloom again": Resurrection, race, and rationalism in Charles Frazier's Cold Mountain. *Mississippi Quarterly*, 62, 591-603.
- Chitwood, A., (January 01, 2005). Epic or Philosophic, Homeric or Heraclitean? The Anonymous Philosopher in Charles Frazier's Cold Mountain. *International Journal of the Classical Tradition*, 11, 2, 232-243.
- Douglass, T. E. (January 01, 2004). The Essential Cold Mountain. *Appalachian Heritage*, 32, 1, 54-57.
- Frazier, C., & Alexandria Library (Alexandria, Va.). (2007). Cold mountain. Alexandria, Va: Alexandria Library.
- Insoe, J. C., & McKinney, G. B. (2003). The heart of Confederate Appalachia: Western North Carolina in the Civil War. Chapel Hill, N.C: University of North Carolina Press.
- Milne, I. M., (2007). "Overview: Cold Mountain." Novels for Students, Gale. *Literature Resource Center*. 25, n.p.
- Smith, R. K., (2016). "Charles Frazier." Contemporary Literary Criticism, edited by Lawrence J. Trudeau, Gale. *Literature Resource Center*, 3, 396, n.p.
- Vandiver, E., (2006). "From Noman to Inman: *The Odyssey* in Charles Frazier's *Cold Mountain*.1." *Contemporary Literary Criticism*, ed. by Jeffrey W. Hunter, Gale. *Literature Resource Center*, 224, n.p.

ÖRGÜTSEL İLETİŞİMİN ÖRGÜTSEL SESSİZLİĞE ETKİLERİ: HAVACILIK BAKIM MERKEZLERİNDE BİR UYGULUMA *

Tamer KILIÇ¹
İhsan SAYGILI²

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; örgütsel iletişim ile çalışanların örgüt içinde karşılaştıkları sorunların çözümlenmesi sürecinde sessiz kalmaları şeklinde ortaya çıkan örgütsel sessizlik arasındaki etkileşimi araştırmaktır. Araştırma kapsamında örgütsel iletişim ve örgütsel sessizlik ile örgütsel sessizliğin alt boyutları olan “kabul edilen sessizlik, savunma amaçlı sessizlik ve örgüt yararına sessizlik” arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma için Ankara’da faaliyet gösteren havacılık bakım merkezlerinde görevli 324 iş gören üzerinde görgül bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda; örgütsel iletişim ile örgütsel sessizlik arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca örgütsel iletişim ile örgütsel sessizliğin alt boyutlarından “kabul edilen sessizlik” ve “savunma amaçlı sessizlik” arasında da negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Diğer taraftan örgütsel iletişim ile örgütsel sessizliğin diğer alt boyutu “örgüt yararına sessizlik” arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel İletişim, Örgütsel Sessizlik, Kabullenici Sessizlik, Savunma Amaçlı Sessizlik, Örgüt Yararına Sessizlik

THE EFFECTS OF ORGANIZATIONAL COMMUNICATION ON ORGANIZATIONAL SILENCE: AN INVESTIGATION IN AVIATION MAINTENANCE CENTERS

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the relationship between organizational communication and organizational silence. In that context, the interaction of organizational communication and organizational silence and its sub-dimensions (acquiescent/accepted silence, defensive silence, prosocial silence) were explored. With this aim, an empirical study was conducted on 324 employees working in aircraft maintenance centers in Ankara. According to the results of the study, it is proved that there is a significant negative association between organizational communication and organizational silence. It’s also determined that there is a significant negative relationship between organizational communication and accepted silence & defensive silence. On the other hand, the results indicated that there is a significant positive relation between organizational communication and prosocial silence (which is the other sub-dimension of organizational silence).

Keywords: Organizational Communication, Organizational Silence, Acquiescent/ Accepted Silence, Defensive Silence, Prosocial Silence

Giriş

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çankaya Üniversitesi Çankaya Meslek Yüksekokulu tamerkilic@cankaya.edu.tr OrcId: 0000-0002-3419-4646

¹ YL öğrencisi Çankaya Üniversitesi SBE İnsan Kaynakları Yönetimi Programı ihsan.saygili@tai.com.tr OrcId: 0000-0001-7990-2063

* Bu makale, İhsan SAYGILI’nın Çankaya Üni. SBE İnsan Kaynakları Yönetimi programında Dr.Öğr. Üyesi Tamer KILIÇ danışmanlığında tamamladığı yüksek lisans tezinin bir kısmından üretilmiştir.

Received/Geliş: 04/01/2019 Accepted/Kabul: 27/03/2019, Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Kılıç, T., Saygılı, İ. (2019), “Örgütsel İletişimin Örgütsel Sessizliğe Etkileri: Havacılık Bakım Merkezlerinde Bir Uyguluma”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.111-125.

Organizasyonların rekabet üstünlüğü elde etmesinde insan unsuru önemli bir faktördür. Yöneticiler, işletme yönetiminin vazgeçilmezlerinden olan örgütsel iletişimi organizasyonların sürekli geliştirilmesi, çalışanların tatmini ve işletmelere daha fazla katkıda bulunmaları için kullanılabilirler. (Bovee ve Thill, 2010) Başka bir deyişle örgütsel iletişim, her çalışanın örgütsel amaçlar doğrultusunda çaba göstermesi ve karşılaştığı sorunların çözümü için katkıda bulunması bakımından hâlen büyük önem taşımaktadır. Örgütsel iletişimin ayrıca çalışanların örgüt içinde karşılaşılabilecekleri sorunlarla ilgili sessiz kalmalarının önlenmesinde de etkili olduğu düşünülmektedir.

Yönetimin farklı düşüncelerden yararlanmak için açık ve samimi bir örgüt kültürü oluşturması, çalışanların görevleriyle ilgili bilgi, görüş ve önerilerini ifade etmelerine yardımcı olur. Aksi takdirde çalışanlar örgüt içerisinde sessiz ve tepkisiz bireyler dönüşebilir. (Çavuşoğlu, ve Sevinç, 2016: 116) Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, iş görenlerin örgütte karşılaşılan sorunlarla ilgili fikirlerini ifade etme konusunda çekingen davrandıklarını, tartışmaya girmenin ya da fikirlerini açıkça söylemenin kendilerini zor durumda bırakabileceğine inandıklarını ortaya koymaktadır (Çakıcı, 2007; Milliken, Pinder ve Harlos, 2001; Premeaux ve Bedeian, 2003). Organizasyonlarda daha fazla bilgi paylaşımı ve uyuma ihtiyaç duyulmasına rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı çalışanların örgütsel sorunlara karşı kayıtsız ve sessiz kalmalarının, yeni fikirlerin ortaya çıkmasını engellediği görülmüştür (Gül ve Özcan, 2011: 108).

Türkiye'deki hava araçlarının çeşit ve sayısı her geçen gün artmakta, havaalanlarının bulunduğu şehirde doğal olarak havacılık bakım merkezleri hizmete girmektedir. Havacılık işletmelerinin giderek büyümesi ve teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde anılan işletmelerde kullanılması, rekabeti çoğaltmakta ve bu bağlamda havacılık bakım merkezlerinin önemi ve iş yükü de artmaktadır. Bakım merkezlerinde hava araçlarına sağlanan teknik hizmetlerin eksiksiz olarak yerine getirilmesi, ancak nitelikli, eğitilmiş ve deneyimli çalışanların varlığı ile mümkündür. Diğer taraftan kaliteli insan gücünün potansiyelinden yararlanabilmek için örgütsel iletişimin etkinliği önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Havacılık bakım merkezlerinde karşılaşılabilecek sorunların tespiti ve çözülmesi, bakım merkezlerinin amaç ve hedefini benimsemiş çalışanların bilgilerini, düşüncelerini ve değerlendirmelerini çekinmeden, herhangi bir kaygı duymadan rahatça ifade etmelerine bağlıdır. Bakım merkezlerindeki yönetimin etkinliği, sağlıklı ve etkili işleyen iletişim sürecine dayanır. Bu sürecin çalışanların sessizlik davranışlarının önlenmesinde olumlu bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Hava araçları için bakım, onarım, yenileme vb. konularda hizmet veren resmi/özel organizasyonlarda; örgütsel iletişim ve örgütsel sessizlik kavramları arasındaki ilişkiyi incelemek, konuya ilişkin yazının zenginleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu araştırma, örgütsel iletişim ile örgütsel sessizlik ve örgütsel sessizliğin alt boyutları olan kabul edilen sessizlik, savunma amaçlı sessizlik ve örgüt yararına sessizlik arasındaki ilişkiyi incelemeye yöneliktir. Araştırma ayrıca Ankara'da faaliyet gösteren havacılık bakım merkezlerinde iletişim etkinliğinin artırılması, huzurlu, verimli çalışma ortamlarının sağlanması, çalışanların örgütsel sessizlik davranışlarının ortadan kaldırılması ya da azaltılması, diğer taraftan yöneticilerin iletişim becerilerinin geliştirilmesi konularına katkıda bulunması açısından önemlidir.

Araştırmanın ayrıntılarına geçmeden önce, konuyla ilgili bazı temel kavramları ve kapsamlarını ortaya koymakta yarar vardır. Bunlardan ilki örgütsel iletişim kavramıdır. **Örgütsel iletişim**; örgütün amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için çalışanların ileti alışverişi yapmaları, etkileşim ve işbirliği hâlinde olmaları şeklinde tanımlanabilir (Tutar, 2003: 83). Örgütsel iletişim; yöneticilerin çalışanları, çalışanların da yöneticileri etkilediği çift yönlü bir süreçtir. (Kelly, 2000 akt. Karcıoğlu, Timuroğlu ve Çınar, 2009) Anılan süreç; iş görenlerin davranışlarını hedefler ışığında yönlendirmeyi, bireyler arasındaki sosyal ilişkileri düzenlemeyi, örgüt içi (çalışanlar, gruplar veya bölümler arasındaki) sorunların tespitini, kontrolünü ve giderilmesini sağlar. (Paksoy ve Ark., 2001: 51; Gürgen, 1997: 37-38) Böylece iş görenler arasında güven oluşur ve pozitif anlamda işgören davranışları ortaya çıkar (Çalışkan, 2011; Bitmiş ve Diğerleri, 2014: 58). Örgütsel iletişim süreci ayrıca, üyelerin örgütlerinden ayrılma olasılığını ve devamsızlığını azaltırken, aidiyet duygularını güçlendirir (Erkutlu, 2015: 211-227). Sonuç olarak, örgütsel iletişim iş hayatındaki ilişkilerin kurulup geliştirilmesi ve devam ettirilmesi için büyük önem taşır.

Konuyla ilgili diğer bir kavram örgütsel sessizlik kavramıdır. **Örgütsel sessizlik**; çalışanların, yaptığı işleri ve organizasyonu iyileştirmeye dönük fikir, bilgi ve düşüncelerini kasıtlı olarak saklaması, esirgemesi olarak tarif edilmiştir (Morrison ve Milliken, 2000) Diğer taraftan algılanan adaletsizlikle ilgili çalışanların açıkça konuşmak yerine susmayı tercih etmesi de örgütsel sessizlik olarak kabul edilmiştir (Pinder ve Harlos, 2001)

Çalışanlar, çeşitli nedenlerden dolayı örgüt içinde sessizlik davranışı gösterirler. Söz konusu sessizlik davranışları, her zaman çalışanın kendi tercihi olmayabilir. Çalışanlar; olumsuz durumlardan kaçınmak, diğer çalışanlarla karşı karşıya gelmemek, değersiz hissettirilme korkusu, ekonomik sebepler, işi kaybetme korkusu ve utanç duyma gibi çeşitli nedenlerden dolayı sessizlik davranışı gösterirler (Elitok ve Elitok, 2016:456; Akyüz, 2015: 208).

Dyne, Ang ve Botero (2003) örgütsel sessizliğin üç farklı türü olduğu görüşünü ileri sürmüşler ve bu kapsamda kabullenici, savunmacı ve korumacı sessizlik (Acquiescent Silence, Defensive Silence, and ProSocial Silence) kavramlarını ortaya atmışlardır. Daha sonra faydacı sessizlik kavramı, örgütsel sessizlik türlerine eklenmiştir. (Thomson ve Bunderson, 2003)

Kabullenici sessizlik (*Acquiescent Silence*); çalışanların örgüt içindeki bir konu, sorun ve/veya durum hakkında görüş, öneri ve düşüncelerini bilinçli olarak ifade etmemesi, söz konusu sorunu/durumu kendi isteği ile kabul etmesi olarak tanımlanır. Türkçe yazında “kabul edilen sessizlik” (Tayfun ve Çatır, 2013) ve “kabullenilmiş sessizlik” (Erenler vd. 2016) ifadeleri de aynı kavramı tarif etmek için kullanılmaktadır. Bu tür sessizlik durumunda çalışanlar, örgüt içindeki koşulları düzeltmek veya değiştirmek için çaba veya emek sarf etmek istemezler; çünkü mevcut durumu değiştiremeyeceklerini düşünürler (Pinder ve Harlos, 2001: 349).

Savunma Amaçlı Sessizlik (*Defensive Silence*); çalışanların fikir, bilgi ve düşüncelerini ifade ettiği takdirde zarar göreceği korkusuyla bilinçli sessizlik davranışı içine girmesi, yapılan hatalı davranışları saklaması ve var olan sorunu görmezden gelmesi şeklinde tarif edilir (Alparslan ve Kayalar, 2012: 141).

Örgüt Yararına Sessizlik (Prosocial Silence) ise çalışanların, örgütün ve çalışma arkadaşlarının çıkarlarını gözeterek örgüt içindeki bazı konulara ilişkin fikir, düşünce ve bilgileri bilinçli olarak ve isteyerek kendilerine saklaması şeklinde tarif edilir (Kılıç ve Diğerleri, 2013: 20, Durak, 2012: 57). Örgüt yararına sessizlik, çalışanları arkadaşlarıyla işbirliği içinde olmaya, onları düşünmeye, örgüt içinde ve dışında çıkabilecek sıkıntılara karşı sabırlı olmaya, sızlanmadan ve şikâyet etmeden çalışmaya sevk eder (Tayfun ve Çatır, 2013: 117).

Örgütsel sessizlik, çalışanlarda endişe, stres vb. sorunlara neden olabilmektedir (Morrison ve Milliken, 2000). Diğer taraftan Aktaş ve Şimşek (2012), örgütsel sessizliğin bireyde tükenmişlik duygusuna yol açtığını belirlemişlerdir. Bienefeld ve Grote (2012) tarafından havacılık sektöründe çalışan uçuş mürettebatı ile yapılan çalışmada; en az sessizliğin kaptan pilotlarda görüldüğü, sessizliğin alt kademelerde daha yüksek düzeye ulaştığı ve genel olarak bütün çalışanların karşılaştıkları olayların yaklaşık yarısında sessiz kaldıkları belirlenmiştir. Roberts ve O'Reilly (1974) çalışanların üstleriyle iletişimlerinde olumsuz içerikli bilgileri iletmekten kaçındığını veya bildiği olumsuzlukları azaltmaya çalıştıklarını tespit etmişlerdir. Detert ve Borris (2007); örgütsel sessizliğin karşıtı kabul edilen konuşma davranışının en önemli belirleyicileri arasında üstlerin liderlik davranışları olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Premeaux ve Bedeion (2003), üst yönetime duyulan güvenin ve üst yönetimin sergilediği açıklık politikasının sessizlik davranışlarını azalttığını tespit etmişlerdir.

Örgütsel iletişim ve örgütsel sessizlik ilişkisini incelemek amacıyla ulusal düzeyde yapılan çalışmalarda, sessizlik davranışı gösterilen konunun veya sorunun, çalışanların sessizlik davranışı göstermesinde etkili olduğu ortaya konulmuştur. Örneğin öğretmenlerin örgütsel sessizliğe ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmada, öğretmenlerin sessiz kalma nedenleri arasında olumsuz sonuçlardan korkma, bir şeyleri değiştiremeyeceğini düşünme ve kişisel çıkar elde etme konuları yer almıştır (Ayduğ ve diğerleri, 2017). Diğer taraftan çalışanları sessizliğe iten nedenler arasında yönetici tavırları, örgütün hiyerarşik yapısı ve örgüt politikaları gibi örgütten veya yönetimden kaynaklan konular sıralanmıştır (Yeşilaydın, ve diğerleri, 2016).

Konuyla ilgili yapılmış çalışmaların sonuçları genel olarak incelendiğinde; sağlıklı ve etkili şekilde işleyen örgütsel iletişimin çalışanların sessiz kalma davranışlarını engellediği, onları motive ettiği ve performanslarına olumlu yönde katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Örgüt içerisinde bilginin ulaşılır olması ve rahatça dolaşması, yönetim/yöneticilere öneri ve şikâyetlerin kolaylıkla iletilmesi, çalışanların alınan kararlara katılması ve diğer çalışanlarla uyumlu ilişkiler kurması, örgütsel sessizlik davranışlarını azaltmaktadır. Bu bağlamda, örgütsel iletişimin örgütsel sessizlik ve örgütsel sessizliğin alt boyutları üzerindeki etkilerinin farklı sektörlerde araştırılmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; örgütsel iletişim ile çalışanların sessiz kalmaları şeklinde ortaya çıkan örgütsel sessizlik arasındaki etkileşimin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle örgütsel iletişim ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkiler ele alınmış, daha sonra örgütsel iletişim ile örgütsel sessizliğin alt boyutları olan kabullenici sessizlik, savunma amaçlı sessizlik ve örgüt yararına sessizlik arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

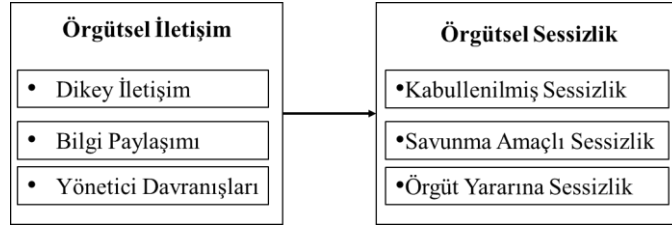
Araştırma; çalışanların huzurlu ve verimli çalışabilmeleri, örgütlerini daha fazla benimsemeleri, yöneticilerin iletişim becerilerini geliştirmeleri ve çalışanların örgüt içinde sessizliğinin engellenmesi konularına dikkat çekilmesi ve katkıda bulunması açısından önemlidir.

2. Araştırma Modeli, Dayandığı Varsayımlar, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada; Ankara’da faaliyet gösteren havacılık bakım merkezlerinde çalışan personele uygulanan anketlerle veriler toplanmış, daha sonra bu veriler kullanılarak söz konusu merkezlerdeki örgütsel iletişim ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Araştırmanın problem cümlesi “Örgütsel iletişimin, çalışanların örgütsel sessizlik davranışı sergilemelerine etkisi nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli literatür taraması esas alınarak geliştirilmiştir. Model oluşturulurken alt boyutlarıyla birlikte bir bağımsız ve bir bağımlı değişken kullanılmıştır. Modeldeki bağımsız değişken örgütsel iletişim, bağımlı değişken ise örgütsel sessizlik olarak belirlenmiştir. Örgütsel iletişim ve çalışanların örgütsel sessizliği ile bunların alt boyutları arasındaki ilişkilerin yer aldığı araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1: Araştırma Modeli

2.2. Araştırmanın Dayandığı Varsayımlar

Araştırmada; örgütsel iletişim sürecinin, çalışanların örgütsel sessizlik davranışları göstermelerinde etkili olabileceği varsayılmış, uygulamada da bu varsayımın doğruluğu analiz edilmiştir.

Çalışanların sessizlik davranışı göstermesinin altında bireysel, örgütsel ve yönetsel nedenlerin olduğu (Dilek ve Taşkiran, 2016: 403) değerlendirilmektedir. Bireysel nedenler arasında kişilik, statü ve rol, yöneticilere güvenilmemesi, olumsuz deneyimler, sosyal terk edilmişlik, ilişkilere zarar verme korkusu ve psikolojik baskıya maruz kalma korkuları bulunmaktadır (Yeşilaydın ve Diğerleri, 2016: 15). Örgütsel kaynaklı nedenler olarak merkezileşme, hiyerarşik yapı, bürokrasi, kültürel değerlerin etkisi, örgüt kültürü, örgüt iklimi, adalet algısı, sessizlik iklimi, örgütsel sosyalizasyon vb. başlıklar sayılabilir (Çakıcı, 2007: 157). Yönetsel kaynaklı nedenler ise yönetim/yöneticiler, yöneticilerden gelebilecek olumsuz geri bildirim korkusu, yöneticilerin inançları ve kişilik özellikleri ile örgütlerde işleyen iletişim süreci şeklinde sıralanmaktadır (Çakıcı, 2010: 29).

Bu çalışmanın araştırma modelinde, çalışanların örgütsel sessizlik davranışlarına etkisi olduğu düşünülen örgütsel ve yönetsel nedenler üzerinde durulmuştur. Bu

kapsamda örgütsel iletişimin etkileri incelenirken; dikey iletişim, bilgi paylaşımı ve yönetici davranışları örgütsel iletişimin alt boyutları olarak alınmıştır. Dikey iletişim ve bilgi paylaşımı, çalışanların sessizlik davranışı göstermelerine tesir eden örgütsel nedenler arasında, yönetici davranışları ise yönetsel kaynaklı nedenler arasında kabul edilmiştir.

Araştırma evrenini; Ankara’da faaliyet gösteren havacılık bakım merkezlerinde çalışanlar oluşturmaktadır. Örneklem grubunun evreni temsil edebilecek nitelik ve nicelikte olduğu, katılımcıların anket sorularını yanıtlarken kişisel özelliklerini, görüş ve düşüncelerini içtenlikle ortaya koyduğu, anket sorularını doğru anladıkları ve doğru cevapladıkları varsayılmıştır.

Kullanılan istatistiksel tekniklerin ve yapılan analizlerin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur;

H1: Örgütsel iletişimin çalışanların örgütsel sessizlik davranışı üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.

H1a: Örgütsel iletişimin çalışanların kabullenici sessizlik davranışı üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.

H1b: Örgütsel iletişimin çalışanların savunma amaçlı sessizlik davranışı üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.

H1c: Örgütsel iletişimin çalışanların örgüt yararına sessizlik davranışı üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.

2.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

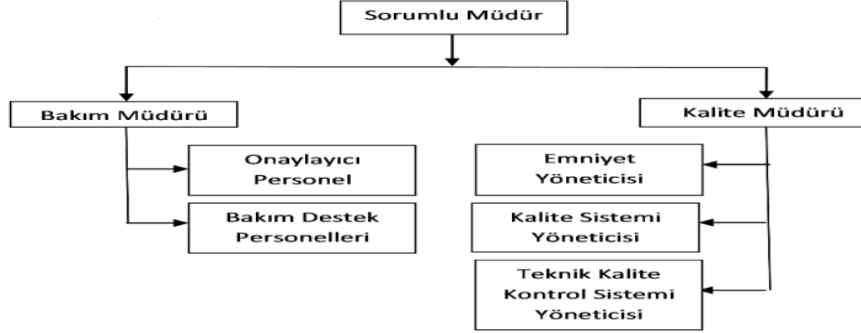
Bu araştırma, havacılık bakım merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde havacılık sektörü ile ilgili kural ve düzenlemeler, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bağlı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (SHGM)nün sorumluluğunda hayata geçirilmektedir.

SHGM tarafından hazırlanan Onaylı Hava Aracı Bakım Kuruluşları Yönetmeliği, 11.06.2013 tarihli ve 28674 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmelikte “Havacılık bakım merkezi; ticari hava taşımacılığında kullanılan her türlü sivil hava araçları ile ticari hava taşımacılığında kullanılmayan büyük hava araçlarına ve/veya bileşenlerine bakım ve onarım yapmak için kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilere ait bakım kuruluşu olarak yetkilendirilmiş örgütler” olarak tarif edilmiştir (SHGM, 2013). Havacılık bakım merkezleri tarafından uygulanan genel organizasyon yapısı Şekil-2’de gösterilmiştir.

Araştırmanın sonuçları sadece Ankara’da faaliyet gösteren havacılık bakım merkezlerinde çalışanlar için geçerlidir. Sonuçlar, Türkiye genelindeki havacılık bakım merkezlerine ilişkin yapılacak çalışmalarda dikkate alınmalı, Ankara dışındaki havacılık bakım merkezleri için genelleştirilememelidir.

Çalışma kapsamında yapılan değerlendirmeler, katılımcıların anket sorularına verdiği cevaplar dikkate alınarak yorumlanmıştır. Bu kapsamda yapılan yorum ve öneriler ankete katılanların düşünceleri, değer yargıları ve fikirleri için geçerlidir.

Araştırma verilerinin elde edilmesinde sadece nicel yöntemlerden yararlanılmıştır. Gözlem ve görüşme yoluyla sınırlı bilgi edinilmiştir.

Şekil 2: Havacılık Bakım Merkezi Organizasyon Yapısı

3. Araştırmanın Evreni, Örnekleme ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın evrenini, Ankara'da faaliyet gösteren havacılık bakım merkezlerinde çalışan 1730 iş gören oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü aşağıda gösterilen formül doğrultusunda hesaplanmıştır (Bal, 2001: 113-114). Formüle göre %95 güven aralığında temsil etme kabiliyeti olan örneklem büyüklüğü 314 olarak hesaplanmıştır.

$$n = \frac{N * p * q * Z^2}{[(N-1) * t^2] + (p * q * Z^2)}$$

Formülde kodlanan harflerin (n, N, t, p, q, Z) açıklamaları aşağıdadır:

n: Örneklem büyüklüğü

N: Evren büyüklüğü

t: Göz yumulabilir yanılğı (p<0.05)

p: İncelenen olayın gerçekleşme olasılığı (0,50 olarak alınmıştır)

q: İncelenen olayın gerçekleşmeme olasılığı (1-p)

Z: Güven düzeyine göre standart değer (normal dağılım %95 için 1.96)

$$n = \frac{1730 * 0.5 * 0.5 * 1.96^2}{[(1730-1) * 0.05^2] + (0.5 * 0.5 * 1.96^2)}$$

$$n = \frac{1661,5}{5,3}$$

n= 314 (değer yukarı yuvarlanmıştır.)

Veriler, Ankara'daki dört adet havacılık bakım merkezinin farklı kademelerinde çalışan ve kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiş personele Şubat 2018-Mayıs 2018 tarihleri arasında uygulanan anket çalışmasıyla toplanmıştır. Ancak, örneklemin ana kütleyi iyi temsil etmesi gerektiği göz önünde bulundurularak, mümkün olduğunca farklı sosyo-kültürel ve sosyoekonomik özellikteki bireylere ulaşmaya çalışılmıştır. Katılımcılara dağıtılanlardan geri dönen toplam 324 adet anket, araştırma kapsamında incelenebilecek niteliktedir.

Veri toplamada kullanılan ankette yer alan örgütsel iletişim ölçeği, alanyazında daha önce örgütsel iletişim üzerine yapılmış çalışmalarda da kullanılmıştır. (Dereli, 2010: 134-135; Yılmaz, 2011: 121). Bu kapsamda toplam 21 madde içeren örgütsel iletişim ölçeği ile "dikey iletişim, bilgi paylaşımı, yönetici davranışları ve dedikodu-

söylenti (*çalışmada değerlendirilmeye alınmadı*)” alt boyutlarına ilişkin verilerin toplanması hedeflenmiştir. Diğer taraftan çalışanların sessizlik seviyesini belirlemek amacıyla Dyne ve diğerlerinin (2003) geliştirdiği, Eroğlu ve diğerlerinin (2011:114) araştırmalarında kullandığı 15 maddelik ölçek, örgütsel sessizlik ölçeği olarak ankette dâhil edilmiş ve veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Ankette toplam 44 adet soru yer almıştır. Anketin birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular (8 adet), ikinci bölümde örgütsel iletişim ile ilgili sorular (21 adet), üçüncü bölümde ise örgütsel sessizlikle ilgili sorulara (15 adet) yer verilmiştir. Sorular hazırlanırken 5’li Likert Tipi ölçek kullanılmıştır. Anket sonuçları SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmada kullanılan veriler, Cronbach Alfa katsayısına göre değerlendirilmiştir. “Örgütsel iletişim” değişkeni (alfa=0,88) toplam 18 soru ile incelenmiştir. Örgütsel iletişimin alt boyutları olan “dikey iletişim” (alfa=0,77) altı soru, “bilgi paylaşımı” (alfa=0,82) beş soru ve “yönetici davranışları” (alfa=0,73) ise yedi soru sorularak araştırılmıştır. (*Örgütsel iletişimin bir diğer alt boyutu olan “dedikodu-söylenti” değişkeni ile ilgili üç soru, ölçeğin güvenilirliğini azalttığından değerlendirme dışı bırakılmıştır.*) Çalışanların örgütsel sessizliğine ilişkin görüşleri (alfa=0,74) ise 15 soruyla incelenmiştir. Örgütsel sessizliğin alt boyutlarından olan “kabullenici sessizlik” (alfa=0,79), “savunma amaçlı sessizlik” (alfa=0,86) ve “örgüt yararına sessizlik” (alfa=0,75) değişkenlerinin her birisi toplam beşer soru sorularak araştırılmıştır.

4. Araştırma Bulguları

Ankete katılanların demografik bilgileriyle ilgili olarak; çalışanların %12,7’si kadın, %87,3’ü erkek, %74,1’i evli ve %25,9’u bekârdır. Katılımcıların %22,2’si 21-30 yaş, %40,1’i 31-40 yaş, %32,7’si 41-50 yaş, %4,9’u ise 51 ve daha büyük yaşta. Çalışanların büyük çoğunluğunun genç sayılabilecek 30-50 yaş arasında olduğu görülmektedir.

Eğitim durumu incelendiğinde; katılımcılar %1,5 ortaokul, %7,7 lise, %25,9 yüksekokul, %53,7 lisans, %10,8 yüksek lisans ve %0,3 oranında doktora eğitimi almıştır. Verilerden de anlaşılacağı üzere, teknik hizmet veren ve altyapı gerektiren Havacılık Bakım Merkezlerindeki personelin büyük çoğunluğu (yaklaşık %90) ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim almış çalışanlardan oluşmaktadır.

Katılımcıların %1,9’u müdür, %4’ü şef, %10,8’i mühendis, %69,4’ü teknik personel, %7,7’si idari personel, %6,2’si diğer işlerde çalışanlardan oluşmaktadır. Ankete katılanların örgütteki görevleri incelendiğinde, Hava Araçları Bakım Merkezlerinde görevli çalışanların yaklaşık %80’inin teknik personel ve mühendislerden oluştuğu dikkat çekmektedir.

Çalışma süreleri incelendiğinde; yaklaşık %70 katılımcının aynı iş yerinde 5 yıldan uzun süredir çalıştığı ve mevcut örgütsel iletişim sistemi hakkında fikir yürütülebilecek birikime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, katılımcıların resmi kurum ve kuruluşlarda benzeri görevlerde çalışma süreleri incelendiğinde, 16-20 yıl deneyime sahip çalışanların en kalabalık grubu teşkil ettiği görülmektedir. (% 19,4 6-10 yıl; % 13 11-15 yıl; %23,5 16-20 yıl; %21,9 26 yıl ve üzeri mesleki deneyim)

Katılımcıların hiyerarşik yapı içerisindeki görevleri, toplam çalışma süresi, mesleki deneyimi ve aynı iş yerinde çalışma süreleri birlikte değerlendirildiğinde; Havacılık Bakım Merkezlerinde işini iyi bilen, konunun uzmanı ve profesyonel çalışanlar tarafından hizmet verildiği söylenebilir.

Örgütsel iletişim ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçlarının yer aldığı Tablo 1’deki bilgilere göre; örgütsel iletişim ile çalışanların örgütsel sessizliği arasında %95 güvenilirlikte, zayıf düzeyde, negatif yönlü, anlamlı bir ilişki ($r=-0,121$, $p<0,05$) olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Örgütsel İletişim ve Örgütsel Sessizlik İlişkisi (Korelasyon) Analizi

		Örgütsel Sessizlik	Örgütsel İletişim
Örgütsel Sessizlik	Pearson Correlation	1	-,121(*)
	Sig. (2-tailed)		0,029
Örgütsel İletişim	Pearson Correlation	-,121(*)	1
	Sig. (2-tailed)	,029	

* $p<0.05$

Örgütsel iletişimin örgütsel sessizlik üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda elde edilen bulguları içeren Tablo 2’deki bilgilere göre; korelasyon sonuçlarının da işaret ettiği şekilde değişkenler arasındaki ilişkinin r değeri ($p=0,029 < 0,05$), hesaplanan $R=0,121$ ve oluşturulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu kapsamda değişkenlere ilişkin regresyon denklemi (*Örgütsel Sessizlik*= $3,219+(-0,121)*\text{Örgütsel İletişim}$) şeklinde yazılır.

Tablo 2: Örgütsel İletişim-Örgütsel Sessizlik Regresyon Modeli Katsayılar Tablosu

Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	P
	B	Standart Hata	Beta		
(Sabit)	3,219	0,162		19,833	.000
Örgütsel İletişim	-0,109	0,050	-0,121	-2,193	.029

($R=0,121$; $R^2=0,015$; Düzeltilmiş $R^2=0,012$; Standart Sapma= $0,51586$)

Elde edilen $R^2=0,012$ değerine göre; çalışanların örgütsel sessizlinin az bir kısmının (%1,2) örgütsel iletişim süreci ile açıklanabileceği söylenebilir. Başka bir deyişle örgütsel iletişimde oluşan bir birimlik artış, çalışanın örgütsel sessizlik davranışında $-0,121$ birim oranında değişime (azalmaya) neden olmaktadır. Bu durumda, örgütsel iletişimin örgütsel sessizlik üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak “*Örgütsel iletişimin çalışanların örgütsel sessizlik davranışı üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.*” şeklindeki H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Örgütsel iletişimin alt boyutları olan dikey iletişim, bilgi paylaşımı ve yönetici davranışları ile örgütsel sessizliğin alt boyutları olan kabullenici sessizlik, savunma amaçlı sessizlik ve örgüt yararına sessizlik arasındaki ilişkileri araştıran korelasyon analizi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Örgütsel İletişimin Alt Boyutları ile Örgütsel Sessizliğin Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin (Korelasyon) Analizi

		Örgütsel İletişim	Dikey İletişim	Bilgi Paylaşımı	Yönetici Davranışları	Örgütsel Sessizlik	Kabullenici Sessizlik	Savunma Amaçlı Sessizlik	Örgüt Yararına Sessizlik
Örgütsel İletişim	Pearson Correlation	1	,863(**)	,801(**)	,869(**)	-,121(*)	-,176(**)	-,273(**)	,170(**)
	Sig. (2-tailed)		0	0	0	0,029	0,001	0	0,002
Dikey İletişim	Pearson Correlation	,863(**)	1	,646(**)	,630(**)	-,129(*)	-0,096	-,313(**)	,129(*)
	Sig. (2-tailed)	0		0	0	0,02	0,085	0	0,02
Bilgi Paylaşımı	Pearson Correlation	,801(**)	,646(**)	1	,542(**)	-,149(**)	-,160(**)	-,327(**)	,158(**)
	Sig. (2-tailed)	0	0		0	0,007	0,004	0	0,004
Yönetici Davranışları	Pearson Correlation	,869(**)	,630(**)	,542(**)	1	-0,076	-,161(**)	-,158(**)	,134(*)
	Sig. (2-tailed)	0	0	0		0,172	0,004	0,004	0,016
Örgütsel Sessizlik	Pearson Correlation	-,121(*)	-,129(*)	-,149(**)	-0,076	1	,676(**)	,654(**)	,574(**)
	Sig. (2-tailed)	0,029	0,02	0,007	0,172		0	0	0
Kabullenici Sessizlik	Pearson Correlation	-,176(**)	-0,096	-,160(**)	-,161(**)	,676(**)	1	,385(**)	0,019
	Sig. (2-tailed)	0,001	0,085	0,004	0,004	0		0	0,74
Savunma Amaçlı Sessizlik	Pearson Correlation	-,273(**)	-,313(**)	-,327(**)	-,158(**)	,654(**)	,385(**)	1	-0,073
	Sig. (2-tailed)	0	0	0	0,004	0	0		0,193
Örgüt Yararına Sessizlik	Pearson Correlation	,170(**)	,129(*)	,158(**)	,134(*)	,574(**)	0,019	-0,073	1
	Sig. (2-tailed)	0,002	0,02	0,004	0,016	0	0,74	0,193	

p<0.05, ** p<0.01

Tablo 3'teki analiz sonuçları incelendiğinde; örgütsel iletişim ile örgütsel sessizliğin alt boyutlarından kabullenici sessizlik ($r=-0,176$ $p<0,01$) ve savunma amaçlı sessizlik ($r=-0,273$ $p<0,01$) arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Diğer taraftan örgütsel iletişim ile örgütsel sessizliğin diğer alt boyutu örgüt yararına sessizlik ($r=0,170$ $p<0,01$) arasında ise pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Bu bilgiler ışığında, örgütsel iletişimde yapılacak iyileştirmelerle çalışanların kabullenici ve savunma amaçlı sessizliklerinin azaltılabileceğini söylemek mümkündür. Fakat örgütsel iletişim ile örgüt yararına sessizlik arasındaki pozitif yönlü ilişki, çalışanların örgütün ve çalışma arkadaşlarının çıkarlarını gözeterek örgüt içinde ve dışında çıkabilecek sıkıntılara karşı sabırlı olabileceklerine, sızlanmadan ve şikâyet etmeden çalışabileceklerine işaret etmektedir. Yöneticiler açısından başlangıçta olumlu bir durum şeklinde algılanabilecek örgüt yararına sessizliğin, orta ve uzun dönemde daha büyük sorunlara yol açabileceği göz ardı edilmemelidir.

Örgütsel sessizlik ile örgütsel iletişimin alt boyutları arasındaki korelasyon değerlerine bakıldığında; örgütsel sessizlik ile dikey iletişim arasında %95 güvenilirlikte, örgütsel sessizlik ile bilgi paylaşımı arasında ise %99 güvenilirlikte negatif yönlü anlamlı ilişkiler görülmektedir. Diğer taraftan örgütsel sessizlik ile yönetici davranışları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Bu veriler ışığında, dikey iletişimde ve bilgi paylaşımında yapılacak iyileştirmelerle çalışanların sessizliklerinin azaltılabileceği söylenebilir.

Örgütsel iletişimin, örgütsel sessizliğin alt boyutlarına (kabullenici sessizlik, savunma amaçlı sessizlik ve örgüt yararına sessizlik) etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda edinilmiş bazı bulgular Tablo 4'te özet olarak verilmiştir.

Tablo 4: Örgütsel İletişim-Örgütsel Sessizliğin Alt Boyutları Regresyon Analizi

Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		β	R ²	t değeri	p değeri
	B	Standart Hata				
(Sabit) Kabullenici Sessizlik	-0,221	0,069	-0,176	0,031	-3,216	0,001
	3,104	0,225			13,816	0,000
(Sabit) Savunma Amaçlı Sessizlik	-0,381	0,075	-0,273	0,075	-5,095	0,000
	3,626	0,245			14,826	0,000
(Sabit) Örgüt Yararına Sessizlik	0,276	0,089	0,170	0,029	3,089	0,002
	2,926	0,292			10,032	0,000
	2,926	0,292			10,032	0,000

Tablo 4'te yer alan bilgilere göre; standart hatanın sıfıra yakın çıkması, fonksiyonun iyi seçildiğini ve bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu durumda r değeri ($p < 0,001$) ve oluşturulan regresyon modelleri istatistiksel olarak anlamlıdır.

Regresyon analizi sonuçları (Tablo 4); korelasyon sonuçlarında olduğu şekilde, örgütsel iletişimin çalışanların kabullenici sessizlik davranışlarını negatif yönde anlamlı olarak etkilediğini ($\beta = -0,176$, $R^2 = 0,031$, $p < 0,01$) göstermektedir. Başka bir deyişle örgütsel iletişimde oluşan bir birimlik artış, çalışanların kabullenici sessizlik davranışlarında -0,176 birim oranında değişime (azalmaya) neden olmaktadır. Bu sonuca göre “*Örgütsel iletişimin çalışanların kabullenici sessizlik davranışı üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.*” şeklindeki (H1a) hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 4'teki verilere göre; örgütsel iletişim, çalışanların savunma amaçlı sessizlik davranışlarını negatif yönde anlamlı şekilde ($\beta = -0,273$, $R^2 = 0,075$, $p < 0,01$) etkilemektedir. Örgütsel iletişimde oluşan bir birimlik artış, çalışanların savunma amaçlı sessizlik davranışlarında -0,273 birim oranında değişime (azalmaya) neden olmaktadır. Bu sonuç; “*Örgütsel iletişimin çalışanların savunma amaçlı sessizlik davranışı üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.*” şeklindeki (H1b) hipotezinin kabul edildiğine işaret etmektedir.

Yapılan regresyon analizi ile son olarak, örgütsel iletişimin örgüt yararına sessizlik üzerindeki etkisi test edilmiştir. Bu kapsamda, örgütsel iletişimin çalışanların örgüt yararına sessizlik davranışını pozitif yönde anlamlı olarak etkilediği ($\beta = 0,17$,

$R^2=0,029$, $p<0,01$) belirlenmiştir. Başka bir deyişle, örgütsel iletişimdeki bir birimlik artışın, çalışanların örgüt yararına sessizlik davranışlarında 0,170 birim oranında artışa neden olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre “*Örgütsel iletişimin çalışanların örgüt yararına sessizlik davranışı üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisi vardır.*” şeklindeki (H1c) hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5: Örgütsel İletişim ve Örgütsel Sessizliğin Alt Boyutlarının Regresyon Analizi

Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	R ²	t	Sig.	
	B	Standart Hata	Beta (β)				
Kabullenici Sessizlik	(Sabit)	2,708	0,191	-0,096	0,006	14,472	0
	Dikey İletişim	-0,098	0,057			-1,726	0,085
	(Sabit)	2,899	0,178	-0,16	0,023	16,27	0
	Bilgi Paylaşımı	-0,152	0,052			-2,916	0,004
	(Sabit)	2,893	0,176	-0,161	0,023	16,431	0
	Yönetici Davranışları	-0,156	0,053			-2,919	0,004
Savunma Amaçlı Sessizlik	(Sabit)	3,547	0,199	-0,313	0,098	17,834	0
	Dikey İletişim	-0,358	0,061			-5,907	0
	(Sabit)	3,55	0,19	-0,327	0,104	18,684	0
	Bilgi Paylaşımı	-0,344	0,055			-6,213	0
	(Sabit)	2,949	0,196	-0,158	0,022	15,029	0
	Yönetici Davranışları	-0,171	0,06			-2,875	0,004
Örgüt Yararına Sessizlik	(Sabit)	3,263	0,242	0,129	0,017	13,497	0
	Dikey İletişim	0,172	0,074			2,33	0,02
	(Sabit)	3,167	0,231	0,158	0,025	13,701	0
	Bilgi Paylaşımı	0,193	0,067			2,865	0,004
	(Sabit)	3,272	0,229	0,134	0,018	14,272	0
	Yönetici Davranışları	0,168	0,07			2,422	0,016

Örgütsel iletişimin alt boyutlarının (*dikey iletişim, bilgi paylaşımı, yönetici davranışları*), örgütsel sessizliğin alt boyutlarına (*kabullenici sessizlik, savunma amaçlı sessizlik, örgüt yararına sessizlik*) etkisini belirlemek amacıyla yapılan basit regresyon analizleri sonucunda edinilmiş bazı bulgular Tablo 5’te özet olarak verilmiştir. Burada dikkati çeken ilk husus, dikey iletişimin kabullenici sessizlik üzerinde anlamlı bir etkisinin görülmemesidir. Diğer taraftan, örgütsel iletişimin alt boyutlarının her birisi, örgütsel sessizliğin her bir alt boyutu üzerinde anlamlı etkilere sahiptir. Özellikle,

korelasyon sonuçlarına benzer şekilde, dikey iletişim ($\beta=-0,313$, $R^2=0,098$, $p<0,01$) ve bilgi paylaşımının ($\beta=-0,327$, $R^2=0,104$, $p<0,01$) savunma amaçlı sessizliğe etkileri oldukça yüksektir. Dikkat çeken bir diğer konu, korelasyon sonuçlarında olduğu gibi dikey iletişim ($\beta=0,129$), bilgi paylaşımı ($\beta=0,158$) ve yönetici davranışları ($\beta=0,134$), örgüt yararına sessizliğe pozitif yönde etki yapmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, örgütsel iletişimin çalışanların örgütsel sessizlik davranışlarına etkisi araştırılmıştır. Araştırma modeli çerçevesinde ihtiyaç duyulan verilerin elde edilmesi ve oluşturulan hipotezlerin test edilebilmesi için anket yöntemi kullanılmıştır. Anket uygulamasından elde edilen verilerin analiz sonuçları, araştırma hipotezlerinin desteklendiğini ortaya koymuştur.

Geçmişte yapılmış çalışmalar (Yeşilaydın vd., 2016), örgütsel iletişimin çalışanların örgütsel sessizliğini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; örgütsel iletişim ile çalışanların örgütsel sessizliği arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca örgütsel iletişim, çalışanların kabullenici sessizliğini ve savunma amaçlı sessizliğini negatif yönde, örgüt yararına sessizliğini ise pozitif yönde etkilemektedir. Örgütsel iletişimin alt boyutlarının örgütsel sessizliğin alt boyutlarına etkileri incelenirken, dikey iletişimin kabullenici sessizlik üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı dikkat çekmiştir. Diğer taraftan, örgütsel iletişimin alt boyutlarının her birisinin, örgütsel sessizliğin alt boyutları üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle, dikey iletişim ve bilgi paylaşımının savunma amaçlı sessizliğe etkileri oldukça yüksek gözlenmiştir. Dikkat çeken bir diğer konu; dikey iletişim, bilgi paylaşımı ve yönetici davranışlarının örgüt yararına sessizliği pozitif yönde etkilemesi olmuştur.

Örgütlerde çalışanların sessiz kalma davranışlarını azaltmak, ortadan kaldırmak ve örgüt içinde karşılıklı güveni tesis etmek, yöneticinin/yönetimin görevidir. Bu nedenle örgüt içinde sessiz kalma davranışına ilişkin sorunsalın çözümünde, yönetici/yönetim aktif olarak rol almalıdır. Yöneticiler, örgüt içinde sağlıklı ve etkin resmi iletişim sistemini oluşturulmalı; çalışanların, güvende hissedecekleri ortamı tesis etmeli, fikir, düşünce, sorun ve kaygılarını açıkça ifade etmelerine fırsat vermeli, onları içtenlikle dinlemeli ve destekleyici olmalıdır. Diğer çalışanlar da fikir ve düşüncelerini ifade etmede ısrarcı, yönlendirici ve teşvik edici olmalıdır.

Araştırma, Ankara'da faaliyet gösteren havacılık bakım merkezlerindeki örgütsel iletişim ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik yapılacak araştırma ve çalışmalara katkı sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın sonuçları, çalışanların örgütsel sessizlik davranışlarının azaltılması bakımından değerlendirilebilir. Örgütlerde yaşanan iletişim sorunları, çalışanların sessiz kalmalarına neden olmakta ve bu durum örgüt için ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Örgütsel sessizlik, çalışanların örgüte katkı yapmasını engellemektedir. Bu tür olumsuzlukları sonuçlarını azaltmak, ortadan kaldırmak amacıyla sessizliğe neden olan faktörler doğru bir şekilde belirlenmelidir.

Kaynaklar

- Aktaş, H., Şimşek, E. (2012). Sükût ikrardan gelir mi? İşgörenlerin örgütsel sessizlik davranışlarına ilişkin tutumları ile iş tatmin düzeyleri ve duygusal tükenmişlik düzeyleri arasındaki etkileşim. 20. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı. 24-26 Mayıs 2012. İzmir: Dokuz Eylül Ü. İşletme Fak., 330-335.
- Akyüz, B. (2015), *Örgütsel Sessizlik ve Bireysel Yaratıcılık Performansı İlişkisi: Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 44. Sayı.
- Alparslan, A. M., Kayalar, M. (2012). *Örgütsel Sessizlik: Sessizlik Davranışları ve Örgütsel ve Bireysel Etkileri*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 4 Sayı: 6.
- Ayduğ, D., Himmetoğlu, B., Turhan, E. (2017). Öğretmenlerin örgütsel sessizliğe ilişkin görüşlerinin nitel bir araştırma ile incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Bal, H. (2001). Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi, Yayın No: 20, Isparta.
- Bitmiş, M.G. vd. (2014). *İletişim Doyumunu Verimlilik İlişkisinde Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmininin Rolü: Çoklu Aracılı Bir Model Testi*, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 32, 2.
- Bovee, Courtland L., & John V. Thill (2010). Business Communication Today. (Tenth Edition, Global Edition). New York: Pearson Company.
- Bienefeld, N., Grote, G. (2012). Silence that may kill: When air crew members don't speak up and why. Aviation Psychology and Applied Human Factors, 2, (1), 1-10. DOI: 10.1027/2192-0923/a000021.
- Çakıcı, A., (2007), *Örgütlerde Sessizlik: Sessizliğin Teorik Temelleri ve Dinamikleri*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, 145-162.
- Çakıcı, A., (2010), *Örgütlerde İşgören Sessizliği-Neden Sessiz Kalmayı Tercih Ediyoruz?*, Detay Yayıncılık, 117 s., Ankara.
- Çalışkan, S. C. (2011). Çalışanların Psikolojik Güçlendirme Algıları Üzerinde İşyeri Arkadaşlıkları ve Örgütsel İletişimin Etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3): 77-92.
- Çavuşoğlu, S., & Sevinç, K. Ö. S. E. (2016). Örgüt Kültürünün Örgütsel Sessizlik Davranışına Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (1), 115-146.
- Detert, J.R., Burris, E.R. (2007). Leadership behavior and employee voice: Is the door really open? Academy of Management Journal, 50, 869-884.
- Dilek, Y.ve Taşkıran, E. (2016), *Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Sessizlik Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 7, Sayı 13.
- Durak, G. (2012). *Korku kültürü ve örgütsel sessizlik*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Dyne, L. V., Ang, S., & Botero, I. C. (2003). Conceptualizing employee silence and employee voice as multidimensional constructs. Journal of management studies, Vol. 40 Issue 6, p1359-1392.

- Elitok, Y., Elitok, U. (2016). *Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kocaeli İlinde Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4, 28.
- Erenler T., E., Çetin, A., & Torun, T. (2016). Çalışanların Öz-Yeterlik Algılarının Sessizlik Davranışı Üzerine Etkisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1: 71-88.
- Erkutlu, H. V.(2015), *Pozitif Örgütsel Davranış*, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Eroğlu, A. H., Adıgüzel, O., Öztürk, A. G. U. C. (2011). Sessizlik Girdabı ve Bağlılık İkilemi: İşgören Sessizliği ile Örgütsel Bağlılık İlişkisi ve Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2): 99-124.
- Gül, H., Özcan, N. (2011). Mobbing ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkiler: Karaman il özel idaresinde görgül bir çalışma. *KSU İİBF Dergisi*, 1 (2): 107-134.
- Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, İstanbul: Der Yayınları.
- Karcıoğlu, F., Timuroğlu, M. K., ve Çınar, O. (2009). Örgütsel İletişim ve İş Tatmini İlişkisi-Bir Uygulama-. *Yönetim*, Yıl: 20 (63) : 59-76.
- Kılıç, G. vd. (2013). *Örgütsel Stresin Örgütsel Sessizlik Üzerine Etkisi: Beş Yıldızlı Termal Otel İşletmelerinde Bir Uygulama*, İşl. Araştırmaları Dergisi. 5/1, 17-32.
- Morrison E.W. ve, Milliken F.J. (2000). Organizational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. *The Academy of Management Review*, 25(4), 706-725.
- Paksoy, M ve Ark. (2001), *Örgütsel İletişim*, Eskişehir Anadolu Üni.Yayınları, No: 964.
- Pinder C.C. ve Harlos K.P. (2001). "Employee Silence: Quiescence and Acquiescence As Responses to Perceived Injustice", *Research in Personnel and Human Resources Management*, Vol.20: s. 331-369.
- Premeaux, S.F., Bedeian, A.G. (2003). Breaking the silence: The moderating effects of self-monitoring in predicting speaking up in the workplace. *Journal of Management Studies*, 40(6), 1537-1562.
- Roberts, K.H., O'Reilly, C.A. (1974). Measuring organizational communication. *Journal of Applied Psychology*, 59,321-326.
- SHGM, (2013), *SHY-145 Onaylı Bakım Kuruluşları Yönetmeliği*, Ankara.
- Şimşek, E., ve Aktaş, H. (2014). Örgütsel Sessizlik ile Kişilik ve Yaşam Doyumu Etkileşimi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt/Vol.: 14 - Sayı/No: 2 (121-136).
- Tayfun, A. ve Çatır, O. (2013). *Örgütsel Sessizlik ve Çalışanların Performansları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, İşletme Araştırmaları Dergisi, 5/3, 114-134.
- Tutar, H. (2003). *Örgütsel İletişim*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tutar, H., Yılmaz, M.K. (2013). *İletişim Genel ve Örgütsel Boyutlarıyla*, (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yeşilaydın, G. vd. (2016). *Örgütsel Sessizliğin Nedenleri: Kamu Hastaneleri Çalışanları Üzerine Bir Araştırma*, KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18 (31), 14-22.

EKONOMİ OKURYAZARLIĞI ÜZERİNE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA*

Ebru ÖZGÜR GÜLER¹
Dilek VEYSİKARANI²

ÖZ

Günümüzde teknoloji ve bilgi ağının hızla gelişmesi ile beraber değişen ekonomik koşullar, ekonomi okuryazarı olan rasyonel bireylerin yaşadıkları dünyayı anlamalarını kolaylaştırarak daha akılcı ve katılımcı olmaya yönelmelerini ve ekonomi politikalarının potansiyelini anlamalarını sağlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne kayıtlı olan lisansüstü öğrencilerinin, ekonomi okuryazarlık düzeyleri hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bununla birlikte öğrencilerin farklı demografik özelliklerine bağlı olarak ekonomi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı da incelenmek istenmiştir. Çalışmada, katılımcıların ekonomi okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla Gerek ve Kurt tarafından (2011) Türkçe formu hazırlanan 34 sorudan oluşan ölçeğe yer verilmiştir. Kişisel bilgi formu ile birlikte iki bölümden oluşan anket uygulamasında toplamda 224 lisansüstü öğrencisinin katılımı sağlanmıştır. Toplanan ve düzenlenen verilere ilişkin tanımsal istatistikler ve çok değişkenli istatistiksel analiz yöntemlerinden faktör analizi uygulamaları SPSS paket programı kullanılarak yapılmıştır. Kullanılan ekonomi okuryazarlık ölçeğine ilişkin güvenilirlik katsayısı %94 olarak elde edilmiş ve ekonomi okuryazarlığı ölçeği toplamda beş alt boyuta indirgenmiştir. Analiz sonuçlarından ekonomiyi takip etme sıklığı ve alınan ekonomi ile ilgili ders sayılarının artması ile birlikte ekonomi okuryazarlık düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Ekonomi Okuryazarlığı, Faktör Analizi.

AN EMPRICAL RESEARCH ON ECONOMIC LITERACY

ABSTRACT

Today, with the rapid development of technology and information network, the changing economic conditions, economy literate rational individuals tend to be more rational and participatory by facilitating the world understanding in which they live and understand the economic policies potential. This study aim is to reveal the economic literacy levels of graduate students enrolled in the Institute of Social Sciences of Cukurova University. In addition, it was investigated whether economic literacy levels changed according to different students demographic characteristics. To determine the participants' economic literacy levels, the scale consisting of 34 questions was prepared by Gerek and Kurt (2011). A two-part questionnaire including personal information form was applied 224 graduate students. Collected data were entered into SPSS package program and factor analysis was used from multivariate statistical analysis methods. The economy literacy scale reliability coefficient was 0.94 and the economy literacy components were reduced to five sub-dimensions. consequently, it was found economy literacy level increased as a result of increasing the economy frequency and increasing economics courses.

Keywords: Economics, Economics Literacy, Factor Analysis

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F., Ekonometri Bölümü, ozgurebru@cu.edu.tr, OrcId: 0000-0002-1514-0474

² Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F., Ekonometri Bölümü, dveysikarani@cu.edu.tr, OrcId: 0000-0001-8071-0720

* Bu çalışmanın bir kısmı, 17 – 20 Ekim 2018'de düzenlenen, 19. Uluslararası EYİ Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Received/Geliş: 29/03/2019 Accepted/Kabul: 15/04/2019, Research Article/ Araştırma Makalesi
Cite as/Alıntı: Özgür Güler, E., Veysikarani, D. (2019), "Ekonomi Okuryazarlığı Üzerine Ampirik Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.126-141.

Giriş

Günümüzdeki politika yapıcılar çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin ekonomi okuryazarı olmalarının ne denli önemli olduğuna dikkat çekmek için ekonomi ve finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ihtiyacını sıklıkla dile getirmektedirler. Bununla birlikte teknolojinin hızla gelişmesi ve bilgi dağıtımının ülke sınırlarını aşarak evrensel boyuta ulaşması bir ülkenin ekonomisini, kültürünü ve politikasını etkileyecek bilgilerin genişletilmesine de yol açacaktır.

Bireylerin hayatta kalabilmeleri için yaşam ile ilgili her alanda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu alanlardan ekonomiyi bilmek, hayatta kalmayı sürdürebilmek açısından, bu alanda bilgi edinme konusunda uzmanlaşmayı gerektirmektedir (Stigler, 1970, s.81). Bir birey ne kadar erken ekonomi okuryazarlığı yeteneğine sahip olursa, şimdiki ve gelecekteki finansal hedefleri için ne yapması gerektiğine dair daha net kararlara sahip olacaktır (Utami, 2014, s.24).

Ekonomi okuryazarlığı sayesinde vatandaşlar, etkili bir demokratik sisteme ayak uydurabilmelerinin yanında işletme yöneticilerinin etkili organizasyonel performans elde etmeleri de sağlanmış olacaktır (Koshal vd., 2011, s.49). Yatırım fırsatlarından yararlanma finansal gelişim ile değil ekonomi bilgisi yeteneğine sahip olup olmamaya bağlıdır (Lo Prete, 2013). Bu doğrultuda, sadece tüketim veya tasarrufun değil, aynı zamanda sigorta, barınma ve istihdam seçimleri, kamu hizmetleri ve demokratik katılım için de iyi bir ekonomi okuryazarı olmak gerekmektedir.

Ekonomi okuryazarlığı literatürde içinde yaşanılan dünyayı daha kolay anlayabilme, rasyonel bireylerin ekonomiye daha akılcı yaklaşarak daha katılımcı olmalarını sağlama olarak tanımlanmaktadır (Gerek ve Kurt, 2011, s.61). Ekonomi okuryazarlığı yeteneğine sahip olan bireylerin; bilinçli seçimler yapabilme, ekonomik güdeleri tanımlayabilme, iktisadi faaliyetlerin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilme kamu ve özel sektörün görev tanımlarının ne olduğunu tanımlayabilme ve girişimciliğin rolünün ne olduğunu anlayabilme gibi yetkinlikleri bulunmaktadır (NCREL,2003; Gerek ve Kurt, 2011).

North Central Regional Educational Laboratory (NCREL) 2003 yılında yayınladığı raporunda ekonomi okuryazarlığını, ekonomik problemleri tanımlayabilme, alternatif maliyetler ve faydaları ayırt edebilme, meydana gelen ekonomik olayların sonuçlarını analiz edebilme becerisi olarak ifade etmektedir. Bazı deneysel bulgulara göre ekonomi okuryazarlığı insanlar için ne kadar gerekli bir alan olarak kabul edilirse edilsin, ekonomi okuryazarlık düzeyinin ülkemizde de olduğu gibi tüm dünyada da düşük bir düzeyde seyrettiği görülmektedir (Davies, 2006; Hansen, vd., 2002, s.464).

Ülke nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan genç kuşağın ekonomi okuryazarlık yeteneğine sahip olması ülkenin hem kalkınması hem de küresel anlamda rekabet gücünü artırabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı yarının geleceği olan gençlerin ekonomi okuryazarlık düzeyini belirleyerek bazı göstergeler açısından anlamlı değişiklikler gösterip göstermediğini incelemektir.

Literatür

Ekonomi okuryazarlığı, finansal okuryazarlık ile anlam benzeşmesi olması nedeniyle bazı durumlarda birbirleri yerine kullanılabilen kavramlardır (Worthington, 2006, s.60). Fakat Gerek ve Kurt (2011)'un da belirttiği üzere, ekonomi okuryazarı olmak finans

bilmeyi de gerektirdiği için finansal okuryazarlık kavramının ekonomi okuryazarlığı kavramı yerine kullanılmaması tercih edilmemektedir.

Huston (2010), son 10 yılda yapılan araştırmalarda kullanılan finansal okuryazarlık koşullarını geniş bir şekilde ele aldığı çalışmada, finansal okuryazarlığı, ekonomi eğitimine yönelik ihtiyacı tanımlamak ve finansal ve ekonomik sonuçlarının çeşitliliğini açıklamak için faydalanılan bir araç olarak görmektedir.

Jappelli (2010), 55 ülkenin uluslararası panel verilerini kullanarak yapmış olduğu çalışmada makroekonomik ve kurumsal değişkenleri ekonomi okuryazarlık göstergeleri ile birleştirmiştir. Analiz sonucunda, ülkeler arasında finansal ve ekonomik yeterliliğin önemli bir boyutta heterojen olduğu görülmüştür.

Koshal ve Gupta, (2011), Hindistan'da İşletme Yüksek Lisansı (MBA) programında eğitim alan 494 öğrencinin ekonomi okuryazarlığını araştırdığı çalışmada sınıf, cinsiyet ve yaş değişkenlerinin ekonomi okuryazarlığı ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ekonomi bilgisi ve deneyimin, ekonomi okuryazarlığı ile pozitif yönlü fakat doğrusal olmayan bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Lo Prete (2013), gelir eşitsizliği ile ekonomi okuryazarlığı arasında bir ilişki olup olmadığını incelediği çalışmada ekonomi okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde gelir eşitsizliğinin, diğer ülkelere kıyasla daha az büyüdüğü sonucunu saptamıştır.

Oanea ve Dornean (2013), Romanya'da İktisat ve İşletme Fakültelerinde Finans yüksek lisans programında eğitim alan öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada toplamda 200 öğrenci ile çalışmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda katılımcıların %75'i ekonomi sorularına doğru yanıt verirken, Romanya'daki öğrencilerinin sadece %48'i yüksek bir düzeyde finans ve ekonomi okuryazarı olarak gözlemlenmiştir.

Burke ve Manz (2014)'e göre ekonomi okuryazarlık düzeyi bireylerin beklentilerini etkiler, ayrıca ekonomi okuryazarlığındaki demografik değişkenlik aynı zamanda enflasyon beklentilerindeki demografik değişkenliğin de açıklanmasına katkıda bulunmaktadır.

Anthony ve arkadaşlarının (2015) öğretmen adaylarının ekonomi okuryazarlık düzeylerini ve yeterliliklerini belirlemek için yaptıkları çalışmada ilköğretim öğretmen adaylarının ilköğretim müfredatındaki ekonomi kavramlarını öğretmek için gerekli olan ekonomi okuryazarlık düzeylerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şantaş ve Demirgil (2015), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin ekonomi okuryazarlık düzeylerini incelemiş, analiz sonuçlarında, dördüncü sınıflarda, beş ve daha fazla sayıda ekonomi dersi alanlarda ve erkeklerde ekonomi ve finansal gelişmeleri takip etme sıklığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ünal ve arkadaşları (2015), ekonomi okuryazarlık düzeyinin kredi kartı kullanımı üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, ekonomi okuryazarlık düzeyi daha yüksek olan katılımcıların ekonomik konularda karar almada ve uygulamada daha bilinçli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Güğərçin ve İplik (2013) yöneticilerin eğitim seviyesinin, çalıştıkları firmaların risk iştahı ile negatif yönlü ilişkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Üniversite gençliğinin ekonomi ve finans bilgi düzeylerinin ülke geleceği açısından oldukça önemli olduğunu düşünen Durmuşkaya ve Kavas (2018) öğrencilere bu yolda en büyük desteği finans derslerine giren akademisyenlerin olduğunu ifade

etmiştir. Yazarlar, 415 akademisyenin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçtükleri çalışmada, akademisyenlerin yaşları ile finansal olarak okur yazar olmaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Yöntem

Araştırma Modeli

Yarınlarmın mimarı olacak olan genç kuşağın ekonomi okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, öğrencilerin ekonomi okuryazarlık durumlarının yaş, cinsiyet, öğrenim gördükleri bölüm, ekonomik gelişmeleri takip etme sıklıkları vb. gibi bazı demografik özelliklerine göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği de araştırmanın diğer hipotezleri arasındadır.

Çalışma Grubu ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın çalışma grubunu 2017 - 2018 eğitim ve öğretim yılında Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne kayıtlı olan yüksek lisans ve doktora öğrencileri oluşturmaktadır. Lisansüstü öğrencilerin ekonomi okuryazar seviyelerini belirlemek için Gerek ve Kurt (2011) tarafından Türkçe formu hazırlanıp geçerliliği ve güvenilirliği sınanan 34 sorudan oluşan "Ekonomi Okuryazarlık Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilere ait özelliklerin incelenebilmesi amacı ile 11 sorudan oluşan kişisel bilgi formu da kullanılmıştır. Toplamda 19 farklı anabilim dalında eğitim gören ve keyfi örnekleme yöntemiyle seçilen 250 lisansüstü öğrenciye ulaşılarak iki bölümden oluşan anket formu uygulanmıştır. Eksik veya hatalı doldurulan anket formları elenerek, veri matrisi temizlenmiş ve toplamda 224 adet anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin, seçilen örneklem için alt boyutlarını elde etmek amacıyla çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden sıklıkla tercih edilen bir boyut indirgeme yöntemi olan faktör analizine yer verilmiştir. Temel amacı fazla sayıdaki değişkenleri daha az sayıdaki alt boyutlara indirgemek olan faktör analizi, gözlemlenen değişkenler arasındaki ilişkiyi kısaca tanımlayan istatistiksel bir yöntemdir (Tabachnick ve Fidell, 2007, 610).

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de özetlenmiştir. Tablo 1'e göre katılımcıların %42'si erkek, %58'i kadın öğrencilerden oluşmaktadır.

Örneklem grubunun yaş ortalaması 28,5 olup, 22 - 28 yaş arası katılımcıların oranı % 62,1 olarak gözlenmiştir. 29 - 35 yaş arası öğrenciler toplam öğrencilerin %27,5'lik kısmına karşılık gelirken, 36 - 42 yaş arası öğrenciler ise %8,5 oranındadır. 43 ve üstü yaş aralığına sahip sadece 4 öğrenci bulunmakta olup bu grubun oranı %1,5'tir.

Medeni durum açısından değerlendirme yapıldığında, katılımcıların %24,1'i evli iken %75,9'unun bekar olduğu gözlenmiştir.

Lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin %79,5'i yüksek lisans öğrencisi iken %20,5'inin doktora öğrencisi olduğu dikkat çekmektedir.

Katılımcıların %90,2'si ekonomik olayları merak etmekte ve %69,6'sı 4 taneden daha az sayıda ekonomi dersi almış bulunmaktadır.

Cevaplayıcıların ekonomiyi takip etme sıklıkları incelendiğinde, ekonomiyi haftada birkaç kez takip edenlerin oranı %56,7 iken her gün takip edenlerin sıklığı %36,2 olarak gözlenmektedir. Ekonomiyi hiç takip etmeyen öğrencilerin oranı ise %7,1'dir.

Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin ekonomiyi takip etmek için kullandıkları araçlar incelendiğinde %83 gibi büyük bir çoğunluğunun interneti tercih ettiği dikkat çekmiştir. Geriye kalan %12,1'lik grup televizyonu kullanırken %2,7'si ise gazeteler vasıtası ile ekonomiyi takip etmektedir.

Tablo 1.
Demografik Özellikler

Değişken	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Erkek	94	42,0
Kadın	130	58,0
Yaş	<i>Ortalama/ Std.Sapma:</i>	28,5/5,25
22-28	139	62,1
29-35	62	27,7
36-42	19	8,5
43 ve üstü	4	1,5
Medeni Durum		
Evli	54	24,1
Bekar	170	75,9
Öğrenim Düzeyi		
Yüksek Lisans	178	79,5
Doktora	46	20,5
Ekonomik olayları merak ederim		
Evet	202	90,2
Hayır	22	9,8
Aldığı ekonomi dersi sayısı		
4'ten az	156	69,6
4'ten fazla	68	30,4
Ekonomiyi takip sıklığı		
Hiç	16	7,1
Haftada birkaç kez	127	56,7
Her gün	81	36,2
Ekonomiyi takip aracı		
TV	27	12,1
İnternet	186	83,0
Ekonomi Dergileri	4	1,8
Gazete	6	2,7
Diğer	1	0,4

Çalışmaya katılan yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin lisansüstü eğitim aldıkları ana bilim dallarına ilişkin dağılım Tablo 2’de yer almaktadır. Bu bağlamda, toplamda 19 anabilim dalında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin büyük bir çoğunluğu %31,7 ile işletme iken bu oranı %13,4’lük payla eğitim bilimleri takip etmektedir. Ekonometri, İktisat ve Temel İslam Bilimleri dalları da bu oranları takip edecek şekilde gözlenmiştir.

Tablo 2.
Öğrencilerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	Frekans	Yüzde
Eğitim Bilimleri	30	13,4
Ekonometri	22	9,8
Felsefe Grubu Eğitimi	2	0,9
Felsefe ve Din Bilimleri	5	2,2
İç Mimarlık	5	2,2
İktisat	21	9,4
İletişim Çalışmaları	1	0,4
İngiliz Dili Eğitimi	7	3,1
İşletme	71	31,7
Maliye	9	4,0
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi	5	2,2
Okul Öncesi Eğitim	5	2,2
Özel Hukuk	6	2,7
Resim-İş Eğitim	4	1,8
Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı	3	1,3
Sınıf Öğretmenliği	3	1,3
Temel İslam Bilimleri	11	4,9
Türk Dili ve Edebiyatı	5	2,2
Uluslararası İlişkiler	9	4,0

Araştırmaya katılan lisansüstü öğrencilerin bazı karakteristik özellikleri belirlendikten sonra, 34 maddeden oluşan Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğine faktör analizi uygulanmıştır. Korelasyon matrisi incelendiğinde, “Tercih edeceğim ürüne karar verirken ihtiyacımı göz önünde bulundururum (Soru 18)” ve “Kredi kartı kullanırken ödeme gücüne göre harcama yaparım (Soru 20)” soru maddelerinin, ölçekteki diğer soru maddeleri ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı saptanarak analiz dışı bırakılmalarına karar verilmiştir. Bu durumun çalışmayı oluşturan örneklem grubunun ölçek sorularını farklı şekilde yorumlamış olmalarından kaynaklanmış olması olasıdır. Bu bağlamda 34 maddelik ölçek yerine 32 sorudan oluşan ölçek için faktör analizi uygulanmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenlerin ve örneklemin faktör analizine uygunluğunu test etmek amacıyla KMO uygunluk ölçütü ile korelasyon matrisinin

anlamlılığını sınavan Barlett küresellik testi kullanılmıştır (Özgür, 2003). Elde edilen ilgili değerler Tablo 3'te özetlenmiştir. Tablo 3'e göre KMO değeri 0,947 olarak hesaplanmış, böylelikle kullanılan örneklemin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir. Bartlett küresellik testi sonucunda ise korelasyon matrisinin birim matrise eşit olduğunu ifade eden H_0 hipotezi, %5 anlamlılık düzeyinde reddedilerek ($p = 0,00 < 0,05$) analize dahil edilen 32 ifadenin kendi aralarındaki korelasyonların istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.
Kaiser-Meyer-Olkin Ölçütü ve Barlett Küresellik Testi

KMO = 0,947		
	Barlett Küresellik Testi	
$\chi^2_{kes} = 5118,7$	Serbestlik Derecesi =	$p - değeri = 0,00$

KMO ve Barlett Küresellik testlerinin ardından alt boyut elde edebilmek için faktör çıkarma (faktörleştirme) işlemine geçilmiş, bunun için öz değer istatistiği kullanılmıştır. Uygun faktör sayısına karar verirken özdeğeri 1'den büyük olan faktörler dikkate alınmıştır (Hair vd., 2010, 110). Bu süreç sonrasında, Gerek ve Kurt (2004)'un bulgularından farklı olarak 5 alt boyut elde edilmiştir. Daha kolay yorumlanabilir faktörlere ulaşılabilme amacıyla dik rotasyon yöntemlerinden, Varimax rotasyonu uygulanmış, elde edilen rotasyonlu faktör yükleri, özdeğerleri ve varyans açıklama yüzdeleri Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4'e göre faktörleştirme ve rotasyon yöntemleri sonucunda elde edilen birinci faktörün özdeğeri 14,88 olup tek başına toplam varyansın %22,8'ini açıklamaktadır. İkinci faktörün özdeğeri 2,68 olup toplam varyansı açıklama yüzdesi 13,07'dir. Üçüncü faktörün özdeğeri 1,375 olup toplam varyansın tek başına %10,81'ini açıklamaktadır. Son iki faktörün özdeğeri gittikçe azalmakta (1,26 ve 1,13) ve bunların varyansı açıklama yüzdeleri sırasıyla %9,94 ve %9,85'tir. Sonuç olarak 32 değişkenden elde edilen 5 alt boyutun toplam varyansı açıklama gücü %66,47'dir.

Tablo 4 incelendiğinde %22,8 ile en fazla varyans açıklama oranına sahip olan birinci faktöre, yüksek yüklerle içinde barındırdığı değişkenlerin yapısı dikkate alınarak "Ekonomik Olgu Bilgisi (EOB)" faktörü adı verilmiştir. Giderek azalan varyans açıklama oranlarına sahip olan diğer faktörlere ise benzer sebeplerle sırasıyla; "Ekonomik Akılcılığın Yansıması (EAY)", "Ekonomik Yapıyı Anlama (EYA)", "Gelir Yönetimi (GY)" ve son olarak da "Bireysel Ekonomi Duyarlılığı (BED)" faktörleri şeklinde isimlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.

Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeği için Elde Edilen Rotasyonlu Faktör Yükleri ve Varyans Açıklama Oranları

Bileşen	Faktör Yükleri
Faktör 1: Ekonomik Olgu Bilgisi (Özdeğer =14,88 / VAO*= %22,8)	
<i>Uluslararası ekonomik kaynakların piyasaya etkisini anlayabilirim (S29).</i>	,821
<i>Menkul kıymetler borsasındaki gelişmelerin ekonomiye etkisini anlayabilirim (S22).</i>	,757
<i>Gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini anlayabilirim(S28).</i>	,743
<i>Ekonomik politikaların fayda ve maliyetlerini değerlendirebilirim (S13).</i>	,714
<i>Rekabetin ekonomik sonuçlarını anlayabilirim (S27).</i>	,686
<i>Dış ekonomik gelişmelerin ülke ekonomisine yansımalarını yorumlayabilirim(S15).</i>	,666
<i>IMF politikalarının ekonomi üzerindeki etkisini tartışabilirim(S32)</i>	,649
<i>Reklam harcamalarının ekonomiye katkılarını yorumlayabilirim(S26).</i>	,619
<i>Küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin (KOBİ) ekonomik rollerini anlayabilirim(S14).</i>	,613
<i>Ulusal finansal kaynakların ekonomiye etkisini anlayabilirim(S17).</i>	,612
<i>Rekabetin tüketim tercihleri üzerindeki etkisini anlayabilirim(S25).</i>	,570
<i>Döviz ve altın fiyatlarında meydana gelen değişimin nedenlerini yorumlayabilirim(S19).</i>	,535
<i>Kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının ekonomik rollerini tanımlayabilirim (S10).</i>	,518
Faktör 2: Ekonomik Akılcılığın Yansıması (Özdeğer = 2,68 / VAO = %13,07)	
<i>Faiz oranlarının piyasaya etkisini anlayabilirim (I2).</i>	,667
<i>Döviz fiyatlarındaki değişimin ihracat ve ithalat üzerindeki etkilerini yorumlayabilirim(S33)</i>	,661
<i>Ekonomik krizlerin işsizlik üzerinde yarattığı etkileri yorumlayabilirim(S34).</i>	,635
<i>Kar ve maliyetler arasındaki farkı anlayabilirim (S1).</i>	,600
<i>Enflasyon oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini anlayabilirim(S11).</i>	,593
<i>Malın azalmasının ve fazlalaşmasının piyasa fiyatlarına etkisini yorumlayabilirim (S9).</i>	,545

*: VAO= Varyans Açıklama Oranlarını ifade etmektedir

Tablo 4 (devam).

Ekonomi Okuryazarlığı için Elde Edilen Rotasyonlu Faktör Yükleri ve Açıklama Oranları

Faktör 3: Ekonomik Yapıyı Anlama (Özdeğer = 1,375 / VAO= %10,81)	
<i>Sunulan hizmetleri ekonomik açıdan değerlendirebilirim(S5).</i>	,682
<i>Bireylerin davranışlarını etkileyen ekonomik unsurları algılayabilirim. (S6).</i>	,615
<i>Arz-talep dengesizliklerinin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim (S7).</i>	,599
<i>Üretici ile tüketici arasındaki etkileşimin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim(S8).</i>	,595
Faktör 4: Gelir Yönetimi (Özdeğer = 1,26 / VAO= %9,94)	
<i>Genel tüketim harcamalarımı gelirimine göre düzenleyebilirim(S2).</i>	,763
<i>Parasal kaynaklarımı değerlendirerek akılcı (rasyonel) tercihler yapabiliyim (S3).</i>	,736
<i>Ekonomik tercihlerimin fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim (S4).</i>	,594
Faktör 5: Bireysel Ekonomi Duyarlılığı (Özdeğer =1,13 / VAO= %9,85)	
<i>Tüketeceğim ürüne karar verirken fiyat-fayda ilişkisini göz önünde bulundururum (S23).</i>	,668
<i>Taksitlendirme yaparken gelirim göz önünde bulundururum (S30).</i>	,629
<i>Kredi kullanırken gelir-gider dengemi sağlayabilirim. (S31).</i>	,629
<i>Ürün satın alırken marka yerine kalitesine bakarım (S24).</i>	,606
<i>Bir malın fiyatı aşırı yükselirse yerine aynı faydayı sağlayan daha düşük fiyatlısını alırım (S16).</i>	,599
<i>Ürünlerin tüketicilere ulaşım sürecinin fiyatlara nasıl yansıdığını anlayabilirim(S21)</i>	,437

*: VAO= Varyans Açıklama Oranlarını ifade etmektedir

Analiz sonuçlarında elde edilen 5 alt boyutun güvenilirliklerini test etmek için Cronbach α katsayıları hesaplanarak Tablo 5'te sunulmuştur. Tablo 5 incelendiğinde ekonomi okuryazarlık ölçeğinin alt boyutlarının %94 ile %81 arasında Cronbach α değerleri aldığı görülmektedir. Ayrıca, çalışmada kullanılan 32 maddenin tamamı için bu katsayı da %94 olarak hesaplanmıştır. Cronbach α katsayılarının 1 e yakın değerler alması, ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlılığının yüksek olduğu anlamına geleceğinden, kullanılan ölçek yüksek derecede güvenilir olarak kabul edilir (Kartal ve Dirlik, 2016, 1870). Bu durumda elde edilen ekonomi okuryazarlık ölçeğinin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 5.

Alt Boyutlara İlişkin Cronbach α Güvenirlilik Katsayıları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	α
Ekonomik Olgu Bilgisi	13	0,94
Ekonomik Akılcılığın Yansıması	6	0,88
Ekonomik Yapıyı Anlama	4	0,85
Gelir Yönetimi	3	0,81
Bireysel Ekonomi Duyarlılığı	6	0,82

Güvenirlilik analizlerinin ardından Tablo 1’de özet istatistikleri sunulan demografik değişkenlerin, ekonomi okuryazarlığı için elde edilen alt boyutlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu inceleme sonrasında; medeni durum, yaş ve öğrenim düzeyi (yüksek lisans / doktora) değişkenlerinin hiç biri ile elde edilen 5 faktör arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Bunun yanında cinsiyet, geçim kaynağı, ekonomiyi merak etme durumu, ekonomiyi takip etme sıklığı ve alınan ekonomi dersi sayısı değişkenleri için bazı faktörler açısından anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Her bir değişken için sözü edilen farklılıklar ve ilgili yorumlar sırasıyla ele alınmıştır.

İlk olarak cinsiyetin ilgili alt boyutlarla etkisi t – testi ile test edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 6’da sunulmuştur. Tablo 6’ya göre, cinsiyet değişkeni göz önünde bulundurulduğunda sadece EOB ve EAY faktörlerinin anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki faktör içinde erkek öğrencilerin ortalama skorları, kadın öğrencilerden daha fazladır. Diğer 3 faktör için ise cinsiyet değişkeni bakımından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 6.

Cinsiyetin Alt Boyutlar Üzerine Etkisi

Faktör	Grup	n	Ortalama	St. Sapma	t	p - değeri
EOB	Erkek	94	0,170	1,04	2,188	0,03*
	Kadın	130	0,123	0,96		
EAY	Erkek	94	0,286	0,85	3,87	0,00*
	Kadın	130	0,210	1,05		
EYA	Erkek	94	0,123	1,06	1,58	0,12
	Kadın	130	0,09	0,95		
GY	Erkek	94	0,04	0,93	0,45	0,66
	Kadın	130	0,03	1,05		
BED	Erkek	94	0,06	0,99	0,73	0,47
	Kadın	130	0,04	1,01		

*: %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkı gösterir.

Doktora ve yüksek lisans öğrencilerinin geçim kaynaklarının ekonomi okuryazarlık alt boyutları üzerinde etkisinin incelendiği Tablo 7'ye göre geçim kaynaklarının EAY alt boyutu üzerinde % 5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılığa sebep olduğu gözlenmiştir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının ortaya çıkarılması amacıyla ikili karşılaştırmalar yapılmış, elde edilen bulgular Tablo 8'de özetlenmiştir.

Tablo 7.
Geçim Kaynağının Alt Boyutlar Üzerine Etkisi

Faktör	F	p-değeri
EOB	0,051	0,95
EAY	6,828	0,00*
EYA	0,221	0,80
GY	0,045	0,96
BED	1,890	0,15

*: %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkı gösterir.

Yapılan ikili karşılaştırmalar ile farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını belirlemek için önce varyansların homojenliği Levene testi ile test edilmiş, varyansların eşit olduğu bulgusundan sonra bu durum için literatürde sıklıkla kullanılan Bonferroni testi kullanılmıştır. Tablo 8'e göre, herhangi bir işte çalışan lisansüstü öğrencilerin ekonomik akılcılığın yansıması özelliği bakımından burs veya kredi alan öğrencilere kıyasla daha iyi durumda olduğu söylenebilir.

Tablo 8.
EAY Faktörünün Geçim Kaynağına Göre İkili Karşılaştırılması

Faktör	Gruplar	Ortalama	Anlamlı Farklar*
EAY	(1): Burs veya Kredi	-0,49	(3) > (1)
	(2): Aile Yardımı	-0,17	
	(3): Herhangi bir işte çalışma	0,19	

*: %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkı gösterir.

Araştırmaya katılan yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin ekonomiyi merak edip etmediklerinin ekonomi okuryazarlığı alt boyutları üzerindeki etkisi Tablo 9'da araştırılmıştır. Tablo 9'a göre ekonomiyi takip etme durumunun Bireysel ekonomi duyarlılığı faktörü hariç diğer 4 faktörler ile anlamlı bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Anlamlı etki içeren tüm faktörler için ekonomiyi takip edenlerin, takip etmeyenlere nazaran ortalama olarak daha fazla ekonomi okuryazarı olduğu söylenebilir.

Tablo 9.

Ekonomiyi Merak Etme Durumunun Alt Boyutlar Üzerine Etkisi

Faktör	Grup	n	Ortalama	Standart Sapma	t	p-değeri
EOB	Evet	202	0,058	0,95	2,22	0,03*
	Hayır	22	- 0,440	1,32		
EAY	Evet	202	0,096	0,89	4,55	0,00*
	Hayır	22	-0,880	1,44		
EYA	Evet	202	0,049	0,95	2,22	0,03*
	Hayır	22	-0,450	1,29		
GY	Evet	202	0,058	0,91	2,63	0,01*
	Hayır	22	-0,530	1,56		
BED	Evet	202	0,020	0,91	0,99	0,53
	Hayır	22	-0,200	1,60		

*: %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkı gösterir.

Ekonomiyi merak etme durumu ile yakından ilgili olabileceği düşünülen, ekonomiyi takip etme sıklığı açısından anlamlı bir farklılığın olup olmadığına ilişkin yapılan ANOVA testi sonuçları da Tablo 10'da yer almaktadır. Tablo 10'da görüldüğü üzere, ekonomiyi “hiç”, “haftada birkaç kez” ve “her gün” takip edenlerin EOB, EAY, EYA ve GY alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Burada da ekonomiyi merak etme durumunda olduğu gibi BED faktörü bakımından yine anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 10.

Ekonomi Takip Sıklığının Alt Boyutlar Üzerine Etkisi

Faktör	F	p - değeri
EOB	14,793	0,00*
EAY	10,404	0,00*
EYA	3,770	0,03*
GY	3,969	0,02*
BED	1,256	0,29

*: %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkı gösterir.

Tablo 10'da elde edilen sonuçların altında ikili karşılaştırmalara geçilmiş, benzer ön adımların ardında Tablo 11'de verilen ikili karşılaştırma sonuçlarına ulaşılmıştır. Tablo 11'de yer alan tüm alt boyutlar incelendiğinde, ekonomiyi takip etme sıklığı arttıkça ilgili faktör bakımından ekonomi okuryazarlık düzeyinin de arttığı dikkat çekmektedir. Bu bulgudan hareketle ileride ki çalışmalarda “Ekonomiyi takip etme sıklığı mı ekonomi okuryazarlık düzeyini artırır?” Yoksa zaten “Ekonomi okuryazarlık düzeyi yüksek olanlar mı ekonomiyi takip etmektedir?” Araştırma sorusuna cevap aranarak nedensellik ilişkisi kurulabilir.

Tablo 11.

Alt Boyutlar ile Ekonomi Takip Sıklığına İlişkin İkili Karşılaştırılması

Faktör	Gruplar	Ortalama	Anlamlı Farklar*
EOB	(1): Hiç	0,133	
	(2): Haftada birkaç kez	0,270	(3) > (2)
	(3): Her gün	0,450	
EAY	(1): Hiç	-0,806	(3) > (1)
	(2): Haftada birkaç kez	0,094	(3) > (2)
	(3): Her gün	0,307	
EYA	(1): Hiç	-0,650	(3) > (1)
	(2): Haftada birkaç kez	0,049	
	(3): Her gün	0,051	
GY	(1): Hiç	0,195	(3) > (1)
	(2): Haftada birkaç kez	0,130	(3) > (2)
	(3): Her gün	0,250	

*: %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkı gösterir.

Son olarak, katılımcıların eğitim hayatları boyunca aldıkları ekonomi ders sayısının ekonomi okuryazarlık alt boyutları üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığı Tablo 12 de incelenmiş ve lisansüstü öğrencilerin aldıkları ekonomi ders sayılarının, elde edilen ilk 3 faktör olan EOB, EAY ve EYA boyutları bakımından anlamlı bir fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 12 incelendiğinde, anlamlı fark bulunan her 3 faktör içinde 4'den az sayıda ekonomi dersi alan lisansüstü öğrencilerinin, 4'den fazla sayıda ekonomi dersi almış olan öğrencilerden daha düşük ekonomi okuryazarlık ortalamalarına sahip oldukları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin almış oldukları ekonomi ders sayısı arttıkça ekonomi okuryazarlık düzeylerinin de artacağı söylenebilir.

Tablo 12. Alınan Ekonomi Ders Sayısının Alt Boyutlar Üzerine Etkisi

Faktör	Grup	n	Ortalama	St.Sapma	t	p - değeri
EOB	4'ten az	156	-0,190	1,004	4,38	0,00*
	4'ten fazla	68	0,430	0,85		
EAY	4'ten az	156	-0,130	1,016	2,93	0,00*
	4'ten fazla	68	0,290	0,902		
EYA	4'ten az	156	-0,080	1,076	2,17	0,03*
	4'ten fazla	68	0,190	0,77		
GY	4'ten az	156	-0,058	1,11	1,57	0,19
	4'ten fazla	68	0,130	0,68		
BED	4'ten az	156	-0,028	1,06	0,70	0,52
	4'ten fazla	68	0,065	0,86		

*: %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkı gösterir.

Tartışma ve Yorum

Ekonomik olayların ve ekonomi biliminin hem dünya hem de ülkemiz açısından ulaştığı boyut ve karmaşıklık, ekonomi bilmenin herkes tarafından zorunlu olması gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Çünkü ekonomi okuryazarlık yeteneğine sahip olan vatandaşlar günlük hayatta kullanabilecekleri deneyimler kazanmaktır (Akhan, 2013, 208).

Sosyal bilimler enstitüsü öğrencilerinin ekonomi okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi hedefleyen bu çalışmada Ekonomi okuryazarlık düzeyini belirlemek için Gerek ve Kurt'un (2011) geçerliliği ve güvenilirliği sınanmış, Türkçe formunu hazırlamış olduğu 34 maddelik ölçek kullanılmıştır. Faktör analizi sonucunda orijinal ölçekten farklı olarak beş alt boyut elde edilmiştir. Medeni durum, yaş ve öğrenim seviyesi (doktora öğrencisi veya yüksek lisans öğrencisi olup olmama) demografik değişkenlerinin ekonomi okuryazarlığını etkileme gücü istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Cinsiyet ve geçim kaynağı değişkenlerinin ekonomi okuryazarlık alt boyutları üzerinde istatistiksel bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde, elde edilen bulguları destekleyen çalışmalar mevcuttur (Teyyare, 2018; Şantaş ve Demirgil, 2015). Ekonomiyi merak edenlerin etmeyenlere oranla daha yüksek ekonomi okuryazarlık ortalamalarına sahip olduğu elde edilen bulgular sonucunda ifade edilebilir. Ayrıca ekonomiyi takip etme sıklığında ve alınan ekonomi ders sayısının artmasında ekonomi okuryazarlık düzeyinde anlamlı değişimler oluşturduğu ortaya konmuştur. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular literatür ile benzerlikler göstermektedir (Chen ve Volpe, 1998; Şantaş ve Demirgil, 2015; Yayar ve Karaca, 2017).

Tüketim çılgınlığı şeklinde ifade edilen bu çağda, ekonomiyi bilmek, ekonomide meydana gelen olayları yorumlayabilmek ve ekonomi konuları hakkında doğru kararlar alabilmek hem bireysel hem de ülke geleceği açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, ülke geleceğini şekillendiren, eğitim ve öğretimin en yüksek kademelerini ifade eden, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin, ekonomi eğitimlerinin göz ardı edilmeyerek eğitim hayatlarının her aşamasında ön sıralarda olması önerilmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında, ekonomi bilmenin veya ekonomi öğrenmenin, eğitim görülen fakülte veya bölüm ile ilişkisinin olmaması her bölümde eğitim gören öğrencilerin mutlak surette ekonomi hakkında bilgi alması gerekliliğini de vurgulamaktadır. Literatürde, ekonomi okuryazarlığına yönelik kullanılan farklı ölçme teknikleri de yer almaktadır. Bu şekildeki farklı ölçme araçları ile yapılacak olan araştırmalar daha farklı sonuçlar verebilecektir. Ayrıca Türkiye'deki farklı yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören lisansüstü öğrencileri için benzer çalışmalar yapılarak, ekonomi okuryazarlığı açısından karşılaştırmaların yapılması mümkün olabilecektir. Böylelikle elde edilecek çalışmaların karşılaştırılarak yorumlanmasının da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Akhan, N. E. (2013). Adım Adım Ekonomi Okuryazarlığı: Sosyal Bilgiler Dersleri İçin Alternatif Yollar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,6(14), 1-36.

- Anthony, K. V., Smith, R. C., ve Miller, N. C. (2015). Preservice elementary teachers' economic literacy: Closing gates to full implementation of the social studies curriculum. *Journal of Social Studies Research*, 39(1), 29–37.
- Burke, M. A., ve Manz, M. (2014). Economic literacy and inflation expectations: evidence from a laboratory experiment. *Journal of Money, Credit and Banking*, 46(7), 1421–1456. <https://doi.org/10.1111/jmcb.12144>
- Chen, H., ve Volpe, R. P. (1998). An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 7(2), 107–128.
- Davies, P. (2006). Educating citizens for changing economies. *Journal of Curriculum Studies*, 38(1), 15–30. <https://doi.org/10.1080/00220270500185122>
- Durmuşkaya, S., ve Kavas, Y. (2018). Akademik Gelişim Ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 925–939.
- Gerek, S., ve Kurt, A. A. (2011). Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 59–73.
- Gügerçin, U. ve İplik, F. N. (2013). "Yöneticilerin Eğitim Seviyeleri İle Firmaların Risk İştahı Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 1(2): 44 - 53.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B. ve Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. Seventh Edition, Pearson Publication, New York.
- Hansen, W. L., Salemi, M. K., ve Siegfried, J. J. (2002). Use It or Lose It: Teaching Literacy in the Economics Principles Course. *American Economic Review*, 92(2), 463–472. <https://doi.org/10.1257/000282802320191813>
- Hayta, N., ve Akhan, N. E. (2014). İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Ekonomi Okuryazarlığının Geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 205–230.
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *The Journal Of Consumer Affairs* 44(2), 296–316.
- Jappelli, T. (2010). Economic literacy: An international comparison. *Economic Journal*, 120(548). <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2010.02397.x>
- Kartal, S. K., ve Dirlık, E. M. (2016). Geçerlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Güvenirlikte En Çok Tercih Edilen Yöntem: Cronbach Alfa Katsayısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1865–1879.
- Koshal, R. K., Gupta, A. K., Goyal, A., ve Choudhary, V. N. (2011). Assessing Economic Literacy of Indian MBA Students. *American Journal of Business*, 23(2), 43–52.
- Lo Prete, A. (2013). Economic literacy, inequality, and financial development. *Economics Letters*, 118(1), 74–76. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2012.09.029>
- Oanea, D.-C., ve Dornean, A. (2013). Defining and Measuring Financial Literacy. New Evidence from Romanian' Students of the Master in Finance. *Annals of the Alexandru Ioan Cuza University - Economics*, 59(2), 113–129.
- Özgür, E. (2003). Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz Yöntemleri ve Bir Uygulama. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şantaş, F., ve Demirgil, B. (2015). Ekonomi Okuryazarlı Düzeyinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, Mart-Nisan(48), 46–60.

- Stigler, G. J. (1970). The Teaching of Economics The Case , If Any , for Economic Literacy, *Spring*, 77–84.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2007). Using Multivariate Statistics. Fifth Edition, *Pearson Education Inc.*, USA, 1008 p.
- Ünal, S., Düğer, Y. S., ve Söylemez, C. (2015). Ekonomi Okuryazarlığı ve Kredi Kartı Tutumunun Rasyonel Kredi Kartı Kullanımına Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı MYO Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 31–52.
- Utami, N. N. (2014). The economic literacyEducation for elementary school students. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 19(11), 24–27.
- Teyyare, E., Ayyıldız, B., Dirican H.,Zıvalı, B.S. ve Renkli, B. (2018). İktisadi ve mali okuryazarlık üzerine bir araştırma: abant izzet baysal üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(1), 99–120.
- Worthington, A. C. (2006). Predicting financial literacy in Australia. *Financial Services Review*, 15(1), 59–79.
- Yayar, R., ve Karaca, Ö. E. (2017). Economic Literacy Levels of Public Officers in Turkey. *Pakistan Journal of Commerce & Social Sciences*, 11(1), 49–65.

HOW AND WHY CONSUMERS USE SOCIAL MEDIA: A QUALITATIVE STUDY BASED ON USER-GENERATED MEDIA AND USES & GRATIFICATIONS THEORY*

Eda YAŞA ÖZELTÜRKAY¹
Emel YARIMOĞLU²

ABSTRACT

The aim of the study is to analyze how and why consumers use social media. With the scope of the aim, the user-generated media content and the uses and gratifications theories were reviewed. The study was designed as a qualitative research with thirty-two social media users with semi-structured interviews. Data gathered and were analyzed with content analysis technique. The findings regarding the user-generated media showed that the participants contribute social media by consuming information, producing content for improving self-actualizations, and participating in social interaction by liking and writing comment. The findings regarding the uses and gratifications showed that six uses and gratifications were identified for customers, and five uses and gratifications were identified for companies.

Keywords: Social Media, User-Generated Media Content, Uses And Gratifications Theory, Semi-Structured Interview, Qualitative Study

TÜKETİCİLER SOSYAL MEDYAYI NASIL VE NİÇİN KULLANIRLAR?: KULLANICI TARAFINDAN OLUŞTURULMUŞ İÇERİK VE KULLANIMLAR & DOYUMLAR KURAMLARINA DAYALI NİTEL BİR ÇALIŞMA

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, tüketicilerin sosyal medyayı nasıl ve niçin kullandıklarını analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada kullanıcı tarafından oluşturulmuş içerik ve kullanımlar ve doyumlar kuramı kullanılmıştır. Çalışma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmış olup, otuz iki sosyal medya kullanıcısıyla yarı-yapılandırılmış görüşmelerle tamamlanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Kullanıcı tarafından oluşturulmuş içerik ile ilgili bulgular; katılımcıların sosyal medyayı bilgi tüketme, kendini gerçekleştirme amaçlı içerik yaratma ile beğeniler ve yorumlar vasıtasıyla sosyal etkileşime geçme şeklinde kullandıklarını göstermiştir. Kullanım ve doyumlar ile ilgili bulgularda; tüketiciler için altı, işletmeler için beş farklı kullanım ve doyum elde edildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Kullanıcı Tarafından Oluşturulmuş İçerik, Kullanımlar Ve Doyumlar Kuramı, Yarı-Yapılandırılmış Görüşme, Nitel Araştırma

¹ Assoc. Prof. Dr., Çag University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Dept. Of International Management, edayasa@cag.edu.tr ORCID: 0000-0001-9248-1371

² Asst. Prof. Dr., Yaşar University, Faculty of Business, Dept. Of Business Administration emel.yarimoglu@yasar.edu.tr ORCID: 0000-0002-0484-5006

* The first version of this study was presented at the 22nd Marketing Congress (28-30 September 2017, Trabzon).

Received/Geliş: 25/10/2018 Accepted/Kabul: 28/03/2019, Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Yaşa Özeltürkay, E., Yarimoğlu, E. (2019), "How and Why Consumers Use Social Media: A Qualitative Study Based on User-Generated Media And Uses & Gratifications Theory", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.142-161.

Introduction

Today's consumers are no longer merely passive recipients in the marketing exchange process, now they are taking an increasingly active role in co-creating everything from product design to promotional messages (Hanna et al., 2011). People get in touch one with another very easily especially with social media tools. These tools are very active and fast-moving domain. Therefore people or companies who would like to survive should keep their account up to date (Kaplan and Haenlein, 2010). People use social media channels to interact with other people, and meet their specific needs. Social media is stated as a communication mechanism that allows users to communicate with thousands, and perhaps billions, of individuals all over the world (Whiting and Williams, 2013). Internet addiction is also discussed in many disciplines, and accepted as a theorized disorder involving people who find themselves spending a lot of time online (Grohol, 1999).

In recent years, social media usage has been rapidly increasing in Turkey and the reasons and the motivations of consumers' using social media have become frequently discussed issues (Aglaroz and Ozata, 2013). The numbers of social media users in Turkey are increasing, and also the importance of addictive behaviors of Turkish people to internet and social media have been becoming more important. Since the rapid development in social media, this study was interested in searching behaviors and perceptions of users in social media.

The purpose of this study was to provide a comprehensive understanding about how and why Turkish consumers use social media. Therefore; two different research questions were formed within this aim. Based on the purpose of the study, to analyze users' behaviors and perceptions in social media, the user-generated media content (UGM) and the uses and gratifications theory (UGT) were used, and a qualitative study was designed. The study contained two parts. The first part contained the review of the major and current literature on the theory of uses and gratifications & user-generated media content. The second part included the research aim, research methodology, findings, conclusion, managerial implications, and limitations

Literature Summary

Uses & Gratification Theory

Uses and Gratification theory (UGT) is one of the audience-centered approaches. Differently from other media effect theories UGT assumes that individuals have power over their media usage, rather than positioning individuals as passive consumers of media. Regarding to this theory, understanding why and how people actively seek out specific media to satisfy their specific needs as opposed to what media does to people are clarifying (David, 2016). The UGT can also explain why people use social media tools, and the theory also asserts that people utilize media because they are seeking to fulfill a need that necessitates being met (Hicks et al., 2012). According to this theory; media users play an active role in choosing and using the media which means media users can take a part actively in the communication process. The communication process starts with sender and ends with receiver (user/consumer). In this process consumers can passively accept the message. However based on the UGT, users may differentiate their sources and messages according to their needs. Blumler and Katz (1974) explained that users can search different alternative media sources (choices)

which they have already had many in order to satisfy their needs. It means they can easily switch off the channels. UGT is generally defined as an “approach to media study focusing on the uses to which people put media and gratifications they seek from these uses” (Baran and Davis, 2009). The basic definition of the theory can be stated as people use mass media because usage satisfies a need and provides gratification (Tomko, 2007). UGT theory was used in the literature frequently. Therefore, many studies (Park et al, 2009; Hicks, et al. 2012; Urista et al. 2009; Whiting & Williams, 2013; Froget, et al. 2013) related to this theory (UGT) are doing rapidly to analyze and understand user’s gratifications. UGT researchers today are exploring stage three as predictive and explanatory possibilities of the theory by connecting media usage with individual factors (Davis, 2006). However, it is accepted that the founder of the approaches are mostly known and stated in the articles as Blumler and Katz, before these scholars the origin theory is built up by Herta Hertzog. She was the first people who coined the word “gratifications” in connection media usage, in 1944 (Tomko, 2007). She sought three different types of gratification as, emotional, wishful thinking, and learning. In further research at the same term, Schramm’s (1949) research was first to focus on the social reasons for media consumption. And in his study he stated that people seek reading the newspaper to satisfy the Pleasure Principle or the Reality Principle. Both television and Internet content can be consumed to satisfy the Pleasure Principle or the Reality Principle as well. In 1954 Wilbur Schramm indicated that “the amount of gratification an individual expected to get out of a certain form of media and the amount of effort the individual would have to exert to get it”. Some related concepts of Schramm’s are rewards, reward-driven, proximity (Tomko, 2007; Davis 2006).

All above scholars were acted on theory building’s first stage. Further of these scholars, with the dawning of the age of television (1960s), a new arena was opened for the U&G as a second stage and the major contributors were Katz and Foulkes (1962), Mendelsohn (1964), Greenberg and Dominick (1969) and et al, (Davis, 2006). Based upon the effect of narcotization, Katz and Foulkes (1962) stated that watching television is to enter a dream world, which substitutes fantasy for real life (Tomko, 2007). In 1972, Blumler, Brown and McQuail suggested four uses of media as follows, diversion, personal relationships, personal identity, and surveillance (Davis, 2006). In 1984, one of the major contributors of the theory, Rubin classified viewers into instrumental and ritualized viewers and described as follows “ritualized television use appears to be habitual, frequent, and indicate a high regard for television as a medium however, instrumental television viewing appears to be purposeful, selective, and goal-directed, without being frequent or indicating a high regard for the importance of the medium” (Tomko,2007).

Table 1: The origin of Uses & Gratification (U&G) Theory and its major contributors

Years	Major Contributors
1940's and 1950's The U & G Theory and origin	Herta Hertzog (1944):Lazarsfeld and Stanton (1944) Wilbur Schramm (1954): Katz and Foulkes (1962),Mendelsohn, (1964)
The U&G Theory and Television—1960's	Greenberg & Dominick, (1969) Blumler & McQuail (1969) Maslow (1970);, lumler, Brown, & McQuail (1972)
The U&G Theory and Social Development—1970's	Katz, Blumler, and Gurevitch (1973-1974) ,Blumer, (1979)
The U&G Theory and Audience—1980's	Palmgreen and Rayburn (1982),Bryant and Zillmann, (1984),Windahl (1981),Rubin, (1984),Levy and Windahl (1984) Finn (1997), Eighmey & McCord (1998) Ruggiero (2000), Papacharissi & Rubin (2000) Richardson (2003), LaRosa & Eastin (2004)
The U&G Theory and the Internet—1990's through present	Park et al. (2009), Baran and Davis, 2009) Urista et al., (2009), Hicks et al., (2012) Froget et al (2013), Ezumah (2013) Whiting and Williams, (2013)., Tanta et al., (2014)

Source; Adopted from Tomko, (2007), Davis, (2006) and upto date by authors.

Previous Studies related to U & G theory; especially quantitative studies are prepared. Park et al. (2009) identified basic needs of college students for Facebook gratifications as entertainment, information, socializing and self-status seeking; the other Facebook users' study is initiated by Froget et al (2013) to identify socio demographic factors effects on usage and found significant differences among different income group levels. Regarding to this studies also Ezumah (2013) determined the gratifications of social media users preferences of one social media tool over others as keeping in touch with friends/family, sharing photos and entertainment were significant factors for college students being on social media and Tanta et al. (2014) listed the reasons as socializing, communicating and dates with their friends, discussing school activities. Especially more of the studies indicated above are structured on Facebook users and their preferences. Beside the Facebook studies related to the theory also there are limited studies gathering data with other social media tools. According to the results of Hicks et al., (2012) the similiar gratifications (information seeking, interpersonal utility, entertainment and free time activity) are gathered from the tool of Yelp. Com. Limited

qualitative studies were carried out based on this approach. Palmgreen and Rayburn (1979) conducted a quantitative research to find uses and gratifications of watching television. It was obtained seven components and eleven gratifications. The research also showed the differences between gratifications-sought and gratifications-obtained. The study which contains both qualitative and quantitative methods searched the reasons of web usage through uses and gratifications theory (Korgaonkar and Wolin, 1999). Social escapism motivation, information motivation, interactive control motivation, socialization motivation, and economic motivation were revealed as the main causes of using internet. There are many quantitative studies (Özer, 2017, Üçer, 2016; Kara, 2016; Çam et al, 2014; Biçer, 2014; Köseoğlu, 2012; Akçay, 2011; Alikılıç vd., 2013; Karakoç ve Gülsünler, 2011; Ayhan & Balcı, 2009; Küçük Kurt et al, 2009, Toruk, 2008) are prepared based on Uses & Gratifications theory in Turkey. More of those studies are carried out by survey technique and the data gathered from university students. Toruk (2008) determined that income level and gender have important roles on social media usage of students. Küçük Kurt et al., (2009) analyzed the reasons why students follow the media channels (television, internet and newspaper) and stated that students in this study are using social media to satisfy their emotional needs. The results of the study of Ayhan & Balcı (2009) indicated that there are four (interaction, social escape, economic benefit and entertainment) essential factors in internet usage and motivation. Köseoğlu, (2012) identified the kind of factors motivating university students' being online on Facebook, are easy to use, sharing video/photography, follow the agenda, magazine issues, social interactions. Çam et al., (2014) determined the other significant effect on the motivations of students be online and use social media as information-seeking, solving problem, connectivity and content management. The related studies aim is to understand the motivational factors of university students or staffs' using habits of Facebook, the major social media tools. However, Özer, (2017) detailed the theory (UGT) in his study within the concept of the question "Why the students use Twitter?" Then, he stated that the factors for twitter users are aligned as entertainment, following the agenda and reading other's tweets. Besides students related studies, Bicer (2014), identified the motivational factors of academicians who use Facebook as, communication with other academicians and-or followers, visibility in academic area and perform their daily activities. As it seen in the literature part of Turkey, there are many related quantitative studies within the context of motivational factors through social media usage. Moreover these studies, there are a few qualitative based studies (Üçer, 2016; Kara, 2016) with these notion are carried out. Üçer (2016), answered the question of "Why university students use social media tools?" through their focus group study of Facebook, Instagram and Twitter users. The findings of the study revealed that, the popularity of Facebook and Twitter has decreased among students and the major reasons to use these tools to make social interaction, reach news and knowledge, and entertainment. Paralel to Üçer (2016), Kara indicated the Snapchat usage behavior and preferences of the student in the context of the theory of UGT and found out the two main reasons as follows; entertainment and spending free time. Snapchat found very popular among the students based on the reason of rich visualization features of the tool.

2.2. Background of Theory of User -Generated Media

The increased use of the Internet as a new tool in communication has changed the way people to interact to one another (Raacke and Bonds-Raacke, 2008). Therefore, consumers' aims to use the World Wide Web (www) can be differentiated variously such as they can use it to find information, purchase product or service, watch television series and shows, seek mates, search for entertainment, and participate in political spheres (Correa, 2010). Leung (2009) indicated that connection to internet practices has four main motivational factors named with recognition needs, social needs, cognitive needs, and entertainment needs. The creation of user-generated media (UGM) was revolutionized the internet by changing the world of communication, entertainment, and information (Shao, 2009; Hicks et al., 2012). Since the motivation is a part of shaping the consumer's choice, benefit perception is recognized as a motivation reflection over the behaviors of the consumers (Kurtulus et al., 2016). UGM is a content which is created by unpaid users rather than paid professionals, and it has been becoming more important since consumers want to create content dramatically (Daugherty et al., 2008). In UGM content, the active internet contributors are called as users and new contents which make contributions to the information on the internet and also social media are created by these users. Recently, the terms which emphasize UGM such as prosumer, produser, and co-creator were used among scholars frequently (Ritzer and Jurgenson, 2010; Bruns, 2009; Schumacher and Feurstein, 2007; Van Dijck, 2009). Users contribute to social media channels. Shao (2009) explained three steps of UGM to contribute to social media channels as follows, consuming (following people to find information or entertainment), participating (enables social interaction among users and it supports liking and approval by others) and the last step is producing (sharing person's own content such as video, audio, photo, and text in order to increase self-actualization level). Daugherty et al. (2008) found out that people support to UGM with the help of the attitudes contributed by ego-defensive and social functional sources. Hence, one person's many sharing in social media can show the levels self-actualization and ego of the person.

Methodology

The purpose and research question of the study

Recently, both Internet usages grows, and information technologies developed slightly, causing to access social media through mobile phones, television and other similar devices has become possible at any place and any time. UGT research into mobile phone usage has found that people seek a number of gratifications from their phones, including affection/sociability, entertainment, and mobility, among others adding to this, when using social media, users can be motivated by factors like a need to vent negative feelings, recognition, and cognitive needs. By the way, researches in identifying uses and gratification is gaining popularity, with new findings emerging (Tomko,2007). Therefore, determining the uses & gratifications in the context of modernity is still important. As it is shown in the literacy part there are limited qualitative studies to identify gratifications. Therefore, the purpose of this study was to explore how and why consumers use social media with a qualitative perspective. Within the scope of the aim, two research questions were generated: RQ1: How do consumers use social media within the scope of the UGM? and RQ2: Why do consumers use social media within the scope of the UGT?

Measurement development & data gathering

Research and interview questions were structured by one of the major previous study carried by Whiting & Williams (2013) and the study designed as a qualitative study with twenty-three in-depth interviews, and ten uses and gratifications were identified such as social interaction, information seeking, pass time, entertainment, relaxation, communicatory utility, convenience utility, expression of opinion, information sharing, and surveillance/knowledge about others. This exploratory study was conducted to analyze users' contributions to social media within the scope of the UGM concept, which argue that users should use social media actively. They should upload photos, post status, and share information. This qualitative research was applied to social media users via interview technique which is the most popular technique for qualitative data collection (Briggs, 1986). Since the main aim of this study is to gather profound information about users' social media usage characteristics and their insights about social media channels' effects on marketing, semi-structured interviewing was implemented in the study. In semi-structured interviewing standardized and open-ended questions are asked to the interviewees (Britten, 1995). In this research, thirty-two people were interviewed to reach profound and well-designed information about users' social media habits. The data were gathered from the participants in İzmir Province and between the month of January and March 2017. Each interviews lasted approximately 40-45 minutes and totally the research took nearly 1500 minutes of all participants. In the interview sheet there were 16 questions. The initial six questions were related to the demographic data (gender, birth year, marital status, education, income level, and job status), then the following nine questions was related to the first research question of the study and consisted of the questions such as “ Which social media channels do you follow?”; “How often do you log in to these social media channels?”; “How often do you share posts in your social media accounts?”; “Do you share your own posts and/or just basically follow your friends?”; “ Do you like your friends' posts and how often do you like?”; “Do you comment your friends posts and how often do you comment?”; “Do you communicate via direct messaging with your friends?;” “Do you share the moments in your social media accounts when you attend an event?”; “What are your general insights about that whether social media users upload too much information to their social media channels or not?”. The second research question that was analyzed within the tenth question included two perspectives separately such as “Why do people use social media?” and “Why do companies use social media”. Since the purposes of the researches are different from each other, qualitative methods generally focus on small samples selected by purposeful sampling which provides “information-rich cases” for in-depth studies whereas quantitative methods focus on larger samples generally selected by random sampling (Patton, 1990, p. 169). The typical sampling method used in qualitative studies is called as purposeful sampling (Palinkas et al., 2015) and was used in this research. Based on this sampling technique, the sample of the research was chosen among the people who are social media users actively and graduated from university at least to gain more profound insights. Content analysis is a method that used in various fields such as marketing, psychology, and communication (Hair et al., 1998) was used to analyze the sentences and thoughts to understand and present the conceptual structures. Qualitative data analysis includes data reduction, data display, and preliminary conclusion (Miles and Huberman, 2002, p.396). In this research, to

eliminate the data firstly data were transcribed verbatim, and seventy-two pages of transcriptions were revealed. Then, data were coded to reduce the data. After coding, findings were shown with the help of tables in order to display the data better, frequency and rates in order to clarify the data better and direct quotations in order to reflect the insights of the participants better. The two researchers analyzed the data separately to assure reliability of the data since the prejudices of the researchers should be eliminated from the research (Kirk and Miller, 1986). Besides this, to provide valid data the member checking technique was used. According to this technique, the findings interpreted by the researchers should be sent to the participants to ask whether they confirm them or not (Cho and Trent, 2006). So, the preliminary findings were sent to the participants via e-mail, and it was asked them to read and verify the insights if the insights are really well understood by the researchers or not. All participants confirmed that the findings represented what they said during the interviews.

4. Findings

The demographics data of the 32 participants were shown in Table 1 below.

Table 1: Demographics of the participants

Participant	Gender	Birth Year	Marital Status	Education	Income Level	Job Status
P1	Male	1975	Married	Master	6501-7800TL	Public sector
P2	Male	1982	Single	Master	6501-7800TL	Public sector
P3	Male	1973	Married	Master	6501-7800TL	Private sector
P4	Female	1977	Married	Master	over 10401TL	Unemployment
P5	Female	1985	Single	Graduate	6501-7800TL	Public sector
P6	Male	1988	Single	Graduate	7801-9100TL	Private sector
P7	Female	1984	Single	Graduate	5201-6500TL	Private sector
P8	Male	1992	Single	Graduate	5201-6500TL	Student
P9	Male	1990	Married	Graduate	3901-5200TL	Self-employment
P10	Male	1986	Single	Graduate	9101-	Private sector

					10400TL	
P11	Male	1991	Single	Graduate	3901-5200TL	Unemployment
P12	Female	1991	Single	Graduate	7801-9100TL	Self-employment
P13	Female	1991	Single	Graduate	over 10401TL	Self-employment
P14	Male	1986	Married	Graduate	6501-7800TL	Private sector
P15	Male	1991	Single	Graduate	1301-2600TL	Private sector
P16	Female	1994	Single	Graduate	2601-3900TL	Student
P17	Male	1984	Married	Graduate	1301-2600TL	Private sector
P18	Male	1986	Single	Master	6501-7800TL	Private sector
P19	Female	1992	Single	Graduate	3901-5200TL	Student
P20	Female	1993	Single	Graduate	5201-6500TL	Private sector
P21	Male	1987	Single	Graduate	3901-5200TL	Private sector
P22	Male	1987	Married	Graduate	5201-6500TL	Private sector
P23	Male	1979	Married	Master	over 10401TL	Private sector
P24	Female	1992	Single	Graduate	7801-9100TL	Student
P25	Female	1993	Single	Master	2601-3900TL	Private sector
P26	Male	1984	Single	Graduate	5201-6500TL	Private sector
P27	Female	1991	Single	Graduate	2601-	Student

					3900TL	
P28	Male	1989	Single	Graduate	2601-3900TL	Unemployment
P29	Female	1989	Single	Graduate	6501-7800TL	Private sector
P30	Male	1977	Married	Graduate	over 10401TL	Self-employment
P31	Male	1980	Single	Graduate	5201-6500TL	Private sector
P32	Female	1980	Single	Graduate	5201-6500TL	Private sector

As it is shown in Table 1, the ages of the participants varied between 23 and 44 years old. More of the participants were male (19), 21 of them are single, 25 of them have a graduate (bachelor) degree and 17 of the participants are working for private sector. After the demographics section the main questions' answers are revealed. In table 2, the social media channels that were used by participants were asked.

Table 2: Social media channels used by the participants

Channel	(frequency) Participants
Facebook	(28) P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7, P8, P9, P11, P12, P14, P15, P16, P17, P18, P19, P20, P21, P22, P24, P25, P26, P27, P28, P29, P31, P32
Instagram	(27) P2, P3, P4, P5, P6, P7, P9, P10, P12, P13, P14, P17, P18, P19, P20, P21, P22, P23, P24, P25, P26, P27, P28, P29, P30, P31, P32
Twitter	(14) P2, P5, P6, P7, P9, P15, P16, P17, P18, P19, P20, P23, P25, P30
LinkedIn	(11) P3, P7, P12, P14, P18, P23, P25, P26, P28, P29, P30
Swarm	(10) P2, P3, P6, P7, P17, P19, P27, P28, P29, P31
Foursquare	(5) P3, P28, P29, P30, P31
YouTube	(4) P3, P28, P29, P30
Snapchat	(3) P7, P16, P20
Pinterest	(1) P25

The table 2 indicated that most of the participants use Facebook (28) and Instagram (27). Even if Facebook was the mostly used channel, four participants (P10, P13, P23, and P30) did not prefer to use Facebook.

One of them (P23_{M, 1979}) said that “I do not use Facebook because it has too much transparency, which bothers me”. He meant that sharing every moment in Facebook and interacting with friends do not suit him. He has been using just Instagram, Twitter, and LinkedIn that have less interaction and communication activities rather than Facebook. The following questions were asked to learn the answer of the first research question (RQ1) of the study. The participants were asked that how often they log in their social media accounts.

Table 3: The frequency rate of logging in social media channels

Log in Frequency	Participants	Frequency
Several times in a day	P1, P2, P3, P4, P5, P6, P7, P8, P13, P15, P16, P17, P18, P19, P20, P21, P22, P23, P25, P28, P29, P31, P32	23
Once in a day	P9, P10, P12, P14, P24, P26, P27	7
Several times in a week	P11, P30	2
	Total	32

The answers were shown in Table 3 below, 23 of the participants log in their social media accounts several times in a day.

In the next question, the participants were asked that how often they share posts in their social media channels. The answers were shown in Table 4 below. P2 said that he both logs in several times in a day and shares posts. P7 said that she logs in several times in a day but she shares posts once in a day. There were four participants who said that they do not share anything anytime in social media.

Table 4: The frequency rate of sharing posts in social media channels

Sharing Frequency	Participants	Frequency
Several times in a day	P2	1
Once in a day	P7	1
Several times in a week	P1, P14, P17, P18, P29, P22, P27	7
Once in a week	P6, P19, P25	3
Once every two weeks	P11, P12, P16, P20, P28	5
Once in a month	P5, P13, P24, P23, P32	5
Once every three months	P4, P8, P9, P21, P26, P31	6
Never	P3, P10, P15, P30	4
	Total	32

The next question included the ways of interaction among users. Do they share post or they just basically follow their friends? Two of the participants (P11, P17) said that they share their own posts (photos, videos, status) rather than following someone else. Twenty five of 32 participants (P1, P2, P3, P4, P5, P6, P8, P9, P10, P12, P13, P15, P16, P18, P20, P21, P22, P23, P24, P26, P28, P29, P30, P31, P32) said that they generally follow their friends in their lists quietly instead of posting/sharing something related to them. Only five of them (P7, P14, P19, P25, P27) said that they both share something and follow their friends' updatings. The majority of the participants were silent followers.

Next three questions show the contribution degree to the social media actively and the results can be seen from Table 5 below. The first question was related to whether the participant likes their friends' posts or not, and also it was asked that how often they like them. In this question, it was found out that two different conditions were occurred such as Condition 1: I just liked the post which I really find it comic; Condition 2: I just liked the posts which are posted by only my close friends. There are fifteen people, which are nearly the half of the sample, said that they like the posts rarely or they never like posts. It showed that most of them do not contribute to create contents in social media. The second question was related to writing comments on the posts in social media. Whether they comment on their friends' posts or not was asked to the participants. According to the results, only three of them said that they comment on their friends' posts freely. The biggest majority of the people said that they do not comment on their friends' posts. It was seen that two conditions were occurred again. Condition 1: I just comment on the posts which I really love; Condition 2: I just comment on the posts which are posted by only my close friends. Ten people said that they write comment only if they really love the post or they really like the user who shared the post. In this subject, the third question was related to having a direct communication through social media channels with the help of direct messages which are private messages that seen by sender and receiver. They communicate with their friends through social media or not were asked to the participants. P1, P5, P21, P24 emphasized that they use social media to communicate with their friends who live abroad. Besides this, the huge majority of the participants said that they connect with their friends via direct messages.

Table 5: The frequency rate of liking, writing comments, and communication via direct messages

	Participants	Frequency
Like		
Yes, usually	P7, P13, P17, P20, P25, P27, P29	7
Sometimes	P4, P11, P18	3
Rarely	P1, P2, P3, P6, P9, P12, P15, P16, P21, P23, P31, P32	12
No, never	P10, P26, P30	3
Condition 1	P8, P14, P19, P22, P24, P28	6
Condition 2	P5	1
	Total	32
Comment		
Yes	P8, P17, P29	3

Rarely	P4, P7, P9, P12, P18, P19, P20, P27, P28	9
No	P2, P3, P10, P15, P16, P21, P24, P26, P30, P31	10
Condition 1	P11, P22,	2
Condition 2	P1, P5, P6, P13, P14, P23, P25, P32	8
	Total	32
<hr/>		
Communication via DM		
Yes	P1, P2, P3, P4, P5, P7, P11, P12, P13, P16, P17, P19, P20, P21, P22, P24, P25, P26, P28, P29, P30	21
Some of them	P6, P8, P9, P14, P18, P23, P27, P31, P32	9
No	P10, P15	2
	Total	32

The eighth question was about what participants do when they attend an event. The probability of sharing the moments in the social media channels during the event was asked to the participants. Twelve participants said that they share the moments in their social media channels whereas twenty participants (said that they do not share anything regarding the event in their social media channels. Besides this, twenty participants (P2, P3, P4, P5, P6, P9, P10, P11, P13, P15, P16, P18, P19, P20, P22, P23, P24, P25, P28, and P29) said that sharing every moment in social media was seen as unmannerless behavior. They added that the people who share the moments via photos during a trip wanted to show off to other people and it ended with conspicuous consumption. These acts were seen as the efforts for self-actualization (P2), showing that belonging to high social class (P5, P13), making difference and so being considered as important by their friends (P16, P22, P24). They added that the people who are addicted to social media behave ostentatiously. They always want to be liked and followed by other people even if they do not know them personally.

The ninth question was asked to understand the general insights about whether social media users upload too much information to the social media channels or not. Only five of the participants (P2, P3, P6, P26, and P27) said that users uploading post frequencies were normal. On the contrary, the remaining part of the participants said that people share too much unnecessary posts in social media. P7 said that,

“Some people share ten photos in a day from different perspectives but in the same event with the same dresses. For instance, they share the same photo from a distance perspective, from the right side, and from the left side in a day and this bothers the followers”. P12 said that “some people share their every moments in a basic daily life, they pretend as if they are celebrity. They put the photos about their breakfast, lunch and dinner everyday. It seems wrong to me”. P5, P14, and P16 agreed with this. P13 said that “I do not understand the people who share the photos of their slippers in Sunday morning”.

The last question below was related to the second research question (RQ2). The participants were asked why they use social media. After coding the answers, some keywords were revealed, and they showed the uses and gratifications for using social media. Six uses and gratifications were revealed for consumers such as electronic word of mouth (e-wom), providing a new shopping channel, following celebrities, changing decision easily, globalization, and convenience. E-wom was related to online

comments, and customer reviews which can lead other customers. Positive comments may affect other customers positively whereas negative comments affect them negatively. Shopping channel was related to purchasing products and services through social media channels. P16 said that

“Nowadays, buying through social media is the easiest, fastest, and cheapest way of shopping since consumers have lack of time”. P25 emphasized that “Social media channels enable consumers to buy faster and easier”.

Celebrity endorsement was related to using celebrities in particularly social media advertising. It affects followers’ buyer behaviors. Decision process was related to power of social media in buyer decision process in terms of information search. This can be also related to e-wom. The other side was globalization which means thanks to social media all news, trends, and developments can be followed easily. P14 said that

“Fashion and trends can be followed easily through social media”. P17 said that “Social media, especially Twitter, is useful for following new technologies and also following the world”.

The last one, convenience, was related to being accessible easily. Social media provides easy accessibility of time (24/7) and place.

Table 6: Uses and gratifications for customers

Positive sides	Positive insights	Participants
E-wom	Online customer reviews guide other customers.	P7, P11, P12, P18, P20, P31
Providing new shopping channel	The easiest, fastest, and cheapest way of shopping.	P13, P16, P19, P25, P26
Following celebrities	Through social media celebrities’ buying behaviors affect their followers.	P3, P4, P9, P15, P23, P30
Changing decision	Social media is an effective tool in consumer decision process.	P1, P2, P28, P32
Globalization	Fashion, trend, new technologies, and the world can be followed easily.	P14, P17, P29
Convenience	Consumers may access social media channels whenever they want and wherever they are.	P16, P17

The tenth question is continued with the uses and gratifications from the perspective of companies. Totally five uses and gratifications were revealed for companies such as communication options, decreasing cost, finding new markets, reaching target market, and positive e-wom. The findings were shown in Table 7.

Table 7: Uses and gratifications for companies

Positive sides	Positive insights	Participants
Communication options	There are too many options to enhance communication with customers	P2, P3, P4, P12, P15, P19, P21, P30, P31
Decreasing cost	Reaching customers with low cost	P9, P11, P16, P18, P28, P29
Finding new markets	It allows companies to reach new large markets	P20, P22, P23, P26, P24, P32
Reaching target market	Reaching customers easier in a shorter time	P1, P6, P13, P14
Positive e-wom	Positive e-wom increase sales	P7, P25, P27

Communication options showed the increasing tools of communication skills through social media. Companies can create different advertising types and communication ways with lower cost. P4 said that

“Especially in Instagram, with good communication skills the products used by the people who have too many followers have turned into the fashion products”. P15 said that “Companies have too many options to organize communication activities in social media, for instance they may use celebrities in their promotional efforts”. P30 said that “Companies may use viral advertising in social media freely”. Decreasing cost was about having lower advertising cost and lower inventory cost. P18 said that “Social media enables companies to make low cost advertising”. P19 said that “Social media provides companies to reach their customers for free”. Finding new markets was related to reaching new customers, and also being global so reaching different part of the world. P24 said that “Through social media companies can reach even foreign markets, and start to operate international sales”.

Reaching target market meant reaching existing customers easier and quicker in a shorter time. Positive e-wom showed that online customer reviews and comments increase the sales of the company.

Conclusion

In the paper, it was explored and discussed that how Turkish social media users act in social media within the UGM, and why they use social media within the UGT. The UGT explains many reasons about why consumers use social media (Whiting and Williams, 2013). In this research, from the perspectives of the participants why consumers use social media was determined. Within the UGT, it was analyzed that why both customers and companies use social media. According to the participants' perceptions, the uses and gratifications for customers were gathered under six elements

such as (1) having the power of e-wom (especially the positive ones), (2) having a different shopping channel, (3) having a celebrity endorsement effect, (4) affecting decision process, (5) following global world, and (6) providing convenience like 24/7. Besides this, five uses and gratifications were obtained for companies such as (1) having different communication tools, (2) decreasing costs, (3) finding new markets, (4) reaching target market, and (5) having positive e-wom effects.

In the study, it was obtained that the most popular social media channels were Facebook and Instagram. This reflects the social media usage in Turkey. The mostly used social media channels in Turkey are Facebook and Instagram (Chaffey, 2016). They log in social media several times in a day, but they do not share anything. It can be seen that even though participants log in social media several times in a day, they do not share anything during the time that they have spent on social media. This is interesting within the scope of the UGM. As it was read above, the majority of the users have formed by spectators which were also called as “silent followers” in this research. Except sharing posts, when it was talked about just liking a post or writing a comment, it was seen that the users were uncommitted. Nearly half of them do not like anything, and more than half of them do not write any comments. Only around thirty percent of the users contribute to the social media by liking or commenting posts. Another interesting result was related to communicating with friends via direct messages. This is interesting because when it was mentioned to contribute to the social media by sharing posts or writing comments, the users were seen as very uncommitted. However, when it was mentioned to talk with friends via private messages they declared that they use this tool without any doubt. This finding led the researchers to think about the social pressure on social media users. The social pressure may restrain social media users’ behaviors. They could not act naturally because they think too much about how this behavior is perceived by others. So, at the end of the day they start to behave like someone else. This makes social media misleading, and it become useless among such a society. When they attend an event, more than half of them do not share the moments from the event on their social media channels since sharing every moments in social media was perceived as unmannerless behavior. The person who shares some moments from an event was perceived as the person who tries to show off. Sharing every moment in a day was seen as a behavior of conspicuous consumption, and also it was linked to the efforts for self-actualization. It was also proved in the literature (Shao, 2009). It can be said that the people who share their own contents such as videos and photos want to increase their self-actualization. Such experiences make people believe that they are useful and they create an effect on the other people, and so this increases their self-actualizations. Besides self-actualization efforts, except five users, the remaining parts said that there have been too much unnecessary posts in social media. It can be said that the participation or contribution to social media should include social interaction or community development (Shao, 2009).

In the research, users’ producing, participating, and consuming levels were sorted. Mostly the users contribute social media by consuming information and entertainment elements as silent followers. Secondly, they contribute social media by producing content for their self-actualizations. They want to feel themselves as celebrities. Lastly, they contribute social media by participating in social interactions such as liking and writing comment. However there are many papers discussed social

media tools and their effects on people, there have been limited studies that combine the UGM and the UGT. In this study, both two concepts were included, and the questions were asked in order to get answers related to these concepts. This study contributed to social media marketing literature by showing user behavior in social media within UGM, and uses & gratifications of users within UGT. The paper also pointed out deeper understanding since the research managed by qualitative methods. Having a small sample size is a methodological limitation of the study. For further studies, it was advised to conduct qualitative studies with an enhancing sample size. It was also suggested to create a scale to measure uses and gratifications in social media via quantitative methods in future studies.

References

- Aglargoz, F. and Ozata, Z., (2013). Uses and gratifications theory as a way of understanding college students' use of social media. *8th International Academic conference*, Naples, Italy, 16-19 September.
- Akçay, H. (2011). Kullanımlar ve Doymalar Yaklaşımı Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı: Gümüşhane Üniversitesi Üzerine Bir Araştırma. *İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi*. Güz 2011, Sayı: 33: 137-162.
- Alikılıç, Ö. Gülay, G. Binbir, Sevtap. (2013). Kullanımlar ve Doymalar Kuramı Çerçevesinde Facebook Uygulamalarının İncelenmesi: Yaşar Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. (37): 40-67.
- Ayhan, B., and Balcı, Ş. (2009). Kırgızistan'da Üniversite Gençliği Ve İnternet: Bir Kullanımlar Ve Doymalar Araştırması, *Bilgi Journal of Social Sciences of the Turkish World*, 48: 13-40.
- Balcı, Ş., Akar, H. ve Ayhan, B. (2011). Televizyon ve Seçmen İlişisini Yeniden Düşünmek: 2009 Yerel Seçimleri'nde İzleyici Motivasyonları, *Selçuk İletişim*, 6 (4): 48-63.
- Baran, S. and Davis, D. (2009). Mass Communication theory: Foundation, Ferment, and Future, 6th Edition, *Pennsylvania State University College bookstore*.
- Biçer, S. (2015). Akademisyenlerin Sosyal Ağlarda Bulunma Motivasyonları: Facebook Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (40): 59-80
- Blumler, J. G. and Katz, E. (1974). The Uses of Mass Communications: Current Perspectives on Gratifications Research. *Sage Annual Reviews of Communication Research* Vol 3.
- Briggs, C. L. (1986). Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of the Role of the Interview in Social Science Research. *Cambridge University Press*.
- Britten, N. (1995). Qualitative research: Qualitative interviews in medical research. *British Medical Journal*, 311 (6999): 251-253.
- Bruns, A. (2009). From Prosumer to Producer: Understanding User-Led Content Creation. *Transforming Audiences*, 3-4 Sep, 2009, London.
- Chaffey, D. (2016). Global social media research summary 2016, <http://www.smartinsights.com/social-media-marketing/social-media-strategy/new-global-social-media-research/>, Access date: 25.01.2017.

- Cho, J. and A. Trent (2006). Validity in qualitative research revisited. *Qualitative Research*, 6 (3): 319-340.
- Correa, T., Hinsley, A. W. and Zuniga, H. G. (2010). Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use. *Computers in Human Behavior*, 27: 247-253.
- Çam, M. S., Çakmak, V., and Aktan, E. (2014). "Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımlarını etkileyen motivasyon faktörleri", *Digital Communication Impact*, 377-388.
- Daugherty, T., Eastin, M. S. and Bright, L. (2008). Exploring consumer motivations for creating user-generated content. *Journal of Interactive Advertising*, 8(2), 16-25.
- David L. (2016). Uses and Gratification Theory," in Learning Theories, January 26, 2016, <https://www.learning-theories.com/uses-and-gratification-theory.html>.
- Ezumah, B. A. (2013). College Students' Use of Social Media: Site Preferences, Uses and Gratifications Theory Revisited. *International Journal of Business and Social Science*, May 2013., 4 (5): 27-34.
- Froget, J R L., Baghestan A . G., and Asfaranjan, Y.S. (2013). A Uses and Gratification Perspective on Social Media Usage and Online Marketing *Middle-East Journal of Scientific Research*, 15 (1): 134-145.
- Grohol, J. (1999). Too Much Time Online: Internet Addiction or Healthy Social Interactions? *CyberPsychology & Behavior*, 2(5):395-401.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black, W. C. (1998). Multivariate data analysis. New York: *Prentice Hall*.
- Hanna, R., Rohm, A. and Crittenden, V. L. (2011). We're all connected: The power of the social media ecosystem. *Business Horizons*, 881: 1-9.
- Hicks, A., Comp, S., Horovitz, J., Hovarter, M., Miki, M. and Bevan, J. L. (2012). Why people use Yelp.com: An exploration of uses and gratifications. *Computers in Human Behavior*, 28: 2274-2279.
- Kaplan, A. M. and Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53: 59-68.
- Kara, T. (2016). Gençler Neden Snapchat Kullanıyor Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Üzerinden Bir Araştırma. *International Journal Of Intermedia*, 3(5):262-277.
- Karakoç, E. ve Gülsünler, M.E. (2012). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Facebook: Konya Üzerine Bir Araştırma, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Aralık 2012, 18: 42-57
- Kirk, J. and Miller, M. L. (1986). Reliability and validity in qualitative research. *Sage Publications*.
- Korgaonkar, P. K. and Wolin, L. D. (1999). A multivariate analysis of web usage. *Journal of advertising research*, 39: 53-68.
- Köseoğlu, Ö. (2012). Sosyal Ağ Sitesi Kullanıcılarının Motivasyonları: Facebook Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(2):58-81.
- Kurtulus, K., Kurtulus, S. and Bulut, D. (2016). Benefit Segmentation of Internet Users and Their Addictive Behavior, *Yıldız Social Science Review*: 1:21-30.

- Küçükkurt, M., Hazar, Ç. M., Çetin, M., and Topbaş, H. (2009). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Perspektifinden Üniversite Öğrencilerinin Medyaya Bakışı, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(1):37-50.
- Leung, L. (2009). User-generated content on the Internet. An examination of gratifications, civic engagement and psychological empowerment. *New Media & Society*, 11: 1327–1347.
- Miles, M. B. and A. M. Huberman, A. M. (2002). *The Qualitative Researcher's Companion*. London: Sage.
- Özer, Ö. (2017). “Kullanımlar Ve Doyumlar Kuramı Çerçevesinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İi Bf Öğrencilerinin Twitter Kullanımı Üzerine Bir Analiz”, *Intermedia International Peer-Reviewed E-Journal Of Communication Sciences*, 4(6):40-58.
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N. and Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5): 533-544.
- Palmgreen, P., & Rayburn, J. D. (1979). Uses and gratifications and exposure to public television: A discrepancy approach. *Communication Research*, 6(2): 155-179.
- Park, N., K.F. Kee and S. Valenzuela, 2009. Being immersed in social networking environment: Facebook groups, uses and gratifications, and social outcomes. *Cyber Psychology and Behavior*, 12(6): 729-733.
- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (pp. 169-186). Beverly Hills, CA: Sage publication.
- Raacke, J. and Bonds-Raacke, J. (2008). MySpace and Facebook: Applying the uses and gratifications theory to exploring friend-networking sites. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(2): 169-174.
- Ritzer, G. and Jurgenson, N. (2010). Production, Consumption, Prosumption The nature of capitalism in the age of the digital ‘prosumer’. *Journal of Consumer Culture*, 10(1), 13-36.
- Schumacher, J. and Feurstein, K. (2007). Living Labs-the user as co-creator. In *Technology Management Conference (ICE)*, 2007 June *IEEE International Conference* : 1-6.
- Shao, G. (2009). Understanding the appeal of user-generated media: a uses and gratification perspective. *Internet Research*, 19(1): 7-25.
- Song, I., Larose, R., Eastin, M. E. and Lin, C. A. (2004). Internet Gratifications and Internet Addiction: On the Uses and Abuses of New Media. *CyberPsychology & Behavior*. 7(4): 384-394.
- Tanta, I, Mihovilović, M., Sablić, z. (2014) Uses and Gratification Theory – Why Adolescents Use Facebook? *Medij. Istraž.*: 85-110.
- Urista, M. A., Dong, Q., and Day, K. D. (2009). Explaining Why Young Adults Use Myspace And Facebook Through Uses And Gratifications Theory, *Human Communication*, 12 (2): 215-229.

- Üçer, N. (2016). Kullanımlar Ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Gençlerin Sosyal Media Kullanımına Yönelik Niteliksel Bir Araştırma, *Global Media Journal Turkish Edition*, 6(12):1-26
- Tomko, C, (2007). Growing Up Internet: A Qualitative Case Study Of A Long-Term Relationship Of A Teenage Girl Mentored By A Middle-Aged Woman In The On-Line World. Unpublished thesis, *The University of Akron In Master of Fine and Applied Arts* December, 2007.
- Toruk, İ. (2008). “Üniversite Gençliğinin Medya Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*”, (19):475-488.
- Van Dijck, J. (2009). Users like you? Theorizing agency in user-generated content. *Media, culture & society*, 31(1): 41-58.
- Whiting, A., Williams, D. (2013). Why people use social media: a uses and gratifications approach. *Qualitative Market Research*, 16(4): 362-369.

LITERACY-FÖRDERUNG VON KINDERN TÜRKISCHSTÄMMIGER MÜTTER IN DEUTSCHLAND*

Oğuz EMRE¹

ZUSAMMENFASSUNG

Im deutschsprachigen Raum existieren immer noch wenige empirische Befunde über die Literacy-Förderung von Kindern in Familien türkischer Herkunft. Diese Studie geht der Frage nach, wie Mütter der dritten Einwanderergeneration selbst ihre buch- und schriftbezogenen Aktivitäten mit ihren Kindern im Kindergartenalter beschreiben. Dabei wird auch der Frage nachgegangen, inwieweit die sozioökonomische Stellung und das kulturelle Kapital der Eltern die Literacy-Förderung beeinflussen. Befragt wurden zwölf Mütter anhand von halbstrukturierten Interviews. Die Daten wurden mit der qualitativen Inhaltsanalyse nach Mayring ausgewertet. Diese Untersuchung zeigt, dass ethnische Zuschreibungen, wie dies in der Forschung z.T. vertreten wird, nicht der entscheidende Faktor für die literacy-bezogenen Aktivitäten ist. Soweit sich dieses anhand des kleinen Samples zeigen lässt, sind für Schwierigkeiten bei der Literacy-Förderung in den hier untersuchten türkischstämmigen Familien neben dem sozioökonomischen Status, Bildung und kulturelles Kapital der Eltern ausschlaggebend.

Schlüsselwörter: Literacy, Home Literacy Environment, Türkischstämmige Familien, Kulturelles Kapital

ALMANYA'DAKİ TÜRK ANNELERİN ERKEN OKURYAZARLIK UYGULAMALARININ VE ÇOCUKLARINA SAĞLADIKLARI DESTEĞİN İNCELENMESİ

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Almanya'daki Türk annelerin, okul öncesi dönem çocuklarının okuryazarlık gelişimini nasıl desteklediklerini, annelerin kültürel sermayesinin ve sosyoekonomik durumlarının çocuğun okuryazarlık gelişimini nasıl etkilediğini incelemektir. Araştırma nitel desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, 3-6 yaş arası çocuğa sahip, Almanya'da yaşayan, farklı eğitim ve sosyo-ekonomik düzeye sahip 12 Türk anne oluşturmaktadır. Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, bu örneklem grubundaki ailelerde ev okuryazarlığı ortamının ve erken okuryazarlık etkinlik ve aktivitelerinin düzenlenmesinde ki olumsuzluklar yapılan önceki araştırmalarda vurgulandığı gibi etnik nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Özellikle, ailelerin sosyoekonomik durumunun yanı sıra ebeveynlerin eğitim seviyelerinin ve kültür sermayelerinin düşük oluşu, ailelerin çocuklarına okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri için destekleyici bir çevre sunmalarında engeller oluşturduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okuryazarlık, Ev Okuryazarlık Ortamı, Türk Aileler, Kültürel Sermaye

*Dieser Artikel wurde aus der Doktorarbeit des Autors erarbeitet und als Poster an der Konferenz, International Conference on childhood studies. Abbaye de Neumünster, Luxemburg, 2015' präsentiert.

¹ Dr. Öğr. Üyesi Oğuz EMRE, İnönü Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, oguz.emre@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6810-3151

Received/Geliş: 13/09/2018 Accepted/Kabul: 10/04/2019, Research Article/ Araştırma Makalesi
Cite as/Alıntı: Emre,,O. (2019), " Literacy-Förderung Von Kindern Türkischstämmiger Mütter In Deutschland", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 28, sayı 1, s.162-177.

Einführung und Theoretischer Rahmen

Die Studie behandelt die Literacy-Praxis der Kinder im Kindergartenalter in türkischen Familien der dritten Generation in Deutschland aus der Sicht ihrer Mütter. Sie schließt damit an neuere Forschung an, die gezeigt hat, dass Unterschiede, die sich zwischen - zunächst nach ethnischen Kriterien gebildeten - Gruppen ergeben, bereits in der frühen Kindheit entstehen. Damit erhalten ältere Studien über die Bildungsungleichheit von Kindern unterschiedlicher sozialer Herkunft in Deutschland (Henz und Maas, 1995; Müller und Haun, 1994) bzw. von Kindern mit Migrationshintergrund (Alba et al., 1994; Ditton et. al., 2005) schon eine zusätzliche Brisanz. Danach ist die spätere schulische Benachteiligung auch auf zu wenige und zu wenig anregende Aktivitäten im häuslichen Umfeld vor dem Schuleintritt zurückzuführen (so Biedinger, 2009; Biedinger und Klein, 2010; Becker und Biedinger, 2006).

Unter den Kindern mit Migrationshintergrund gelten türkischstämmige in besonderem Maße als im Bildungssystem benachteiligt (Müller und Stanat, 2006) oder „abgehängt“ (Brinkmann und Uslucan 2013, s. 400). Diese Gruppe spielt eine besondere Rolle, weil sie die größte Einwanderungsgruppe bilden und bereits in der dritten und vierten Generation einen Platz in der bundesdeutschen Gesellschaft einnehmen. Dies stellt ein nicht zu unterschätzendes gesellschaftliches Problem dar, das sich, wenn nicht erfolgreich gegengesteuert wird, in der Zukunft noch weiter verschärfen kann. Dabei kommt der pädagogischen Forschung die Aufgabe zu, Faktoren zu bestimmen, die für diese Entwicklung mitverantwortlich sind und durch Interventionen beeinflusst werden können. Schulerfolg und gesellschaftliche Aufstiegschancen hängen auch heute eng miteinander zusammen. In den vorliegenden quantitativen Untersuchungen werden das Familieneinkommen, der Bildungsgrad der Eltern, die Kinderzahl oder der besondere Stellenwert des Gebrauchs der Erstsprache bei Familien türkischer Herkunft in Zusammenhang mit dem geringeren Bildungserfolg der Kinder gebracht. In den Niederlanden wurden bei türkischen, surinamischen und marokkanischen Migranten sprachliche Aktivitäten in der Familie in beiden Sprachen im Alter von drei Jahren erhoben und zur Varianzaufklärung für den Sprachstand im ersten Grundschuljahr ebenfalls in den Migrantensprachen und dem Niederländischen verwendet (Leseman et al., 2009; Leseman und van Tuijl, 2006; vgl. Mehlem, 2015). Hier zeigte sich im Vergleich zur niederländischen Vergleichsgruppe einerseits ein geringerer Umfang an literacy-nahen Aktivitäten, ein größeres Gewicht der Erstsprache Türkisch, aber auch Transferleistungen vom Türkischen auf die Zweitsprache Niederländisch. Biedinger (2007; 2009) befragte mithilfe von Fragebögen ebenfalls türkischstämmige Eltern zu ihren Bildungsaktivitäten in der Familie. Ihre Analyse zeigt, dass die ‚ethnischen Nachteile‘ unabhängig von der sozioökonomischen Herkunft bestehen bleiben (Biedinger, 2009, s. 286f.). Einen qualitativen Zugang wählte dagegen Kuyumcu (2006; 2008; 2011), die dadurch eine sehr viel differenzierte Beschreibung des familiären Umfelds in Bezug auf literacy-Aktivitäten vorlegte, das auch zwischen den verschiedenen Sprachen unterschied. Sie stellte einen besonderen Einfluss der mündlichen Erzählkultur und ein eher distanziertes Verhältnis zum Umgang mit Büchern heraus. Diese Arbeiten können aber nur als ein Anfang betrachtet werden. Auch in einer anderen qualitativen Untersuchung wird gezeigt, dass die in Deutschland lebenden türkischen Mütter mit höherem Kulturkapital anhand der Vorleseaktivitäten

im Vergleich zu denen mit niedrigem Kulturkapital zu Literacy mehr beitragen können (vgl. Emre, 2017).

In der vorliegenden Untersuchung dient das Konzept Literacy (Whitehurst und Lonigan, 2001) als analytischer Rahmen, weil damit die Gesamtheit der Aktivitäten, die das Schreiben und Lesen direkt oder mittelbar betreffen, erfasst werden können. Zahlreiche Studien haben einen förderlichen Einfluss des home literacy environment, also von familiären Aktivitäten im Zusammenhang mit Schrift, auf den späteren Schriftspracherwerb in der Schule nachgewiesen. Seit Sénéchal und Le Fèvre (2002) werden hierbei informelle Aktivitäten (gemeinsame Bilderbuchbetrachtung, intensive Gespräche) und formelle (Beschäftigung mit Buchstaben und Schrift, Aufmerksamkeit für Silben, Reime und Laute) unterschieden. Dabei ist weniger die Vorlesesituation als solche für die spätere Entwicklung des Kindes von Bedeutung, als die Art und Weise, wie die Interaktion mit dem Buch gestaltet wird (Leseman und Tuijl, 2006; Caspe, 2009; Lehl et. al., 2012). Und hierfür wird der kulturelle Hintergrund und Bildungsstand in den Mittelpunkt gerückt. Dieser Fokus ist berechtigt, weil in der Forschung der Einfluss des sozialen und kulturellen Hintergrundes der Bezugsperson und der Familie insgesamt für die kindliche Erziehung aufgezeigt werden.

Zur Bestimmung des kulturellen Hintergrundes ist neben dem sozioökonomischen Status der Familie ebenso der Bildungsstand der Eltern (oder eines Elternteils) von entscheidender Bedeutung. Vor diesem Hintergrund erweisen sich für die vorliegende Fragestellung diejenigen Ansätze nützlich, die für den kulturellen und Bildungszusammenhang der Familie mit dem Begriff des kulturellen Kapitals operieren. Die Bedeutung des „kulturellen Kapitals“ bei der Erziehung der Kinder wird seit längerer Zeit in der Forschung betont (vgl. Biedinger, 2009; Biedinger und Klein, 2010; Klein und Biedinger, 2009; Becker, 2010). In diesen Untersuchungen werden das objektivierte kulturelle Kapital in Form von kulturellen Artefakten wie z.B. Büchern und das inkorporierte kulturelle Kapital in Form bestimmter Fähigkeiten, z.B. der sprachlichen Interaktion, als unterschiedliche Formen des kulturellen Kapitals qualifiziert. Für die vorliegende Fragestellung erweist sich eine derartige Differenzierung als sehr nützlich. Mit der Frage nach dem sozioökonomischen Status und formellen Bildungsstand der Befragten konnte ein Unterscheidungskriterium gewonnen werden. Diese konnte durch Fragen nach den kulturellen (Freizeit-)Aktivitäten der Familie konkretisiert werden.

Die Untersuchung konzentriert sich auf die Mütter mit türkischem Migrationshintergrund. Es wird danach gefragt, wie die Mütter nach ihren eigenen Angaben eine familiäre Lernumwelt herstellen, in der die Literacy-Förderung der Kinder vor dem Schuleintritt gestaltet wird. Durch eine möglichst offene Befragung und den Einbezug eigener Erfahrungen und Praktiken im Umgang mit geschriebener Sprache soll der Blick auf Aspekte erweitert werden, die in den gängigen quantitativen Analysen nicht berücksichtigt werden. So spricht Biedinger (2009, s. 289) vom Problem einer interkulturell validen Messung der Familienaktivitäten der befragten türkischen Familien, ihre Operationalisierung der familiären Aktivitäten deckt den Bereich der literacy nur teilweise ab. Bei Becker et. al. (2013) werden neben nicht kulturspezifischen Investitionen, zu denen auch Vorlesen, Singen, Geschichten erzählen und eine frühe Vereinsmitgliedschaft des Kindes zählen, ziellandspezifische Akkulturationspraktiken wie der Deutschgebrauch und der Kontakt zu Deutschen

berücksichtigt. Diese Operationalisierung verdeckt, dass auch Vorlesepraktiken kulturspezifische Unterschiede aufweisen können, wie dies Caspe (2009) eindrucksvoll am Beispiel von Latino-Müttern in den USA gezeigt hat. Die von Kuyumcu (2006, 2008, 2011) angedeuteten kulturellen Besonderheiten sollen für eine Gruppe türkischer Mütter mit einer weiter zurückliegenden Migrationsgeschichte überprüft werden. Regelmäßig auftretende Mutter-Kind-Interaktionen werden im Sinne von Bronfenbrenner und Morris (2006) als proximale Prozesse verstanden, auf die sich distale Faktoren wie der kulturelle, Bildungs- oder sozioökonomische Hintergrund (im Sinne der Kulturkapitaltheorie) nur mittelbar auswirken. Neben begünstigenden werden auch Störfaktoren in den Blick genommen, die Literacy-Aktivitäten in familiären Setting verhindern oder behindern.

Daten und Methode

Stichprobe und Untersuchungsteilnehmer/Innen

Grundlage der hier präsentierten Studie bilden leitfadengestützte Interviews zur Literacy-Förderung von Kindern mit türkischstämmigen Müttern. Über die Zusammenarbeit mit türkischen Kulturvereinen und türkisch-islamischen Einrichtungen in Hessen und Rheinland-Pfalz konnten N=12 Mütter mit türkischer Herkunft, deren Kinder sich im Alter zwischen drei und sechs Jahren befinden, zur Beteiligung an der Interviewstudie gewonnen werden. Bei den Müttern und ihren Ehepartnern handelte es sich um Familien der dritten Generation der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland.

Die Gruppe der Befragten setzt sich nach Beruf, Bildungsabschluss und Einkommen wie folgt zusammen: Während vier der Befragten Hausfrauen sind, befindet sich eine in Elternzeit, eine hat einen Minijob, eine ist Hilfskraft und drei üben Ausbildungsberufe aus (Filialleiterin, Angestellte, Arzthelferin). Hinsichtlich des Bildungsgrades ist festzuhalten, dass eine der Befragten über eine Allgemeine Hochschulreife verfügt. Sechs der Befragten haben die Realschule abgeschlossen, während drei Hauptschulabsolventinnen sind und zwei gar keinen Schulabschluss haben.

Das Familieneinkommen erstreckt sich von 1200 bis 4300 Euro. Die Ehemänner sind Arbeiter, einer ist Filialleiter. Während einer die mittlere Reife hat, haben drei Abitur, von diesen drei hat einer einen Studienabschluss. Die Restlichen dagegen haben entweder Hauptschulabschluss oder gar keinen Schulabschluss. Was die Kinderzahl betrifft, haben zwei Familien ein Einzelkind, die restlichen jedoch insgesamt entweder zwei oder drei Kinder.

Datenerhebung und –erfassung

In der Untersuchung zur Erfassung der Literacy-Förderung von Kindern durch die türkischstämmigen Eltern wurden als wichtigste Erhebungsmethode teilstrukturierte Interviews eingesetzt. Dadurch kommen die Befragten möglichst frei zu Wort und es findet ein offenes Gespräch statt, das auf eine bestimmte Fragestellung zentriert ist. Die Befragten bekommen die Gelegenheit, über ihre Erfahrungszusammenhänge, Autobiografie, Erfahrungen und Ereignisse zu berichten, die sie hinsichtlich des Befragungsthemas für bedeutungsvoll erachten (dazu vgl. Friebertshäuser, 2003). Dadurch, dass die Interviews in den Wohnungen der Befragten stattfanden und mit dem

Interviewtermin auch eine Begehung der Wohnung durchgeführt wurde, wurde die Untersuchung jeweils um einen Hausbesuch und Hausbegehung erweitert, um die Literacyumgebung sehen zu können.

Der Leitfaden besteht aus zwei Teilen. Im ersten Teil werden neben demographischen und sozialen Hintergrundmerkmalen der Familie auch Angaben zum Leseverhalten, zur Lese- und Schreib- bzw. Bildungsbiographie der Eltern und zum gegenwärtigen Lesealltag erhoben. Der zweite Teil besteht aus Fragen hinsichtlich der Vorlesepraktiken der Mutter, der Gestaltung der Literacy-Umwelt und der Lese- und Schreibpraktiken sowie die literacy-bezogenen Aktivitäten im familiären Setting.

Die Fragen wurden in beiden Sprachen formuliert, so dass das Interview, falls von der Befragten gewünscht, zweisprachig, nur auf Türkisch oder nur auf Deutsch durchgeführt werden konnte. Davon wurde zwei Interviews auf Türkisch und die restlichen auf Deutsch durchgeführt. Es wurde bei einigen Interviews auch eine Forschungsassistentin eingesetzt. Der Einsatz einer Assistentin war deshalb sinnvoll, weil das Interview im häuslichen Rahmen stattfand. Zudem ist der Forscher davon ausgegangen, dass die befragten türkischen Mütter sich aufgrund ihrer kulturellen Besonderheiten wohler fühlen würden, wenn eine weitere weibliche Person anwesend sein würde.

Die zwölf Interviews wurden mithilfe eines digitalen Tonbandgeräts aufgezeichnet. In der Datenaufbereitung wurden die erhobenen und aufgezeichneten Daten wörtlich verschriftlicht und damit intersubjektiv nachvollziehbar gemacht. Um die Anonymität der Mütter zu wahren, wurde zur Kennzeichnung der Interviewteilnehmerinnen anstelle der Namensnennung eine Codierung vorgezogen.

Datenanalyse

Die thematische Kategorisierung wurde auf der Grundlage des Datenauswertungs-Software MaxQDA durchgeführt, nachdem Interviewauszüge vorsortiert wurden (vgl. Kuckartz, 2012). Die Auswertung der Interviews erfolgte nach der von Philipp Mayring (2002) entwickelten qualitativen Inhaltsanalyse. Diese Auswertungsmethode ermöglicht, dass das Datenmaterial für die Beantwortung der Forschungsfrage präzise strukturiert werden kann. Die Grundlage für die qualitative Inhaltsanalyse bildet eine schrittweise Analyse des Datenmaterials. Dies hat den Vorteil, dass sie das Analyseverfahren in einzelne Interpretationsschritte aufteilt. Damit wird die Analyse für den Leser nachvollziehbar und intersubjektiv überprüfbar (Mayring, 2010). Die Interpretation der Befragung erfolgt in einem Zusammenspiel von deduktiver und induktiver Vorgehensweise.

Die meisten der so entwickelten Kategorien können auf die im Leitfadeninterview gestellten Fragen bezogen werden. Dies gilt für den Stellenwert von Vorlesen im Alltag (3.1.), die Aktivitäten zum Singen von Kinderliedern (3.2.), Geschichtenerzählen (3.3.), Aspekte zur Literaturerziehung (3.5.), Angaben zur Motivierung (3.6.) und die indirekte Anregung zu alltäglichen Literacy-Aktivitäten (3.7.). Ausführungen zu Hindernissen (3.8), die aus dem Zeitfaktor, der Familiengröße oder beruflichen Schwierigkeiten resultieren, die sich erst im Laufe des Interviews ergaben, wurden ebenso als neue Kategorie berücksichtigt, sowie die Bedeutung der religiösen Praxis in den Literacy-Aktivitäten (3.4).

Ergebnisse

Vorlesen als Kern der Literacy-Aktivitäten im Alltag

Aus den Interviews konnte ein Gesamtbild darüber gewonnen werden, wie die Mütter das Vorlesen gestalten und in den Familienalltag integrieren. Dies geschieht zunächst dadurch, dass sie die Vorleseaktivität als Ritual durchführen, etwa abends vor dem Schlafengehen oder beim nachmittäglichen Zusammensein in der Wohnung. Auf die generelle Frage, ob sie ihren Kindern vorlesen, gaben viele Mütter an, dass sie „zum Einschlafen, abends“ (Frau D), „(a)abends, wenn sie ins Bett geht“ (Frau G), „echt nur vor dem Schlafen“ (Frau C) vorlesen. „Wir lesen jeden Abend bevor wir ins Bett gehen“ (Frau H), dieselbe Befragte weiter: „das ist seit Jahren so ein Ritual bei uns,“ (Frau H)

Sie sind sich auch darüber bewusst, dass das Vorlesen als gemeinsame Aktivität ihr Verhältnis zu ihrem Kind verbessert, was wiederum zur Steigerung des Vorlesens beiträgt. Der Zweck einer gemeinsamen Unternehmung, etwa das „Verbundensein“ (Frau I) und „Beisammensein“ (Frau E) mit dem Kind, ist ebenso ein Motivationsfaktor beim Vorlesen, wie das von den Befragten zum Ausdruck gebracht wird.

Zu den Zwecken des Vorlesens gehört auch, wie aus den Aussagen hervorgeht, die Gestaltung des Alltags der Kinder. So geben einige Befragte an, dass sie die Leseaktivität dazu nutzen, die Kinder „zur Ruhe“ (Frau B) zu bringen. Eine andere beschränkt den Zweck des Vorlesens genau darauf: abends „ja zum Runterkommen. Aber mittags sehe ich einfach keinen Zweck dahinter.“ (Frau H) Wiederum eine andere möchte ihr Kind vor dem Schlafengehen „ein bisschen träumen lassen“. (Frau C) Das Kind soll „Spaß“ daran haben. (Frau D) Die „Fantasieanregung“ (Frau G) ist ebenso ein Motivationsgrund wie die „Anregung zum Lesen“ (Frau J), oder die Absicht, das „Wissen zu erweitern“ (Frau K). Eine Mutter hält das Vorlesen für hilfreich zur Entwicklung der Schreibkompetenz des Kindes:

Frau F: „Ich denke, dann hab ich sie mehr so (...) den Gedanken dass die Kinder sich mehr Sachen vorstellen können. Oder ich denke für später ist es mal einfacher, wenn sie mal eine Geschichte schreiben, dass sie einen besseren Wortschatz haben.“

Das Singen von Kinderliedern und Sprechreimen

Das Singen von Kinderliedern und Sprechreimen als eine Form der Literacy tritt nicht häufig hervor. Nur wenige Mütter üben zu Hause und bringen ihren Kindern türkische Kinderlieder bei. Sprechreime sind für die Sprachentwicklung höchst bedeutsam, unabhängig davon, ob sie in der Muttersprache oder in der deutschen Sprache geübt werden. Die meisten Befragten geben an, dass sie „überhaupt nicht“ oder „bis jetzt nicht“ Singen und Sprechreime mit ihren Kindern üben, weder auf Türkisch noch auf Deutsch. Das Erlernen und Üben von Sprechreimen geschieht hauptsächlich im Kindergarten. Wenn zu Hause das Singen praktiziert wird, dann findet es hauptsächlich während der Benutzung von elektronischen sozialen Medien wie „Smartphone und Youtube“ (Frau G), aber auch „ganz klassisch beim Fernsehen“ (Frau H) oder sporadisch, etwa mit den Geschwistern, statt. Gerade beim Singen und Üben von Sprechreimen kommt der Aspekt der Zweisprachigkeit zum Vorschein. Zwei der Befragten berichten, dass Singen „in beider Sprache zuhause“ (Frau B) stattfindet. Eine Mutter gibt an, dass ihr Kind Sprechreime zu Hause anders als im Kindergarten

ausschließlich auf Türkisch übt. Eine weitere Befragte macht sehr präzise Angaben darüber, wie sie das Singen mit ihrem Kind gestaltet:

Frau I: „Ja, wir hatten eine Zeit da mussten wir immer Bruder Jakob singen und es gibt immer eine Zeit da müssen wir Ali Baba singen auf Türkisch, dann müssen wir auf Türkisch das Lied singen „daha dün annemizin kucağında“ (gestern auf dem Schoß der Mutter), dann singen wir auch wieder, wie jetzt zu der Jahreszeit, „O Tannenbaum“. Oder wir machen Fingerspiele und, und und.“

Geschichtenerzählen im Alltag

Innerhalb der prä- und paraliterarischen Kommunikation in der frühen Kindheit nimmt das Erzählen ebenso eine bedeutende Stellung ein wie das Singen und Reimen. Das Erzählen von Geschichten kommt nicht häufiger vor als Vorlesen. Lediglich drei Befragte geben an, selbst keine Geschichten zu erfinden, die sie ihren Kindern erzählen. Umgekehrt geht aus den Aussagen weiterer zwei Mütter hervor, dass sie Geschichten erzählen und nie vorlesen (Frau K, Frau J).

Eine Befragte weist auf den spielerischen Aspekt der Erfindung von Geschichten hin, wenn sie und ihr Kind abwechselnd die gelesenen Geschichten in Form von Erfinden weiterführen: „... Meistens steigern sie sich selbst rein und dann brauche ich nichts mehr dazu zu erfinden“. (Frau H) Die Weiterführung einer vorgelesenen Geschichte durch eigenes Erfinden wird reflektierend gestaltet:

Frau D: „Es gibt doch diese Pepe- Geschichten (türkischer Zeichentrickfilm), das was ich gesehen habe, erzähle ich beim Schlafengehen.“

Zwei weitere Mütter weisen darauf hin, dass bei ihnen das Erzählen von Märchen und Geschichten im familiären Setting erst dann stattfindet, wenn die Kinder es wollen. (Frau A, Frau L) Drei Befragte erwähnen, dass bei ihnen der Vater der „Erzähler“ ist: „Mein Mann ist der großartige Leser, das nicht aber er ist ein großartiger Erzähler.“ (Frau I) Auf die Frage, ob der Vater öfters vorliest oder Geschichten erzählt, antwortet eine Interviewte, dass der Vater besser erzählt als sie, weil er geduldiger sei (Frau D).

Das Zusammenspiel von Vorlesen und Erzählen entsteht bei einigen Befragten aus der Beschäftigung mit ihrer Religion. Zunächst kann die Religion Anlass zum Erzählen geben, in Form von „religiösen Geschichten“, wie dies aus der Aussage einer Befragten hervorgeht. (Frau G) Überhaupt nimmt die Religion viel Platz in der Literacy-Praxis ein. Eine Befragte schildert, dass sie „(...) deutsche-türkische Religionsgeschichtsbücher, z.B. die Sure mit den Elefanten (...) oder ‚Ich liebe mein Gebet‘ sowas.“ (Frau I) erzählt. Eine weitere Aussage bestätigt die Rolle des Interesses an der Religion:

Frau D: „Mit seinem Vater liest er lieber religiöse Bücher. Es gibt Geschichtsbücher, das Leben der Propheten, da stellt er auch seine Fragen.“

Religiöse Praxis als Literacy-Aktivität

Bei sieben von zwölf Befragten tragen die religiösen Praktiken im familiären Setting ebenfalls zu einer Literacy-Umgebung bei. In der Aussage einer Befragten wird deutlich, dass sich dabei Lesefunktion und religiöses Ritual vermischen. Hierzu:

Frau D: „Wir üben jetzt für den Koran. Ja, dann muss er die Buchstaben können.“

Auch wenn das Koranlesen mit arabischen Buchstaben erfolgt, ist hervorzuheben, dass dadurch das Kind mit Entziffern von Buchstaben, also einem eher formellen Aspekt von Schriftsprache, konfrontiert wird. So heißt es z. B. bei einer Befragten:

Frau D: „(...) dafür muss man auch natürlich üben, damit er die Buchstaben kennenlernt.“

Wenn die Kinder beispielsweise zur Koranschule *„(z)weimal Samstag und Sonntag gehen, wo sie „Koranlesen“* (Frau B), dann wird der Stoff nochmal im familiären Setting wiederholt.

Frau B: „Da wird vorgelesen meistens jetzt beispielsweise wenn jetzt von der Religion erzählt wird, wird es viel vorgelesen. Die Kinder hören dann zu und Emir beispielsweise der erzählt immer wenn er nach Hause kommt erzählt er was dort erzählt wurde und es bleibt doch hängen also.“

Gerade das häusliche Üben führt dazu, dass die Regelmäßigkeit gewährleistet ist. Und das regelmäßige Üben bringt eine regelmäßige Lektüre mit sich.

Die Koranlektüre findet entweder *„(e)inmal in der Woche“* (Frau D) oder sogar *„täglich“* (Frau E) statt. Religiöse Bildungsbücher werden eher sporadisch gelesen.

Wenn die Religion in den Familienalltag einbezogen ist, wird auch die Literacy-Umgebung entsprechend gestaltet:

Frau G: „Der Koran zum Beispiel steht aber im Wohnzimmer, im Glasschrank und das kennt sie auch schon. Und wenn sie den Koran raus nehmen will fragt sie, ob sie ein Kopftuch aufsetzen muss. Da sage ich immer: ‚Ja, vorher nicht‘ „

Religiöse Erziehung beschränkt sich aber nicht auf den arabischen Text des Korans, dessen Inhalte kleinen Kindern meist nur schwer zu vermitteln sind. Es finden sich auch religiöse Zeitschriften in türkischer Sprache zu Hause.

Frau D: „Wir hatten auch mal eine Zeitlang Diyanet Çocuk (Religion und Kind) als Zeitschrift, die kam ein Jahr lang für die Mädchen, die meisten von denen haben wir sogar noch. Wir heben die Zeitschriften auf, weil irgendwann die Kinder da reinschauen.“

Eine Mutter sieht die religiösen Erzählungen als Ergänzung zur alltäglichen Vorlesepraxis:

Frau B: „Natürlich Kinderbücher oder beispielweise wenn wir von einer Sache ihm erzählen oder vorlesen. Was beispielsweise jetzt meinetwegen Religion angeht. Dann hört er gerne zu, weil er selber lesen kann, jetzt schon.“

Bloßes Wiedererkennen und Rezitieren von Koranversen wird also erweitert um religiöse Inhalte, die auch über türkische Bücher und Zeitschriften erschlossen werden.

Motivierung für Literacy im Familiensetting

Im Folgenden werden die Vorgehensweisen der Eltern bezüglich der Heranführung des Kindes an Literacy-Praktiken herausgearbeitet. Dazu zählt erstens das Vorgehen, das Kind auf Schrift im Alltag aufmerksam zu machen und zweitens zum Schreiben anzuregen. Inwieweit die Mutter (und auch der Vater) dabei bewusst vorgeht und ihr Kind durch ihr Verhalten mit der Schriftkultur bekannt macht, hängt von ihrem persönlichen kulturellen Kapital ab.

Schriftentdecken im Alltag

Aus den Aussagen von vier Befragten geht hervor, dass sie keine bewusste Initiierung vornehmen, also ihr Kind im Alltag außerhalb des Hauses nicht zum Erkennen von Schriftzeichen anregen. Drei geben an, dass sie dies nur auf die Initiative des Kindes tun, während wiederum fünf andere von sich aus das Thema Schrift initiieren.

Auf die Frage, welche Aktivitäten sie zu Hause oder auch außerhalb unternehme, um zu helfen, dass ihr Kind die Schrift entdeckt, antwortet eine Mutter:

Frau I: *„Das ist die Schrift‘ oder ‚das ist jetzt eine Zahl‘, was jetzt machen ist Farben, rechts und links und eins, zwei, drei, das Zählen funktioniert auch, aber es ist nicht so, dass ich sage ‚Ich schreib dir jetzt die eins oder das A oder B dahin‘“*

Andere weisen bei ihren alltäglichen Tätigkeiten ihr Kind bewusst auf die sie umgebenden Schriftzeichen hin. Dies geschieht z.B. beim Einkaufen. Eine Mutter berichtet, dass sie ihrer Tochter Fragen stellt:

Frau A: *„Ich sage meiner Tochter: ‚Welcher Einkaufsmarkt ist hier?‘ ich prüfe, ob sie verlernt habe? Sie sagt: ‚Mama ich weiss es‘ ‚Da steht LIDL‘ ‚Hier ist LIDL‘ Wenn wir zum ALDI gehen. Weisst du, wo wir sind? Was steht da? ‚Ich weiss es. Hier ist ALDI. Mein Name fängt auch mit diesem Buchstabe A an‘ usw.“*

Bei anderen werden Autokennzeichen, Hausnummern oder Werbeplakate für Spielzeug zum Anlass, Buchstaben und Zahlen zu betrachten.

Initiierung zum Schreiben durch die Mutter

Eine andere Gruppe von elterlichen Literacy-Aktivitäten besteht in der Anregung zum Schreiben. Diese Aktivität wird von allen Befragten bis auf drei durchgeführt, die angeben, dass ihr Kind noch zu jung dafür ist.

An erster Stelle steht die Namensschreibung:

Frau A: *„Als Beispiel soll er seinen Namen, seinen Nachnamen, meinen Namen, den Namen seines Vaters schreiben. Wir fangen z.B. mit den Namen der Tiere an. Wir gehen langsam vor, damit sie die Buchstaben erkennen kann.“*

Eine weitere veranstaltet mit ihrem Kind Spiele mit Buchstaben:

Frau D: *„(...) manchmal tun wir auch Buchstaben-Ausschneiden auf Papier oder auf dem Buntpapier. Wir legen den Namen zusammen.“*

Die Befragten sind sich darüber bewusst, dass die Kleinkinder mit Schreibübungen auf die Schule vorbereitet werden müssen:

Frau H: *„Ja, also ich mache mit meinem Tochter, die kommt ja im Sommer in die Schule. Machen wir Schriftübungen, Schreibübungen und auch ABC zu lernen, die Kleinigkeiten zu üben.“*

Indirekte Anregung

Zur indirekten Anregung von Literacy gehören die atmosphärisch freundliche Gestaltung der Lese- und Schreibumgebung und die Art der für das Kind verfügbaren Lese- und Schreibmaterialien. Eine Mutter beispielsweise, die selbst nicht studiert hat und über geringes Kulturkapital verfügt, treibt großen Aufwand, eine literacy-freundliche Umgebung zu errichten, damit bei ihren Kindern Lesegewohnheit entsteht. Diejenigen Mütter, die über kulturelle Ressourcen verfügen, können zugleich literacy-freundlichen Wohnraum vorweisen. Sie schildern ausführlich, wie sie die Literacy-Umgebung des Kindes (im Kinderzimmer) gestalten. Die Befragten geben an, dass das

Kind zu Hause jederzeit über Schreibmaterialien verfügt. Aber bei der Begehung stellte sich heraus, dass dies nicht immer der Fall ist. Dagegen waren Bücher in allen Familien vorhanden, wie es die Befragten angegeben hatten. Bei den Müttern mit Einzelkind und bei denen mit geringem Kulturkapital sind sowohl Bücher der Erwachsenen als auch Kinderbücher vorzufinden. Familien mit mehreren Kindern verfügen über einen größeren Umfang von Schreib- und Lesematerial, weil vieles von den älteren Kindern übrig geblieben ist.

Auch die Art der Besorgung beeinflusst das Leseinteresse des Kindes. Die Mütter orientieren sich hauptsächlich nach Vorlieben und Wünschen des Kindes. Dabei bleibt die Auswahl der Literacy-Materialien nicht auf klassische Medien wie Buch und Schreibstifte beschränkt, sondern erstreckt sich, wie zwei Mütter es angeben, auf elektronische Gegenstände (z.B. Spielzeug-Laptop).

Lesematerial aus der Türkei wird von den Müttern bevorzugt, die erst seit ihrer Heirat in Deutschland leben. Auffällig ist, dass bei zwei Familien die Kinder türkische Kinderzeitschriften zur Verfügung haben, die in beiden Fällen von religiösen (türkisch-islamischen) Einrichtungen bezogen werden. Und wenn die Mütter sparsam sind, das geben zwei an, dann kaufen sie die Bücher auf dem Flohmarkt.

Vorbildfunktion

Bei der indirekten Beeinflussung der kindlichen Erziehung üben die Eltern als Vorbildfunktion einen enormen Einfluss aus. Die Befragten sind sich über ihre Vorbildfunktion bewusst, wobei dies in erster Linie auf die eigenen Biographien der Mütter zurückzuführen ist. Viele Befragte schätzen den Wert des Lesens, weil sie in ihrer eigenen Sozialisation hierfür nicht genügend Möglichkeit hatten. Sie sehen dies rückblickend als Mangel an, weil sie erkennen, dass geringes Lesen sich bei der Persönlichkeitsentwicklung nachteilig auswirkt. Es herrscht bei allen Befragten das Bewusstsein, dass Lesen eine Bereicherung für das Leben ist. Bei keiner Befragten herrscht dem Lesen gegenüber eine negative Einstellung.

Viel bedeutsamer ist folglich das Leseverhalten und Leseinteresse der Mutter. Während vier der Befragten Hausfrauen sind, ist der Rest berufstätig. Auch wenn sie berufstätig sind, lesen sie regelmäßig oder unregelmäßig Bücher. Inwieweit die Leseaktivität ausgeprägt ist, hängt vom Bildungsstatus und dem kulturellen Kapital ab, wenn auch beides oft zusammenhängt. Gelesen werden Belletristik, Ratgeberliteratur, religiöse Erzählungen, Tages- oder Stadtteilzeitungen.

Auffällig ist, dass beinahe die Hälfte der Interviewten zum Lesen aus religiösen Motiven gelangt. Das Lesen erfolgt hier aus Interesse an religiös-moralischer Bildung. Der religiöse Lesestoff besteht hauptsächlich aus Erzählungen. Religion schafft damit eine Leseumgebung, die zu einer beträchtlichen Steigerung der Literacy im familiären Setting führt.

Indirekte Beeinflussung des Kindes findet auch dann statt, wenn Eltern regelmäßig zu Hause schreiben. Schreiben (sowohl mit Stift als auch am Computer) findet beim Notieren, beim Schriftverkehr mit Behörden, zur privaten Kommunikation per Smartphone und auch zu beruflichen Zwecken statt (dies ist bei zwei Befragten regelmäßig der Fall). Bei einer Befragten wird Schreiben zu religiösen Zwecken durchgeführt.

Hindernisse für die Durchführung der Literacy-Aktivitäten im Alltag

Es existieren zahlreiche Erschwernisse in den Familien, die einem regelmäßigen Vorlesen im Wege stehen. Aus den Aussagen ergeben sich einige zentrale Hindernisgründe für Literacy. Einige Mütter berichteten davon, dass sie nicht ausreichend Geduld haben.

Frau D: *„Ich möchte auch, dass meine Kinder das sehen und auch die Bücher in die Hand nehmen. Ich selbst habe nicht die Geduld dafür meinen Kindern vorzulesen, der Vater liest besser vor und mag es auch mit Geduld und Wort für Wort zu erzählen.“*

Die berufliche Situation und Arbeitsbedingungen werden zu einem Hinderungsgrund meist dann, wenn sie die Zeit verkürzen, die die Eltern mit ihren Kindern verbringen.

Frau E: *„Ja, meistens weil er in der Schicht arbeitet, ist dann die Zeit meistens nicht da. Wenn die Kinder dann schlafen, ist er vielleicht erst noch in der Arbeit oder so. Deswegen zeitlich passt es meistens nicht.“*

Frau H: *„Dadurch dass er Schichtarbeit hat, sieht er die Kinder entweder morgens kurz wenn sie gehen und mittags nicht mehr oder umgekehrt aber am Wochenende sagt er dass der Tag uns gehört, also wenn er nicht mit seinen Freunden Fußball spielen geht machen wir eigentlich meistens was zusammen.“*

Sowohl die Berufstätigen als auch die Hausfrauen sehen sich der Herausforderung gegenüber, ein Zeitmanagement zu verfolgen, damit sie den Alltag ihrer Familie organisieren können. Darunter fällt auch die Zeit für Literacy-Aktivitäten mit dem Kind. Der Beruf wirkt sich negativ bei den Vätern aus, denn aufgrund ihrer unregelmäßigen Arbeitszeiten können sie sich wenig Zeit für ihre Kinder nehmen. Wichtig ist, dass bei den Müttern ein Zeitbewusstsein bezüglich der Literacy-Aktivitäten gegeben ist. Dazu äußert sich eine Befragte wie folgt:

Frau K: *„Ich komme um 16 Uhr nach Hause und dann muss noch gekocht werden, die Kinder gefüttert werden und dann fängt das Schlafritual schon fast an.“*

Die Mütter sind dem Druck ausgesetzt, ihren Alltag zu planen und die Freizeit- und Literacy-Aktivitäten in den Alltag zu integrieren. Auch die Familiengröße ist eine Herausforderung für einige Mütter, vor allem die Zeiteinteilung für ihre Kinder betreffend.

Frau E: *„Bei der großen war auch so ja. Wir haben eine Zeitlang probiert abends etwas zu machen, aber weil es halt drei Kinder sind...“*

Frau D: *„Man sollte den Kindern eigentlich mehr vorlesen. Die Zeit sich nehmen, was manchmal halt nicht möglich ist.“*

Diskussion der Ergebnisse

In diesem Artikel wurde die Fragestellung verfolgt, wie sich die Literacy-Förderung von Kindern in Familien türkischer Herkunft gestaltet. Es wurde untersucht, welche Aktivitäten die Mütter zur Förderung von Literacy bevorzugen und auf welche Hindernisse sie dabei stoßen. Den Ausgangspunkt hierzu bildete die Frage, welche Wirkung dabei das kulturelle Kapital, das hier als aus dem Bildungsstatus und sozioökonomischen Status zusammengesetzt definiert wurde, auf die Literacy-Förderung der Kinder im familiären Setting hat. Diese Fragen wurden anhand eines halbstrukturierten Interviewleitfadens untersucht. Die Begrenzung der Stichprobe zielt darauf, differenziertere Einblicke in den Forschungsgegenstand zu gewinnen.

Die Ergebnisse zeigen, dass die Literacy-Förderung ein Bestandteil der befragten türkischstämmigen Familien in Deutschland ist. Die Befragten sind sich hinsichtlich des Stellenwerts der Literacy bei der Erziehung ihrer Kinder bewusst. Die Untersuchung zeigt zahlreiche Hindernisse auf, die bei der Literacy-Förderung auftreten. Diese sind auf sozioökonomische und soziokulturelle Faktoren, und damit auf das kulturelle Kapital der Mütter und ihrer Familien, zurückzuführen. Damit bestätigt die Untersuchung das in der neuesten Forschung hervorgehobene generelle Ergebnis hinsichtlich der Bildungsaspekte der Familien mit migrantischem Hintergrund, dass sich der sozioökonomische Status, das Bildungsniveau der Eltern und spezifische kulturelle Orientierungen auch in der Selbstbeschreibung des Home Literacy Environment durch die Mütter niederschlagen (siehe Biedinger, 2007; 2009 Lesemann und Tuijl, 2006).

Mit Blick auf die eingangs erwähnte Thematik, der zufolge das Vorlesen im Zentrum der Literacy-Aktivitäten steht, zeigt die Untersuchung die regelmäßige Durchführung von Vorlesen in allen befragten Familien, insbesondere als Schlafritual. Im Gegensatz hierzu fallen das Singen von Kinderliedern und Sprechreimen und das Erzählen von Geschichten in Verbindung mit Vorlesen geringer aus. Auch als eigene Aktivität findet das Geschichtenerzählen nicht häufig statt. Schriftliche Medien werden meist auf die Initiative der Mutter hin verwendet, ebenso auf die Initiative der Mutter wird im Alltag ‚Schrift-Entdecken‘ praktiziert und das Interesse für Bücher geweckt. Eine über den häuslichen Rahmen hinausgehende Literaturerziehung und Literacy-Förderung, etwa durch Bibliotheksbesuche oder Bestellungen in Buchhandlungen, wird nicht verfolgt. Erst wenn schulpflichtige Kinder im Haushalt sind, beginnt die Benutzung von Bibliotheken. Motivierung, Schriftentdecken und Initiierung zu ersten Schreibversuchen ist Bestandteil der Literacy-Förderung der Befragten, sowohl im häuslichen Rahmen als auch außerhalb des Hauses. Die Literacy-Umgebung, das Kinderzimmer und entsprechende Schreib- und Lesematerialien, sind überwiegend nicht in ausreichendem Maße vorhanden. Dagegen besteht ein Bewusstsein über die eigene Vorbildfunktion. So befördern die Eltern mit ihren eigenen alltäglichen Schreib- und Lesepraktiken indirekt auch die Motivation ihrer Kinder zur Beschäftigung mit Büchern. Wie intensiv dies jedoch geschieht, hängt vom Bildungsstand und der beruflichen Tätigkeit der Eltern ab, denn diese Faktoren üben Einfluss auf ihre eigenen Lese- und Schreibaktivitäten aus.

Aus der Befragung geht hervor, dass sozioökonomische Gründe die Eltern an der Literacy-Förderung hindern. Die Befunde legen nahe, dass berufliche Situation und Arbeitsbedingungen der Eltern das Zeitmanagement für die Durchführung der literacy-bezogenen Aktivitäten erschweren. Dazu wirkt sich noch die Familiengröße als nachteilig aus, wenn dadurch die Mütter beim Vorlesen und anderen Literacy-Aktivitäten weniger geduldig sind. Die Hindernisse sind nicht ethnischer Natur, sondern hängen mit dem ökonomischen Status der Familie und dem Bildungsstand sowie dem kulturellen Kapital der Eltern zusammen. In der Forschung wird betont, dass Kinder aus den unteren Schichten gegenüber den aus den Mittelklasse-Familien stammenden benachteiligt sind (Phillips und McNaughton, 1990; Smith und Dixon, 1995). Das Vorhandensein von kulturellem Kapital wirkt sich am deutlichsten darin aus, wie das familiäre Setting das Kind zu Literacy anregt: Wenn die Mutter etwa das Kind zum Schreiben initiiert, sein Interesse für Bücher weckt oder bei alltäglichen Aktivitäten zum Schriftentdecken heranzuführt. Die Mütter, die über kulturelles Kapital verfügen,

führen diese Aktivitäten regelmäßig durch. Diese sorgen auch dafür, dass die Literacy-Umgebung vielfältig gestaltet wird (z.B. durch die Auswahl elektronischer Medien). Dabei macht sich der sozioökonomische Status am deutlichsten bemerkbar. Das kulturelle Kapital ist ebenso für die Vorbildfunktion der Eltern ausschlaggebend. In diesen Familien gewinnen Leseaktivitäten an Bedeutung. Dies wird häufig auf Sprach- und Literacy-Aktivitäten zurückgeführt (Weigel et. al., 2006). Einige der befragten Mütter führen in ihrem Alltag regelmäßig literacy-bezogene Aktivitäten durch. Dadurch machen sie indirekt das Kind im frühen Stadium seiner Bildungssozialisation mit Literacy vertraut. In der Forschung wird darauf hingewiesen, dass eine frühzeitig erworbene Literacy-Kompetenz sich auf die schulische Laufbahn positiv auswirken kann (vgl. Rössel et. al., 2002; Sullivan, 2001).

Eine wichtige Frage, die hier entsteht, ist die nach den Einflüssen des ethnischen Faktors. Diese Frage ist deshalb berechtigt, weil es sich bei der untersuchten Gruppe um türkischstämmige Familien der dritten Generation handelt. Unter den kulturellen Aspekten, die sich auf die geringere Vorlesepraxis auswirken, nannte Kuyumcu (2006; 2011) die besondere Rolle der mündlichen Erzählkultur. Es zeigt sich, dass diese spezifische mündliche Erzählkultur für die hier untersuchten Familien keineswegs prägend ist. Die Befragten orientieren sich in diesem Bereich stark an den gesellschaftlichen Normen der Mehrheitsgesellschaft. Einflüsse einer spezifisch türkisch-islamischen Kultur machen sich vielmehr unter dem Gesichtspunkt der religiösen Erziehung bemerkbar. Die Untersuchung zeigt, dass Religion im Familienalltag präsent ist. Die religiösen Praktiken der Mütter, die von der Moralerziehung zum Vorlesen von religiösen Geschichten für Kinder reicht, erschaffen zusätzliche Literacy-Gelegenheiten (Perry et. al., 2008). Auch wenn hier traditionelles Koranlesen nach wie vor relevant ist, spielt das Verstehen des Textes eine deutlich größere Rolle, im Unterschied zur ersten Generation (Schiffauer, 1991; vgl. auch Mehlem 2010 zu marokkanischen Migranten).

Die Untersuchung legt zwar nahe, dass nicht auf Ethnizität bezogene Zuschreibungen, sondern die sozioökonomische Stellung und das kulturelle Kapital der Eltern bei der Literacy-Förderung in den untersuchten türkischstämmigen Familien ausschlaggebend sind, ein genaueres Verständnis dieser Praktiken aber eine differenzierte Betrachtung dieser Akkulturationsprozesse erfordert.

Literaturverzeichnis

- Alba, R.D., Handl, J. & Müller, W. (1994). Ethnische Ungleichheit im deutschen Bildungssystem. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 46, 209–237.
- Becker, B. (2010). The Transfer of Cultural Knowledge in the Early Childhood. Social and Ethnic Disparities and the Mediating Role of Familial Activities. *European Sociological Review* 26(1), 17-29.
- Becker, B., & Biedinger, N. (2006). Ethnische Bildungsungleichheit zu Beginn der Schulzeit. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 58, 660–684.
- Becker, B., Klein, O. & Biedinger, N. (2013). Development of Cognitive, Language and Cultural Skills From Age 3 to 6: A Comparison Between Children of Turkish Origin and Children of Native-Born-German Parents and the Role of

- Immigrant Parents' Acculturation to Receiving Society. *American Educational Research Journal*, 50(3), 616-649.
- Biedinger, N. (2007). Entwicklung und Lebensumfeld von Vorschulkindern: Zur Heterogenität von Familien mit türkischem Migrationshintergrund. *Zeitschrift für Türkeistudien*, 20(1), 7-24.
- Biedinger, N. (2009). Der Einfluss von elterlichen Investitionen auf die Entwicklung deutscher und türkischer Kinder. *Berliner Journal für Soziologie*, 19(2), 268-294.
- Biedinger, N. & Klein, O. (2010). Der Einfluss der sozialen Herkunft und des kulturellen Kapitals auf die Häufigkeit entwicklungsförderlicher Eltern-Kind-Aktivitäten. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung*, 5(2), 195-208.
- Brinkmann, H.-U. & Uslucan, H.-H. (2013): Dasein und Dazugehörigen. Integration in Deutschland. Wiesbaden: Springer Verlag.
- Bourdieu, P. (1983). Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital. In Kreckel, R. (Eds), *soziale Ungleichheiten. Soziale Welt Sonderband (2)*, (pp. 183-198) Göttingen.
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. (2006). The bioecological model of human development. In Lerner, R. M. (Eds), *Handbook of child psychology, Vol. 1: Theoretical models of human development*, (pp. 793 –828). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Ditton, H., Krüsken, J. & Schauenberg, M. (2005). Bildungsungleichheit – der Beitrag von Familie und Schule. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft* 8(2), 285–304.
- Emre, O. (2017). Sesli kitap okuma etkinliğinde, annenin kültürel sermayesinin çocuğun okul öncesi okuryazarlık gelişimine etkisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 235-255.
- Friebertshäuser, B. (2003). Interviewtechniken- ein Überblick In Dies. Und Prengel, A.(Eds), *Handbuch Qualitative Forschungsmethode in der Erziehungswissenschaft* (pp.371-395), Weinheim und München,.
- Henz, U. & Maas, I. (1995). Chancengleichheit durch die Bildungsexpansion? Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie 47: 605-633.
- Klein, O. & Biedinger, N. (2009). *Determinanten elterlicher Aktivitäten mit Vorschulkindern. Der Einfluss von Bildungsaspirationen und kulturellem Kapital*. (Working Papers Nr. 121). Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.
- Kuckartz, U. (2012). *Qualitative Inhaltsanalyse. Methoden, Praxis, Computerunterstützung*. Weinheim und Basel: Beltz Juventa,
- Kuyumcu, R. (2006). "Jetzt male ich dir einen Brief." Literalitätserfahrung von (türkischen) Migrantenkindern im Vorschulalter. In Ahrenholz, B. (Eds), *Kinder mit Migrationshintergrund. Spracherwerb und Fördermöglichkeiten* (pp. 34-46). Freiburg im Breisgau: Herbert-Jürgen Welke Fillibach Verlag.
- Kuyumcu, R. (2008). Mediennutzung zweisprachig aufwachsender Kinder mit Erstsprache Türkisch im häuslichen Umfeld und im Kindergarten In Wieler, P. (Eds), *Medien als Erzählanlass. Wie lernen Kinder im Umgang mit alten und neuen Medien?* (pp. 209-213). Auflage. Stuttgart: Fillibach bei Klett Verlag,.
- Kuyumcu, R. (2011). Die Rolle der Schriftsprache für den Zweitspracherwerb zweisprachig aufwachsender Kinder: das Kieler Kodell sprachlicher

- Frühförderung In. Hornberg, S. und Valtin, R. (Eds), *Mehrsprachigkeit. Chance oder Hürde beim Schriftspracherwerb? Empirische Befunde und Beispiele guter Praxis Berlin: Deutsche Gesellschaft für Lesen und Schreiben*, (pp.185-199).
- Lehrl, S., Ebert, S., Roßbach, H.-G., & Weinert, S. (2012). Die Bedeutung der familiären Lernumwelt für Vorläufer schriftsprachlicher Kompetenzen im Vorschulalter. *Zeitschrift für Familienforschung* 24(2), 115-133.
- Lesemann, P. P.M. & Tuijl, C. V. (2006). Cultural Diversity in Early Literacy: Findings in Dutch Studies In Dickinson, D. K. und Neuman, S.B. (Eds), *Handbook of Early Literacy Research Volume 2.*, (pp. 211-228), New York/London: Guilford Press.
- Leseman, P. P. M., Scheele, A. F., Mayo, A.Y. & Messer, M. H. (2009). Bilingual development in early childhood and the languages used at home: competition for scarce resources? In Gogolin, Ingrid und Neumann, Ursula (Eds), *Streitfall Zweisprachigkeit – The Bilingualism Controversy*, (pp. 289-316), Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften
- Mayring, P. (2002). Einführung in die Qualitative Sozialforschung. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Mayring, P. (2010). Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken. 11., aktualisierte und überarbeitete Auflage. Belt Verlag.
- Mehlem, U. (2010). Eine heilige Sprache? Literalität im Arabischen in Aus- und Einwanderungs-kontexten. *IMIS-Beiträge* 37, 17-54.
- Mehlem, U. (2015). Sprachanalytische Fähigkeiten mehrsprachiger Kinder am Schulanfang In Röber, C. und Olfert, H. (Eds), *Der Deutschunterricht in Theorie und Praxis (DTP) 2: Schriftsprach- und Orthographieerwerb: Erstlesen und Erstschreiben*, (pp. 227-252), Schondorf: Schneider Verlag.
- Müller, A. & Stanat, P. (2006). Schulischer Erfolg von Schülerinnen und Schülern mit Migrationshintergrund: Analysen zur Situation von Zuwanderern aus der ehemaligen Sowjetunion und aus der Türkei In Baumert, J., Stanat, P., Waterman, R. (Eds), *Herkunftsbedingte Disparitäten im Bildungswesen. Vertiefende Analysen im Rahmen von Pisa 2000*, (pp. 221-255), Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Müller, W. & Haun, D. (1994). Bildungsungleichheit im sozialen Wandel. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 46, 1-42.
- Perry, N.J., Kay, M.S. & Brown, A. (2008). Continuity and change in home literacy practices of Hispanic families with preschool children. *Early Child Development and Care* 178(1), 99-113.
- Phillips, G. & McNaughton, S. (1990). The Practice of Storybook Reading to Preschool Children in Mainstream New Zealand Families. *Reading Research Quarterly* 25 (3): 196-212.
- Rössel, J., & Beckert-Ziegelschmid, C. (2002). Die Reproduktion kulturellen Kapitals. *Zeitschrift für Soziologie*, 31(6): 497–513.
- Schiffauer, W. (1991). Die Migranten aus Subay. Türken in Deutschland: Eine Ethnographie. Stuttgart: Klett-Cotta.

- Sénéchal, M. & LeFevre, J. (2002). Parental involvement in the development of children's reading skill: A 5-year longitudinal study. *Child Development*, 73(2), 445-460.
- Smith, S.S. & Dixon, R.G. (1995). Literacy Concepts of Low- and Middle-Class Four-Year-Olds Entering Preschool. *Journal of Educational Research* 88(4), 243-253.
- Sullivan, A. (2001): Cultural Capital and Educational Attainment. *Sociology* 35(4), 893-912.
- Weigel, D.J., Martin, S.S. & Bennett, K.K. (2006). Contributions of the home literacy environment to preschool-aged children's emergent literacy and language skills. *Early Child Development and Care* 176(3&4), 357-378.
- Whitehurst, G. J. & Lonigan, C. L. (2001). Emergent Literacy: Development from prereaders to readers In Neuman, S. B. und Dickinson, D. K. (Eds), *Handbook of Early Literacy Research*, (pp. 11-29), New York: Guilford Press.

**ETKİNLİK KATILIMCILARININ DESTİNASYON İMAJİ
ALGILARININ TEKRAR ZİYARET ETME EĞİLİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ:
PORTAKAL ÇİÇEĞİ KARNAVALI ÖRNEĞİ**

Çağrı SAÇLI¹
Balhun ERSÖZ²
Ceyhan Özdemir KAHRAMAN³

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Portakal Çiçeği Karnavalına katılan bireylerin destinasyon imajı algılarının tekrar ziyaret etme niyeti üzerine etkisini belirlemek ve karnaval katılımcılarının çeşitli özellikleri bakımından destinasyon imajı algılarının farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmektir. Araştırmanın verileri 2018 yılı Portakal çiçeği karnavalı katılımcılarına uygulanan anket ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların destinasyon imajı algılarının tekrar ziyaret etme niyetleri üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu ve destinasyon imajı algılarının katılımcıların çeşitli özellikleri bakımından anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Son olarak katılımcıların olumlu olumlu görüşlerinin dışında güvenlik sorunları, kalabalık ve çevre kirliliği ile ilgili olumsuz görüşleri de olduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Destinasyon İmajı, Portakal Çiçeği Karnavalı, Tekrar Ziyaret Etme Niyeti, Destinasyon Pazarlama

**THE EFFECT OF EVENT PARTICIPANTS ' DESTINATION IMAGE
PERCEPTIONS ON THEIR REVISIT INTENTION: THE PORTAKAL ÇİÇEĞİ
CARNIVAL SAMPLE**

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the effect of destination image perceptions of individuals participating in the Portakal Çiçeği (Orange Blossom) Carnival on their intentions to revisit the carnival and determine whether destination image perceptions are different in terms of various characteristics of carnival participants. The data of the study were obtained with the questionnaire applied to the participants of the Portakal Çiçeği Carnival in 2018. As a result of the research, it was determined that the perceptions of the participants ' destination image had a positive effect on their intentions to revisit and that the perceptions of the destination image were significantly different in terms of the various characteristics of the participants. Finally, in addition to the positive views of the participants, negative views about security issues, overcrowding and environmental pollution were also stated and various suggestions were made on the subjects.

Keywords: Destination Image, Portakal Çiçeği Carnival, Revisit Intention, Destination Marketing

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İskenderun Teknik Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, cagri.saccli@iste.edu.tr, ORCID:0000-0001-7771-8190

² İskenderun Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ersozbalhun@gmail.com, ORCID:0000-0002-0044-8169

³ İskenderun Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, cyhn.khrmn@gmail.com, ORCID:0000-0002-8697-875X

Received/Geliş: 08/11/2018 Accepted/Kabul: 10/04/2019, Research Article/ Araştırma Makalesi
Cite as/Alıntı: Saçlı,Ç., Ersöz, B., Kahraman, C. Ö. (2019), "Etkinlik Katılımcılarının Destinasyon İmajı Algılarının Tekrar Ziyaret Etme Eğilimleri Üzerine Etkisi: Portakal Çiçeği Karnavalı Örneği", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.178-190.

Giriş

Son yıllarda bireyler kitlesel turizm hareketlerini tercih etmek yerine, yerel halk ile etkileşimde bulunarak onların yaşam tarzlarını anlamak ve düzenledikleri etkinliklere aktif olarak katılmak, tatillerini bu bölgelerde yapmak ve alternatif turizm değerlerinin yoğunlaştığı bölgelere gitmeye özen göstermektedirler (Kızılırmak, 2006, s. 185). Yerel etkinlikler, gerek ulusal ve uluslararası boyutlarda turizm pazarlama stratejileri arasında anahtar bir rol oluşturmaya başlamıştır. Turizm pazarlaması alanında çalışan uzmanlar, özel etkinliklerin bölgenin turizm gelişimini ve turizm pazarlama planlarını etkileyen önemli parçaları olduğunu vurgulamakta ve bu gibi etkinliklerin, turisti çeken unsurlar olarak ortaya çıktığını gözler önüne sermektedir (Yoon, Gürsoy ve Chen, 2000, s. 33). Türkiye, yerel etkinlikler açısından oldukça zengin bir ülkedir (Kızılırmak, 2006, s. 186). Etkinliklerin, düzenlendikleri ülkeye olan olumlu katkıları ve olumsuzlukları ile birlikte, düzenlendikleri bölge ve ilgili kurum ve kuruluşlar üzerinde de çok sayıda olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu noktada söz konusu bölge yöneticilerinin temel görevleri, bu etkileri belirlemek, öngörebilmek ve tüm taraflar için en iyi sonuçlara ulaşarak faaliyetlerin etkilerinin toplamda olumlu olmasını sağlamaktır (Mc Donnel, Johnny, ve O'toole., 1998, s. 11).

Turistik ürünlerin oluşturulabilmesi için söz konusu ülke ve/veya bölgede sahip olunması gereken üç özellik vardır. Bunlar; ulaşılabilirlik, turizm işletmelerinin varlığı ve çekiciliktir. Çekicilik, bireyin bir destinasyonu başka bir destinasyona tercih etmesini sağlayan unsurdur. Çekicilik unsurları arasında da spor aktiviteleri, kültürel aktiviteler, sergiler, fuarlar ve yerel etkinlikler ilk akla gelenlerdir (Kızılırmak, 2006, s. 186). Özellikle son yıllarda etkinlikler, etkin bir turizm talebi yaratıcı olarak, destinasyonlar ve yerel halk için çeşitli ekonomik, sosyal ve çevresel yararlarla ulaşılmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Kültür turizmi kapsamında yapılan etkinlikler kentlerin tanınması açısından ele alındığında kentlere, bir kimlik oluşturmada, söz konusu kentlerin imaj oluşumlarında önemli bir rol oynamakta ve kentlerin markalaşması aşamasında etkin bir unsur halini almaktadır. Yapılan çalışmalar ile ziyaretçilerin festivallere katılımına teşvik eden en önemli motivasyonun kültürel keşifler olduğu ortaya çıkmıştır (Lee vd., 2004, s. 64; Öztür ve Yumuk, 2016, s. 125). Bu noktada alternatif bir turizm çeşidi olan kültür turizminin, insanların kendi kültürlerini ve farklı kültürel değerleri görmek üzere, meraklarını gidermek için kültürler arası bağlantı kurma ve etkileşim sağlama adına faaliyetlerde bulunması ile karşımıza çıkmaktadır (Albayrak, 2013, s. 49; Lee, Lee, Lee ve Babin, 2004, s. 61). Etkinlik turizminin yapı taşlarından biri olan festivaller, dünyada çok fazla yerde gerçekleştirilmekte ve yapıldığı bölgenin imajını ve tanıtımını güçlendirmek, yaz sezonunda ve sezon dışında kalan dönemlerde gerçekleştirilerek bölgeye yerli yabancı turist çekmek gibi önemli görevleri yerine getirmekte (Arcodia ve Dickson, 2013, s. 152; Tayfun ve Arslan, 2013, s. 192) ve söz konusu bölgelerde önemli bir çekicilik kaynağı oluşturmaktadır.

Turizm ve etkinlikler arasındaki ilişkinin ana unsuru etkinlik kapsamında yapılan çalışmaların etkinliğe katılan bireylerin zihninde bıraktığı olumlu imajın söz konusu bölge ve/veya destinasyona aktarılmasıdır. Bu aktarım söz konusu bölge ve/veya destinasyona marka bilinirliği yaratma, markanın pekişmesini sağlama veya olumsuz imajı olumluya çevirmede olan etkisidir. Bir bölge ve/veya destinasyona etkinlik imajının aktarılması, söz konusu kentlerdeki yerli halkın tanınmasında ve

anlaşılmasında, önemli doğal güzellikler ve fiziksel çekiciliklerin işlevsel hale dönüştürülmesinde ve işlevlerinin artırılmasında ve doğal-kültürel değerleri koruma bilincinin oluşturulmasında oldukça önemli bir paya sahiptir (Yıldırım, Karaca ve Çakıcı, 2016, s. 51). Bu kapsamda yapılan çalışmanın amacı her yıl dış ve özellikle iç pazarda oldukça dikkat çeken ve turist ağırlayan portakal çiçeği karnavalının destinasyon imajına katkısını vurgulamak ve beraberinde bir çekicilik unsuru olan bu etkinliğin tekrar ziyaret etme niyeti üzerindeki etkisini ölçmektir.

Literatür Taraması

Literatürde, festivallerin söz konusu bölgelere olan olumlu etkilerinin incelendiği (Boyle, Johan ve Abdullah, 2012; Kim, Cheng, Chia-Kuen ve O'leary 2007; Prentice ve Andersen 2003; Yıldırım vd., 2016) bir çok çalışma bulunmaktadır. Festival, bir yerin simgesi haline gelen ve gelenekselleşen, toplumda önemi bir yer edinen, belirli süreçle ve isimle düzenlenen etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Gürsoy, Kim ve Uysal, 2004; Küçük, 2013, s. 347; McKercher, 2006; Pios, Skoczylas ve Wojcik, 2014). Festival turizmine katılan turistlerin motivasyonlarının belirlenmesine yönelik çalışmalarda (Crompton ve McKay, 1997; Duran, Hamarat ve Özkul, 2014; Lee ve Lee, 2001; Lee vd., 2004; Thompson ve Schofield, 2009; Yolal, Woo, Çetinel ve Uysal, 2012; Yolal, Çetinel ve Uysal, 2009), katılımcıları motive eden faktörlerin "aile birlikteliği, sosyalleşme, yenilik arayışı, çekicilik, kültürel keşif, heyecan" olarak genel bir çerçeve içerisinde ifade edildiği görülmektedir. Festivallerin, yerel halkın ve esnafın istihdamına, bölge turizminin ekonomik, sosyal ve kültürel ve/veya çevresel açılardan çeşitli faydalar elde etmelerine olanak sağladığını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Ayazlar ve Ayazlar, 2015; Çela, Knowles-Lankford ve Lankford, 2007; Çulha ve Kalkan, 2016; Dalgın, Atak ve Çeken, 2016; Demirbulat ve Saatçi, 2015; Doğrul, Atçeken ve Şahin, 2015; Kim, Kim, Goh ve Antun, 2011; Kim, Duncan ve Jai, 2014; Kömürcü, Boz ve Tükeltürk, 2014; Lee ve Arcodia, 2011; Organ, Lewis, Palmer ve Probert, 2015; Tayfun ve Arslan, 2013; Özkan, Curkan ve Sarak, 2015; Viktória, 2013). Houghton (2001, s. 39) çalışmasında, festivallerin yedi işlevinin olduğunu belirtmektedir. Bunlar; turizm, eğitim, iş, eğlence, sosyal etkileşim, ticaret ve ilham kaynağıdır.

Festivallerin, destinasyon için önemi, tanıtım aracı olarak kullanılması, turist sayısı ve turizm gelirleri üzerine etkisiyle ilgili yapılan çalışmalarda (Bilgili, Yağmur ve Yazarkan, 2012; Boyle vd., 2012; Kim vd., 2007; Lee vd., 2004; Rivera, Hara ve Kock, 2008; Tayfun ve Arslan, 2013), festivallerin düzenlendiği bölgelerde, festival süresince yoğun bir turist akımına neden olarak, turizm gelirleri ve turist hareketliliğinde bir artışa sebep olduğu ifade edilmektedir. Festivallerin, düzenlendiği bölge turizmine sağladığı katkılardan bir diğeri ise düzenlendiği bölgenin tanıtımını yaparak söz konusu bölgenin imajını ve bilinirliğinin artmasını sağlamaktır (Küçük, 2012; Lee vd., 2004; Özdemir, 2008; Özkan vd., 2015; Rivera vd., 2008; Şengül ve Genç, 2016; Tayfun ve Arslan, 2013; Timur, Çevik ve Kıcırcı, 2014;). Festivallerin destinasyon tanıtımında; olumlu imaj inşa etme, olumsuz imajı pozitif yönde etkileme, destinasyon imajını ve bilinirliğini artırma, destinasyonların pazarlanmasında ve markalaşmasında önemli rolü olduğu gözlemlenmektedir.

Yöntem

Araştırmada etkinlik katılımcılarının destinasyon imajı algılarının tekrar ziyaret niyeti üzerine etkisinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda yüz yüze anket yöntemi uygulanarak 6-7-8 Nisan 2018 tarihlerinde Adana’da düzenlenen Portakal Çiçeği Karnavalı katılımcılarından olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile veri toplanmıştır. Araştırma evrenini Portakal Çiçeği Festivali katılımcıları oluşturmaktadır. Portakal Çiçeği Karnavalı biletli bir etkinlik olmadığı için kesin katılımcı sayısı belirli değildir. Bu durumda regresyon da dahil olmak üzere çok değişkenli analizleri gerçekleştirebilmek için gerekli olan en düşük örneklem sayısı, kullanılan değişken sayısının tercihen en az 10 katı olarak hesaplanmış (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010, s. 135) ve 150 olarak belirlenmiştir. Anket uygulaması sonucunda 364 geçerli anket verisi elde edilmiş olup elde edilen veriler SPSS 22.0 programı aracılığı ile analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında kullanılan anket formu üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcıların demografik özellikleri, etkinlik haber kaynakları ve etkinliğe kaçınıcı kez katıldıkları bilgilerini elde etmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Anket formunun ikinci kısmında ise katılımcıların destinasyon imajı algılarını ölçmeye yarayan, Bekar, Kocatürk ve Sürücü (2017) tarafından geliştirilen ölçek bulunmaktadır. Bu ölçek, 5’li Likert şeklinde düzenlenmiş olup 12 maddeden ve “Ekonomik”, “Sosyo-Kültürel” ve “Tanıtım” olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Anket formunun üçüncü kısmı ise katılımcıların Portakal Çiçeği Karnavalını tekrar ziyaret etme niyetlerini tespit etmeye yönelik 5’li Likert şeklinde düzenlenmiş üç sorudan oluşmaktadır.

Araştırma sonucu elde edilen verilerin analizlerinde, demografik değişkenlerin istatistiki yüzdeleri ortaya koymak için frekans analizi uygulanmıştır. Güvenilirlik analizi Alfa katsayısının hesaplanması ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin genel güvenilirlik katsayısı 0,960 olup, Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Tanıtım alt boyutları için sırasıyla 0,949, 0,906 ve 0,794 olarak hesaplanmıştır. Tekrar ziyaret etme eğilimi ölçeğinin alfa katsayısı ise 0,976 olarak hesaplandığından verilerin oldukça güvenilir olduğu ifade edilebilir (Altunışık vd., 2010, s. 124). Katılımcıların destinasyon imajı algıları ile tekrar ziyaret etme niyetleri arasındaki ilişki regresyon analizi ile test edilmiş olup katılımcıların sahip oldukları özellikler bakımından destinasyon imajı algılarının farklılaşp farklılaşmadığı, verilerin z- istatistiği değerlerinin $\alpha=.05$ için 1,96’dan küçük olarak tespit edildiğinden normalden aşırı sapma göstermediği şeklinde yorumlanarak (Büyüköztürk, 2012, s. 42) parametrik testler olan t testi ve tek yönlü ANOVA ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Frekans analizi sonuçlarına göre, araştırmaya katılan turistlerin % 51,9’u erkek, %59,6’ı evli, %26,9’u 45-54 yaş, %42,3 ile lise; % 34,6’sı emekli ve %51,9’u 1600 TL ve altı aralığında aylık geliri olan bireylerden oluşmaktadır.

Festival katılımcılarının %46,6’sının haber kaynağını aile ve arkadaş tavsiyesi oluştururken katılımcıların %44,2’sinin Portakal Çiçeği Karnavalına 2-3 defa katıldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 1. Destinasyon İmajı Algıları ile Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Arasındaki İlişki

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Std. Hata	t	P	F	R ²
Tekrar Ziyaret Etme Niyeti	Ekonomik	,232	,052	4,456	0,000	388,377	0,764
	Sosyo-Kültürel	-,110	,092	-1,198	0,232		
	Tanıtım	,828	,062	13,472	0,000		

Katılımcıların destinasyon imajı algıları ile tekrar ziyaret etme niyeti arasındaki ilişki incelendiğinde Tablo 1’de görüldüğü üzere, destinasyon imajı algı boyutları olan ekonomik ve tanıtım boyutları, tekrar ziyaret etme niyeti puanları ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki göstermektedir. R: 0,874, R²: 0,764, p< 0,000 olduğundan ekonomik ve tanıtım boyutlarının (bağımlı değişkenin bağımsız değişkenleri) tekrar ziyaret etme niyetindeki toplam varyansın %76 oranında açıkladığı görülmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin tekrar ziyaret etme niyeti üzerindeki görece önem sırası; ekonomik ve tanıtım boyutlarıdır.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetleri Bakımından Destinasyon İmajı Algıları

Destinasyon İmajı Algıları	Cinsiyet	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Bağımsız Örneklem T Testi	
					t	p
Ekonomik	Kadın	175	4,4640	,61813	4,542	0,000
	Erkek	189	4,1407	,72982		
Sosyo-Kültürel	Kadın	175	4,5600	,58956	5,499	0,000
	Erkek	189	4,2074	,63056		
Tanıtım	Kadın	175	4,6200	,55440	5,773	0,000
	Erkek	189	4,2222	,73899		

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından destinasyon imajı algılarının farklılaşp farklılaşmadığı incelendiğinde Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan bireylerin ekonomik, sosyo-kültürel, tanıtım boyutlarına verdikleri önem düzeyleri **p<.05** olarak tespit edildiğinden, katılımcıların cinsiyetleri bakımından destinasyon imajı algıları tüm boyutlar için istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Ortalama puanları incelendiğinde kadın katılımcıların destinasyon imajı algı puanlarının her bir boyut için erkek katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yaşları bakımından destinasyon imajı algılarının farklılaşp farklılaşmadığı ile ilgili tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3’te görüldüğü gibidir.

Tablo 3. Katılımcıların Yaş Bakımından Destinasyon İmajı Algılarına Etki Eden Faktörler

Destinasyon İmajı Algıları	Yaş Grupları	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	One Way ANOVA	
					f	p
Ekonomik	18- yaş	42	4,4333	,51498	5,728	0,000
	19-24	63	4,2444	,82123		
	25-34	35	4,1200	,37636		
	35-44	42	3,9333	,84005		
	45-54	98	4,5286	,62475		
	55+ yaş	84	4,2500	,68292		
Sosyo-Kültürel	18- yaş	42	4,3667	,68562	4,453	0,001
	19-24	63	4,4667	,51180		
	25-34	35	4,1200	,55349		
	35-44	42	4,2000	,46748		
	45-54	98	4,5714	,67044		
	55+ yaş	84	4,2833	,68948		
Tanıtım	18- yaş	42	4,3333	,63111	6,693	0,000
	19-24	63	4,6111	,46180		
	25-34	35	4,3000	,51735		
	35-44	42	4,2500	,38651		
	45-54	98	4,6429	,64216		
	55+ yaş	84	4,1667	,92598		

Tablo 3'te yer alan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, araştırmaya katılan bireylerin yaşları bakımından destinasyon imajı algıları, tüm boyutlar için $p < .05$ olarak tespit edildiğinden istatistiki olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Gruplar arası farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan Tamhane Testi sonucuna göre, 18 yaş ve altı aralığındaki bireylerin ekonomik boyuta verdikleri önem düzeyleri puan ortalamaları, 25-34 ve 35-44 yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamalarından yüksek olup, ayrıca 45-54 yaş aralığındaki bireylerin 25-34 ve 35-44 yaş aralığındaki bireylere göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-kültürel boyutu için; yapılan Tamhane Testi sonucuna göre; 19-24 yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamaları, 25-34 yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamalarından yüksek olup, 45-54 yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamaları ise 25-34 ve 35-44 yaş aralığındaki bireylere göre daha yüksektir. Tanıtım alt boyutu için yapılan Tamhane Testi sonucuna göre; 19-24 yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamalarının 35-44 ve 55+ yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamalarına göre yüksek olup, 45-54 yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamaları da 25-34, 35-44 ve 55+ yaş aralığındaki bireylere oranla daha yüksektir.

Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Durumu Bakımından Destinasyon İmajı Algıları

Destinasyon İmajı Algıları	Eğitim Durumu Grupları	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	One Way ANOVA	
					f	p
Ekonomik	İlköğretim	84	4,5667	,52488	96,389	0,000
	Lise	154	4,5545	,50229		
	Ön lisans	42	4,6333	,52807		
	Lisans	77	3,3818	,39760		
	Lisansüstü	7	3,4000	,00000		
Sosyo-kültürel	İlköğretim	84	4,6333	,54999	51,119	0,000
	Lise	154	4,5455	,59024		
	Ön lisans	42	4,6333	,52807		
	Lisans	77	3,6727	,21499		
	Lisansüstü	7	3,8000	,00000		
Tanıtım	İlköğretim	84	,61032	,61032	21,937	0,000
	Lise	154	,79282	,79282		
	Ön lisans	42	,38651	,38651		
	Lisans	77	,22414	,22414		
	Lisansüstü	7	,00000	,00000		

Katılımcıların eğitim durumu bakımından destinasyon imajı algıları Tablo 4’te görüldüğü üzere ekonomik, sosyo-kültürel ve tanıtım alt boyutları için $p < .05$ olarak tespit edildiğinden istatistiki olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Tamhane Testi sonucuna göre, Lisans ve lisansüstü eğitim alan bireylerin puan ortalamaları; ilköğretim, lise, ön lisans düzeyinde eğitim alan bireylere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların meslekleri bakımından destinasyon imajı algıları Tablo 5’te görüldüğü üzere, tüm boyutlar için $p < .05$, olarak tespit edildiğinden istatistiki olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Ekonomik boyut açısından Tamhane Testi sonucuna göre, özel sektör çalışanlarının puan ortalamalarının ev hanımları ve emeklilerin puan ortalamalarına oranla daha yüksek, ev hanımlarının puan ortalamaları, kamu çalışanlarının puan ortalamalarına oranla daha yüksek olup, işsiz bireylerin puan ortalamalarının diğer grupların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-kültürel boyutu için, ev hanımı ve emekli bireylerin puan ortalamalarının, kamu çalışanlarının puan ortalamalarından daha yüksek, ve işsiz bireylerin puan ortalamalarının diğer grupların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tanıtım boyutu açısından ise özel sektör çalışanlarının, puan ortalamalarının, kamu çalışanlarından daha yüksek ve işsiz bireylerin puan ortalamalarının diğer grupların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Meslekleri Bakımından Destinasyon İmajı Algıları

Destinasyon İmajı Algıları	Meslek	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	One Way ANOVA	
					f	p
Ekonomik	Öğrenci	84	4,2667	,72233	6,564	0,000
	Kamu Çalışanı	49	4,1143	,62849		
	Ev Hanımı	42	4,6000	,58435		
	Emekli	126	4,3778	,64855		
	Özel Sektör Çalışanı	56	4,0000	,76847		
	İşsiz	7	5,0000	,00000		
	Sosyo-Kültürel	Öğrenci	84	4,3667		
Kamu Çalışanı		49	4,4667	,68191		
Ev Hanımı		42	4,1200	,68562		
Emekli		126	4,2000	,62161		
Özel Sektör Çalışanı		56	4,5714	,56125		
İşsiz		7	4,2833	,00000		
Tanıtım		Öğrenci	84	4,4167	,57474	2,727
	Kamu Çalışanı	49	4,2143	,59512		
	Ev Hanımı	42	4,5000	,77302		
	Emekli	126	4,3611	,81643		
	Özel Sektör Çalışanı	56	4,5625	,46771		
	İşsiz	7	5,0000	,00000		

Katılımcıların aylık gelirleri bakımından destinasyon imajı algıları Tablo 6’da görüldüğü üzere, tüm boyutlar için $p < .05$ olarak tespit edildiğinden istatistiki olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Ekonomik boyut açısından Tamhane Testi sonuçlarına göre 1601-2500 TL gelir aralığına sahip katılımcıların 2501-3500 TL gelir aralığına sahip katılımcılardan daha yüksek puan ortalamalarına sahip oldukları tespit

edilmiştir. 1600 TL ve altı gelire sahip katılımcıların ise 2501-3500 TL gelir aralığına sahip katılımcılardan ve 3501 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılardan daha yüksek puan ortalamalarına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Aylık Gelirleri Bakımından Destinasyon İmajı Algıları

Destinasyon İmajı Algıları	Aylık Gelir	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	One Way ANOVA	
					f	p
Ekonomik	-1600 TL	189	4,4667	,62705	13	0,000
	1601-2500	70	4,3200	,80678	,4	
	2501-3500	49	4,8571	,53697	23	
	3501+	56	4,0750	,68391		
Sosyo-Kültürel	-1600 TL	189	4,4519	,64714	15	0,000
	1601-2500	70	4,6200	,48052	,7	
	2501-3500	49	3,9143	,57009	26	
	3501+	56	4,2250	,59215		
Tanıtım	-1600 TL	189	4,3889	,79949	7,	0,000
	1601-2500	70	4,7000	,40289	10	
	2501-3500	49	4,1429	,58630	5	
	3501+	56	4,3750	,48850		

Sosyo-Kültürel boyut açısından ise 2501-3500 TL aralığında gelire sahip katılımcıların puan ortalamalarının 1600 TL ve daha az, 1601-2500 TL arası ve 3501 TL ve daha fazla gelire sahip katılımcılardan daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Son olarak tanıtım boyutu açısından ise 1601-2500 TL arası gelire sahip katılımcıların puan ortalamalarının diğer tüm gelir gruplarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Yapılan araştırmada Adana ilinde düzenlenen Portakal Çiçeği Karnavalı katılımcıların sahip oldukları özelliklerini belirlemek, katılımcıların destinasyon imajı algılarının tekrar ziyaret etme niyetine etkisini ölçmek ve katılımcıların sahip oldukları özellikler bakımından destinasyon imajı algılarının farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan Portakal Çiçeği Karnavalı katılımcılarının %51,9'u erkek, %59,6'sı evli ve %26,9'u 45-54 yaş aralığındadır. Katılımcıların %42,3'ü lise düzeyinde eğitilmiş olup, %34,6'sı emekli ve %51,9'u 1600TL ve altı gelir düzeyine sahiptir. Araştırmaya katılanların %44,2'si Portakal Çiçeği Karnavalına 2-3 kez katılmıştır. Bu sonuç, Portakal Çiçeği Karnavalının tekrar ziyaret açısından tercih edilen bir karnaval olduğu şeklinde ifade edilebilir. Katılımcıların Portakal Çiçeği Karnavalı ile ilgili haber alma kaynaklarına bakıldığında, katılımcıların %46,6'sının aile ve arkadaş tavsiyesine uydukları görülmektedir. Literatürdeki çalışmalar ile benzerlik gösteren bu durum, bireylerin festival, karnaval vb. yerel etkinliklere katılımında ağızdan ağıza iletişimin ve reklamın etkili olduğunu vurgulamaktadır (Cole ve Chancellor, 2009; Huang, Li ve Cai, 2010).

Katılımcıların destinasyon imajı algıları ile tekrar ziyaret etme niyetlerine etkisinin incelenmesi sonucunda; katılımcıların destinasyon imajı algı boyutları olan ekonomik ve tanıtım boyutlarının, tekrar ziyaret etme niyeti puanları ile yüksek düzeyde, anlamlı ve doğrusal bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Destinasyon imajı algılarının tekrar ziyaret etme niyeti üzerine etkisinin önem sırasının ise ekonomik ve tanıtım olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre sırasıyla ekonomik faktörler ve tanıtım çalışmalarının tekrar ziyaret etme niyeti açısından önem arz ettiği, tanıtım çalışmalarının hem yeni gelecek katılımcıları etkilemeye yönelik hem de daha önce ziyaret gerçekleştirmiş kişilere yönelik olarak düzenlenmesinin faydalı olacağı ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan Portakal Çiçeği Karnavalı katılımcılarının destinasyon imajı algılarını oluşturan ekonomik, sosyo-kültürel ve tanıtım boyutlarına verdikleri önem düzeylerinin katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, eğitim düzeyleri, meslekleri ve aylık gelirleri bakımından istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, karnaval katılımcılarının sahip oldukları çeşitli özelliklerin destinasyon imajı algılarını değiştirdiği şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuçlara ek olarak, destinasyon imajı algısı ve tekrar ziyaret etme niyetlerini belirlemek üzere, katılımcıların cevapladıkları önermelerde genel olarak karnavalın memnun kalmış olmaları ve yöreyle ilgili pozitif algıları gözlemlenmektedir. Ayrıca anket uygulaması sırasında yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcıların genel olarak güvenlik sorunlarından, düzensiz kalabalıktan ve çevre kirliliğinin önüne geçilememesinde dolayı kaygılı oldukları görülmüştür. Bu noktada karnaval düzenleyicilerinin güvenlik önlemlerini arttırması, bireyleri çevreyi temiz tutmalarının önemini vurgulayacak (uyarıcı tabelalar, anonslar, çöp toplama etkinlikleri vb.) önlemler almalarının bu olumsuzlukların giderilmesi yönünde bir adım olacağı öngörülmektedir. Ayrıca düzensiz kalabalık ile ilgili endişelerin dikkate alınarak taşıma kapasitesine yönelik çalışmaların yapılması ve karnaval katılımının buna göre düzenlenmesi de Portakal Çiçeği Karnavalının katılımcı memnuniyeti ve tekrar ziyaret etme niyetleri üzerinde olumlu sonuçlar doğurabileceği ifade edilebilir.

Karnavalın aralıksız devam etmesi, eğlence amacıyla aktivitelerin fazla olduğu bir ortamda gerçekleşiyor olması, festival geniş bir alana yayılması katılımcıların anket uygulamasına katılmalarında çeşitli zorluklara neden olmuştur. Araştırma sonuçları kullanılan ölçme aracı ve katılımcıların verdiği cevaplarla sınırlı olup konunun daha geniş örnekleme araştırılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Albayrak, A. (2013). "Alternatif Turizm". *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı*. Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.
- Arcodia, C. ve Dickson, C. (2013). "Tourism Field Studies: Experiencing the Carnival of Venice" *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 25 (3), 146-155.
- Ayazlar, G. ve Ayazlar R.A. (2015). "Festivallerin Sosyal Etkileri ve Kentsel Gurur." *I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators (EITOC-2015)*, 432- 444.

- Bekar, A., Kocatürk, E., A., Sürücü, Ç. (2017). "Gastronomi Festivallerinin Algılanan Destinasyon İmajına ve Tekrar Ziyaret Etme Niyetine Etkisi: Fethiye Yeşilüzümlü ve Yöresi Kuzugöbeği Mantar Festivali Örneği. 5(2). 28-36.
- Bilgili, B., Yağmur, Ö., ve Yazarkan, H. (2012), "Turistik Ürün Olarak Festivallerin Etkinlik ve Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Erzurum-Oltu Kırdağ Festivali Örneği)." *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2(2), 117-124.
- Boyle, S., Joham, C. ve Abdullah, A. (2012). "The Hong Kong Arts Festival and Cultural Activity Choices". *International Review of Business Research Papers*, 8 (4), 131-143.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Atif İndeksi.
- Cole, S. T. ve Chancellor, H. C. (2009). Examining the Festival Attributes That Impact Visitor Experience, Satisfaction and Re-visit İntention. *Journal of Marketing*, 15(1), 323-344.
- Crompton, J. ve McKay, S. (1997). "Motives of Visitors Attending Festival Events". *Annals of Tourism Research*, 24(2), 425-439.
- Çela, A., Knowles-Lankford, J. ve Lankford, S. (2007). "Local food festivals in Northeast Iowa Communities: A Visitor and Economic Impact Study". *Managing Leisure*, 12(2-3), 171-186.
- Çulha, O ve Kalkan, A. (2016). Uluslararası Zeytin Festivalinin Kalitesi ve Bölge Turizmine Katkıları: Didim Yerel Esnafı Ne Söylüyor?" *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 4(4), 132-164.
- Dalgın, T., Atak, O., Çeken, H. (2016). Festivallerin Bir Kırsal Turizm Çekiciliği Olarak Önemi:" *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 1179-1184.
- Demirbulat, Ö.G. ve Saatçi, G. (2015). "Etkinliklere Yönelik Ziyaretçi Algıları: Ayder Kardan Adam Şenliği Örneği". "Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı 14 – 16 Mayıs 2015, Gümüşhane. 420-429.
- Doğrul, Ü., Atçeken, K. ve Şahin, A. (2015). "Festival Kalitesinin Ziyaretçilerin Algıladıkları Değer, Tatmin ve Sadakat Üzerine Etkisi: Mersin Uluslararası Narenciye Festivali Üzerine Bir Uygulama." *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1).
- Duran, E., Hamarat, B. ve Özkul, E. (2014). "A Sustainable Festival Management Model: The Case of International Troia Festival". *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*. 8(2), 173-193.
- Gürsoy, D., Kim, K. ve Uysal, M. (2004). "Perceived Impacts of Festivals and Special Events by Organizers: An Extension and Validation", *Tourism Management*, 25(1), 171–181.
- Houghton, M. (2001), "The Propensity of Wine Festivals to Encourage Subsequent Winery Visitation", *International Journal of Wine Marketing*, 13(3), 32 – 41.
- Huang, J. Z., Li, M., Cai, L. A. (2010). A Model of Community Based Festival İmage. *International Journal of Hospitality Management*, 29(2), 254-260.
- Kızılırmak, İ. (2006). "Türkiye’de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 181-196.

- Kim, H., Cheng, Chia-Kuen ve O'leary, J., (2007). "Understanding Participation Patterns And Trends In Tourism Cultural Attractions". *Tourism Management*, 28(1), 1366-1371.
- Kim, Y.H., Duncan, J.L. ve Jai, T.M.C (2014). "A Case Study of a Southern Food Festival: Using a Cluster Analysis Approach". *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 25(3), 457-473.
- Kim, Y.H., Kim, M., Goh, B.K. ve Antun, J.M. (2011). "The Role of Money: The Impact on Food Tourists' Satisfaction and Intention to Revisit Food Events". *Journal of Culinary Science & Technology*, 9(2), 85-98.
- Kömürçü, G.B., Boz, M. ve Tükel Türk, Ş.A. (2014). "Festivals as a Type of Event Tourism: Tenedos Local Flavours Festival Sample Case." *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 13(25), 221-237.
- Küçük, M. (2013). "Kültür Turizmi Kapsamında Yer Alan Festival Etkinliklerinin Yerel Kalkınmaya Katkısı: Uluslararası Beyşehir Göl Festivali Üzerine Bir Araştırma", *I. KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. 345-357. 14-16 Kasım, Konya.
- Küçük, M.(2012). "Turizmin Yerel Kalkınmaya Etkisi: Ankara Kızılcahamam Örneği". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Lee, C., ve Lee, T. (2001). "World Culture EXPO Segment Characteristics". *Annals of Tourism Research*, 28(3), 812-816.
- Lee, I. ve Arcodia, C. (2011). "The Role of Regional Food Festivals for Destination Branding". *International Journal of Tourism Research*, 13/4, 355-367.
- Lee, Y. K., Lee, C. K., Lee, S. K., Babin, B. J. (2004). "Festivalscapes and Patron's Emotions, Satisfaction, and Loyalty." *Journal of Business Research*, 56- 64.
- Mc Donnell, I., Johnny, A., Ve O'toole, W., (1998). "Festival and Special Event Management". *John Wiley & Sons Australia Ltd., Brisbane*
- McKercher, B., Mei, W.S. ve Tse, T. (2006). "Are Short Duration Cultural Festivals Tourist Attractions?". *Journal of Sustainable Tourism*, 14(1), 55-66.
- Organ, K., Lewis, N. K., Palmer, A. ve Probert, J. (2015), "Festivals as Agents for Behaviour Change: A Study of Food Festival Engagement and Subsequent Food Choices," *Tourism Management*, 48(1), 84-99.
- Özdemir, G.(2008). "*Destinasyon Pazarlaması*". (1. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özkan, E., Curkan, S. C. ve Sarak, E. C. (2015). "Festivallerin Katılan Ziyaretçiler Üzerine Etkileri: Alaçatı Ot Festivali Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(14).
- Öztür, A., Yumuk, Y. (2016). "Uluslararası Antalya Kum Heykel Festivaline Yönelik Algının Başkalarına Tavsiye Etme ve Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Üzerine Etkisi". *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 123-135
- Pios, K., Skoczylas, K. ve Wojcik, T. (2014). "The Current Condition and Possibilities of Development of Festival Tourism in the Lublin Region". *Pol. J. Sport Tourism*, 21, 119-126.
- Prentice, R. ve Andersen, V. (2003). "Festival as Creative Destination". *Annals of Tourism Research*, 30(1), 7-30.

- Rivera, M. A., Hara, T., Kock, G. (2008), “ Economic İmpact of Cultural Events: The Case of Zora Festival. ” *Journal of Heritage Tourism*, 3(2), 121-137.
- Şengül, S. ve Genç, K. (2016), “ Festival turizmi kapsamında yöresel mutfak kültürünün destekleyici ürün olarak kullanılması: Mudurnu İpekyolu Kültür Sanat Ve Turizm Festivali Örneği. ” . *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 79-89.
- Tayfun, A. ve Arslan, E. (2013). “Festival Turizmi Kapsamında Yerli Turistlerin Ankara Alışveriş Festivali”nden Memnuniyetleri Üzerine Bir Araştırma ” . *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 191-206.
- Thompson, K.J. and Schofield, P. (2009). “Segmenting and Profiling Visitors to the Ulaanbaatar Naadam Festival by Motivation ”. *Event Management*, 13(1), 1-15.
- Timur, M. N., Çevik, S. ve Kıcır, G. K.(2014), “Etkinlik Turizmi: Kültür Başkenti Etkinliklerinin Başarı Unsurları Üzerine Bir Değerlendirme. ” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 56-83.
- Viktória, K. (2013), “International And National Models Used For Measuring Festivals’ Economic Impacts. ” *Ege Strategic Research Journal*. 4(1), s. 31-46.
- Yıldırım, O., Karaca, O. B., ve Çakıcı, A. C. (2016). “Yerel Halkın “Adana-Uluslararası Portakal Çiçeği Karnavalı” na Yönelik Algı ve Memnuniyetleri Üzerine Bir Araştırma”. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 13(2).
- Yolal, M., Çetinel, F. ve Uysal, M. (2009). “An Examination of Festival Motivation and Perceived Benefits Relationship: Eskişehir International Festival”. *Journal of Convention & Event Tourism*, 10(4), 276-291.
- Yolal, M., Woo, E., Cetinel, F. ve Uysal, M. (2012). “Comparative Research of Motivations across Different Festival Products ”. *International Journal of Event and Festival Management*, 3(1), 6680.
- Yoon, Y., Gursoy, D., Chen, J. (2000) Validating A Tourism Development Theory With Structural Equation Modelling, *Tourism Management*, 22: 363-372.

PLURALISM AND DEMOCRATIC THEORY: FOUNDATIONS AND CHALLENGES

Sefa ÇETİN¹
Oğuz HAMŞİOĞLU²
Reha Atakan ÇETİN³
Erol TURAN⁴

ABSTRACT

This study aims to evaluate the pluralism within democratic theory as it has been a crucial element along with the socio-political development of the modern liberal democratic theory. Thus, our understanding of what is the real essence of pluralism and how it contributes to democratic processes could be developed. The discussion starts with what elements are necessary for the pluralist conceptualization of liberal democracy. Then, it is suggested that the Federalist Papers are great examples to understand how the modern liberal democratic system of America has been constructed, regarding pluralism. Separation of powers and federalism as the source of pluralism are pointed out in the study. The essay concludes that pluralism and its implications have contributed greatly to the development of liberal democracy both at the institutional and societal levels. Madisonian principles of separation of powers, the system of checks and balances, and federalism constituted the institutional dimension of the pluralism whereas Tocquevillian arguments focus more on the societal dimensions as he makes emphasis on the importance of the idea of equality, dangers of the tyranny of a majority, and the existence of associations. In order to sustain democracy and prevent populism, as one of the emerging challenges that need to gain further scholarly attention, there occurs an urgent need to find solutions to promote and sustain the concept and implications of pluralism.

Keywords: Pluralism, Democratic Theory, Liberal Democracy

ÇOĞULCULUK VE DEMOKRATİK TEORİ: KURUMLAR VE GÜÇLÜKLER

ÖZ

Bu çalışma, modern liberal demokratik teorinin sosyo-politik gelişimi ile birlikte önemli bir unsur olan çoğulculuğu demokratik teori içindeki değerlendirmeyi amaçlamıştır. Böylece çoğulculuğun asıl özünün ne olduğu ve bunun demokratik süreçlere nasıl katkıda bulunduğu dair anlayışımıza katkı yapılabilir. Tartışma, liberal

¹ Assoc. Prof. Dr., Kastamonu University, Department of Political Science and Public Administration, sefacetin@kastamonu.edu.tr, ORCID:0000-0003-0935-5097

² Dr. Öğr.Üyesi, Kapadokya University, Department of Political Science and Public Administration ohamsioglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5407-4107

³ PhD Student, Department of Political Science, The University of Illinois at Chicago, rcetin2@uic.edu, ORCID: 0000-0002-8253-844X

⁴ Assoc. Prof. Dr., Kastamonu University, Department of Political Science and Public Administration, eturan@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0343-7622

Received/Geliş: 27/03/2019 Accepted/Kabul: 11/04/2019, Research Article/Kavramsal Makale
Cite as/Alıntı: Çetin, S., Hamşioğlu, O., Çetin, R.A., Turan, E. (2019), "Pluralism And Democratic Theory: Foundations And Challenges", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.191-205.

demokrasinin çoğulculuğu kavramsallaştırması için hangi unsurların gerekli olduğu ile başlamakta; Federalist Bildiriler'in çoğulculuğun Amerika'nın modern liberal demokratik sisteminin inşasındaki etkilerini anlatan bazı önemli örneklerle devam etmektedir. Bu süreçte, çoğulculuğun kaynağı olarak, güçler ayrılığı ve federalizm kavramlarına vurgu yapılmış olması da ayrıca dikkat çekmektedir. Makale, çoğulculuğun ve bunun sonuçlarının hem kurumsal hem de toplumsal düzeyde liberal demokrasinin gelişimine büyük katkı sağladığı sonucuna varıyor. Madisonian'ın güçler ayrılığı, denetim ve denge sistemi ile federalizm çoğulculuğun kurumsal boyutunu oluştururlarken, Tocqueville eşitlik fikrinin önemi, çoğunluğun tiranlığı tehlikesi ve çeşitli sosyal kurumların varlığına vurgu yapan toplumsal boyutlara odaklanıyor. Demokrasiyi sürdürmeye ve popülizmi önlemeye dönük çabalar gittikçe daha fazla gündeme getirilmekte; ortaya çıkan zorluklardan biri olarak da, çoğulculuk kavramını ve uygulamalarını geliştirmek ve sürdürmek önemli ve acil bir ihtiyaç olarak ortada durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çoğulculuk, Demokratik Kuram, Liberal Demokrasi

Introduction

Today, even the world's most democratic nations have been challenged by the implications and policies of the populist leaders who gain a substantial amount of popular support. As one of the characteristics, it is the idea of pluralism which has been challenged by the same populist leaders who aim to centralize power in their hands, diminish any other oppositional element and eliminate the variety of interests and opinions that have been seen as a challenge to their power and authority. All these policies address their challenge of pluralism. Mouffe argues that the increase of extreme right is one of the most prominent challenges that the liberal democratic societies are ill-prepared to confront since they are unable to grasp its nature (Mouffe, 1999, p.745). At this point, we believe it is important to analyze the idea of pluralism within the democratic theory, as it has been a crucial element along with the socio-political development of the modern liberal democratic theory.

Tracing pluralism within the historical texts, as well as within more recent texts may help to critically develop our understanding of what is the real essence of pluralism and how it contributes to the democratic processes. We believe a research, based on a comparative analysis of a few studies, in that sense, would pave the way for a better understanding of the bases and challenges that recent democracies experience. Additionally, since pluralism emerges as a theoretical element of the liberal democratic theory during modernity, our scope should be the modern liberal democracy. With these considerations, in this paper, we focus on the concept of pluralism within the democratic theory. By critically analyzing the texts of Müller, Publius, and Tocqueville, we argue that, as a concept that was born as part of the modern liberal democracy, pluralism becomes an inseparable element of the democratic processes. And, it is the absence of the ideal of pluralism that challenges the sustainability of the very existence of modern liberal democracy in populist governments.

First, we will try to elaborate this argument by reflecting my theoretical analysis on Muller's famously known study "What is Populism?" where he argues that it is the anti-pluralist structure of populist regimes that make themselves as anti-democratic. Second, we will focus on Madison, Jay and Hamilton's groundbreaking Federalist Papers in which they theorized the modern liberal democratic state and its parts within an institutional framework with many references and to pluralism. Lastly, Tocqueville's "Democracy in America" will be examined within the same similar scope, with its special emphasis on the concept of the

tyranny of the majority and associational structures of the American democracy which has been seen as unique features of modern liberal democracy, by Tocqueville.

Populism as Anti-Pluralism

Populism, as a term, has many definitions in many areas of social sciences. However, those definitions from various dimensions, in fact, address to similar social challenges as Schwartz defines as an antonym of-snobism where, Leon Lemonnier, French novelist, defines as a reaction founded on the realistic tradition and directed against the literature of analysis (Walter, 1934, p.356). However, we find it necessary, to begin with, Muller's study, *What is Populism?* in order to critically analyze what is problematic in populism and, from here, what elements are necessary for the pluralist conceptualization of liberal democracy. In his study, Muller combines theoretical elements of the populism with the empirical, concrete examples from the very recent political regimes. He organizes the book around three main questions: What do populists say? What do populists do when they are in power? How should the populists be dealt with?

There are of course some other points of views in approaching the pluralism, rather than explaining populism as being at the core. Mouffe dwells upon the term “deliberative democracy” to propose a reformulation in communicative terms of the classical notions of democratic theory, especially the concept of popular sovereignty (Mouffe, 1999, p. 746). On the other hand, Stevens and Foster adopt an analytical method to examine the feasibility of democratic pluralism, based on majority rule characteristic of group decisiveness and potential existence of many interconnected, politically powerful interest groups (Stevens and Foster, 1978, p. 401).

Populism has been interpreted as not being just a reaction against power structures but an appeal to a recognized authority as well (Spryut, Keppens, and Van Droogenbroeck, 2016, p.336). Among others, we argue Muller's study is quite relevant for this paper while focusing on the idea of pluralism within the idea of liberal democracy since Muller thoughtfully characterizes the populism with its relation to today's democracies. For Muller, among many, one of the important features of populism is that it is anti-pluralist. According to this view, many populist leaders claim that they alone represent the whole people while speaking in the name of people as a whole. Calling it as “...something like a permanent shadow of modern representative democracy, and a constant peril”, Muller argues that it is the feature of populism where the possibility of pluralism is almost impossible in a sense that populist leaders leave almost no space for any opposition in the political processes while also claiming they are representing the whole people (Muller 2016, p.11).

Under such an argument, Muller's core claim is that populism is a moralized form of anti-pluralism, where, Morelock and Narita define it as an emergence of political representation that stretches beyond the institutional procedures of representative democracy (Morelock and Narita, 2018 p.137). Far from being empirical, their claim of exclusive representation is a moral sense. Muller argues that such a representation claim of populist leaders is not compatible with the idea of pluralism. Instead, the moralistic

conceptualization of politics emerge from this anti-pluralist structures where populism produces some excluding and including criteria for distinguishing moral/immoral, pure/corrupt, and people who matter/people do not mean anything. Under this non-empirical, but a moralistic claim of representation, as Muller points out, they actually accept and use the features of the representative democracy and the idea of the common good. It has also a fictional side where the people of populists exist outside of the democratic procedures. If they fail in the elections, it is not that they do not represent the people, but it means the majority have not given their decision yet. Muller also explains their idea of representing the whole population by underlining the concept of "symbolically correct representation" as it refers to the populist claim of representing "true identity". This true identity coming from the people have the power to decide, according to populists. Instead of allowing the free mandate-allowing politicians to use their own judgment, populists have the imperative mandate while telling their politicians what to do.

Kerrine and Neuhaus examine the changing role of "Mediating Structures" in democratic pluralism, arguing that an effective and believable linkage between the vast institutions of the public sphere and the values by which people live day by day is lacking today where the advent of the modern welfare state has tended to undermine those structures from forming linkages between the individual in his private life and the vast institutions of the public order (Kerrine and Neuhaus, 1979, p.10). In parallel to this, for Muller, populists also rely on the non-institutionalized notion of the people while showing their distrust to the institutional structures of the government and arguing they are not the ones who should be trusted. As it will be further analyzed with the contribution of the Federalist papers, this non-institutionalized notion of the populist practices in which they almost rely on conspiracy theories about the institutions is quite contrary to how Madison, Jay, and Hamilton established modern liberal democracy by combining the idea of pluralistic formation of institutions (i.e. separation of powers, system of checks and balances, and the idea of federalism) with representative democratic processes.

Muller also critically analyzes the structure of the intra-party dynamics of the populist ideologies. According to him, far from being diverse, populist parties are internally monolithic, similar to their vision of non-diverse, anti-plural conception of society. Intraparty isolation and rank-and-file system subordinated to one, a single leader at the top may also be the result of the above-mentioned principled anti-pluralism and their commitment to democracy. Overall, being defined as the moral way of imagining the political world and involving the claim of exclusive representation, Muller underlines that the claim of populist leaders is moral and symbolic.

According to Muller, based on their claim of exclusive representation with such a moral justification of "we are representing our people", there are four major policies that populists apply. First, they colonize and hijack the state where they are in power. He gives the example of Viktor Orban and his Fidesz Party where they aim to transform the laws and reshape them so that they enable the party to place loyalists where should have been nonpartisan bureaucratic positions. Another crucial point as part of this process of

"occupying" the state is the capture of media in which "...the clear signal went out that journalists should not report in ways that violate the interests of the nation (which were of course equated with the interests of the governing party)." (Muller 2016:45). The populist leaders undertake this process of colonization in a quite open way as they also gain the support of their core claim to the moral representation of the people.

Second, they follow what Muller calls "mass clientelism" where they aim to pursue the interests of their supporters, instead of the whole people (which is quite against their claim of representing the whole people). This can be considered different from simple clientelism, which buys the support of key groups via transfers or other material enhancements (Brender and Drazen, 2009, p.304). In this process, according to Muller, populists' objective is to exchange the material and immaterial favors by elites for the mass support. Similarly to the colonization of the state, they practice this openly and with moral public justifications where for them only some of the people are the people and deserves the support by the state.

Thirdly, it occurs that only some groups of people should benefit from the full protection of the laws and policies whereas those do not belong should be treated in a harsher way, which might be suspected of working against the people. This is called as discriminatory legalism. Last but not least, they systematically repress the civil society while leaving almost no space for any civil society organization, under this monolithic, singular and anti-pluralist understanding of state-society structure. In so doing, Muller critically addresses a paradox: "...opposition from within civil society creates a particular moral and symbolic problem: it potentially undermines their claim to the exclusive moral representation of the people." (Muller 2016, p. 48). Thus, they try to silence or discredit people who are active in civil society by declaring them foreign agents or claiming that those people are being controlled by 'foreign agents'. At the end of the process, it can be said that populists create a world consisting of homogenous people, without taking any other interests into account.

In the end, the occupation of the state, mass clientelism, discriminatory legalism, and the oppression of civil society have been the major policies of those populists. This creates another irony: Populists end up following exactly the same stages what the "old establishment" or "corrupt, immoral elites" follow. However, at the end of the day, they find themselves reinforcing or offering just another version of the exclusionary system of the establishment with democratic, representative, moral justifications which are far from being plural.

As part of the populist policies, Muller also draws his analysis on the process of creating a "populist constitution" where populists seek to establish and maintain a different constitution replacing the existing the constitution of old-establishment or status quo. Here, these new constitutions are aimed to be what Muller calls "operating manual of populist politics" (Muller 2016, p.62). It can be highly partisan and restrains the room for policy choices other than the populist voice that is in power. Both in the writing and enacting process, what populists do is to exclude the opposition and create a constitutional system

based on a constitution that prioritizes their own interests and policies that would help them to stay in power. Under this constitutional process, occupying the state, then, takes two different ways: One is increasing the executive power of the populist actors and the second one is decreasing the power of independent judiciary while replacing the members of the judicial parts of the governments with populists' own partisan members. This process is, again, a great example of how populism ignores the diversity and oppresses any possible oppositional voices that might challenge it by creating such an anti-plural system.

Muller sees the possibility to benefit populist's policy of mass clientelism as well as their discriminatory legalism can be the most appealing factors behind populists' increasing public support and popularity. Additionally, for Muller, it is the representation crisis of democracy that populism uses to gain popular support. In this case, broken promises of democracy have been at the very center of Muller's analysis of populism. As the "folk theory of democracy"⁵ suggests, the promise of democracy is that the people have the ability to rule. However, there is a boundary problem emerges: Which people should get represented? Which of them should be included in the democratic processes? It is also crucial to note that the crisis is not just about who is represented. For Muller, it is more than this concern: "...the crisis might not be who gets represented but also how citizens get represented, just as the demand for inclusion might turn out to require a change in political and social structures as a whole (as opposed to just including ever more groups into structures that remain essentially unchanged)." (Muller 2016:72). Here, populists represent a break of the chain by advocating a constitutional closure, unlike the ones who are arguing for further inclusion or continuation of the claim of chain making. As part of their moral representation claim (which is quite anti-plural) by using the democratic processes, it is actually the populist assertion that the people can be conclusively identified and represented. With a more unified and homogenous character attributed to people, populists claim that "the people as a whole not only have a common and coherent will but also can rule in the sense that the right representatives can implement what the people have demanded in the form of an imperative mandate." (Muller 2016:76). At least, in theory, populists speak *as if* those promises have been fulfilled. Being anti-plural, they speak and act *as if* there exists one, single judgment and will and singular mandate.

In democratic theory, pluralism and liberalism have also been associated. On the other hand, as Muller suggests, it can be very difficult for the one to get the presence of pluralism from a principled endorsement of liberty. At this point, he thoughtfully clarifies this point by underlining that its populism's denial of diversity which consists of denying the status of certain citizens as free and equal. From this point, it can be inferred that pluralism is an important element of liberal democracy and populism lacks in both being liberal and democratic. Based on populism, then, Muller concludes what is missing in populism, with regards to the liberal democracy and the concept of pluralism. Arguing that they are the parts of not just liberalism but also democracy, Muller underlines the importance of the free

⁵ Achen and Bartels (2016)

election, freedom of speech and assembly, media pluralism, and the protection of minorities, checks, and balances, as well as many other fundamental rights. However, these are the most important aspects that are mainly ignored by populist governments. Thus, in the end, they are both anti-institutional and anti-constitutional that challenges the most important elements of modern liberal democracies.

The Federalist Papers

In the context of America, diversity and pluralism have been at the very center of the idea of American liberty, since the colonial period. Various colonies that are getting together into a single American nation solidified pluralism where no single colony had enough power and potential to dominate the others. As a result, instead of a one, particular characteristic, different communities have contributed to such a pluralistic and diverse makeup of American society. The pluralistic version of such an American ideal consisted of fragmented cultures, demographics, and economies. Likely, there existed various economic, religious, political and social interests. Since no single interest can dominate, it was their interest to support rights, liberties, and freedom with a sense of equality. It is in this context where we aim to analyze the arguments of Jay, Madison, and Hamilton in their groundbreaking Federalist Papers where they theorized the liberal democratic American state and its governmental system in a pluralistic fashion, embracing such a historical diversity and plurality of America.

Regarding pluralism, Federalist Papers are great examples to understand how the modern liberal democratic system of America has been constructed. As it has been outlined in the Federalist 1, papers particularly discuss the following: “the utility of the union to your political prosperity, the insufficiency of the present confederation to preserve that union, the necessity of a government at least equally energetic with the one proposed, to the attainment of this object, the conformity of the proposed constitution to the true principles of republican government, its analogy to your own state constitution, and lastly, the additional security which its adoption will afford to the preservation of that species of government, to liberty, and to property.” (Federalist 1, p. 3). With these statements, Madison, Jay, and Hamilton draw an institutional framework of a liberal democratic system where the concept of pluralism plays a crucial role, similar to Muller’s emphasis on the necessities of the existence of institutional and constitutional dimensions for a regime to be liberal, democratic and, thus, plural⁶.

Throughout the Federalist Papers, it can be claim that the most salient parts concerning the pluralist understanding of state formation based on institutional conceptualizations are a new kind of federalism that they offer based on the existing confederacy of various states, principle of checks and balances, and lastly, the importance of

⁶ Throughout the analysis, for ease of understanding, we sometimes used the pseudonym "Publius" to refer to the authors of the Federalist Papers, including Madison, Jay, and Hamilton.

the individual rights and liberties that constitute the basis of this institutionally pluralistic understanding. Their way of theorizing the liberal democratic state in a pluralistic way would help us to perceive the real constituents of a pluralistic democracy in today's modern democracies which has been seen as the main reference point for Muller while he was analyzing the problematic side of politics of populism.

Individual Liberties and Human Nature

In my opinion, it is the individual rights and liberties that the one need to primarily focus while analyzing the Federalist Papers, since we would argue that it is the recognition of individual rights and liberties and willingness to embrace the differences in people's interests that constitute the basis for the pluralistic makeup of modern liberal democracies. In Federalist Papers, as Publius argues, there is this realistic view of human nature behind the institutional formation of modern liberal democracy. Like Muller underlining the necessity of the pursuit of the individual rights and liberties for liberal democracy, Publius also recognizes the possible existence of rights and liberties at the individual level, with a sense of equality. However, the authors also underline that humans have the susceptibility to passion, intolerance, and greed. Due to these features within the human nature, we have the risk of the violence of action in which many interests may compete with each other, creating a chaotic state of nature in the Hobbesian sense at the end. In Federalist 10, Madison discussed this danger of violence. For him, it is this potential of violence created in an environment by various interests which are quite dangerous for a popular government, since these interests might endanger the rights of others. Factions have the danger to divide along with different interests, as Madison states "A landed interest, a manufacturing interest, a mercantile interest, a moneyed interest, with many lesser interests, grow up necessity in civilized nations, and divide themselves into different classes, actuated by different sentiments and view." (Federalist 10, p.2).

In order to be able to manage these various interests, Madison underlines two important points. He maintains that "The regulation of these various and interfering interests forms the principal task of modern legislation, and involves the spirit of party and faction in the necessary and ordinary operations of the government." (Federalist 10, p.2). It can be inferred from here is that a proper government form of government is needed to prevent any of the wills (either the will of the majority or minority) to dominate against the general good. As far as the Madisonian view of the government concerned, it is the representative (Republican) form of government which should be consisted of educated men of good character. In that sense, Madison offers an elitist solution to overcome the problem of managing representing various interests and factions at the political level. Because, as for Madison, only educated men have the potential to have a larger vision with an ability to effectively and objectively represent the people, thanks to their claimed distance from the mass public. Being expected to be realized under the new Constitution, Madison further states that widening popular and geographic basis of the republic is also necessary in which each representative would be chosen by a larger number of citizens, thus, it would be less

likely for the factious leaders to be able to influence the general will through the other states. In the end, with this popular and geographic enlargement of the political system, Madison aims to lower the risks of chaos derived from diversity and individual influence of each faction within the governmental levels. For Muller, it was actually this representational form of the liberal democracy in a moral sense that has been used by populists as a mean to achieve political power.

Considering all these, it should be visible for the one that what they offer in the Federalist Papers is a clear version of pluralism based on individual liberties and human nature. Yet, even more importantly, Madison's view includes an attempt to balance the conflicting interests, so that none of the interests can be a hegemonic and oppressive element at the national level. Thus, although it can be an elitist version of pluralism when it comes to the representation of interests, this understanding of pluralism has the invaluable feature of co-existence, rather than conflict of interests.

Federalism as the Source of Pluralism

As one of the main constituents of such a plural system, a decentralized, federalist structure has been offered within a liberal democratic system, by Publius of the Federalist Papers. As far as their approach concerned, under the system of confederation in which the absolute sovereignty of each state has been recognized under the Articles of Confederation, the states would have the residual sovereignty in some specific areas that require a concern not at the national, but at the state level. It can be inferred from this point that it is actually a creation of a federal system from this confederacy where the central government has been given limited powers whereas the residual sovereignty has been kept at the state level, without fully diminishing the states' autonomous powers.

Deeper analysis can be done, based on the Federalist 51 where the authors mentioned the important aspects of such a new federalist understanding with pluralistic elements. In line with Muller's emphasis on individual liberties, freedom and the principle of equality while considering pluralism, Madison underlines in Federalist 51 that liberty comes from the various interests of the country. Instead of centralization policies, he offers the principles of federalism while also underlining the importance of justice for civil society. More specifically, first, federalism has been seen as a guaranteeing factor that protects the liberty of the people. At the second step, the justice system should be the protector of various interests, parties and sects derive from the existence of individual rights and liberties. In the end, it has been underlined that a system of government can be provided by a judicious modification and mixture of the federal principle. They use the term balanced government where the powers have been diffused at the local and central levels. Madison's idea of federalism (both a powerful central government and local governments) constitutes one the unique and most powerful American pluralism of interest that guarantees individual liberties which have been constructed within the institutional and constitutional order.

Separation of Powers

With power divided between national and state governments, then, the idea of federalism in the Federalist Papers has been conceptualized as the unique expression of the American ideal of pluralism. However, in this system, they also address the possibility of a tyranny of the majority in a situation where the majority is united by a common interest but the minority is insecure. As this point would be further problematized in more details by Tocqueville in the following paragraphs, I would like to draw the attention on how Publius offered the separation of powers to overcome the problem of the tyranny of the concentrated power (i.e. the majority), contributing to the well-functioning of the pluralist elements. As an institutional solution, different branches of the government have been developed with special duties and responsibilities where each of them has expertise. Regarding the executive, Hamilton uses the term 'energy in the executive' that has the functions of defending the country against foreign threats, fair administration of laws, as well as protecting individual liberty and private property. The executive authority should also be in the hands of one, single person, under this plural framework, since, it has been argued that plurality in the executive has the potential risk to lead to governmental crisis. In line with this function and necessity under plurality, the executive must implement the law without favoritism and reserving space for none of the self-interests.

As for the legislative, he uses 'deliberation and wisdom' for a legislator who is expected to earn the confidence of the citizens of the county and manage their diverse interests. With the aim of checking and balancing the power of the government, Hamilton and Madison considered the legislative body as the most powerful branch of these elements under the government. This argument includes the expectation that the House of Representatives would be checked and balanced by a Senate which would be chosen by the state legislatures. Under this institutional structure, the judiciary should have integrity and moderation. Like Müller's emphasis on the independence of these institutions, Publius also takes attention to the necessity of the independence of the judicial elements, for the sake of a democratic structure. In that sense, judicial members of the state should be appointed for life, independent from the public, as well as independent from any other element, including executive and legislative powers. Having been institutionally conceptualized as executive, legislative, and judiciary elements, separation of powers, then, becomes an inseparable element of the pluralism under the modern liberal democracy, aiming to sustain the condition of co-existence with peace and stability.

Tocqueville and "Democracy in America"

While discussing pluralism, we find important to discuss Tocqueville and his reflections of America's experience of democracy in his famously known work "Democracy in America". Throughout the book, based more on sociological observations, he critically tries to examine how the case of America is unique where the most visible and developed form of democratic elements have been applied. It is a great and crucial work to mention in detail, however, considering the scope of this paper, we will only focus on the parts where he

analyzed the concepts of tyranny of majority, the importance of civic and political associations that have been seen as one of the unique elements in the United States, as well as his insights on the concepts of equality, within the scope of the previous discussions that have been analyzed above.

On Equality and Liberty

As one of the fundamental points of the author that can greatly contribute to the debate of pluralism, we find crucial, to begin with, his reflections on the concepts of equality and liberty. Unlike the previous authors that have been discussed above, Tocqueville interestingly analyzes the concepts separately. For him, liberty is not a precondition of democracy as it can appear in the various contexts in various regimes. However, equality has a different dimension while having the feature of exclusive to democracy. In the sense of equality of opportunity and equality of condition, Tocqueville sees equality as one of the most important characteristics of democracy. To be more specific, equality is a passion in the democratic society which cannot be left to the others and should be the applied openly to each and every member of the society whereas individuals in the democratic system have a natural taste of freedom left to themselves.

In accordance with Tocqueville's conceptualization of equality and considering the fact that each citizen has different interests and each of them has the equality of condition and opportunity, then, equality becomes an invaluable element of the concept of plurality. It is only through the real existence of equality among people that liberal democracy can effectively promote plurality where each and every citizen would have the equal opportunity and conditions to be able to pursue their various demands and interests. Thus, it can be inferred from this point that, equality becomes one of the most important elements of democracy where it exclusively increases the opportunities for plurality and diversity.

Tyranny of Majority

It is also crucial to underline that Tocqueville not only reflect his observations in America based on social and political elements and their relevance to the formation of democracy in America, he also makes few critiques that have been derived from the very existence of the democracy itself. Namely, his analysis on the *tyranny of the majority* has been one of the greatest contributions to the democratic theory which is also relevant to our discussion of pluralism. Focusing mainly on the dangers of the majority rule, a tyranny of the majority dominates his vision of American life. To be more specific, being based on society, for him, power is something social which is superior to the others in the same society. However, as for this social power, there is a potential danger of the elimination of the concept of liberty when this social power finds no obstacle. In regards to this danger, Tocqueville introduces the concept of the tyranny of the majority as a problem that emerges when the rights and means of the absolute command are conferred on any power, regardless of the regime. His understanding of pluralism comes into the stage at this point where he

conceptualizes that public opinion, legislative, executive, and the jury in the political system are all tied and constituted together by the majority.

The problem of the tyranny of the majority is that has been representing the majority, these democratic institutions have irresistible strength to any other opinions or interest representing the minority. At this point, it can be argued that, unlike the Federalist Papers conceptualization of the institutional dimension where they have the system of separation of powers and system of checks and balances in the federal system aiming to protect the plurality of interests, Tocqueville sees this institutional and political system actually as an obstacle for the liberty of any individual opinions to be recognized within an understanding of plurality. With this understanding, he sees the majority as the source of this tyrannical problem where body left free, but the soul was enslaved. It is so dangerous concept that staying out of the majority can be even worse than the death for an individual in this system.

At this point, it can be inferred from his texts that equality and democracy did not go hand in hand with the understanding of liberty and freedom while there has been little room left for the independence of the mind. For him, democracy and equality are the great levelers making it impossible for the individual to be free from any possible oppression. In that sense, such an absence of eccentricity and divergence from the norm can result in a tyrannical condition in which the majority takes a decision and everyone else has to comply. Consequently, from the Tocquevillian perspective, rather than promoting plurality and recognition of diversity, we see a political and institutional structure in America constituted by the democratic majority becoming absolute tyranny of all people. Whereas Publius sees the possibility of the existence of diverse interests with the help of the institutional structure of the federalist system, Tocqueville sees this process rather as a problematic implementation where the majority becomes the dominant and oppressive power making use of those institutional powers. Unlike the early individualism, he points out the dangers and problematic sides of the sameness, uniformity, and conformity of modern American democracy as a system becoming intolerant to the freedom of being different or minority.

How is it possible to overcome the potential dangers of the tyranny of the majority and sustain plurality in a modern liberal democracy? Tocqueville offers two ways to promote more freedom and pluralism within such a democracy. Similar to Muller, he first underlines the importance of the freedom of expression and media, as the precondition for modern liberal democracies for the sustainability of plurality and protection of people from any possibilities of the tyranny of a majority. According to him, as also underlined by Muller in his discussion of pluralism and populism, the existence of the independent press is crucial. Preserving its freedom and independence in a modern liberal democracy is a must, for Tocqueville, where individual voices could have the opportunity to appeal from any oppression or tyranny of the majority.

Second, very similar to the federalist conceptualizations of Publius, he addresses the necessity of the policy of decentralization where the power should be diffused through localities in a decentralized way, so that we could have the possibility to sustain a true, plural liberal democracy, without any danger of the tyranny of the majority. However,

unlike Federalist Papers, Tocqueville follows more society-based arguments while offering societal solutions to overcome the problem of the tyranny of any concentrated power representing the majority. At this point, together with local governments, social, economic, intellectual associations play an invaluable role where especially the associations give a free man a stake in the society. Moreover, as for the author, the power of the associations is actually that they also have the potential to give the people a sense of responsibility and self-importance which could protect them from getting lost in the majority of the crowd. Lastly, very similar to both Publius and Muller, Tocqueville also states that the legal profession and the judiciary function of the political system should exist with the objective of sustaining plurality and diversity. The independence of the judiciary, like Publius and Muller, has also underlined as an important factor by Tocqueville, as a major dimension of the political structure that has been designed to protect the interests of a minority in a system of plurality.

Associations in America

Connecting between equality and freedom of association, Tocqueville also gives great importance to the associations in American society. He says it is not a coincidence that Americans of all ages are forming associations constantly in a society where citizens are free, equal, and independent. Based on the extreme amount of skills and voluntariness of the inhabitants, Americans pursue common interests and demands. As he outlines, associations in the U.S. are established to promote public safety, commerce, industry, morality, and religion. For him, reciprocity should be artificially created via these associations in democratic societies where commonalities and uniformities might be hard to realize. With an understanding of mutual assistance and help, in America, "Feelings and opinions are recruited, the heart is enlarged, and the human mankind is developed, only by the reciprocal influence of men upon each other." (Tocqueville 1984, p. 200).

He continues to underline the necessity of associations while saying that "In democratic countries, a science of association is the mother of the science; the progress of all the rest depends upon the progress it has made." (Tocqueville 1984,p.202). Again with a pluralistic understanding, Tocqueville observed that governing power of the state alone can be dangerous and need for associations emerge here. In relation to the transformation of the potential power of those civic associations to the political associations, he states that civic associations should facilitate political associations which have more power to bring and unite them, as well as to make their diverse interests and commonalities aware. Therefore, it can be inferred that freedom of association becomes a factor that has the potential to strengthen the state at the end, which was initially promoted to sustain commonality within diversity. However, in terms of the scope of liberty and freedom of association, we would argue that Tocqueville's arguments are paradoxical.

On one hand, Tocqueville is critical of giving absolute and limitless freedom of association to the citizens, with the belief that it may result in "the verge of anarchy" where their limitless power might be a danger to the unity (Tocqueville 1984, p. 209). On the other

hand, according to him, associations lowers the differences among individuals, thus, rights of associations can remain unrestrained. Yet, despite this, Tocqueville's conceptualization of associations in the U.S. provides an example of how usage of free will and a reason for a greater sense of commonality may become a solution to overcome the tyranny of majority while also preserving the idea of plurality and diversity that gains take its power within society.

Conclusion

All in all, with the aim of examining the concept of pluralism and its undeniable relevance to the processes of the modern liberal democracies, we have first started my analysis with Muller's study where he focused on the populist structures and their practices to explain what happens when we omit the importance of pluralism, as the critical and inseparable characteristic of liberal democracy. Then, I have continued my analyses on the concept of pluralism while evaluating its historical and theoretical development throughout the works of Publius and Tocqueville, showing how pluralism constitutes a major part in their way of formulating modern liberal democracies both theoretically and practically. Deriving from these analyses, it could be concluded that pluralism and its implications have contributed greatly to the development of the liberal democracy both at the institutional and societal levels.

Madisonian principles of separation of powers, the system of checks and balances, and federalism constituted the institutional dimension of the pluralism whereas Tocquevillian arguments focus more on the societal dimensions as he makes emphasis on the importance of the idea of equality, dangers of the tyranny of a majority, and the existence of associations. Müller contributes this debate by focusing on how a regime (i.e. populism) could be anti-democratic (as well as illiberal) as populists challenge such institutional and societal structures of pluralism that have been outlined by Tocqueville and Publius.

In the end, it becomes clear for the one that, in order to sustain democracy and prevent populism as one of the emerging challenges that need to gain further scholarly attention, there occurs an urgent need to find solutions to promote and sustain the concept and implications of pluralism. Because, as it has been discussed, it could be only with a pluralism that citizens could have the opportunity to enjoy the outcomes of liberal democracy. That is to say, only pluralism may promote a modern liberal democratic environment where diverse interests are protected with the help of individual rights and liberties as well as with the principle of equality. Any attempt aiming to challenge these crucial elements of pluralism and diversity might result in emptying and challenging the real essence and meaning of liberal democracy.

References

- Achen, C. H. & Bartels, L. M. (2016). Democracy For Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government. Retrieved from <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.cc.uic.edu>
- Ackerman, B. (2000). *The new separation of powers*. *Harvard law review*, 633-729.
- Brender, A. & Drazen, A. (2009). *Consolidation of a new democracy, mass attitudes, and clientelism*. *American Economic Review*. 99(2). 304-09
- Hamilton, A., Madison J., Jay, J. (Eds.) (2009). *The Federalist Papers*. New Haven: Yale University Press.
- Kerrine, T., & Neuhaus, R. (1979). *Mediating Structures: A Paradigm for Democratic Pluralism*. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 446, 10-18
- Morelock, J. And Narita, F. Z. 2018. Public Sphere and World- System: to rising Populism at the Margins. In: Morelock, J. (ed.) *Critical theory and Authoritarian Populism*. Pp. 135-153. London: University of Westminster
- Mouffe, C. (1999). *Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism*. *Social research*, 66(3), 745-758
- Müller, J. (2017). *What is Populism?UK: Penguin Books*.
- Stevens, D., & Foster, J. (1978). *The Possibility of Democratic Pluralism*. *Economica*, 45(180), new series, 401-406.
- Tocqueville, A. D. (1984) *Democracy in America*. Nal Books.
- Walter, F. (1934). Populism. *PMLA*, 49(1), 356-364.

SOSYAL MEDYA MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ FAALİYETLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ*

Serap ÇABUK¹
Hatice DOĞAN SÜDAŞ²
Kadir Levent KAYA³

ÖZ

Firmalar, geleneksel MİY uygulamalarının yanı sıra sosyal medya teknolojisi kullanımı sayesinde SMMİY pazarlama faaliyetlerinde etkinlik sağlayabilmektedir. Bu çalışmada SMMİY pazarlama faaliyetlerini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik kavramsal bir model geliştirilmiş ve Türkiye’de 153 firma ile gerçekleştirilen saha çalışmasından elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen araştırma modelinde yer alan değişkenler olan geleneksel MİY uygulamaları, sosyal medya teknolojisi kullanımı ile SMMİY pazarlama faaliyetleri değişkenleri arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müşteri İlişkileri Yönetimi, Sosyal Medya, Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımı, Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi

THE EFFECTS OF SOCIAL MEDIA CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT ACTIVITIES ON BUSINESS SALES PERFORMANCE

ABSTRACT

Together with traditional CRM practices, companies can now be very effective in Social Media Customer Relations Management marketing activities within the scope of traditional CRM and the use of Social Media Technologies. In this study, a conceptual model have been developed in order to determine the factors of affecting SMCrm marketing activities. The results of field studies about 153 Turkish companies have been discussed. The study concluded that there have been positive and meaningful relations between the examined variables. Within the scope of the study, it was concluded that there are significant and positive relations between the variables of the research model examined, traditional CRM applications, social media technology and SMMİY marketing activities.

Keywords: Customer relationship management, social media, social media technology use, social media customer relationship management

¹ Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, cabuks@cu.edu.tr, ORCID:0000-0003-1677-8098

² Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, hdogan@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1775-1903

³ Doktora öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, levent.kaya@yahoo.com

*Bu çalışma, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yürütülmüş olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiş olup, proje numarası SYL-2016-6363’tür.

Received/Geliş: 18/09/2018 Accepted/Kabul: 01/04/2019, Research Article/Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Çabuk,S., Doğan Südaş, H., Kaya, L. (2019), “Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi Faaliyetlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.206-221.

Giriş

Gün geçtikçe artan rekabet koşulları firmaları yenilikçi bir bakış açısı ile gelişen teknolojilere uyum sağlayarak pazarlama stratejilerini çeşitlendirmeye zorlamaktadır. Geleneksel müşteri ilişkileri yönetimi (MİY) stratejilerini uygulayarak müşteri memnuniyeti, yeni müşteri edinme ve müşteriye elde tutma, müşteri yaşam boyu değeri, müşteri bölümlendirme, müşteri bilgi yönetimi gibi amaçlarını gerçekleştirme yolunda olan firmalar, sürekli gelişen internet tabanlı teknolojilerin pazarlama amaçlı olarak kullanılması ile karşılaşmıştır. Sosyal medyada sürekli iletişim halinde olan tüketicilerin satın alma potansiyellerinden faydalanmak isteyen pazarlamacılar, hızla büyüyen bu sanal ortamlarda var olmak durumunda olduklarını anlamaktadır. Firmaların uygulamakta olduğu MİY stratejileri ile sosyal medyada varlık göstererek müşterilerle iletişimlerini geliştirmesi sosyal medya müşteri ilişkileri yönetimi (SMMİY) kavramını ortaya çıkarmıştır. SMMİY bilgi teknolojileri ile desteklenmesi gereken, bir kuruluş için düşünme ve davranma yollarından biri olan iş stratejisidir (Woodcock, 2011, s.53).

Günümüzde sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ve firmaların geleneksel müşteri ilişkileri yönetimi uygulamalarının yanında sosyal medya teknolojileri ile bütünleşmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Sosyal medya teknolojileri bir firmanın satış gücü etkinliğini artırabilir (Trainor vd., 2014, s. 1203). Firmaların sosyal medya müşteri ilişkileri yönetiminde (SMMİY) etkinliği sağlayabilmesi için SMMİY'in organizasyon yapısı içerisindeki yerinin ne olduğu ve personellerine sosyal medya eğitimi verip vermediği önem arz etmektedir. Şirketler sosyal medya ortamında sundukları fırsat ve faaliyetlerin içeriklerine karar vermek için sosyal medya uzmanlarını ve/veya danışmanlarını işe almakta, müşterilerin gönüllerine ve akıllarına hitap etmekte, bunu da marka sadakati takip etmektedir (Erdoğan ve Çiçek, 2012, s. 1355). Bu çalışmada, firmaların geleneksel MİY uygulamaları, sosyal medya teknolojisi kullanımı ve SMMİY'in organizasyon yapısı içerisindeki yeri ve personellere yönelik stratejilerin incelenmesi; firmaların hangi amaçlarla SMMİY'i uyguladığını ifade eden SMMİY pazarlama faaliyetlerinde etkinliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Geleneksel Müşteri İlişkileri Yönetimi

MİY, firma ve müşteri için üstün değer yaratmak amacıyla firmaların kazanma, elde tutma ve seçilmiş müşteriler ile ortaklık etmesi şeklinde ifade edilen kapsamlı bir strateji ve süreçtir. Bu süreç müşteri değeri sağlamada daha yüksek performans elde etmek için pazarlama, satış, müşteri hizmetleri ve tedarik gibi organizasyon zinciri fonksiyonlarının bir bütün olarak uyumunu içerir (Parvitiyar ve Sheth, 2001, s. 5). MİY ilişkisel pazarlama ilkeleri üzerine kuruludur, son dönemlerde büyük ilgi uyandıran modern pazarlamanın önemli gelişim alanlarından biri olarak kabul edilmektedir (Payne ve Frow, 2006, s. 137). MİY, sürekli gelişen pazarlama fikirlerine entegrasyon, işe yarar (elverişli) bilgi, teknoloji ve kurumsal yaklaşımların sonucudur (a.g.e, s. 138). MİY, firmaların müşteri verisini sağlanmasını, kullanılmasını, saklanmasını sağlayan bilgi iletişim teknolojilerinin kullanmasını; detaylı analizler sonrasında bunlardan faydalanarak, müşterilerle ilişki kurmayı, devam ettirmeyi ve geliştirmeyi sağlayan; çalışanları, kurumu, iş süreçlerini ve pazar odaklılığını içeren örgütsel süreçlerdir (Akgün vd., 2014, s. 531).

SMMİY yetkinliklerinin firmaların satış performansına olan etkilerini değerlendirilmesinde MİY'in amaçlarının detaylı olarak belirtilmesi gerekmektedir. MİY'in ana unsurlar aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

Müşteri Memnuniyeti: Etkin ve verimli bir şekilde müşteri ilişkilerini yönetmek müşteri memnuniyeti ve müşteriye elde tutma oranlarını arttırmaktadır (Chen ve Popovich, 2003, s. 683). Müşterilerin ilgilerine karşı tepki vermek, onları önemsemek ve dikkate almak şirketlerin müşterileriyle diyaloglarını yoğunlaştırmasına, onların beklentilerine karşılık vermesini sağlamaktadır. Bu sürecin sonunda müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakatinin artması sağlanacaktır (Buss ve Begorgis, 2015, s. 12).

Müşteri Edinimi ve Müşteriyi Elde Tutma: Müşteriyi elde tutma konusunda, mevcut müşterinin yeni müşterilerden daha kârlı olacağı, değişen ürünleri sahip olunan müşterilere satma maliyetinin daha ucuz olacağı, müşteriyi elde tutmanın ürün ve hizmetlerin seviyesinin müşterilerin beklentisine olan uygunluğunun sağlanmasıyla en üst seviyeye çıkarılabileceği ve yeni müşteri kazanmanın pahalı olacağı şeklinde tartışmalar olmuştur (Peppard, 2000, s. 321).

Müşteri Yaşam Boyu Değeri: Müşteri yaşam boyu değeri, uzun yıllardır doğrudan pazarlama çabalarına dayanak noktası olmuş, genel pazarlama alanında önemi giderek artan bir kavramdır (Berger ve Nasr, 1998, s. 17). Şirketlerin MİY'i uygulamasındaki asıl amaç müşterinin yaşam boyu değerini maksimize etmektir (Peppard, 2000, s. 321).

Müşteri Bölümlendirme: MİY'in bir diğer önemli yönü de müşteri seçicilik kavramı olarak ön plana çıkmaktadır. Yapılan çeşitli araştırmalar, bir şirketin tüm müşterilerinin aynı derecede kârlılık sağlamadığını ortaya koymuştur. Şirketler uygun müşterilerini seçerek ve onları bölümlendirerek pazarlama çabalarını uyarlamak zorundadır. Şirketler müşterileriyle karşılıklı faydayı sağlayabilmek amacıyla pazarlama çabaları için kullandığı kaynakları bazı müşterileri için farklılaştırabilir ve bu kaynakları belirlediği bu müşterileri arasında paylaşırabilir (Parvatiyar ve Sheth, 2001, s. 5).

Müşteri Bilgi Yönetimi: MİY tamamen bilgi yönetimi dalı ile ilgili bir kavramdır (Stefanou ve Sarmaniotis, 2003, s. 618). Şirketler, kendileri ve müşterileri için katma değer yaratacak bilgileri edinmek, sadece satın alma alışkanlıkları ve eğilimlerinin değil, aynı zamanda tutum ve tercihlerini anlamak için MİY bilgi yönetimi yöntemlerini keşif ve analiz etmelidir (a.g.e., 2003, s. 620).

Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi Kavramı, Tanımı

Son zamanlarda MİY'i açıklamak için sosyal medyanın ana unsur olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Rosman, 2013, s. 20). Sosyal medya teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte, sosyal medyanın sunduğu olanakların farkına varılmış ve geleneksel müşteri ilişkileri uygulamalarından sonra akademik çalışmalarda kullanılan diğer bir terim olan SMMİY uygulamaları önem kazanmıştır. SMMİY bir düşünce ve iş stratejisidir ve teknoloji platformlarıncaya desteklenen, iş kuralları, süreçleri, sosyal

özellikleri ile güvenilir ve şeffaf bir iş ortamında karşılıklı değer sağlamak ve müşterilerle ortak konuşma ortamı sağlayarak bağlantı kurmak amacıyla tasarlanmıştır.

Firmalarda Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımı

Sosyal medya, iletişimin teknolojik bileşeni, müşteriler ve şirketler arasında karşılıklı değer yaratımı ağını güçlendiren, iş ilişkisi kurma işlevleri olan, teknolojik bileşenleri iletişim ve işlem olan kavramdır. Sosyal medyanın işlevini firmaların müşterileriyle ilişkilerini sağlaması şeklinde açıklamak yeterli olmayacaktır. Sosyal medya yönetiminin belirgin bir stratejik faaliyet olarak ele alınması gereklidir (Andzulis vd, 2013, s. 308).

Sosyal medya, bilgi dağıtmak amacıyla web-tabanlı yöntemler ve elektronik yöntemleri içeren uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya sitelerine örnek olarak, yaygın olarak kullanılmakta olan LinkedIn, Twitter, Facebook, YouTube, Myspace, bloglar, sohbet odaları, wiki'ler ve fotoğraf paylaşım siteleri verilmektedir. Sosyal medya siteleri çok fazla bilgiyi saniyeler içinde küresel ölçekte insanlara dağıtarak iş yeri tanımını temelden değiştirmiş ve iş ortamına dönüştürmüştür (Schultz vd., 2015, s. 42).

Sosyal medyanın kullanımıyla birlikte şirketler müşterileriyle olan ilişkilerini yönetmede Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformlarını görmezden gelemez hale gelmişlerdir (Song ve Hollenbeck, 2013, s. 612).

Sosyal medya izleme, sosyal medya ağlarının ve sosyal toplulukların sürekli sistematik gözlemi ve analizidir (Bekkers vd., 2013, s. 335). SMMİY izleme araçları, müşterin sosyal ağ uygulamaları, bloglar, çevrim içi topluluklar ya da tartışma forumları üzerinden birbirleri arasında tartıştığı gereksinimleri, şikâyetleri ve deneyimleri ile ilgili olarak büyük miktarlarda bilgi toplama kapasitesine sahip araçlardır (Trainor, 2012, s. 323-324).

Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi Pazarlama Faaliyetleri

Sosyal medya platformları, şirketleri, ürettikleri ürün ve hizmetler üzerinden kullanıcılar ve müşterilerle etkileşime geçirmesi sayesinde yeni fırsatlar ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal medya üzerine yapılan araştırmalar, sosyal medyanın karşılıklı kurumsal pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesinde pratik çözümler sağladığını kanıtlanmıştır (Risius ve Beck, 2015, s. 826).

Yapılan pazarlama araştırmalarında elde edilen bulgular, şirketlerin sosyal medyayı kullanma nedenleri arasında tüketicilerle doğrudan iletişim kurmak, kendi web sitesi trafiğini artırmak, yeni iş fırsatları tanımlamak, topluluklar oluşturmak, sağladıkları içerikleri dağıtmak, müşterilerden gelen geri bildirimleri toplamak ve genellikle markalarını desteklemek gelmektedir (Michaelidou vd., 2011, s. 1155).

Sosyal medya pazarlaması birçok yönden sosyal iş dünyasının öncüsüdür. Sosyal medya pazarlamasında en etkin şekilde uygulamanın yolu tüm kuruluşun iş deneyimlerinden sorumlu olması; yani, kuruluş bünyesindeki her çalışanın bütün ürün veya hizmetler için gözle görülür derecede sorumlu olmasıdır (Evans, 2010, s. 23).

SMMİY, müşteri hizmetleri, alıcı araştırması, yeni eğilimlerin oluşturulması, satış, tanıtım, dağıtım kanalı, ücretli reklam kanalı ve markalaşma dâhil olmak üzere birçok pazarlama faaliyetleri için bir kanal olarak hizmet verebilir (Ashley ve Tuten, 2015, s. 16).

İlgili yazının incelenmesi sonucu SMMİY pazarlama faaliyetleri kapsamında aşağıdaki değişkenlerin ön plana çıktığı görülmüştür.

Fiyat Teklifleri ile İndirim ve Fırsatların Duyurulması: Sosyal medya firmalara gerçek zamanlı olarak fiyatlandırma teklifleri yaparak müşterilerin satın alım kararlarını etkileme yetkinliğine sahip olma fırsatı verir (Andzulis vd., 2013, s. 308).

Müşterilerle Firma Arasında İşbirliği Yoluyla Yeni Ürün Geliştirilmesi: Sosyal medya firmalara müşterilerin deneyimlerini, fikirlerini ve gelişmeler hakkında bilgi edinerek ürünlerini geliştirmede kullanışlı bir kaynak sağlamaktadır (Alt, 2012, s. 287). Diğer taraftan, işletmeler de yeni müşteriler edinmek ya da yeni ürün fikirleri bulma umuduyla konuşmaları izlemek için sosyal medyayı kullanır.

Dağıtım: MİY'i uygulayan şirketlerin ürün ve hizmetlerini satışının yapıldığı veya piyasaya sürüldüğü dağıtım kanalları hakkında bilgilendirme yapmak için sosyal medyayı yeni bir mecra olarak kullanabildiği görülmektedir. Bazı firmalar bir adım ileri giderek Facebook'u bir dağıtım kanalı olarak kullanmaktadır. ABD merkezli çiçekçi 1-800-flowers.com adlı internet sitesi, Facebook üzerinde, kullanıcıların arkadaşlarına doğrudan gerçek çiçek gönderebilecekleri, bir tıklama ile şirketin internet sitesine yönlendiren, "sanal buketleri gönder" ya da, "bana sevgi ver" adlı gönderim seçenekleri bulunan bir araç "widget" sunmaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010, s. 64).

Tutundurma: Kuruluşlar, sosyal medyada özellikle kullanıcıların kullanmayı sevdiği ve tercih ettiği, kullanıcıların ilgisini çekebilecek reklamlarını, kullanıcıların ana ekranlarında yayınlama fırsatına sahiptir. Örneğin Facebook üzerinde yayınlanan reklamların ne ölçüde ilgi gördüğü, kullanıcıların video beğeni seçeneklerini tıklaması ile ölçülebilmektedir (Ang, 2011, s. 36).

Etkili Sosyal Medya Kullanıcılarının Tespit Edilmesi ve Onlarla İletişime Geçilmesi: Kullanıcılarla verimli ve güçlü ilişkiler kurmanın bir başka yolu da en etkili kullanıcıları tespit etmek, tanımlamak, onlara karşı tedbirler almak, onları kazanmak ve zorunluluğu olan bilgilere odaklanmaktır; böylelikle, bir sosyal medya platformunun sosyal yapısından faydalanılabilir. Sosyal medya izleme araçları başlıca etkili kullanıcıları ve fikir önderlerini belirlemede, müşterilerden gelen talep ve istekleri yönetmede yardımcı olmaktadır (Risius ve Beck, 2015, s.827).

Müşteri Tercihlerindeki Değişikliklerin Tespit Edilmesi: Sosyal medya insanları sanal olarak birbirine bağlayan, bilgi alışverişi veya ortak konularda iş birliği yapmak için ortam hazırlayan teknik unsurlardır. İnsanların bir kuruluş hakkında konuşmak yerine, çoğunlukla kendi ilgi alanlarına giren sorunlar, örneğin kendileri veya tüketim deneyimleri hakkında konuşmayı tercih etmesi, işletme ve müşteri ilişkisi bağlamında önemlidir (Lehmkuhl, 2014, s. 25).

Müşteri Şikâyetlerinin Tespit Edilmesi ve Çözümlemesi: SMMİY teknolojilerini kullanan firmalar sosyal ağ uygulamaları, bloglar, çevrim içi topluluklar ve/veya tartışma forumlarında müşterileri arasında tartışılan, şikâyet ve deneyimleri ile ilgili

değerli bilgilere ulaşabilecek ve müşteri ihtiyaçlarını anlayabilecektir (Trainor vd., 2014, s. 1203).

Endüstrideki Değişikliklerin Tespit Edilmesi: SMMİY, firmalara müşterilerin sosyal medya aracılığı ile bıraktıkları geri bildirimleri takip etme ve bunlara cevap vermekten daha çok, pazarda üstünlük sağlayabilmeleri için yükselen pazar eğilimlerini fark etmeleri fırsatı verir (Rodriguez vd., 2012, s. 376).

Pazar Araştırması Yapılması: SMMİY, şirketlerin yeni pazarları ve yeni eğilimleri tespit edilmesini, böylelikle yeni pazarlara girmesini, gelişmesini ve uyumlu hale gelmesini sağlar (Choudhury ve Harrigan, 2014, 151).

Rakiplere Karşı Tedbir Alınması: Rekabetçi durumları kaydetmek ve firmanın rekabet ortamını değerlendirmek ve arşivlemek; SMMİY faaliyetleri kapsamında sosyal medya siteleri üzerinden hem müşterilerin oluşturduğu içerikleri hem de rakiplerin sosyal medya sitelerindeki metin bilgilerini izlemeyi ve analiz etmeyi gerektirir. Özellikle, sosyal medya araçlarının oluşturduğu metin verileri hem müşteri içerik sitelerinden hem de rakip içerik sitelerinden oluşturulur. Bu içerikler, rakiplerin nasıl davrandığını anlamak için önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın Anakütlesi ve Örneklem Süreci

Araştırmanın ana kütesini, Fortune Türkiye Dergisi tarafından 2015 yılında yayımlanan şirketlerin net satış büyüklüklerine göre yapılan sıralama sonucunda belirlenmiş olan “Türkiye’nin önde gelen ilk 500 büyük firması” ve Digital Age Dergisi tarafından 2015 yılında yayımlanan “SosyalMarka100 Dijital Varlık Rejtingi Araştırması” sonucunda belirlenmiş “Türkiye’de sosyal medya kullanımında önde gelen ilk 100 marka” arasında yer alan firmalar oluşturmaktadır. Kolayda örneklem yöntemi kullanılarak seçilen farklı sektörlerdeki ve farklı ölçeklerdeki 153 firma araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Yöntemi

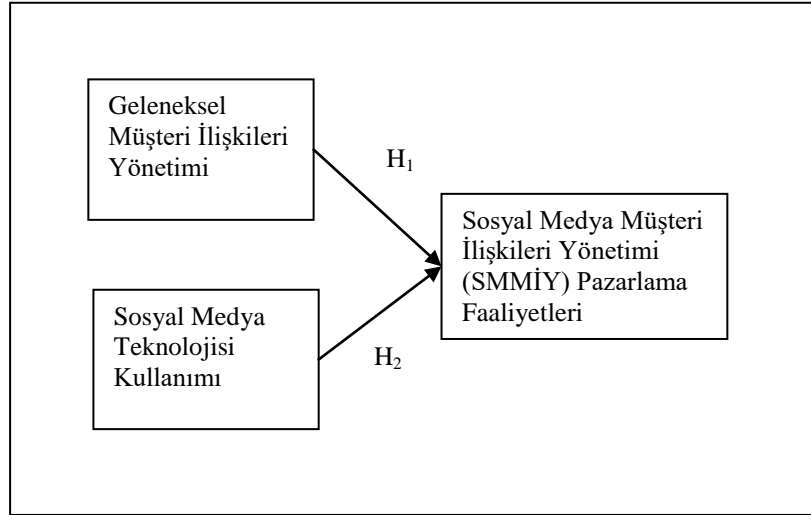
Veriler anket formu kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Araştırma için yapılandırılan anket için gerçekleştirilen ön test araştırma örneğini temsil edecek şekilde seçilen 10 firmayla gerçekleştirilmiştir. Asıl çalışmada veriler, araştırmaya katılan şirketlerin yetkili temsilcilerinden randevu alınarak, şirketlerin merkezlerinde yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır.

Anket Formu ve Ölçekler

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan anket formunun birinci bölümde, firmaların geleneksel MİY uygulamalarının belirlenmesine yönelik olarak 13 ifadeyi içeren bir ölçeğe yer verilmektedir. Bu sorulara anket formunda yer verilmesinde “Çildağ, 2007, s. 102-103”ın çalışmasından yararlanılmıştır. İkinci bölümde cevaplayıcıların firmalarında sosyal medya faaliyetlerini yürüten kurumsal yapıyı belirlemesine yönelik olarak, firmalarında sosyal medya faaliyetlerinin hangi departmanlar tarafından yürütüldüğü, öncelikle ne kadar zamandan beri uygulanmakta

olduğu ve firmalarında sosyal medya faaliyetlerini yürüten personel sayısını belirlemesine yönelik olarak 3 tanımlayıcı soruya yer verilmektedir. İkinci bölümde, yer verilen 3 tanımlayıcı ifadeden sonra, firmaların sosyal medya faaliyetlerinin yönetilmesinde uygulanan organizasyonel uygulamaların belirlenmesine yönelik olarak 6 ifadeyi içeren bir ölçeğe yer verilmektedir. Bu soruların geliştirilmesinde “Linke ve Zeffass, 2012, s. 21; Becker vd., 2009, s. 214; Jucan vd., 2013, s. 1673”ın çalışmalarından yararlanılmıştır. Üçüncü bölümde, cevaplayıcıların firmalarında yürütülen sosyal medya faaliyetlerinde hangi sosyal medya uygulamalarının kullanılmakta olduğunu ve bunların hangi fonksiyonunun firmaları için en faydalı olduğunu belirlemesine ilişkin 2 tanımlayıcı soruya yer verilmektedir. Bu soruların hazırlanmasında “Trainor vd., 2014, s. 1207; Buss ve Begorgis, 2015, s. 65-66”ın çalışmalarından yararlanılmıştır. Dördüncü bölümde, firmaların SMMİY pazarlama faaliyetlerindeki yetkinliklerinin belirlenmesine yönelik olarak 11 ifadeyi içeren bir ölçeğe yer verilmektedir. Bu bölümdeki soruların tasarlanmasında “Buss ve Begorgis, 2015, s. 67; Marzouk, 2016, s. 226; Gartner, 2010, s. 2”ın çalışmalarından yararlanılmıştır.

Araştırma Modeli ve Hipotezleri

Şekil 1. Araştırma Modeli

H₁: Firmanın geleneksel MİY uygulamaları SMMİY pazarlama faaliyetlerini olumlu (pozitif) yönde etkiler.

H₂: Firmanın sosyal medya teknolojisi kullanımı ile SMMİY pazarlama faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tanımlayıcı Bilgiler

Aşağıda yer alan tabloda firmalara ilişkin tanımlayıcı bilgiler yer almaktadır. Tablo 1’de belirtildiği üzere cevaplayıcıların görev almakta oldukları firmalardaki personel sayılarına bakıldığında, firmaların %6,5’inin 100’den az, %21,6’sının 101-500 arasında, %18,3’ünün 501-1000 arasında, 53,6’sının ise 1000’den fazla sayıda personeli olduğu görülmektedir. Firmalarda sosyal medya faaliyetlerinin uygulandığı yıl sayısına bakıldığında, firmaların % 61,4’ünün 6 yıldan daha fazla, % 20,3’ünün 5-6 yıl arasında, % 10,5’ünün 3-4 yıl arasında, %3,3’ünün 1-2 yıl arasında, %4,6’sının 1 yıldan daha az olmak üzere sosyal medya faaliyetlerini uygulamakta olduğu görülmektedir.

Firmalarda sosyal medya faaliyetlerini yürüten personel sayılarına bakıldığında, firmaların %14’ünün 10’den fazla, % 27,5’inin 5-9 arasında, % 39,9’unun 2-4 arasında, % 9,8’inin 1 personeli bulunduğu, %5,2’inin sosyal medya faaliyetlerini yürütmek amacıyla istihdam ettiği personelin bulunmadığı, %3,3’ünün ise sosyal medya faaliyetlerini yürütmek için danışmanlık hizmeti almakta olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Firmalara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

<i>Özellik</i>	<i>Cevaplayıcı Sayısı (n)</i>	<i>Oran (%)</i>	
Firmadaki Personel Sayısı	<100	10	6,5
	101-500	33	21,6
	501-1000	28	18,3
	>1000	82	53,6
	Toplam	153	100,0
Firmada Sosyal Medya Faaliyetlerinin Uygulandığı Yıl Sayısı	>6	94	61,4
	5-6	31	20,3
	3-4	16	10,5
	1-2	5	3,3
	<1	7	4,6
	Toplam	153	100,0
Firmadaki Sosyal Medya Faaliyetlerini Yürüten Personel Sayısı	>10	22	14,4
	5-9	42	27,5
	2-4	61	39,9
	1	15	9,8
Yalnızca sosyal medya faaliyetlerimizi yürütmek amacıyla istihdam ettiğimiz personelimiz bulunmamaktadır.	8	5,2	
Sosyal medya faaliyetlerimizi yürütmek için danışmanlık hizmeti almaktayız.	5	3,3	
Toplam	153	100,0	

Tablo 2’de sosyal medya faaliyetlerinin firmaların hangi departmanları tarafından yürütüldüğüne ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

Ankete katılan firmaların sosyal medya faaliyetlerinin hangi departmanları tarafından yürütüldüğüne bakıldığında, firmaların %21,028’inde sosyal medya, %24,299’unda pazarlama, %4,672’sinde satış, %4,205’inde müşteri hizmetleri, %10,747’sinde bilgi teknolojileri, %31,308’inde kurumsal iletişim, %2,336’sında halkla ilişkiler, %0,467’sinde dijital pazarlama, %0,467’sinde medya iletişim, %0,467’sinde ise diğer departmanları tarafından sosyal medya faaliyetlerinin yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 2. Sosyal Medya Faaliyetlerinin Yürütüldüğü Departmanlar

Sosyal Medya Faaliyetlerinin Firmaların Hangi Departmanları Tarafından Yürütüldüğü	Cevaplayıcı Sayısı (n)	Geçerli Yüzde* (%)
Sosyal medya	45	21,028
Pazarlama	52	24,299
Satış	10	4,672
Müşteri Hizmetleri	9	4,205
Bilgi Teknolojileri	23	10,747
Kurumsal İletişim	67	31,308
Halkla İlişkiler	5	2,336
Dijital Pazarlama	1	0,467
Medya İletişim	1	0,467
İdari İşler	1	0,467
*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.		100

Tablo 3’te sosyal medya faaliyetlerinde kullanılmakta olan sosyal medya uygulamalarına ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Tablo 3’te belirtildiği üzere firmaların sosyal medya faaliyetlerinde kullanılmakta olan sosyal medya uygulamalarına bakıldığında, firmaların %5,98’inin Şirket blogları, %15,48’inin Facebook, %11,97’inin LinkedIn, %14,46’inin Twitter, %11,41’inin YouTube, %11,41’inin Instagram, %2,14’inin Flickr, %1,80’inin RSS (canlı haber kaynağı bildirimcisi), %6,89’unun Google+, %3,27’sinin örneğin Foursquare gibi sosyal yer bildirim uygulamaları, %2,93’ünün Donanım Haber gibi internet forumları, %4,18’inin perakende sitelerinde yapılan inceleme ve değerlendirmeler, %4,18’inin fiyat karşılaştırma siteleri, %0,56’sının podcast’ler, %2,71’inin örneğin Wikipedia gibi iş birlikçi projeler/wiki’ler, %0,33’ünün örneğin World of Warcraft gibi sanal oyun dünyaları, %0,22’sinin örneğin Second Life gibi sanal sosyal dünyaları gibi sosyal medya uygulamalarını kullanmakta olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Firmaların Sosyal Medya Faaliyetlerinde Kullanılmakta Olan Sosyal Medya Uygulamaları

Firmaların Kullanmakta Olduğu Sosyal Medya Uygulamaları	Frekans	Geçerli Yüzde* (%)
Şirket blogları	53	5,988
Facebook	137	15,480
LinkedIn	106	11,977
Twitter	128	14,463
YouTube	101	11,412
Instagram	101	11,412
Flickr	19	2,146
RSS (Canlı haber kaynağı bildirimcisi)	16	1,807
Google+	61	6,892
Sosyal Yer Bildirimi Uygulamaları (Örn: Foursquare)	29	3,276
İnternet Forumları (Örn: Donanım Haber)	26	2,937
Perakende Sitelerinde Yapılan İnceleme ve Değerlendirmeler	37	4,180
Fiyat Karşılaştırma Siteleri	37	4,180
Podcastler	5	0,564
İşbirlikçi Projeler/Wikiler (Örn: Wikipedia)	24	2,711
Sanal Oyun Dünyaları (Örn: World of Warcraft)	3	0,338
Sanal Sosyal Dünyaları (Örn: Second Life)	2	0,225
Diğer (Yazınız.....)		
* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.		100

Tablo 4'te firmaların sosyal medya faaliyetleri için en faydalı olan sosyal medya fonksiyonlarına ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Tablo 4'te belirtildiği üzere firmaların sosyal medya faaliyetleri için en faydalı olan sosyal medya fonksiyonlarına bakıldığında, şirketlerin %20,85'nin örneğin Flickr, Twitpic, Instagram gibi fotoğraf paylaşımı/depolama uygulamalarından, %20,14'ünün örneğin YouTube, Twitvid gibi video paylaşımı ve depolama uygulamalarından, %4,27'sinin RRS (canlı haber kaynağı bildirimcisi) uygulamalarından kullanarak paylaşım desteği fonksiyonu kapsamında faydalandığı; %4,45'inin örneğin Wordpress, şirket blogları gibi blog kullanımı uygulamalarından, %5,34'ünün örneğin webinar gibi çevirim içi konferans /yayın yapma uygulamalarından, %8,55'inin örneğin Twitter Mikroblog gibi mikroblog kullanımı uygulamalarından sohbet desteği fonksiyonu kapsamında faydalandığı; %20,32'sinin örneğin Facebook gibi sosyal ağ uygulamalarından, %13,19'unun örneğin LinkedIn gibi profesyonel ağ uygulamalarından, %2,85'inin örneğin Google Analytics gibi sosyal analiz programlarından ilişki desteği fonksiyonu kapsamında faydalandığı görülmektedir.

Tablo 4. Firmaların Sosyal Medya Faaliyetleri İçin En Faydalı Olan Sosyal Medya Fonksiyonları

Firmaların sosyal medya faaliyetleri için en faydalı olan sosyal medya fonksiyonları	Frekans	Geçerli Yüzde* (%)
Fotoğraf paylaşımı/depolama örn; Flickr, Twitpic, Instagram (paylaşım desteği)	117	20,855
Video paylaşımı/depolama örn; YouTube, Twitvid (paylaşım desteği)	113	20,142
Canlı haber kaynağı bildirimcisi örn; RRS (paylaşım desteği)	24	4,278
Blog kullanımı örn; Wordpress, Şirket blogları (sohbet desteği)	25	4,456
Mikroblog kullanımı örn; Twitter (sohbet desteği)	48	8,556
Çevrimiçi konferans /yayın yapma örn; Webinar (sohbet desteği)	30	5,347
Sosyal ağlar örn; Facebook (ilişki desteği)	114	20,320
Profesyonel ağlar örn; LinkedIn (ilişki desteği)	74	13,190
Sosyal analiz programları örn; Google Analytics (ilişki desteği)	16	2,852
*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.		100

Analiz Sonuçları ve Bulguların Yorumlanması

Firmaların Geleneksel Müşteri İlişkileri Yönetimi Uygulamalarının Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi Pazarlama Faaliyetleri Üzerine Etkisi

Bu bölümde firmaların geleneksel MİY uygulamalarının SMMİY pazarlama faaliyetleri üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Bağımsız değişken geleneksel MİY uygulamaları ile bağımlı değişken SMMİY pazarlama faaliyetleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için basit regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda R^2 değeri 0,093 olarak bulunmuştur. Tablo 5’de firmaların geleneksel MİY uygulamalarının SMMİY pazarlama faaliyetleri üzerine etkisine ilişkin regresyon sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 5. Firmaların Geleneksel Müşteri İlişkileri Yönetimi Uygulamalarının Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi Faaliyetleri Üzerine Etkisine İlişkin Regresyon Sonuçları

	R²	Std. Hata	F	p değeri
Model	,093	0,95469	15,570	0,000

R²= ,093	Beta	Standart Hata	p değeri
SMMİY Pazarlama Faaliyetleri	,306	,169	0,000

Tablo 5’ de görüldüğü gibi geleneksel MİY değişkenine ait katsayı tahmini 0,306 olup, p değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Regresyon katsayısı anlamlı olup, firmaların geleneksel MİY uygulamalarının SMMİY pazarlama faaliyetleri üzerine %5 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre, H₁ hipotezi desteklenmiştir.

Firmaların Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımının Sosyal Medya Müşteri İlişkileri Yönetimi Pazarlama Faaliyetleri Üzerine Etkisi

Bu bölümde, firmaların sosyal medya faaliyetlerinde kullanılmakta oldukları sosyal medya uygulaması oranlarına ve firmaların sosyal medya teknolojisi kullanımı ile SMMİY pazarlama faaliyetleri değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere korelasyon analizi ve anlamlılık testine yer verilmiştir. Tablo 6’da cevaplayıcıların firmalarında kullanmakta oldukları sosyal medya sitelerinin oranları yer almaktadır.

Tablo 6. Firmaların Sosyal Medya Faaliyetlerinde Kullanılmakta Oldukları Sosyal Medya Uygulaması Sayıları

Kullanılmakta Olan Sosyal Medya Uygulaması Sayısı	Frekans	%
1	7	4,6
2	16	10,5
3	6	3,9
4	15	9,8
5	30	19,6
6	21	13,7
7	25	16,3
8	12	7,8
9	9	5,9
10	5	3,3
11	2	1,3
12	1	0,7
15	3	2,0
17	1	0,7
Toplam	153	100,0

Tablo 6 incelendiğinde, firmaların %4,6'sının yalnız 1; %10,5'inin 2, %3,9'unun 3, %9,8'inin 4, %19,6'sının 5, %13,7'sinin 6, %16,3'ünün 7, %7,8'inin 8, %5,9'unun 9, %3,3'ünün 10, %1,3'ünün 11, %0,7'sinin 12, %2'sinin 15, %0,7'sinin ise 17 farklı sosyal medya uygulamasını kullanmakta olduğu görülmektedir. Tablo 7'de firmaların sosyal medya teknolojisi kullanımı ve SMMİY pazarlama faaliyetleri arasındaki anlamlılık testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 7. Firmaların Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımı ve SMMİY Pazarlama Faaliyetleri Arasındaki Anlamlılık Testi Sonuçları

	Mean	Std. Deviation	N
Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımı	5,82	2,873	153
SMMİY Pazarlama Faaliyetleri	3,8373	,99940	153

Tablo 7'de görüldüğü gibi firmaların sosyal medya teknolojisi kullanımı değişkeninin ortalaması 5,82 olarak, firmaların SMMİY pazarlama faaliyetleri değişkeninin ortalaması ise 3,8373 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 8’de firmaların sosyal medya teknolojisi kullanımı ve SMMİY pazarlama faaliyetleri değişkenlerine ilişkin korelasyon katsayısına yer verilmiştir. “Değişkenlerden ikisi de niceliksel değişken iken bu özellikteki iki değişken bakımından yığın birimlerinden derlenen istatistiksel veriyi betimlemek için korelasyon katsayısı kullanılmaktadır” (Ünver, Gamgam ve Altunkaynak, 2013, 89).

Tablo 8. Firmaların Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımı ve Firmaların SMMİY Pazarlama Faaliyetleri Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Analizi

		Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımı	SMMİY Pazarlama Faaliyetleri
Sosyal Medya Teknolojisi Kullanımı	Pearson Correlation	1	,431**
	Sig.		,000
	N	153	153
SMMİY Pazarlama Faaliyetleri	Pearson Correlation	,431**	1
	Sig.	0,000	
	N	153	153

****Korelasyon 0.01 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunur.**

Tablo 8’de firmaların sosyal medya teknolojisi kullanımı ve firmaların SMMİY pazarlama faaliyetleri değişkenlerine ilişkin korelasyon katsayısı sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre H_2 hipotezi desteklenerek, firmaların sosyal medya teknolojisi kullanımı ile firmaların SMMİY pazarlama faaliyetleri değişkenleri arasındaki ilişkinin %43,1 oranında orta düzeyde pozitif ve doğrusal bir ilişki olduğu istatistiksel olarak da anlamlı bulunduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç

Son zamanlarda sosyal medyanın günlük hayatımıza girmesi ile birlikte firmaların faaliyetlerinde sürdürmekte olduğu geleneksel MİY uygulamalarının sosyal medya üzerinden desteklenmesi gerekliliği, SMMİY kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma firmaların geleneksel MİY uygulamaları, sosyal medya teknolojisi kullanımı ve ile SMMİY pazarlama faaliyetleri değişkenleri arasında anlamlı ve pozitif yönde etkiler olduğu görülmüştür.

Araştırmada, firmaların pazarlama faaliyetlerinde yürütmekte olduğu geleneksel MİY uygulamalarına kapsamında; müşteri memnuniyeti müşteri edinimi ve müşteriye elde tutma, müşteri yaşam boyu değeri, müşteri bölümlendirme, müşteri bilgi yönetimi gibi faaliyetleri başarılı bir şekilde yürüttüğünde, sosyal medya teknolojisi kullanımı sonucu SMMİY pazarlama faaliyetlerinin etkileneceği, geleneksel MİY uygulamalarına ek olarak sosyal medya teknolojisi kullanımı ile SMMİY pazarlama faaliyetleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunduğu öne sürülebilir. Bu kapsamda, firmaların ortak projeler, bloglar, mikrobloglar ve tartışma forumları, içerik toplulukları, sosyal

ağlar, sanal oyun dünyaları ve sanal sosyal dünyalar olarak sınıflandırılan sosyal medya siteleri ve sosyal medya müşteri ilişkileri yönetimi (SMMİY) izleme araçları gibi sosyal medya teknolojilerini etkin bir şekilde kullanması gerektiği ve sosyal medya siteleri üzerinden müşterilerle ilişkiler kurarak, pazarlama faaliyetlerinin sosyal medya siteleri üzerinden yürütülmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Araştırmada, firmaların uygulamakta oldukları geleneksel MİY faaliyetlerini sosyal medya teknolojisi kullanımı faaliyetlerini etkin bir şekilde yürüttüğünde, araştırma kapsamı içerisinde alınan SMMİY pazarlama faaliyetlerinde “fiyat teklifleri ile indirim ve fırsatların duyurulması, müşterilerle firma arasında iş birliği yoluyla yeni ürün geliştirilmesi, dağıtım, tanıtım, etkili kullanıcıların tespit edilmesi ve iletişime geçilmesi, müşteri tercihlerindeki değişikliklerin tespit edilmesi, müşteri şikâyetlerinin tespit edilmesi ve çözümlenmesi, endüstrideki değişikliklerin tespit edilmesi, pazar araştırması yapılması ve rakiplere karşı tedbir alınması” gibi alanlarda yetkinleşebileceği öne sürülebilir.

Kaynaklar

- Akgün, A. E., İmamoğlu, S. Z., Koçoğlu, İ., İnce, H., & Keskin, H. (2014). Bridging organizational learning capability and firm performance through customer relationship management. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 150, 531-540.
- Alt, R., & Reinhold, D. W. I. O. (2012). Social-customer-relationship-management (Social-CRM). *Wirtschaftsinformatik*, 54(5), 281-286.
- Andzulis, J. M., Panagopoulos, N. G., & Rapp, A. (2012). A review of social media and implications for the sales process. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 32(3), 305-316.
- Ang, L. (2011). Community relationship management and social media. *The Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management*, 18(1), 31-38.
- Ashley, C., & Tuten, T. (2015). Creative strategies in social media marketing: An exploratory study of branded social content and consumer engagement. *Psychology & Marketing*, 32(1), 15-27.
- Bekkers, V., Edwards, A., Kool, D. (2013). Social media monitoring: Responsive governance in the shadow of surveillance?. *Government Information Quarterly*, 30(4), 335-342.
- Buss, O., & Begorgis, G. (2015). *The impact of social media as a customer relationship management tool: a b2b perspective*, Karlstad Business School, Master's Thesis.
- Chen, I. J., & Popovich, K. (2003). Understanding customer relationship management (CRM) People, process and technology. *Business Process Management Journal*, 9(5), 672-688.
- Choudhury, M. M., & Harrigan, P. (2014). CRM to social CRM: the integration of new technologies into customer relationship management. *Journal of Strategic Marketing*, 22(2), 149-176.
- Erdoğan, İ. E., & Cicek, M. (2012). The impact of social media marketing on brand loyalty. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 58, 1353-1360.
- Evans, D. (2010). *Social media marketing: the next generation of business engagement*. John Wiley & Sons.

- Jucan, M., Jucan, C., & Rotariu, I. (2013). The social destination: How social media influences the organisational structure and leadership of DMOs, *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 7(6), 1672-1678.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Lehmkuhl, T. (2014). *Towards social CRM: A model for deploying web 2.0 in customer relationship management* (Doctoral dissertation, Difo-Druck).
- Linke, A., & Zerfass, A. (2012). Future trends in social media use for strategic organisation communication: Results of a delphi study. *Public Communication Review*, 2(2), 17-29.
- Marzouk, W. G. (2016). Usage and effectiveness of social media marketing in Egypt: An organization perspective. *Jordan Journal of Business Administration*, 12(1), 209-238.
- Payne, A., & Frow, P. (2006). Customer relationship management: From strategy to implementation. *Journal of Marketing Management*, 22(1-2), 135-168.
- Peppard, J. (2000). Customer relationship management (CRM) in financial services. *European Management Journal*, 18(3), 312-327.
- Rodriguez, M., Peterson, R. M., & Krishnan, V. (2012). Social media's influence on business-to-business sales performance. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 32(3), 365-378.
- Rosman, R., & Stuhura, K. (2013). The implications of social media on customer relationship management and the hospitality industry. *Journal of Management Policy and Practice*, 14(3), 18.
- Trainor, K. J. (2012). Relating social media technologies to performance: A capabilities-based perspective. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 32(3), 317-331.
- Trainor, K. J., Andzulis, J. M., Rapp, A., & Agnihotri, R. (2014). Social media technology usage and customer relationship performance: A capabilities-based examination of social CRM. *Journal of Business Research*, 67(6), 1201-1208.
- Woodcock, N., Green, A., & Starkey, M. (2011). Social CRM as a business strategy. *Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management*, 18(1), 50-64.

HARRIS-TODARO GÖÇ MODELİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ*

Erkan AKTAŞ¹
Ahmet ŞAHİN²

ÖZ

Türkiye’de iç göç hareketleri 1950’li yıllarda hızla artmaya başlamıştır ve bu iç göç hareketleri günümüzde de yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de 1970-2014 yılları arası gerçekleşmiş olan kırdan kente göç hareketleri, Harris-Todaro Göç Modeli ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler 1970-2014 yıllarını kapsamaktadır. Değişkenler; kriz yılları, eğitim (Taşınmalı eğitim) ve tarımda 2000 sonrası yapısal değişimler kukla değişkenler olmak üzere, kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı, tarımsal katma değer’in toplam katma değer’deki payı ve kentsel istihdamdır. Tarımsal katma değer’in toplam katma değer’deki payının ve kentsel istihdamın, Türkiye’de 1970-2014 yılları arasında gerçekleşmiş olan kırdan kente göç hareketleri üzerindeki etkilerini tahmin etmede VAR modeli kullanılmıştır. Değişkenler üzerinde en etkili olan değişkenin tespit edilmesi için Varyans Ayrıştırması yapılmış ve değişkenler üzerinde etkili olan değişkenlerin politika aracı olarak kullanılabilir olup olmadığını belirlemek için Etki-Tepki analizi yapılmıştır. Son olarak, değişkenler arası bulunan ilişkilerinin yönünü ve kaynağını belirlemek için Granger Nedensellik testi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, Türkiye’de 1970-2014 yılları arası gerçekleşmiş olan kırdan kente göçler ile kentsel istihdam ve tarımsal katma değer’in toplam katma değer’deki payı ile istatistiki olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye’de, belirlenen dönemde gerçekleşen kırdan kente göçlerin, Harris-Todaro Modeli ile açıklanabilir olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de İç Göçler, Harris-Todaro Modeli, Kırdan Kente Göç, VAR modeli

HARRIS-TODARO MODEL: AN EVIDENCE FROM TURKEY

ABSTRACT

In Turkey, internal migration had conspicuously risen in the 1950’s and today this process is still going on. In this research, it has been studied whether the internal migration from rural to urban areas between 1970-2014 could be explained with the Harris-Todaro rural-urban migration model. Instead of the rural-urban migration data, the proportion of the rural population to urban population has been taken; also instead of the urban employment and of the urban-rural wages, the proportion of the agricultural added value within the total added value which is believed to reflect both better has been used. In order to estimate the impact of both variables on the rural-urban population VAR model are used. Variance Decomposition is done so as to find out most influential variable on all the other variables; also impulse-response analyses is carried out in order to figure out the application of these influential variables as political tools. Finally, Granger Casualty Test is applied to determine the sources and the direction of the relationships between the variables. With all the studied facts, it has been concluded that the rural-urban migration in Turkey between 1970-2014 can be explained by the Harris-Todaro migration model.

Keywords: Internal Migration in Turkey, Harris-Todaro Migration Model, Rural to Urban Migration, VAR Model

¹ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, aktaserkan@gmail.com ORCID:0000-0002-7068-2807

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Ahmets379@gmail.com

* Bu araştırma ikinci yazarın yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Received/Geliş: 27/02/2019 Accepted/Kabul: 22/04/2019, Research Article/Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Aktaş, E., Şahin, A. (2019), “Harris-Todaro Göç Modeli: Türkiye Örneği”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 28, sayı 1, s.222-234.

Giriş

Göç kavramı ile ilgili birçok tanım mevcuttur: Lee, göçü insanların geçici ya da kalıcı olarak buldukları yeri değiştirmesi olarak ele almıştır (Lee, 1966:49). İnsanların daha iyi bir yaşam beklentisi için, bireysel ya da topluluklar halinde buldukları yeri bırakıp geçici ya da sürekli olarak yeni bir yerleşim yerine gitmeye karar vermesidir (Pazarlıoğlu, 2007:121). Bireylerin coğrafi olarak yaşadıkları yeri terk ederek, yerleşmek gayesi ile farklı bir yere gitmesidir (Çelik, 2007:88). Castles ve Miller ise göçün daha iyi bir yaşam şansı arayışındaki kişinin başka bir yere göç etmeye karar vermesi, doğduğu yerle ilişkisini kesmesi ve yeni bir ülkede hızlı bir şekilde asimile olması gibi basit bir eylem olmasından çok, sürecin göç edenin geriye kalan yaşantısının tamamını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyecek bir süreç olduğunu söylemiştir (Castles ve Miller, 2008:29). Ekolojik, bireysel, ekonomik ve siyasi sebeplerle bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim amacını barındıran coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme eylemidir (Yalçın, 2004:13). İnsanların belirli bir zaman dilimi içerisinde bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesidir (İçduygu ve Ünal, 1998:38). Köy, kent gibi yerleşim biriminden bir diğerine yerleşmek gayesiyle gerçekleştirilen nüfus hareketidir (Sunday, 1972:77). İnsanların buldukları yeri bir bölgeden diğerine değiştirmesi olarak tanımlanabilir (Lewis, 1982:7). Göçler, toplumsal ve ekonomik değişim ve dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve bu bağlamda göç; bir sonuçtur. Bir diğer yandan da, gerçekleşmesi neticesinde ekonomik ve toplumsal dönüşümlere etki etmektedir ve bu sebeple göçler bir nedendir (aktaran İçduygu ve Sirkeci, 1999:250).

Nedenlerinin ve hareketin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkardığı etkilerin çeşitliliği sebebiyle inter-disipliner bir kavram olan göç olgusunun genel çerçevesini oluşturabilmek için tanımlar hiç kuşkusuz daha da çeşitlendirilebilir ve bu çeşitliliğin getirdiği pek çok farklı göç tanımı vardır. Ama görüldüğü üzere tanımların çeşitliliği olduğu gibi ortak noktaları da vardır. Bütün tanımlardan anlaşılacağı gibi göç olgusu, bir yer değiştirme hareketi ve bireysel ya da kitleler halinde gerçekleşen bir süreçtir.

Dünya genelinde küreselleşmenin yarattığı fırsatlar ve ortaya çıkardığı zorunluluklar nedeniyle hızlanan, göç edilen mesafelerin kısaldığı ve göç eden insan sayısının arttığı bu süreçte, 1950 yılından itibaren Türkiye’de kırdan kente doğru olan iç göç hareketleri artmaya başlamıştır. 1927 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımında toplam nüfusun %76’sını kırsal nüfustan oluşmakta iken, 2012 yılında bu oran %23’e kadar gerilemiştir. Kırsal nüfusun yoğun olduğu bir yapıya sahip olan Türkiye’nin nüfus yapısı 1950’li yıllardan itibaren hızla dönüşmeye başlamış ve giderek kentsel nüfusun yoğun olduğu bir nüfus yapısına bürünmüştür. 2012 yılında, 6360 sayılı Büyükşehir yasası ile birlikte kır nüfusu 2013 yılından sonra önemli oranda azalmıştır. 2012 yılında kırsal nüfus %23 iken 2013 yılında %9’a düşmüştür. 2017 yılında ise oran %7’ye kadar gerilemiştir. Bu düşüş yasa bağlamında gerçekleştiği için çalışmamız 2014 yılına kadar getirilebilmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye’de 1950’li yıllarda hız kazanan ve günümüzde de devam etmekte olan kırdan kente göç hareketleri ve Türkiye’de kırdan kente göçü etkileyen faktörler, ekonomi biliminin göç literatüründe büyük öneme sahip olan Harris-Todaro göç modeli ile açıklanmaya çalışılacaktır.

Todaro (1969), Harris ve Todaro (1970) yaptıkları çalışmalarda, gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente olan göç hareketlerini belirleyen faktörleri modellemişlerdir. Modele göre göçü belirleyen faktörler, kırsal ve kentsel kesimler arasındaki ücret farklılıkları ve kentsel kesimdeki işsizlik oranlarıdır. Harris-Todaro modeline göre sanayileşmiş olan kentsel kesimdeki iş bulabilme ihtimali ile ağırlıklandırılmış ücretler (kentsel beklenen ücret), kırsal kesimdeki ücretlerden yüksek olduğu sürece kırdan kente göç hareketleri devam edecektir. Harris ve Todaro'ya göre işsizlik, göçün hem nedeni hem de sonucudur (Harris ve Todaro, 1970).

1.1. İç Göçlerin Nedenlerine Yönelik Teoriler

Göç olgusu üzerine ilk sistematik teoriyi ortaya atan kişi 19. yüzyılda coğrafyacı Ravenstein'dir (Castles ve Miller, 2008:31; Yalçın, 2004:22). Ravenstein, William Farr'ın "göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü" fikrine karşılık göç ile ilgili genel geçer kanunlar ortaya koymaya çalışmıştır. 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verilerini kullanarak oluşturduğu çalışmada, verilerden hareketle göçler ile ilgili kanunlar belirlemiştir (Çağlayan, 2006:68).

Ravenstein'e göre göç kararlarının merkezinde bireysel kararlar vardır. Göçler genel olarak kısa mesafeli gerçekleşmekte ve göç ederek fayda sağlamak, daha iyi imkanlara sahip olmak isteyen göçmenler, göç ettikleri mekânın emek piyasası için de gereklilik arz etmektedir. Kısa mesafeli, basamaklı ve zincirleme bir şekilde gerçekleşen ülke içi göç dalgaları giderek merkezlere yönelim eğilimindedir.

Stouffer 1940 yılında yayımladığı "kesişen fırsatlar" isimli çalışmada, Ravenstein'in "göç kanunları" kuramından beri göç ile mesafe arasındaki yakın ilişkiyi gösteren sayısız çalışma olduğunu ve bu çalışmaların, insanların çoğunun kısa mesafeli göç ettiğini, az sayıda insanın ise uzun mesafeli göç ettiğini gösterdiğini belirtmiştir. Stouffer, göç ile mesafe arasında bir ilişkinin gerekli olmadığını söylemiş, bunun yerine kesişen fırsatlar kavramını kullanmıştır. Belirli bir mesafeye göç edecek kişilerin sayısının, gidilecek yerdeki fırsatlar ile doğru orantılı ve gidilecek yerdeki kesişen fırsatlarla ters orantılı olduğunu belirtmiştir (Stouffer, 1940: 845-846).

"Eğer bütün insanlar doğası gereği yerleşikse (ya da göçmense), neden bazıları göç ediyor, bazıları göç etmiyor?" sorusu ile başladığı çalışmada Petersen, iç ve dış göçün önemli analizlerini genel bir çerçeveye oturtmaya çalışmıştır. Bu çerçeveyi belirlerken, analizinde göçmenleri iki sınıfa ayırır; bazı göçmenler yenilikler elde etmek için göç ederler (yenilikçi göç) ve diğer göçmenler ise mevcut koşullardaki değişikliklere tepki olarak göç ederler (muhafazakâr göç) ve coğrafi olarak yer değiştirirler. Ve bu çerçevede; İlkel Göçler, Zorunlu Göç, Yönlendirilmiş Göç, Serbest Göç ve Kitlesele Göç olarak beş göç tipi belirlemiştir. (Petersen, 1958:258-264).

Everett S. Lee 1966 yılında yayımladığı "a theory of migration" isimli makalesinde, Ravenstein'in göç teorisinin üzerinden yetmişbeş yıl geçtiğini, çalışmanın binlerce kez alıntılandığını ve bazen de meydan okunduğunu belirtmiştir. Ancak yapılan binlerce çalışmanın genellemeden ileri gitmediğini ve bu çalışmaların çoğunda göçmenlerin karakteristiğinin temel alındığını, gerçek anlamda göçün nedenlerini, göç edilecek yerdeki karşılaşılabilecek sorunları ele alan çok az sayıda çalışma olduğunu söylemiştir ve göçleri itici ve çekici faktörler bağlamında ele almıştır. Göç edilecek mesafe, ister uzun ister kısa olsun, hareket yeri, aradaki engeller ve göç edilecek yeri kapsamaktadır. (Lee, 1966:48-50).

M.P. Todaro ve J.R. Harris (1970), Todaro'nun (1969) modelini, sanayi sektörü ve tarımsal sektör olmak üzere, ekonomide ikili yapı çerçevesinde genişletmişlerdir (Özyakışır, 2012:48). Modelde sektörler gelir ve üretim açısından ayrılmıştır. Kentsel modern sektör, bir kısmı tarımsal kesime satılan sanayi tipi mal üretiminde uzmanlaşmıştır. Tarımsal üretim yapan kırsal kesim ise, tarımsal üretimde uzmanlaşp ya iş gücünün tamamını tek tarımsal mal üretmek için kullanır ya da iş gücünün bir kısmını bu malın üretiminde kullanıp geri kalan iş gücünü sanayi tipi üretim yapmak için modern sektöre transfer eder. Modelin en önemli varsayımı, beklenen kentsel ücret, kırsal kesim ücretlerini aştığı sürece kırdan kente göç devam edecektir (Harris and Todaro, 1970:126-127)

Modele göre: Kentsel beklenen reel ücretlerin bugünkü değeri tarımsal ücretleri aştığı müddetçe kırdan kente göç devam edecektir. Sanayi tipi üretim yapan modern sektörde kurumsal olarak belirlenmiş minimum ücretler kırsal kesim ücretlerinden yüksektir. Çünkü tarımsal sektörde marjinal verimlilik sıfır ya da sıfıra yakındır ve modern sektörde ücretler esnek değildir. Tarımsal üretim yapan kırsal kesimde ise ücretler aşağı doğru esnektir. Göçmenler göç ederek faydalarını maksimize etmektedirler. Kentte bulunan toplam işgücü, kırsal kesimden göç edip işgücü arzına katılanlar ve kentsel işgücünden oluşmaktadır. Modern sektörde bulunan iş imkanları mevcut iş arayanların sayısını aştığında işlerin tahsisi rassal şekilde yapılır (Adaş, 2001:149).

Merkez-Çevre Kuramı ya da bağımlılık okulu, marksist kuramcılar tarafından ortaya atılmış olsa da marksist görüşe sahip olmayan görüşler tarafından da kullanılıp, geliştirilmiştir (Gezgin, 1991:37; Şahin, 2015:17). Kuram neoklasik iktisadın denge kuramına eleştiri olarak doğmuştur. Samir Amin, İmmanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi bir çok düşünür tarafından geliştirilen kuram, dünyayı merkez-çevre ya da gelişmiş-az gelişmiş ülkeler olarak iki ana eksenle ele almış, karşılıklı çıkara ve sömürüye dayalı bu sistemde ikiye ayrılmış ekonomik yapılar birbirlerine bağımlı olarak varlıklarını sürdürebilmektedirler (Özyakışır, 2012:50-51, Çağlayan, 2006:80; Güllüoğlu, 2012:67).

1970'lerde ortaya çıkan tarihsel-yapısalcı yaklaşım olarak adlandırılabilen bu yaklaşım alternatif bir bakış açısı ile uluslararası göçü açıklayan bir yaklaşımdır. Temellerini Marksist politik ekonomi ve dünya sistemi kuramında bulan bu yaklaşım dünya ekonomisi üzerindeki eşitsiz siyasal ve ekonomik güç dağılımına odaklanmıştır. Bu yaklaşımda göç sermaye birikimi için bir çeşit ucuz emek hareketidir ve göçün sebebi kapitalist sermaye birikiminin ucuz iş gücü ihtiyacıdır. Sermaye birikiminin artması ve devamlılığını sağlamak için eşitsiz kalkınmanın ve az gelişmiş ülkelerin kaynaklarının sömürülmesine devam edilmektedir (Castles ve Miller, 2008:34-35; Toksöz, 2006:19-20; Savaşan, 2007:13).

W. Zelinsky 1971 yılında "The Hypothesis of the Mobility Transition (Hareketlilik Geçiş Hipotezi)" ismiyle yayımladığı makalede, göç akımları ve sosyal yapı arasındaki bağlantının, toplumsal yapılar düzeyinde ve geniş zaman dilimleri içerisinde yorumlayabilmek için bir şema ortaya koymuştur (aktaran Özcan, 2017:197). Zelinsky, göç akımlarının zaman içerisindeki çeşitlenme aşamalarını kronolojik bir sıralamaya giderek karmaşıklaştırmak yerine, tüm toplumları, küresel ölçekte ekonomik ve sosyal yapılarının içinde bulunduğu düzeye göre bölümlendirerek, her bir toplumsal evrede göç hareketlerinin nasıl meydana geldiği sorusuna sistematik bir cevap

bulmuştur ve mevcut kuramsal kompleks yapının önlenmesine katkıda bulunmuştur (Çiftçi, 2011:17).

1970'li yılların sonlarında Piore ve diğerleri tarafından geliştirilen İkili İşgücü Piyasası Teorisi, göçü ileri sanayi toplumlarının içsel emek talebine bağlamaktadır. Uluslararası göçler, gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısının doğasında bulunan ucuz emek talebine yönelik bir süreklilikten kaynaklanmaktadır. Meydana gelen göç hareketleri; göç veren ülkelerdeki düşük ücretler, yüksek işsizlik oranları gibi itici faktörlerden kaynaklanmamakta, göç alan gelişmiş sanayi ülkelerindeki ucuz emek ihtiyacından kaynaklanmaktadır (Toksöz, 2006:17-18; Massey vd., 1993:440-441). Teoriye göre gelişmiş sanayi toplumlarında tabakalı bir meslek yapısı ve ikili bir ekonomik yapı mevcuttur. Ekonomilerde vasıflı ve vasıfız işgücü yapısına sahip sermaye-yoğun sektör ve sadece vasıfsız işgücünün bulunduğu emek-yoğun sektör bulunmaktadır. Bu iki sektör arasında ikililik yaşanmaktadır. Gelişmiş sanayi ülkelerinde bu dualite, yerli işgücünün kabul etmeyeceği düşük vasıflı işler için bir göçmen talebi oluşturur (Özcan, 2017:199; Nasirova, 2016:11; Toksöz, 2006:17-18).

Eski sosyolojik bir kavram olan “ağlar” kavramı, 1990'lı yıllarda göçü açıklamak için göç ağları yaklaşımının geliştirilmesinde etkili olmuştur. Göç ağları yaklaşımı gerçekleşmiş veya gerçekleşmekte olan göç hareketlerinin neden gerçekleştiğine değil, göç olgusunun sürekliliği ve kendini yenilemesine odaklanmaktadır (Toksöz, 2006:21). İlişkiler ağı teorisinin temelini göç edenlerin hem göç ettikleri yer ve terk ettikleri yer arasında hem de göç edilen ülkedeki kurdukları sosyal ağların varlığı ve oluşturulan bu ağların, devam etmekte olan karşılıklı göç hareketleri üzerine etkisi oluşturmaktadır. Güçlü veya zayıf olabilen bu ağlar, her tür sosyal temele ve değışkene bağlı olarak kurulmuştur. Bu ağlara ek olarak ekonomik ve siyasi bağlar da önem teşkil etmektedir. İki ülke arasında oluşturulan ağlar zaman içerisinde farklı boyutlara da kaymaktadır (Çağlayan, 2006:85-86).

1.2. Türkiye’de Kırsal Nüfusun Gelişimi

Türkiye’de 1950 yılında yapılan nüfus sayımında ülke nüfusunun 13.648.270 kişi olduğu, bunun %76’sının kırsal kesim ve %24’ünün kentsel kesim nüfusundan oluştuğu gözlemlenmektedir. 2012 yılına gelindiğinde ülke nüfusu 1927 yılı nüfusunun yaklaşık olarak 5 katına çıkarak 75.627.384 kişiye ulaşmıştır. 1927 ülke nüfusunun %76’sı kırsal alanlarda yaşarken, bu oran 2012 yılında %23’e düşmüştür ve kentsel nüfus oranı ise 1927’de %24 iken 2012 yılında %77’ye çıkmıştır. 6 Aralık 2012 Tarihinde 6360 sayılı toplam 37 maddeden ve 2 tane de geçici maddeden oluşan yasa ile 1592 belediye ve 16.082 adet köy kapatılmış ve mahalleye dönüştürülmüştür (İzci ve Turan, 2013:119). 2013 yılındaki kır kent nüfusu değışimi bu yasa bağlamında değerlendirilmelidir. Yapılan son Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2017 yılında ülke nüfusu 80.810.525 kişiye ulaşmıştır ve ülke nüfusunun %93’ü kentsel, %7’si de kırsal nüfustan oluşmaktadır.

Tablo 1. Türkiye nüfusu ve Kırsal-Kent Nüfus Oranları (1927-2017)

YILLAR	Toplam Nüfus	Kentsel Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı	Kırsal Nüfus	Kırsal Nüfus Oranı
1927	13.648.270	3.305.879	24%	10.342.391	76%
1950	20.947.188	5.244.337	25%	15.702.851	75%
1960	27.754.820	8.859.731	32%	18.895.089	68%
1970	35.605.176	13.691.101	38%	21.914.075	62%
1980	44.736.957	19.645.007	44%	25.091.950	56%
1990	56.473.035	33.326.351	59%	23.146.684	41%
2000	67.803.927	44.006.274	65%	23.797.653	35%
2007	70.586.256	49.747.859	70%	20.838.397	30%
2012	75.627.384	58.448.431	77%	17.178.953	23%
2013	76.667.864	70.034.413	91%	6.633.451	9%
2014	77.695.904	71.286.182	92%	6.409.722	8%
2015	78.741.053	72.523.134	92%	6.217.919	8%
2016	79.814.871	73.671.748	92%	6.143.123	8%
2017	80.810.525	74.761.132	93%	6.049.393	7%

Kaynak: 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları sonuçları ve 2007-2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları. TÜİK,2018.

2. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'deki kırdan kente doğru gerçekleşen iç göç hareketlerinin Harris-Todaro göç modeli ile açıklanabilir olup olmadığını ortaya konulmaya çalışılmıştır. Harris-Todaro Göç Modeli'nin kırdan kente doğru gerçekleşen göç hareketlerinin nedenlerini açıklamak için ön gördüğü değişkenler ele alınmıştır. Modele göre kırdan kente göçlerin nedeni kentsel beklenen ücretlerin kırsal alan ücretlerinden yüksek olmasıdır. Kentsel beklenen ücretler, kurumsal olarak belirlenmiş kentsel minimum ücret ile kentsel istihdamın toplam kentsel işgücüne oranının çarpımına eşittir. Kırdan kente göçler, kentsel beklenen ücretler, kırsal kesim ücretlerini aştığı müddetçe devam edecektir.

Modelde kullanılan değişkenlerin seçiminde, literatürde yer alan teorik ve ampirik çalışmalardan hareket edilmiştir. Veri seti 1970-2014 dönemini kapsamaktadır. Türkiye'de tarımsal katma değer toplam katma değer içindeki payı, kırsal nüfusun toplam nüfustaki oranı FAO'dan ve kentsel istihdam verileri TÜİK'ten alınmıştır (FAO,2018; TÜİK,2018).

Türkiye'de geçmişe yönelik kırsal ve kentsel ücret verileri bulunamamaktadır. Bu nedenle üretimde yaratılan katma değer, verimlilik ve ücretleri, dolayısıyla hem kırsal hem de kentsel ücretleri yansıtmaması sebebiyle, 1970-2014 yılları arası toplam katma değer içinde tarımsal katma değer payı, ücret değişkeninin yerine ekonometrik

modelde bağımsız değişken olarak modele dahil edilmiştir. Ekonometrik modelde bağımlı değişken olarak kullanılması düşünülen net kırdan kente göç verileri bulunamadığından, kırdan kente göç verileri yerine temsili değişken olarak 1970-2014 yılları arası Türkiye’de kırsal nüfusun toplam nüfusun içindeki oranı modele dahil edilmiştir. 1970-2014 yılları arası kentsel istihdam verileri bir diğer değişken olarak modele dahil edilmiştir. Kriz, eğitim (Taşınmalı eğitim), tarımda yapısal değişim (doğrudan gelir desteği, desteklenen ürün sayılarının azalması, özelleştirme politikaları) kukla değişkenleri, değişkenlerin kırsal nüfus üzerindeki etkilerini görebilmek için dışsal kukla değişkenler olarak modele dahil edilmişlerdir.

Tablo 2. Analizde Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Değişkenlerin Açıklaması
Z	Türkiye’de kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı
X	Türkiye’de toplam katma değer içindeki tarımsal katma değer payı
İSTH	Kentsel istihdam
DK	Kriz Yılları kukla değişkeni (Kriz yılları:1970,80,81,89,91,94,99,01,08)
Değitim	Kırsalda taşınmalı eğitim sisteminin başlaması (1998 öncesi 0 sonrası 1)
Dyapı	Tarımda yapısal değişim (2000 yılı sonrası)

Türkiye’deki kırdan kente göç hareketlerinin Harris-Todaro Modeli’nin varsayımlarıyla açıklanabilirliğini ortaya koymak için Vektör Otoregresif Model (VAR) tahmini yapılarak değişkenlerin ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Değişkenler üzerinde en etkili olan makro ekonomik değişkenlerin tespit edilmesi amacıyla Varyans Ayırıştırma yapılmış ve bu etkili olan değişkenlerin geleceğe yönelik politika aracı olup olamayacağını belirleyebilmek için Etki-Tepki analizi yapılmıştır. Değişkenler arası nedenselliğin yönünü belirlemek için Granger Nedensellik testi yapılmıştır.

İktisadi değişkenler arasındaki etkileşimin kompleksliği ve çok yönlülüğü, eşanlı denklem sistemlerinin kullanılması zorunluluğunu doğurmaktadır. Değişkenler arasındaki karşılıklı etkileşimin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bağımlı ve bağımsız değişkenin belirlenmesi aşamasında karşılaşılan zorluklar analizlerin tutarlılığını da olumsuz etkilemektedir. Vektör Otoregresif Modeller (VAR) bu zorlukları ortadan kaldırmaktadır (Tarı ve Bozkurt, 2006:15). İktisadi değişkenler arasındaki neden sonuç ilişkileri, nedensellik testleri ile araştırılmaktadır. Granger nedensellik testi modelini temel alan ve Sims (1980) tarafından geliştirilen VAR modeli, seçili olan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisinin analiz edilmesini sağlar. Modelde değişkenler hem kendi hem de diğer değişkenlerin geçmiş değerlerinin bir fonksiyonu olarak yazılır. Var analizinde modele dahil edilecek değişkenlerin gecikme uzunluğunun, değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri daha net açıklayacak uzunlukta olması gerekir. Genelde uzun gecikme uzunluklarıyla yapılan kestirimlere kıyasla, kısa gecikme uzunluklarıyla yapılan kestirimlerin çok daha fazla başarılı olduğu görülmüştür (Aktaş vd., 2010:4). Ayrıca VAR modellerinde değişkenlerin gecikmeli değerlerinin yer alması, geleceğe yönelik güçlü tahminler yapılması olanağını sağlamaktadır (Kumar vd, 1995:365).

3. Araştırma Bulguları

Zaman serileri, zaman içerisinde sürekli olarak gözlemlenebiliyorsa, bu seri sürekli bir yapıdadır. Ancak, bir zaman serisi yalnızca özel durumlarda gözlemlenebiliyorsa, bu dizi kesikli bir yapıya sahiptir. Yani zaman serileri tam olarak öngörülebiliyorsa, deterministik bir seridir. Fakat zaman serilerinin çoğu stokastik bir yapıya sahip olduğundan dolayı, serinin gelecekteki durumunu öngörebilmek, geçmiş değerler ile kısmen yapılabilir (Sevütekin ve Nargeleçekenler, 2010:7).

Nelson ve Plosser (1982), zaman serisi uygulamalarında kullanılan makroekonomik zaman serilerinin neredeyse hepsinin birim kök içerdiğini idda etmişlerdir. Birim kökün varlığı durumunda, yani serilerin durağan olmaması durumunda seriler uzun dönemli deterministik bir yönde olma eğilimi taşımayabilir ve bu serilerin varyansları zamana bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Birim kökün yokluğu durumunda, durağan zaman serileri, sabit bir ortalama etrafında uzun dönemli dalgalanmakta ve zamana bağlı olmayan sonlu bir varyansa sahip olduğu söylenebilir. (Atgür ve Altay, 2014:527).

Bu çalışmada, serilerin durağanlığını test etmek için Augmented Dickey-Fuller birim kök testi (ADF) kullanılmıştır. Test sonuçları Tablo 3'te özetlenmiştir. Sonuçlara göre kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı (LNZ) ve kentsel istihdam (LNİSTH) değişkenleri düzey olarak durağandır. Türkiye'de toplam katma değer içindeki tarımsal katma değer payı (LNX) serisi durağan olmadığından, serinin birinci derece farkı alınıp durağan hale getirilmiştir.

Tablo 3. Birim Kök Testi (ADF) Sonuçları

Değişkenler		ADF (Düzye Olarak)	ADF (Birinci Derece Fark Değerleri)	P (Probability) Değerleri
LNZ	Sabit Trend	-4.260195		0.0083
LNİSTH	Sabit Trend	-4.691849		0.0025
LNX	Sabit & Sabit Trend		-10.97154	0.0000

Tablo 4.'te VAR modelinde kullanılacak olan uygun gecikme uzunluğu bilgi kriterlerine dayanarak tahmin edilmiştir. LR, FPE, AIC, SC ve HQ bilgi kriterlerine denk gelen uygun gecikme uzunluğunun 2 (iki) olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle oluşturulacak olan VAR modelinde gecikme uzunluğunun iki olarak alınmasına karar verilmiştir.

Tablo 4. Var Modeli Gecikme Uzunluğu Seçim Kriterleri

İçsel Değişkenler: LNZ LNİSTH			Dışsal Değişkenler: C DYAPI DK DEGITIM			
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	150.5809	NA	1.65e-07	-7,106712	-6,594847	-6,923059
1	250.9181	164.6559	1.54e-09	-11,79067	-10,89491	-11,46928
2	306.7657	83.05542*	1.43e-10*	-14,19311	-12,91345*	-13,73398*
3	316.2146	12.59850	1.46e-10	-14,21613*	-12,55257	-13,61926
4	319.8209	4.253658	2.07e-10	-13,93954	-11,89207	-13,20492
5	323.8337	4.115636	3.00e-10	-13,68378	-11,25242	-12,81143
* indicates lag order selected by the criterion				LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)		

Standart VAR modellerde tüm değişkenler içsel olarak ele alınır ve model tahmini yapılır. Modele kriz, eğitim ve yapı kukla değişkenleri eklenmiştir. Model tahminine göre, eklenen kukla değişkenler istatistiki olarak anlamsız iken diğer tüm değişkenler arasında istatistiki olarak anlamlı bulgular elde edilmiştir. R^2 değerine bakıldığında, modele kırdan kente göç yerine ikame değişken olarak dahil edilen kırsal nüfusun toplam nüfusa oranındaki değişimlerin, açıklayıcı değişkenlerdeki değişimler tarafından %97 oranında açıklandığı tespit edilmiştir.

Varyans ayrıştırması ile kullanılan değişkenlerin varyansındaki değişmelerin hangi değişkenden kaynaklandığına bulmak için yapılan analizde elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. LNZ Varyans Ayrıştırması

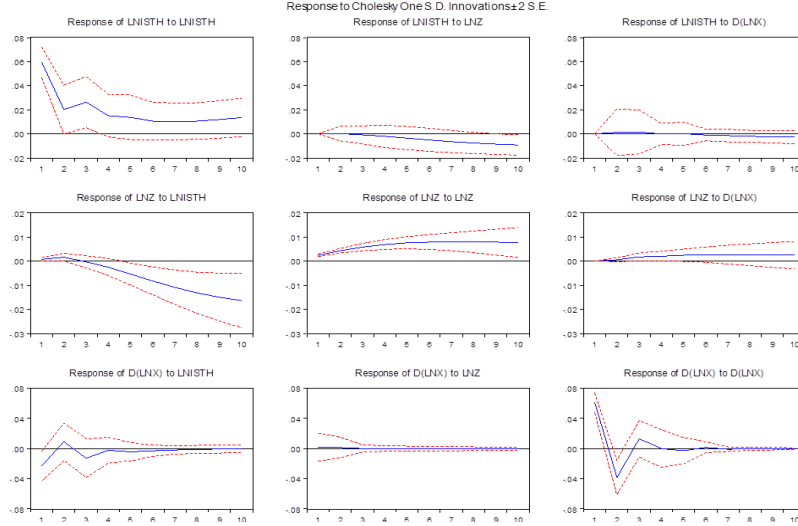
Period	S.E.	LNİSTH	LNZ	D(LNX)
1	0.002492	8.342311	91.65769	0.000000
2	0.005254	11.04390	87.96358	0.992522
3	0.008034	4.902652	90.03203	5.065315
4	0.011061	7.677551	86.21833	6.104120
5	0.014647	18.05287	75.74390	6.203233
6	0.018757	30.36051	63.91064	5.728842
7	0.023282	41.67779	53.31605	5.006162
8	0.028037	50.84109	44.83363	4.325282
9	0.032850	57.89668	38.35684	3.746479
10	0.037583	63.21763	33.50038	3.281991

Kırsal nüfusun toplam nüfusa oranındaki (LNZ) varyans değişimi, ilk dönemde yaklaşık olarak %92 si kendisi tarafından kaynaklanırken, %8'lik bir kısmı da istihdamdaki değişimden kaynaklanmıştır. 10. yılda ise %63'lük kısmı istihdam oranlarındaki değişimden, %33'lük kısmı kendinden ve %3 kısmı ise tarımsal katma değerlerin payındaki değişimden kaynaklanmaktadır.

Etki-Tepki analizi model içinde yer alan her bir değişkene sıra ile verilecek şoklar (hata payı) karşısında hem ilgili değişkenin hem de diğer değişkenlerin tepkilerinin ölçüldüğü bir tekniktir. Böylece gelecekte meydana gelebilecek şok politikalar neticesinde, diğer değişkenlerin hangi şekilde tepki verebilecekleri kestirilebilir (Bozkurt, 2007: 94).

Aşağıdaki grafiklerde her bir değişkene gelen 2 standart sapmalı şokların 10 yıllık bir süreçte kendi şoklarına ve diğer değişkenlere ait şoklara verdikleri tepkiler gösterilmiştir. İstihdam (LNİSTH) değişkenine gelen 2 standart sapmalı şok, kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı (LNZ) üzerinde 4. yıldan sonra 10. Yıla kadar negatif yönlü yüksek bir etki yaratmaktadır. Tarımsal katma değerlerin toplam katma değere

oranına (D(LNX)) gelen 2 standart sapmalılık şokun, LNZ üzerinde 2. Yılandan 5. yıla kadar pozitif etki yaratmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 1. Etki-Tepki Grafikleri

Granger nedensellik testi sonuçlarına göre toplam katma değer içindeki tarımsal katma değer payından (LN_X), kırsal nüfusun toplam nüfusa oranına (LN_Z) doğru tek yönlü ilişki tespit edilmiştir. Yani toplam katma değer içindeki tarımsal katma değer payı (LN_X), kırsal nüfusun toplam nüfusa oranının (LN_Z) nedenidir. Kentsel istihdam (LNİSTH) ile LN_Z arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bir başka deyişle LNİSTH, LN_Z'nin nedenidir ve LN_Z'de LNİSTH'nin nedenidir (Tablo 6).

Tablo 6. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedensellik Yönü	F İstatistiği	Olasılık Değeri
LNİSTH → LN _Z	22,9158	3.E-07
LN _Z → LNİSTH	2,46849	0,982
D(LN _X) → LN _Z	2,59965	0,0878
LN _Z → D(LN _X)	0,63431	0,536
D(LN _X) → LNİSTH	0,86021	0,4314
LNİSTH → D(LN _X)	0,15511	0,8569

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de 1950'li yıllarda ciddi bir şekilde hızlanan ve günümüzde de devam etmekte olan kırdan kente göç hareketleri, yerli literatürde pek çok açıdan incelenmiş, nedenleri ve etkileri araştırılmış ve farklı teorik yaklaşımlar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, ekonomi biliminin göç literatüründe önem taşıyan bir model olan Harris-Todaro göç modeli ile ilgili Türkiye'de yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu

nedenle, Türkiye'deki kırdan kente göçler Harris-Todaro göç modeli çerçevesinde incelenerek, göçlerin ekonomik değişkenlerle açıklanabilirliği incelenmiş ve literatüre katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Kurulan VAR modeli Türkiye'de 1970-2014 yılları arasındaki kırdan kente göçlerle, tarım sektörü ücretleri, kentsel ücretler ve kentsel istihdam arasında bir ilişki olduğu yönünde bulgulara işaret etmektedir. VAR analizi bulguları iktisadi olarak incelendiğinde, 1970-2014 yılları arasında kırdan kente yönelik göç hareketlerinin en önemli açıklayıcılarından birinin kentsel istihdamdaki artışlar olduğu sonucuna ulaşılmış ve kentsel istihdam ile kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle, kentlerdeki istihdam artışları, kentsel çekici kuvvet olarak kır-kent doğrultusunda gerçekleşen göçleri arttırıcı yönde etkide bulunarak kırsal nüfusun azalmasına sebep olmuştur. Bir diğer açıklayıcı değişken olan tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payı ile kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yani tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payı azaldıkça kırdan kente göç hareketleri de bu azalmaya bağlı olarak artmıştır. Ayrıca tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payındaki azalışlar bir diğer yandan sanayi sektöründeki katma değerli üretimin artmasından da kaynaklandığı için, kentlerdeki katma değerli üretim artışı dolayısıyla verimlilik ve ücret artışları, kırdan kente göçleri arttırarak kırsal nüfusun azalmasına sebep olmuştur. Tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payında meydana gelen değişimler, kırdan kente göçler üzerinde kırsal itici faktör iken bir yandan da kentsel çekici faktör olarak işlev görmüştür. VAR analizi bulguları, Türkiye'de 1970-2014 yılları arasında gerçekleşmiş olan kırdan kente göç hareketlerinin nedenlerinin Harris-Todaro göç modelinin teorik çerçevesiyle örtüştüğü yönündedir. Tahmin edilen VAR modelinin varyans ayrıştırması sonuçları da, VAR analizi sonuçları ile örtüşmekte ve teorik beklentileri destekler niteliktedir.

Etki tepki analizi sonuçlarına göre, kentsel istihdama gelen şok kırsal nüfusun toplam nüfusa oranında negatif yönlü yüksek bir etki yaratırken, tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payında meydana gelen şok kısa dönemli pozitif yönde bir etki yaratmış ve uzun dönemde sönümlendiği gözlemlenmiştir. Bu sonuçlara göre kentsel istihdamdaki artışlar ve tarımsal katma değerdeki azalışlar kırdan kente göçleri arttıracaktır.

Yapılan Granger Nedensellik testi sonuçlarına göre, kentsel istihdamdan kırsal nüfusun toplam nüfusa oranına ve kırsal nüfusun toplam nüfusa oranından kentsel istihdama doğru iki yönlü, tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payından kırsal nüfusun toplam nüfusa oranına tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Tespit edilen nedensellik bulguları da Harris-Todaro modelinin varsayımlarını destekler niteliktedir. Yani kırdan kente göçlerin nedeni hem kentsel istihdam değişimleri hem de tarımsal katma değerdeki değişimlerdir. Ayrıca kırsal kesimde emeğin marjinal verimliliğin sıfır ya da sıfıra yakın olması ve sektördeki gizli işsizliğin varlığı, kırdan kente göçlerden tarımsal kesim katma değerine yönelik bir nedensellik ilişkisi olmamasını açıklayabilmektedir.

Tahmin edilen model sonucu, Türkiye'de kentsel istihdam artmaya devam ettikçe ve tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payı azaldıkça, kırdan kente göçlerin devam edeceğini göstermektedir. Yani kır ve kent arasındaki sosyo-ekonomik farklılığın artması iç ticaret hadlerinin kentsel sektör lehine artışının devam etmesi ve

tarımsal üretimde katma değerli üretim artışlarının sağlanamaması, kırsal üretimin giderek artmasına yol açarak ilerleyen zamanlarda da kırsaldan kente göçlerin nedeni olmaya devam edecektir. Bu çalışmayla ortaya çıkan diğer bir sonuç ise, kırsaldan kentte göçlerin tarımsal katma değer üzerinde etkisinin olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, başta ekonomik faktörler olmak üzere kırsal kesimin çekici faktörlerini artırarak itici faktörlerin azaltılması, Türkiye’de kırsaldan kentte göçün daha iyi yönetilebilme imkanını da beraberinde getirecektir. Aksi takdirde bu göçlerin yanlış yönetilmesi hem kentlerde hem de kırsal yapıda birçok sosyal, ekonomik ve politik sorunları beraberinde getirecektir.

Kaynaklar

- Adaş, C. G., (2001), Etkin Ücret Eklentili Harris-Todaro Modeli, i.ü iktisat fakültesi maliye araştırma merkezi konferansları 39, seri/yıl 2001.
- Atgür M. & Altay O.N. (2014), Enflasyon ve nominal faiz oranı ilişkisi: Türkiye örneği (2004-2013), *Celal Bayar Üniversitesi İİBF- Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 22(2), 521-533.
- Aktaş, E. & Tuncer, İ. & Aydın, M.(2010), 1980 sonrası ekonomik krizlerin Türkiye tarım sektörü üzerine etkileri. IX. Tarım Ekonomisi Kongresi.
- Bozkurt H. (2007), Zaman Serileri Analizi, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Castles, S. & Mark. J. M. (2008), *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev. B. U. Bal & İ. Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çağlayan, S. (2006), “Göç Kuramları Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz Dönemi, Sayı:17.
- Çelik, F. (2007). “Türkiye’de İç Göçler: 1980–2000”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22, Yıl:2007/1.
- FAO,2018. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO),www.fao.org. Erişim tarihi:15.12.2018.
- Gezgin, M. F. (1991), “İşgücü Göçü Teorileri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:23, İstanbul Üniversitesi.
- Güllüpmar, F. (2012), “Göç Olgusunu Ekonomik Politik ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir değerlendirme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:4, 1 - 100.
- Harris, J. R. & Todaro, M. P. (1970). “Migration, Unemployment and Development: Two Sector Analysis” *The American Economic Review*, 60(1), 126–142.
- İçduygu, A. & Ünalın, T. (1998), “Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- İçduygu, A. & Sirkeci, İ. (1999), “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”, Oya Baydar (Ed.), 75 Yılda Köylerden Şehirlere, (249-270), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İzci, F. & Turan, M. (2013), “Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18 (1), s. 117-152.

- Kumar, V., Leona, R. P., & Gaskins, J. N. (1995). Aggregate and Disaggregate Sector Forecasting Using Consumer Confidence Measures. *International Journal of Forecasting*, 11(3), 361-377.
- Lee, E. S. (1966), "A Theory of Migration", *Demography*, 3(1), pp. 47-57.
- Lewis, G. J. (1982) *Human Migration A Geographical Perspective*. New York: St. Martin's Press.
- Massey, D. S, vd. (1993), "Theories of International Migration: A Review and Appraisal" *Population and Development Review*, Vol. 19 (3).
- Nasirova, G. (2016), İşgücü Göçü ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, E. D. (2017), Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*, 4, 183–215.
- Özyakışır, D. (2012), "İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması", Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.
- Pazarlıoğlu, M. V. (2007), "İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi" *Yöntem ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1.
- Petersen, W. (1958), "A General Typology of Migration", *Amerikan Sociological Review*, Vol: 23.
- Savaşan, F. (2007), *Uluslararası Göç(Kamu Maliyesi Üzerindeki Etkileri)*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Stouffer, A. S. (1940), "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance", *American Sociological Review*, Volume 5, Number 6.
- Sunday, Ü. (1972), *Nüfusbilim Sözlüğü, Hacettepe Üniversitesi Yayınları*.
- Şahin, H. (2015), "Türkiye'de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Dinamikleri: Ağrı İli Örneği" (Doktora Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarı, R. & Bozkurt, H. Y. (2006), "Türkiye'de İstikrarsız Büyümenin VAR Modelleri ile Analizi (1991.1 -2004.3)", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 4:12–28.
- Todaro, Michael. P. (1969). "A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries" *The American Economic Review*, 59/138-48.
- Toksöz, G. (2006), *Uluslararası Emek Göçü*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- TÜİK, 2018. 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları Sonuçları ve 2007-2017 ADNKS Sonuçları, www.tuik.gov.tr. Erişim tarihi:15.12.2018.